

Виктор Суворов

ДЕНЯТ

М

22 юни 1941 г. 6 юли 1941 г.

Книга втора от трилогията „Ледоразбивачът“

ФАКЕЛ ЕКСПРЕС

ВИКТОР СУВОРОВ

ДЕНЯТ „М“

Превод: Борис Мисирков

chitanka.info

19 август 1939 година е денят, когато Сталин започва Втората световна война. На тази дата той дава заповед за началото на тайна мобилизация в Съветския съюз.

Тайната мобилизация трябвало да завърши с нападение срещу Германия и Румъния на 6-ти юли 1941 година. Тя била насочена изключително към подготовка за агресия. За отбраната на страната не се правело нищо. Мобилизацията била толкова колосална, че нямало как да бъде скрита. Хитлер имал само един шанс — да се спасява с превантивен удар. И изпреварил Сталин с две седмици.

Ето защо Денят „М“ не настъпил.

*Посвещавам тази книга
на Богдан Василиевич Резун, курсант-стажант в
противотанкова батарея от 637-и стрелкови полк на 140-а
пехотна дивизия от 36-и пехотен корпус на 5-а армия от
Югозападния фронт.*

*Мобилизацията значи война.
Маршал Б. М. Шапошников*

КЪМ МОЯ ЧИТАТЕЛ

След публикуването на „Ледоразбивачът“ в Германия получих три кубика бандероли от бивши германски войници и офицери: писма, книги, дневници, фронтови документи, снимки.

След публикуването на „Ледоразбивачът“ в Русия получих още повече.

На дневен ред е Лениновият въпрос: „Какво да се прави?“

Да пиша отговори? Ще ми стигне ли животът?

А имам ли право да не пиша отговори?

Не става дума за проява на добро възпитание. Всяко писмо е интересно посвоему. А всичките заедно представляват съкровище. Това е пласт от историята, неизучаван от никого. Това са хиляди свидетелства и всяко опровергава официалната версия за войната.

Може би някое научно учреждение разполага с по-богата сбирка на ръкописни свидетелства, но вярвам, че моята колекция е по-интересна. Фронтоваци, изкарали дълъг тежък живот, изведнъж на стари години започнаха да ми пишат, да ми разкриват душите си, да ми разказват неща, които не са разказвали на никого.

Доста писма не са от фронтоваци, а от техни потомци — деца и внуци. И всичко е съкровено: баща ми пред близки разказваше...

Потресе ме, че ВСИЧКИ свидетелства както на живите участници във войната, така и достигналите до нас в преразказа на роднини, не се покриват с онази картина на започването на войната, която половин век ни рисуваше историческата наука.

Може би фронтоваците и техните потомци изопачават истината?

Подобно предположение би могло да се изкаже, ако пощата ми тежеше стотина килограма. На такава дреболия може да не се обърне внимание. Но писмата са МНОГО. Представяте ли си какво означава думата много?

И всичките са за едно и също. Няма начин всички да са се наговорили. Няма начин авторите на хилядите писма от Русия да се

наговорят с авторите на хиляди писма от Германия, Полша, Канада, Австралия...

Пример. От официалната версия за войната знаехме, че избухнала войната и художникът Ираклий Тоидзе, обзет от благородно възмущение, изобразил Майката родина, зовяща на бой. Плакатът се появил още през първите дни на войната, скоро получил световна известност и станал графичен символ на войната, която комунистите наричат „велика отечествена“.

А на мен ми пишат, че плакатът се появил на улиците на съветските градове не през първите няколко дена от войната, а още през първия.

На улиците на Ярославъл — надвечер на 22 юни. В Саратов — „през втората половина на деня“. На 22 юни в Куйбишев този плакат се разлепал по стените на вагоните на военните композиции, с каквито била претъпкана железопътната гара. В Новосибирск и Хабаровск плакатът се появил не по-късно от 23 юни. Самолетите тогава летели с многобройни междинни кацания и не можели да стигнат до Хабаровск за едно денонощие. Но ако предположим, че самолетът е бил натоварен с плакати на 22 юни и за една нощ е долетял до Хабаровск, възниква въпросът кога все пак са били отпечатани тези плакати? На 22 юни? Нека допуснем. Но в такъв случай кога Ираклий Тоидзе е творил шедьовъра си? Както и да го въртим, както и да го сучем: преди 22 юни. Излиза, че го е творил — не в пристъп на благородна ярост, а още преди тази ярост да може да кипне в него. Откъде ще е знаел той за германското нападение, щом самият Сталин не е очаквал нападение? Гатанка на историята.

А ето отговора ѝ. Писмо от Аржентина. Авторът му се казва Николай Иванович Кадигров.

Преди войната — старши лейтенант от мобилизационен пункт в Минск. Всеки мобилизационен пункт пазел определено количество поверителни мобилизационни документи в запечатани пликове с надпис: „Да се отвори в Деня М.“ В края на 1940 година започнали да се получават все повече такива документи. И ето че през декември пристигнали огромни пратки, всяка — с по пет печата от червен восък. Същото указание: „Да се отвори в Деня М.“ Пратките са поверителни и трябва да се пазят в огнеупорната каса. Само че за беля не се побирали в нея. Наложило се да поръчат стоманен сандък и да го

използват вместо каса. Минали се шест месеца, на 22 юни започнала войната. Какво да правят с документите? Молотов по радиото бил казал, че войната е започнала, но сигнал, за разпечатване на пликите не се получил. Ако го разпечаташ на своя глава — ще те разстрелят. Седят офицерите, чакат. А сигнал няма. Съответният сигнал изобщо не пристигнал. Но навечер по телефона — заповед: пликите с еди-кои си номера да се унищожат неразпечатани, а пликите с еди-кои си номера да се разпечатат.

Унищожавали се едновременно безброй документи, включително и две от трите огромни пратки. А как да ги унищожеш, когато във всяка има по 500 листа дебела хартия? Изгаряли ги във варел и за всеки случай съставили акт: ние, долуподписаните, изгорихме пликите, при което се наложи да разбъркваме подпалените листове с ръжен, но през това време никой не надничаше в огъня... И се подписали. Защото като нищо след време у някого можело да възникне подозрението: дали не са проявили любопитство при изгарянето. Затова се съставя актът: не са проявили любопитство.

А на една от трите огромни пратки било наредено да се строят печатите и съдържанието ѝ да бъде използвано по предназначение. Разпечатали я. Вътре топ плакати: „Майката родина зове!“ Плакатите разлепили през нощта срещу 23 юни.

Само че те били получени още през декември 1940 година.

Очертава се картината: плакатите са били изработени предварително, в достатъчен за страната тираж и засилени с поверителни пратки до съответните учреждения. Някой е имал нещо наум. Ала на 22 юни Хитлер нанесъл изпреварващ удар и в един миг много от тези плакати, меко казано, загубили актуалността си. На Съветския съюз му се наложило да води отбранителна война на своя територия, а подготвените плакати са приканвали към съвсем друга война. Съдържанието на подготвената агитационна продукция не е отговаряло на отбранителната война. Затова била получена заповедта: да се унищожат, без да се разпечатват. Може това да са били велики шедьоври, може би и те са щели да станат световноизвестни. Но на художниците, които ги били създали, не им провървяло. А на Ираклий Тоидзе му провървяло — неговият плакат (може би независимо от авторския замисъл) излязъл универсален: Майката родина зове! А накъде зове не бил написал. Затова неговият плакат се спасил и на

отбранителната война. Затова било заповядано плакатът на Тоидзе да се разлепи из цялата страна.

Такова е положението с всички символи на „великата отечествена“ — те били изработени предварително. Песента „Священная война“ е написана преди германското нахлуване. Монументален символ на „великата отечествена“ е „воинът освободител“ с детенце на ръце. Този образ се появил във вестник „Правда“ през септември 1939 година, на третия ден след започването на съветския „освободителен поход“ срещу Полша. И да не нападнал Хитлер, ние все едно сме щели да станем „освободители“. Монументалните, графичните и музикалните символи на „освободителната“ война вече били създадени, някои от тях като плакатите на Тоидзе се отпечатвали в масов тираж...

Ще ми възразят: бива ли да вярваме на офицер, който е попаднал в плен и след войната по някакви причини се е озовал не в родината на световния пролетариат, а в Аржентина?

Добре, нека не му вярваме. Но онези, които след войната са се завърнали в родината на световния пролетариат, разказват също толкова смайващи истории.

След публикуването на „Ледоразбивачът“ кремълските историци в безброй статии се опитваха да опровергават, че Сталин се е готвел да „освобождава“ Европа. Стигаше се до куриози. Един литературовед откри, че думите на песента „Священная война“ са били написани още през Първата световна война, че Лебедев-Кумач просто е откраднал чужд текст и го е представил като свой. Моите критици се вкопчиха в тази публикация и многократно повториха в печата: текстът е бил написан четвърт век преди германското нападение!

Така е.

Но нима аз оспорвам това? Това ли е важното? На Сталин през ФЕВРУАРИ 1941 година му е дотрябвала десен за великата война срещу Германия. И Сталин си поръчал такава песен — това е най-важното. А как изпълнителите са се изтарикарили да изпълнят Сталиновата заповед: от японски ли са превели или от монголски, откраднали ли са, или са съчинили сами това е въпрос, който няма отношение към моята книга. Отговорът на този въпрос нищо не променя, нищо не доказва, нищо не опровергава. А и не става дума за Лебедев-Кумач. Песента е музикално произведение. Затова Сталин

през февруари е поставял задача не на Лебедев-Кумач, а на композитора Александър Василиевич Александров.

В писмата, които получих, има няколко свидетелства за това, че не само Александров е писал песен за войната. И че не само композиторите и поетите са се готвели за „освободителната“ война, но и лекарите, учителите, певците, танцьорите, акробатите и фокусниците. Смайващо е, но официалната преса го потвърждава. Ето свидетелството на Константин Симонов, публикувано във вестник „Красная звезда“ от 7 ноември 1992 г. Симонов, любимецът на Сталин, Хрущов и Брежнев, героят, кавалерът на седем ордена, лауреатът на четири Сталински награди, по времето на Сталин е кандидат-член на ЦК. Той свидетелства, че през лятото на 1940 година събрали цивилните писатели и започнали да ги подготвят за война. Самият Константин Симонов бил във взвода на поетите, в ротата на писателите. Една година ги подготвяли, а на 15 юни 1941 година им дали офицерски звания. На Симонов интендант 2-ри ранг, което отговаряло на подполковник. Обикновеният гражданин през ония дни не можел да разбере смисъла на съобщението на ТАСС от 13 юни, а съветските 1 писатели и поети в това време вече мерели офицерските униформи, вече нахлузвали ботушите.

Симонов продължава: „На 22 юни започна войната, а за всички ни вече бяха подготвени предписанията, кой — къде. От централните вестници до дивизионните...“

Всяка от 303-те Сталинови дивизии си имала свой дивизионен вестник. Ако в редакцията на всеки дивизионен вестник бъде изпратен по един писател, колко ли са били подготвени? И в корпусните вестници е имало нужда от писатели и поети, и в армейските, флотските, окръжните, фронтовите.

В Академията на ГРУ ме учеха: обръщай внимание на дребните подробности, дори и на най-дребните. Само от тях можеш да си създадеш представа за това, което се случва. Запомнил съм съвета на моите учители. Обръщам внимание на подробностите. А подробностите са въпиющи: Сталин не раздавал офицерските звания наляво и надясно. Военните летци по онова време имали сержантски звания, командири на звена и дори заместник-командири на ескадрили — сержанти. Офицерските звания започвали от длъжността командир на ескадрила. И изневиделица — цивилният Константин Симонов,

писател, неслужил в армията, 25-годишен, преминал едногодишна подготовка, получава начално звание, равно на подполковник. А това е сериозна работа. И той далеч не е бил единствен. Там си стягали куфарите и четели фронтите си предписания полкови комисар Михаил Шолохов, подполковник Александър Твардовски, батальонен комисар Алексей Сурков, бригаден комисар Александър Фадеев, интендант 3-ти ранг Леонид Первомайски, бригаден комисар (званието отговаряло на генералско) Всеволод Вишневски и почти целият Съюз на писателите в пълен състав. Изключение се правело само за неспособните да носят оръжие.

Представете си, че сте съветски разузнавач аналитик. На бюрото ви слагат съвсем незначително съобщение: Хитлер през 1940-а е събрал всички германски писатели и поети, цяла година са ги разкарвали по стрелбища и полигони, сега са им дали звания до генерал включително и ги подготвят за изпращане на съветската граница. Изпращането е тайно с елементи на маскарад: някои от тях биват представяни за интенданти, специалисти по снабдяването с ботуши и шинели. Как вие, съветският разузнавач, бихте реагирали на такова съобщение? Какво бихте докладвали на началствата си? Но в Германия нищо подобно не ставало, ставало в Съветския съюз. И ако подобни сведения са стигали до германското разузнаване, как ли е трябвало да реагира то на тях? Какво да докладва на своето командване? От една страна, успокояващото съобщение на ТАСС, от друга...

След изпреварващия Хитлеров удар необходимостта от маскарад отпаднала и на всички писатели интендантските рангове били сменени със стандартни армейски. Но все пак трябва да е имало причина, поради която се е разигравал малко преди войната целият този маскарад!

Още един момент — ако Хитлер не бил нападнал, какво се е канел да прави Сталин със своите писатели и поети: щял ли е да ги остави да се покипят с офицерските униформи година-две, а после да им отнеме офицерските звания и да ги върне в Москва, или пък нещо друго?

През лятото на 1939 година същият този Константин Симонов бил военен кореспондент в армейската група на Жуков край Халхин Гол. Тогава много добре се оправял без военна подготовка и без

офицерско звание. А през лятото на 1940 година на някого му изтрябвало да започне масова подготовка на журналисти, писатели и поети за война. През лятото на 1940 година Хитлер още не разполагал с плана „Барбароса“. А другарят Сталин вече имал известни замисли.

Нашите писатели и поети закъснели съвсем малко: преминали курса на военната си подготовка, получили си званията, били разпределени по фронтове, армии, корпуси и дивизии, стегнали си куфарите и тъкмо когато трябвало да поемат за фронтовите си редакции... Хитлер взел, че нападнал.

Хитлер изненадал в момента на последните приготовления не само Константин Симонов и събратята му по перо, но и цялата Червена армия: в процес на товарене във вагоните, по време на път, в процес на стоварване.

При Сталин всичко било премислено и подготвено за нахлуване. Всичко, включително до победните плакати и фронтовите редакции, готови да възпеят великия подвиг на съветския народ по бойните полета. И ако не вярваме на бившия офицер от Аржентина, нека вярваме на „Красная звезда“ и на героя-лауреат-интендант.

Писмата, които получих от читателите си, не са моя собственост, това е нашата памет, нашата история, нашето минало, нашето бъдеще. Докато не опознаем миналото си, не ще можем да се отървем от него и занапред. Затова обещавам: някой ден ще публикувам писмата за войната. Не знам в колко тома, знам, че това е най-интересното, написано когато и да било за войната.

Моля всички, на които досега не съм отговорил лично, да ми простят. Моля ги да вземат под внимание ситуацията, в която се озовах. На всички, които са ми писали, съм благодарен. Имаше писма, пълни с ругатни. На техните автори съм най-благодарен. Ненадейно ми хрумна да стана най-главният критик на моите книги. Всеки от нас бърка, всеки е грешен. Искам да поправа с ваша помощ грешките, да шлифовам с ваша помощ книгите си по такъв начин, че да станат разбираеми за всекиго. Готов съм да изслушам всяка критика в писмата и в печата. За една година събрах над триста рецензии на „Ледоразбивачът“. Понякога това са цели съсипващи вестникарски страници. От време на време ми се доискваше да се озъбя, но в ГРУ ни научиха на смирение: уважавай противника, старай се да разбереш

неговите доводи, старай се да извлечеш полза дори от гнева на враговете си.

Старая се.

На всички, които написаха съсипващи и похвални рецензии, съм благодарен. Обещавам, че някой ден ще издам цяла книга с отговор на критиката и ще се постарая да отговоря на всички зададени въпроси. Всички ние вършим обща работа. Всички се опитваме да разберем миналото си, макар и от различни позиции.

Виктор Суворов,

13 септември 1993 г., Оксфорд

ГЛАВА 1

ГОЛЯМОТО СКЪРЦАНЕ

В историята не е имало нито една война, причините за възникването на която и целите на която да не са били представени от инициаторите ѝ и от техните учени лакеи в извратен, фалшифициран вид.

„Советская военная энциклопедия“, Т. 6, с. 554

1

Руският войник е ходел винаги с кожени ботуши. А комунистите въведоха заместител — ерзац. И съветският войник тръгна не с кожени ботуши, а с брезентови. То се знае, в столичните гарнизони „придворните“ полкове и дивизии бяха обувани с кожени обуца. Нека чужденците мислят, че съветският войник живот си живее. И съветските окупационни войски в соцлагера: в Германия, Полша и Унгария, бяха обувани с кожени ботуши — нека всички вярват, че Съветският съюз е свръхдържава. Но за всичките си войници свръхдържавата не можеше да осигури кожени ботуши и затова съветският войник из Съюза си ходеше с брезентови ботуши. А пък е неудобно. И в пряк смисъл, и в преносен. Особено неудобно, когато ти предстои да изпълниш почетна интернационална задача.

През 1968 година мен, младо офицерче, военната съдба ме лашна в Карпатите на границата с братска социалистическа Чехословакия. Контрареволуцията душеше страната и се налагаше нашата доблестна съветска армия да се намесили да помогне на братския народ, само че... С брезентовите ботуши е неудобно. Просто не е редно един воин освободител да тъпче Европа с непълноценен ботуш. Ще изпитва неудобство. То се знае, ние, офицерите, си имахме екстра ботуши — скърцащи и лъскави. Но войничетата ни са обути неприлично. Притесняваме се. Чакаме една седмица в горите, чакаме втора. Чакаме месец, чакаме втори. А вече приближава август. Писна ни в горите. Или едното решение да вземат нашите вождове, или другото: или да върнат нашите дивизии във военните лагери и казармите, или да заповядат да окажем интернационална помощна братския народ... Но няма решение и затова чакаме. Цял ден учения до пълно скапване, а по мръкнало вечеряме край огъня и се мъчим да познаем: ще влезем ли в Чехословакия, или няма да влезем?... И пак учения от заранта, а понякога и още от вечерта... И пак се мъчим да познаем.

А после изневиделица една привечер на просеката, край която се беше настанил нашият батальон, се появиха огромни камиони „Урал-375“. На всеки по много тонове екстра кожени ботуши: граби! И

изтърсват тия ботуши направо на просеката, все едно че самосвали изсипват камънаци в кипналата вода на Енисей, за да го преградят с бент. Много ботуши, безброй. Естествено, води се сметка, но не особено точна: граби, за всички ще стигнат. Старшина, колко хора имаш? Сто двайсет и девет ли? На ти сто двайсет и девет чифта! Номерата ли? Ще се оправите. Със съседите ще ги трампите. А ти колко имаш? Двеста петдесет и седем ли? На ти една камара!

И по всички просеки едновременно хиляди чифтове ботуши се изтърсват на земята. Десетки хиляди чифтове. Стотици хиляди. Всички да бъдат преобути за една нощ. Калпавите брезентови да се захвърлят, хубавите кожени да се обуют. В нашата гора далеч не сме сами. Отдясно има батальон и отляво батальон. Пред нас — някакви артилериисти, по-нататък в еловата горичка — още един батальон и още един, и така до безкрайност. И всички съседни и по-далечни гори са претъпкани с войска. А не сме батальони, не сме полкове, нито дивизии, цели армии сме: 8-а гвардейска танкова армия се преобува и 13-а, и още някаква зад нас. На всички едновременно им бяха докарали сума ботуши. Да стигнат и да артисат. И по всички просеки, по всички поляни нашите войничета заскърцаха с пушките си. Да ти е драго да ги гледаш. Кожата юфт. Екстра качество. Очите да ти останат в тях. От държавния резерв. Крайграничните ни гори екнаха от скърцане на кожени ботуши, все едно че пролетни птички бяха запели. И това скърцане ни подтикна към размисли и изводи.

Командирът на нашия батальон събра офицерския състав. Беше един бабаджанко. Подполковник Протасов. Не обичаше празните приказки: другари офицери, казва, трябва да му пийнем и да му хапнем. Знае ли някой какво го очаква зад завоя?

Качихме се на един бронетранспортър — и прескочихме до съседното селце. А там в кръчмата и артилерийски офицери вече пият, и сапърни, и политически. Не можеш път да си пробиеш. На всички ни е ясно, че нашата социалистическа родина няма да глези чедата си за щяло и не щяло. А щом е тъй, трябва да му пийнем. Може пък и за последен път да пием. Може би ще се наложи да воюваме за свободата на братския народ на Чехословакия и да си дадем живота в кървавата борба против капиталистите. Вдигнахме тогава манерки за Чехословакия, за нейния свободолюбив народ, който очаква нашата помощ и която ние ще му окажем. Безкористно ще я окажем. Ние сме

добри. На всички помагаме. Когато ни помолят. И когато не ни молят, пак им помагаме. С една дума, седим, прием. Заповед засега няма, но вече на всички ни е ясно: и на нас, офицерите, и на нашите войничета, и на бюфетчийката, която ни долива чашите, и на старчето, което се е наместило в ъгъла с халба бира. Ще му се на стареца да се втъкне в нашата компания и да каже някоя умна приказка, но ние в такава ситуация не бива да общуваме с цивилното население, за да не разгласим някоя военна тайна. Намеренията на нашето командване.

Седя старецът в ъгъла, седя, хвана го съклет: толкоз му се искаше да си поприказва с нас. Но не му се отвори парашутът. А когато взехме да си тръгваме, уж между другото, уж на себе си, ама така, че всички да го чуем, рече:

— Досуц като през четирийсет и първа година.

Такова нещо изобщо не бяхме очаквали и не можехме да го проумеем. А бе казано предизвикателно, така че трябваше да му се отговори.

— За какво става дума, старче?

— За скърцането. През юни четирийсет и първа Червената армия по тия места пак скърцаше с новенички кожени ботуши.

Ей от този момент нататък загубих мира. След „освободителния поход“ в Чехословакия ми се случи да служа пак по тия места, в Карпатите. И можах да извървя и да обиколя с кола и Предкарпатието, и Задкарпатието. И щом ми паднеше сгода — разпитвах старците, кореняците, живите свидетели: каква е била работата? И се потвърди от много свидетелства: през 1941-ва преди германското нападение Червената армия в крайграничните райони са я преобули с кожени ботуши. И не само в Украйна, а и в Молдавия, а и в Белорусия, а и в Литва, а и в Карелия. А освен това през 1941 година докарали в крайграничните райони кожени ботуши за милионите войници, които в последния момент се планирало да бъдат прехвърлени от вътрешните райони на страната. Под прикритието на съобщението на ТАСС от 13 юни 1941 година милиони войници от вътрешните райони били потеглили към границите, а кожените ботуши за тях вече се стоварвали на железопътните гари близо до границите.

Да речем, на гара Жмеринка в началото на юни 1941 година кожените ботуши се стоварвали от вагоните и се нареждали на стифове покрай коловоза под открито небе. Голяма ли беше камарата? — питах. Ами чак до небето, отговори ми една стара селянка. Като Хеопсовата пирамида, ми отговори един прогимназиален учител. В Славут купчината не можела да се мери с Хеопсовата пирамида, просто била колкото половин Хеопсова пирамида. В Залешчики през май четирийсет и първа за разтоварването на кожените ботуши свикали едва ли не цялото трудоспособно население под предлог, че трябва да свиква с безплатния комунистически труд. Купищата от ботуши си ги спомнят в Ковел, в Барановичи, в Гродно.

Започвах разговора отдалеч: така и така, какво се стоварваше на вашите гари преди войната? Танкове, отговарят, оръдия, войници стоварваха, зелени сандъци и... ботуши. Не бих казал, че много наблягаха на ботушите: ако човек е изкарал целия си живот край гара, може да е видял какво ли не край коловозите, по пероните и рампите. Всичко не може да се запомни. Но все пак имало нещо особено и мистично в самия факт на разтоварването на ботуши, което е карало хората да им обърнат внимание и да ги запомнят за цял живот.

Хората бяха запомнили ботушите предимно по три причини. Първо, ботушите били много. Необикновено много. Второ, стоварвали ги направо на земята, понякога постилали под тях брезент, а понякога и без брезент. Това им изглеждало някак необикновено. Трето, всичките до последния чифт влезли в ръчичките на германците, а тъкмо това е момент, който се запомня.

Никой от местните жители не знаел и не можел да знае защо през 1941 година са докарали толкова ботуши до самата граница. И на мен не ми беше ясна целта, заради която през 1941 година на съветските войници край границите са им раздавали вместо калпавите брезентови ботуши хубави кожени. За 1968 година всичко ми е ясно: бяхме тръгнали да освобождаваме братска Чехословакия. А през 1941 година бащите ни какво са се канели да правят? Между другото, баща ми е изкарал войната от най-първия ден до най-последния, а после е изкарал от най-първия до най-последния кратката яростна война срещу японската армия в Китай. Попитах как се е включил във войната, къде, кога, в състава на коя дивизия, на кой корпус. С какви ботуши.

Той ми разказа. После проверих разказа му по архивите. След службата в Карпатите се учех във военна академия и имах възможност (и желание) да се ровя в архивите. Материалите за производството на ботуши, за доставките за съветската армия, за месторазполагането на запасите от ботуши и друго имущество по онова време бяха поверителни. Аз имах достъп до поверителните материали, но измежду цял милион документи все не можех да открия онзи, който ми трябваше. Налагаше се да събирам сведенията зрънце по зрънце. Събирах ги и не преставах да се учудвам: войната отдавна е свършила, от момента на края на войната са се минали близо трийсет години, а сведенията за съхраняването, превозването и износването на

войнишките ботуши както са си били поверителни през предвоенните години, така си остават поверителни и до този момент. Защо?

В Англия казват: любопитството изяжда главата на котарака. Тази мъдрост тогава не я знаех. Дори и ако я знаех, нямаше да си зарежа работата: на котарака любопитството може и да му изяжда главата, само че аз не съм котарак. След доста години разбрах, че любопитството изяжда главата не само на котарака...

Оказа се, че към границата по заповед на съветското правителство са превозени не само милиони чифтове кожени ботуши, но и милиони комплекти обмундирование, десетки хиляди тонове резервни части за танкове, стотици хиляди тонове течно гориво за самолети, танкове и автомобили, милиони сандъци снаряди и патрони. И всичко това било изоставено край границите, когато германците нанесли удара си. И възниква нов въпрос: защо всичко това е било мъкнато до границите, ами че нали до 1939 година всичките тези запаси са се пазили далеч от границите? Защо не са си останали там: като започне войната, нашата армия ще заеме отбранителни позиции, а от безопасно разстояние ще се превозват точно колкото трябва муниции и снаряжение, колкото са необходими, без да се струпват в опасните райони ненужни излишъци.

Имаше много въпроси, отговори нямаше. Продължих да търся. Резултатите от издирванията си изложих в книгата „Ледоразбивачът“. „Денят «М»“ е втората книга.

За онези, които са чели „Ледоразбивачът“, „Денят «М»“ е втората книга. За онези, които са чели „Ледоразбивачът“, „Денят «М»“ е продължение. Но „Денят «М»“ може да се чете и като отделна книга.

В „Ледоразбивачът“ умишлено почти не съм използвал архивни материали. Можеха да ме упрекнат: цитираш това, онова, а как да проверим правилно ли го цитираш, пък и дали изобщо има такъв документ в архивите? Сега всеки може да влезе в архивите и да провери. Затова в тази книга използвам и архивни, и публикувани материали. И все едно наблягам предимно на явните материали, които са достъпни за всекиго. Искам да покажа: вижте, чуйте, това не съм го аз измислил. Самите комунисти го казват. Трябва само внимателно да ги слушате.

Докато изучавах архивните материали и явните публикации, аз си направих извода, че превозването на милиони чифтове ботуши до границите, както и превозването на боеприпаси и резервни части, превозването на милиони войници, хиляди танкове и самолети, всичко

това не са грешки, не са гафове, а съзнателна политика, това е процес, в който били въввлечени десетки милиони хора. Този процес е бил започнат с решение на съветското ръководство по препоръка на маршала на Съветския съюз Б. М. Шапошников. Този процес е целял да подготви промишлеността, транспорта, селското стопанство, територията на страната, съветския народ и Червената армия за водене на „освободителна“ война на територията на Централна и Западна Европа.

Този процес се именува с краткия термин МОБИЛИЗАЦИЯ. Това била тайна мобилизация. Съветското ръководство подготвяло Червената армия и цялата страна за завладяване на Германия и на цяла Западна Европа. Завладяването на Западна Европа е главната цел, заради която Съветският съюз разпалил Втората световна война.

Окончателното решение да започне войната Сталин взел на 19 август 1939 година.

ГЛАВА 2

ЗАЩО СТАЛИН УНИЩОЖИЛ СТРАТЕГИЧЕСКАТА СИ АВИАЦИЯ?

След като разполагаме с масова настъпателна армия, основната задача на въздушната армия е да спомага за напредването на тази армия, за което трябва да, бъдат съсредоточени всички сили.

Комбриг Александър Латински
„Воздушная армия“. М., 1939, с. 144

1

Сталин е можел да предотврати войната.

С един параф.

Възможностите били много: Ето една от тях. През 1936 година в Съветския съюз бил създаден тежък, скоростен и летящ на големи височини бомбардировач ТБ-7. Следват отзиви за него.

Генерал-майор от авиацията П. Стефановски, летец-изпитател на ТБ-7: „Многотонен кораб, който по летателните си данни превъзхождаше на десеткилометрова височина всички най-добри европейски изстребители от онова време“ (*Триста неизвестных*, с. 83).

Генерал-майор от авиацията В. Шумихин: „На височини над 10 хиляди метра ТБ-7 беше недосегаем за повечето от съществуващите по онова време изстребители, а таванът от 12 хиляди метра го правеше неуязвим и за зенитната артилерия“ (*Советская военная авиация. 1917–1941*, с. 218).

Самолетният конструктор В. Б. Шавров: „Изключителен самолет... На ТБ-7 за пръв път, преди да направят това в САЩ и в Англия, бяха качени 5-тонни бомби“ (*История конструкции самолетов в СССР. 1938–1950*, с. 162).

Професор Л. Клебер: „Самолетът имаше силно отбранително въоръжение от 20-мм оръдия и 12,7-мм тежки картечници. В големия бомбов люк можеха да се окачат бомби от най-големите калибри... Недостъпен на максималния таван на полета си нито за зенитните оръдия, нито за изстребителите от онова време, ТБ-7 беше най-мощният бомбардировач на света“ (*Ты — человек и самолет*, с. 143). „Епохален самолет... Сега имаме всички основания да твърдим, че ТБ-7 е бил значително по-мощен от прочутата американска летяща крепост Б-17“ (*След е небе*, с. 202).

Чуждестранните историци са съгласни с тези преценки. Джон В. Р. Тейлър: „На височина 26 250–29 500 фута скоростта му надхвърляше скоростта на германските изстребители Ме-109 и Хе-112“ (*Combat Aircraft of the World. London, 1969*, p. 592). Вацлав Немечек: „Този самолет имаше учудващо дълъг живот. През петдесетте години още

можеха да бъдат срещнати отделни екземпляри по полярните трасета, където ги използваша за превоз на товари“ (*The History of Soviet Aircraft from 1918. London, 1968, p. 134*). Излишно е да се доказва, че дълго живеят и летят само добри самолети...

Изключителните качества на ТБ-7 били доказани от западните експерти през есента на 1941 година. Очаквало се пристигането на съветска правителствена делегация начело с В. Молотов във Великобритания. Предполагало се, че единственият възможен път е през Сибир и Аляска. Но Молотов прелетял с ТБ-7 от Москва до Британия над цяла окупирана Европа. Редно е да си спомним кой е господствал в небето на Европа през есента на четирийсет и първа, за да преценим степента на доверие на съветското ръководство към този самолет. Ако Молотов попаднел в лапите на Хитлер, нямало да му се размине шумен процес някъде в Нюрнберг. И щели да излязат наяве престъпленията на интернационалсоциализма, които можели да зашеметят света за векове напред. И би се разкрило, че интернационалсоциализмът извършва не по-малки злодеяния от кървавия си брат националсоциализма, че и двата заслужават да седнат на нюрнбергската скамейка.

Но Молотов не се опасявал, че ще седне на подсъдимата скамейка. И Сталин, когато пуцал Молотов, не се страхувал от процес над своя режим: Молотов летял не с какво да е, а с ТБ-7, защо трябва да се вълнува? И ТБ-7 не се изложил. Той прелетял над Европа, погостувал в Британия, прелетял до Америка и се завърнал по същия маршрут, прелитайки още веднъж безнаказано над германските владения. През 1942 година Молотов отново летял над Европа и пак се завърнал невредим. След войната съветска правителствена комисия извършила анализ на действията на германската система за ПВО в моментите на полетите на Молотов. Станало ясно, че в ивицата на полета изстребители не са излитали, за да го пресрещнат, в зенитните батареи не е била обявявана тревога, постове за наблюдение не са регистрирали полета на ТБ-7. Казано на по-ясен език, германските средства за ПВО не само че не са могли да пресрещнат ТБ-7, но в тези случаи дори не са могли да установят присъствието му в своето въздушно пространство.

Полковник (по онова време — капитан) Е. Пусеп, който многократно прелитал с ТБ-7 над Германия (не само със скъпоценното

тяло на Молотов, а и с други дувари), разказвал: „Зенитно оръдие на такава височина трудно улучва целта: може да се каже, че снарядът е загубил скоростта си. Изстребителят там също прилича на замаяна муха. Кой може да ми направи нещо?“ (М. Галлай. *Третъе измерение*, с. 330).

И тъй, много преди войната е създаден НЕУЯЗВИМ бомбардировач и подготвена заповедта да бъдат произведени хиляди ТБ-7 до ноември 1940 година. Какво оставало да се направи?

Оставало под заповедта да се напишат седем бук ви: Й. СТАЛИН...

Когато първите ТБ-7 летели на недосегаеми височини, конструкторите на другите авиационни държави по света се били натъкнали на невидимата преграда на височината: в разрежения въздух поради недостиг на кислород двигателите губели мощност. Те в буквалния смисъл се задъхвали като алпинисти на връх Еверест. Съществувал напълно перспективен път за повишаване на мощността на двигателите: да се използват изгорелите газове за въртене на турбокомпресор, който вкарва в двигателя допълнителен въздух. Просто на теория — сложно на практика. На експерименталните, на рекордните самолети това се постигало. На серийните — не. Частите на турбокомпресора работят в нажежена струя отровен газ при температура над 1000 градуса, околният въздух е минус 60, а после идва завръщането на топлата земя. Неравномерното нагряване, рязкото спадане на налягането и температурата деформирали частите и стърженето на турбокомпресора заглушавало рева на двигателя, изолационните лакове и бои изгаряли още при първия полет, на земята влагата се кондензирала по изстиващите части и корозията изцяло разяждала механизмите. Най-много си патели лагерите, те се топели като восъчни свещички. Лесно е, когато си с рекорден самолет: ако от десет полета веднъж не ти се повреди турбокомпресорът, постигаш рекорд. А какво да се прави със серийните самолети?

Търсели всички, но намерил Владимир Петляков — създателят на ТБ-7. Хрумването на Петляков се пазело като изключителна държавна тайна. А решението било гениално просто. ТБ-7 имал четири витла и външно приличал на четиримоторен самолет. Но вътре в корпуса, зад кабината на екипажа, Петляков монтирал допълнителен пети двигател, който не въртял витла. На малки и средни височини работят четирите основни двигателя, на големите се включва петият, той привежда в действие системата за централизирано подаване на допълнителен въздух. С този въздух петият двигател захранвал самия себе си и четирите основни двигателя. Ето защо ТБ-7 можел да се изкачва там, където никой не бил в състояние да го достигне: лети си

над Европа, бомбардирай когото искаш и пет пари не давай за безопасността си.

Ако разполагаш с хиляда неуязвими ТБ-7, можеш да предотвратиш всяко нахлуване. За целта просто трябва да поканиш военни делегации на определени държави и в тяхно присъствие някъде в отвъдволжката степ да изсипеш от звънтящите висини ПЕТ ХИЛЯДИ ТОНА БОМБИ. И да обясниш: това вас не ви засяга, подготвили сме изненада за столицата на държавата, която се претраши да ни нападне. Точност ли? Никаква точност. Откъде ще се вземе? Изсипваме бомбите от главоломни височини. Но липсата на точност ще компенсират с повторни бомбардировки. Всеки ден по пет хиляди бомби върху столицата на агресора, докато не постигнем желанния резултат, а у после ще си изпатят и други градове. Докато противникът стигне до Москва, знаете ли какво ще стане с неговите градове? Във въздуха ТБ-7 са почти неуязвими, на земята противникът нищо не може да им направи: базите ни се намират далеч от границите и са защитени, а стратегическа авиация противниците ни нямат... А сега, господа, да вдигнем чаши за вечния мир...

Така биха могли да говорят Сталиновите дипломати, ако Съветският съюз разполагал с хиляда ТБ-7. Но Сталин се отказал от хилядата ТБ-7...

Може ли да бъдат разбрани подбудите на Сталин?

Може.

3

Ако преведем хилядата ТБ-7 на шахматен език, това е ситуация, когато можеш да дадеш шах на противниковия цар още преди започването на играта, а ако партньорът се престаши да започне играта, той може да бъде матирай след първия ход.

Ако петте хиляди тона бомби, които ТБ-7 можели да пренесат за един полет, се преведат на езика на съвременната стратегия, това са ПЕТ КИЛОТОНА. Това вече е терминологията на ядрения век. Ако петте килотона са недостатъчни, за два полета могат да се пренесат десет. А двайсет килотона е онова, което без особена точност било стоварено върху Хирошима.

Хилядата ТБ-7 са нещо като ядрена ракета, насочена към столицата на противника. Мощта е такава, че за потенциалния агресор войната загубва смисъл.

И тъй, с едно драсване на Сталиновата писалка под заповедта за серийното производство на ТБ-7 можело да се предотврати германското нахлуване в съветската територия. Ще кажа нещо повече: Сталин е можел да предотврати и цялата Втора световна война. Естествено, през август 1939 година той не можел да разполага чак с хиляда ТБ-7. Но двеста, триста, четиристотин и дори петстотин — можел да има. Един полет на двеста ТБ-7 прави килотон. Ако сме разполагали само с двеста ТБ-7, можело е да не подписваме пакта Молотов-Рибентроп. Ако сме разполагали само с двеста ТБ-7, можело е да не се интересуваме кой знае колко от становището на Великобритания и Франция. Можело е просто да поканим Рибентроп (та дори и самия Хитлер), да му демонстрираме това, което вече имаме, да му разкажем какво ще стане, а после да изложим кратко и ясно позицията си: господин министре (или — господин канцлер), отношенията ни с Полша не са кой знае колко добри, но германското напредване на изток ни плаши. Разногласията на Германия с Полша не ни засягат, сами си решавайте вашите проблеми, но само не започвайте голяма война срещу Полша. Ако я започнете, ние ще хвърлим в Полша пет милиона съветски доброволци. Ще дадем на Полша всичко, което

тя поиска, ще разгърнем в Полша партизанска война и ще започнем мобилизация на Червената армия. Е, и ТБ-7... Всеки ден. Засега няма как да осигурим по пет хиляди тона дневно, това ще стане след време, но хиляда тона на ден ви гарантираме.

Така можело да се разговаря с Германия през август 1939 година, ако Сталин навреме бил подписал заповедта за серийното производство...

Редно е да кажем, че Сталин подписал заповедта.

Но после я отменил.

И пак я подписал. И я отменил.

И пак...

Четири пъти започвало серийното производство и четири пъти било спирано (*Г. Озеров. Туполевская шарага, с. 47*). След всяка заповед промишлеността сколасвала да произведе три-четири ТБ-7 и заповедта се отменяла. Отново всичко започвало и отново се прекъсвало... В навечерието на 21 юни 1941 година ТБ-7 те се произвеждал серийно. По време на четирите си напъна авиационната промишленост могла да произведе и да предаде на стратегическата авиация не хиляда ТБ-7, а едва 11 (единайсет). Нещо повече, почти 1 всички от тези одинайсет нямали най-важното — допълнителния пети двигател. Без него най-добрият най-стратегически бомбардировач на света се превърнал в обикновена посредственост.

След Хитлеровото нападение ТБ-7 бил пуснат в серийно производство. Но било късно.

Възниква въпросът: ако Сталин беше дал заповед произвеждането на хиляда ТБ-7 и не я отменяше, би ли могла съветската промишленост да изпълни Сталиновата поръчка. Би ли могла до края на 1940 година да произведе хиляда такива самолета?

Създателят на ТБ-7, авиоконструкторът Владимир Петляков (след трагичната гибел на Петляков ТБ-7 е преименуван на Пе-8), нито за миг не се съмнявал в това. Александър Микулин, който създал двигателите за ТБ-7, бил напълно сигурен, че съветската промишленост е в състояние да се справи с такава поръчка. Заместникът на авиоконструктора А. Туполев професор Л. Кербер, видните експерти от авиопромишлеността С. Егер, С. Лешченко и Е. Стоман, главният конструктор на завода, който произвеждал ТБ-7, И. Незвал, главният технолог на завода Е. Шекунов и мнозина други, от които зависело производството на ТБ-7, смятали задачата за изпълнима в отпуснатия срок. Авиоконструкторите В. Б. Шавров и А. Н. Туполев смятали, че хилядата ТБ-7 ще могат да бъдат готови до ноември 1940 година.

Увереността на конструкторите и производствениците е обяснима: ТБ-7 не се бил появил на гола поляна. Русия е родината на стратегическите бомбардировачи. Казвам това с гордост и без ирония. В началото на века, когато цял свят летял на едномоторни самолети, Русия първа в света започнала да строи двумоторни самолети. Светът още не бил успял да оцени както трябва тази крачка, а великият руски инженер Игор Иванович Сикорски през 1913 година построил първия в света четиримоторен бомбардировач „Иля Муромец“. Още по време на изпитанията „Муромец“ бие световния рекорд по далечина на полета. По далечина на полета, въоръжение и бомбонатовареност няколко години подред „Муромец“ нямал аналози в цял свят. Той притежавал най-модерната за времето си навигационна апаратура, бомбардировъчен мерник и първия в света електрически бомбохвъргач. За самоотбрана „Муромец“ имал осем картучници и дори бил направен опит да се монтира на него 76-мм полево оръдие.

През 1914-а Русия станала първата в света страна, създала подразделение от стратегически бомбардировачи — ескадра от въздушни кораби. След като завладели властта в страната, комунистите рязко забавили техническото развитие на Русия, като изстребили и прокудили милиони най-кадърни, най-трудолюбиви, най-талантливи. Сред прокудените се оказал и Игор Сикорски.

И все пак техническият потенциал на Русия бил огромен. Развитието продължавало. Въпреки терора, въпреки комунистическия гнет Русия продължавала да е лидер в областта на тежките бомбардировачи. През 1925 година конструкторското бюро на А. Н. Туполев създало ТБ-1, първия в света изцяло метален бомбардировач, пак той бил първият в света бомбардировач едноплосък със свободноносещо крило. Целият останал свят по онова време строил само дървени бомбардировачи двуплосъници. Още докато траели изпитанията му, ТБ-1 чупи два световни рекорда: За късо време били построени 218 ТБ-1 и това също е своеобразен рекорд. Тази бройка неколккратно надхвърля бройката на тежките бомбардировачи във всички останали страни в света, взети заедно. Успоредно с излизането на готовите самолети от заводите се формирали ескадрили, полкове, бригади. А Туполев през 1930 година създава още помощен четиримоторен бомбардировач: ТБ-3 със свободноносещо крило. Сред само, летите в света, както военни, така и пътнически, ТБ-3 бил най-големият. Такива самолети никой в света нямал не само в производство, а и на чертежи. А Туполев още през 1933 година започва експерименти по дозареждането на ТБ-3 във въздуха. С ТБ-3 били установени няколко световни рекорда, включително височинни полети с товари от по 5, 10 и 12 тона. Схемата на ТБ-3 станала класическа за този клас самолети за няколко десетилетия. Смайва бързината, с която се изпълнявала поръчката: производството достигало до 3 ТБ-3 дневно (*Е. Рябчиков, А. Магид. Становление, с. 1*). Съветската промишленост чупи собствения си рекорд — за къс срок произвежда 818 ТБ-3. Полковете и бригадите вече не вършат работа. На 23 март 1932 година Съветският съюз пръв в света започва създаването на тежки бомбардировъчни корпуси. През януари 1936-а се създава първата в света авиационна армия, през март — втората, малко по-късно — третата. Никой друг тогава нямал нито авиационни армии, нито дори корпуси на стратегическата авиация.

Флот от хиляда тежки бомбардировача бил мечтата на стратегите и за пръв път тя е вплътена в Съветския съюз. Генералите и политиците от всички страни спорели за доктрината на генерал Д. Дуе, а Сталин не спорел...

Но и това не е всичко: планирало се трите авиационни армии да бъдат превъоръжени с най-нови бомбардировачи и допълнително да се разгърнат още три армии в Белоруския, Киевския и Ленинградския военен окръг (*В. Шумихин, с. 185*). Докато ТБ-3 се учел да лети, докато още го доизкусурявали, десетина конструкторски бюра вече се били включили в жестока схватка за най-новия стратегически бомбардировач, който после трябвало да замести Туполевите ТБ-1 и ТБ-3. Самият Туполев предлага осеммоторния „Максим Горки“. Самолетът се появява на паради, смайвайки тълпата с размерите си, и само малцина знаят, че същинското му наименование е ТБ-4. Павел Сухой предлага едномоторния свръхдалечен бомбардировач ДБ-1 с невероятно голям размах на крилата. Самолетът (под друго име) извършил няколко полета през Северния полюс до Америка. Америка възторжено посреща съветските герои летци, без да разбира, че се провеждат изпитания на експериментален бомбардировач. А Сергей Козлов предлага дванайсетмоторния „Гигант“, способен да излита с няколко десетки тона бомби или да прехвърля в тила на противника десантни подразделения с всякакво тежко оръжие, включително и с танкове. Смайващи са проектите на К. А. Калинин. Виктор Болховитинов предлага тежкия бомбардировач ДБ-А. По външен вид и по характеристики това е нов самолет, но всъщност представлява основна преработка на Туполевия ТБ-3. Това е класически пример как с минимални разходи на базата на стар самолет се създава нов. ДБ-А чупи наведнъж четири световни рекорда. Това е свръхмодерен самолет, но могат да го произвеждат същите заводи, които произвеждат ТБ-3, без промяна на производствения цикъл, без смяна на оборудването, без нарушаване на възприетите технологични процеси, без преквалификация на работниците и инженерите, без нормалното в такива случаи спадане на броя на произвежданите самолети и дори без преподготовка на летците, техниците и инженерите от стратегическата авиация. Ако ситуацията е била чак толкова напечена, ДБ-А можел да бъде пуснат в серийно производство и преди започването на Втората световна война флотът на стратегическата авиация е щял да бъде

изцяло обновен. Но точно тогава се появило същинско чудо — Петляковият ТБ-7. ТБ-7 засенчил всички.

В момента на появяването на ТБ-7 производството на тежки бомбардировачи в Съветския съюз по ритмичност не отстъпвало на производството на автомобили при Хенри Форд. Смяната на модел е болезнен процес, но това е по-просто, отколкото да започваш от нулата. Страната през страшните години, когато милиони измирали от глад, била водеща в областта на тежките бомбардировачи, а когато икономическата ситуация рязко се подобрила, същата тази страна доброволно се отказала от първото си място. Когато никой не заплашвал страната, тя късала от залька на умиращите деца, обаче произвеждала тежки бомбардировачи, но ето че в съседство се появил Хитлер и замирисало на война, а тежки бомбардировачи вече не се произвеждат. И въпросът не е: щели ли сме да успеем да произведем хиляда ТБ-7 преди започването на войната или не. Въпросът е другаде: защо не сме се опитали?

Преди появяването на ТБ-7 в Съветския съюз били създадени конструкторски бюра, способни да създават самолети, изпреварващи времето си, промишленост, способна да осъществява масово производство в количества, надхвърлящи мирновременните потребности, били открити академии, авиаторски и технически училища, разработена теорията на бойното им приложение и получен боен опит в локални войни и на грандиозни маневри, били построени летища, бази, учебни центрове, полигони, създадени формирования, подготвени кадри от командващ армия до бордови картечар, от инженери по навигационна апаратура до фотодешифровачи за големите авиационни щабове, обучени летци, щурмани, бордови инженери, техници, двигателисти, метеоролози, радисти, авиационни медици и т.н., и т.н. Били се оформили колективи и се родили традиции, били създадени теоретици и практики.

И след всичко това страната, която била единственият лидер в областта на стратегическата авиация, влязла във Втората световна война без стратегическа авиация. Със заповед на Сталин през ноември 1940 година авиационните армии били разформирани. Към 22 юни 1941 година съветската стратегическа авиация вече нямала в състава си армии. Останали само пет корпуса и три самостоятелни дивизии. Основното им въоръжение бил ДБ-3ф. Той е великолепен

бомбардировач, но не е стратегически бомбардировач. Продължавали да са на въоръжение ТБ-3. Те можели да се използват като транспортни самолети, но като бомбардировачи били остарели. А ТБ-7, както вече знаем, били едва единайсет. Това количество не стигало дори за формирането на една ескадрила.

Без ТБ-7 стратегическата авиация престанала да е стратегическа. Нещо повече, през пролетта на 1941 година Сталин осъществил същински разгром. Дотогава висшият команден състав на стратегическата авиация се комплектувал само от хора, които се били отличили в боевете, които в небето на Китай, Испания и Монголия били доказали правото си да командват. Всички командващи авиационни армии били Герои на Съветския съюз. По това време това звание се ценяло значително повече, отколкото след войната. Командващият 2-ра армия С. П. Денисов имал не една, а две Златни звезди. През ония години тези хора биха могли да се преброят с пръстите на едната ръка. През пролетта на 1940 година Сталин въвежда генералските звания, но звезди не раздава наляво и надясно: началникът на Главното управление на ВВС е генерал-лейтенант от авиацията, началник-щабът на ВВС — генерал-майор от авиацията. Командващите авиационни армии по офицерско звание били равни с най-висшия авиационен началник и превъзхождали някои от заместниците му, включително и началник-щаба на ВВС. Сталин вярва на първите хора в стратегическата авиация: командващият 3-та армия генерал-лейтенант от авиацията И. И. Проскуров става началник на ГРУ, преди да поеме командването на цялата стратегическа авиация.

Но ето че Сталин си наумил нещо и започва разгромът. Тази тема заслужава отделно проучване. А сега само два-три примера за илюстрация: генерал-лейтенантът от авиацията С. П. Денисов бил изпратен от Сталин в Задкавказието да командва авиацията на второстепенен окръг. След това той ще служи на длъжности, неотговарящи на званието му: няма да се издигне по-горе от командир на дивизия. Генерал-лейтенантът от авиацията И. И. Проскуров през април 41-ва бил арестуван, подложен на чудовищни изтезания и ликвидиран през октомври. А за командващ стратегическата авиация бил назначен полковник Л. А. Горбацевич (*Командование и Штаб ВВС. М., Наука, 1977, с. 26*). Полковникът дотогава никъде не се бил

отличил (нямало да се отличи и занаяпред), но на Сталин не му били нужни не само ТБ-7, а и командирите на тежки бомбардировачи.

На пръв поглед не съществувала ситуация, при която ТБ-7 ще се окаже излишен.

Ако Сталин има намерение да предотврати Втората световна война, ТБ-7 са нужни. Ако Сталин е решил да позволи на Хитлер да разпали световна война, да се надява той самият да остане неутрален, тогава ТБ-7 са много необходими като гаранция на неутралитета.

Ако Сталин планира отбранителна война, трябва не да се рушат укрепените райони по „Линията Сталин“, а да се подсилват. На войските е трябвало да се заповяда да се вкопаят в земята, както после бе направено край Курск. Трябвало е да се преградим с непреодолими минни полета от Балтийско до Черно море и докато противникът се опитва да пробие нашата отбрана, ТБ-7 нека си летят на недосегаеми височини, нека подкопават германската икономическа мощ. В отбранителна война ТБ-7 са нужни.

Ресурсите на Сталин са неограничени, а Хитлеровите са ограничени. Затова, ако започне война, в Сталин му е изгодно да я проточи: войната до изтощаване е смъртоносна за Германия. А за да се изтощи по-бързо ресурсите, стратегическите бомбардировачи трябва да съсипват военно-икономическия потенциал. И за целта по-добър инструмент от ТБ-7 не може да се измисли.

Ако Сталин е смятал да изчака германското нахлуване и после да нанесе контраудари (историците много обичат тази версия — точно така пишат: планирал е да седи със скръстени ръце и да чака Хитлер да го цапардоса с брадвата, та чак тогава да му отвърне), то в такъв случай невъзможно е човек да си представи нищо по-добро за ответен удар от хилядата ТБ-7.

Историята на ТБ-7 опровергава не само легендата за контраударите, които уж подготвял Сталин, но легендата за това, че Сталин се е страхувал от Хитлер. Ако се е страхувал, защо да не поръча хилядата ТБ-7? Колкото повече се е страхувал, толкова по-бързо е трябвало да ги поръча. Нека читателят се съгласи с мен: когато нощем ни е страх да вървим през дива гора, вземаме тояга. Колкото по

ни е страх, толкова по-дебела тояга си избираме. И я размахваме войнствено. Не е ли така? А на Сталин му навирали в ръцете тояга. Личният референт на Сталин, авиоконструкторът генерал-полковник от авиацията А. С. Яковлев, свидетелства, че началникът на НИИ на ВВС генерал-майор от авиацията А. И. Филин не се плашел пред много хора да доказва на Сталин необходимостта ТБ-7 да бъде пуснат в серийно производство. Да спориш със Сталин било риск на ръба на самоубийствения подвиг, „Филин настояваше, подкрепяха го и някои други. В края на краищата Сталин отстъпи, като каза:

— Е, нека бъде както искате, макар че не ме убедихте“ (А. Яковлев. *Цель жизни*, с. 182). Това е един от случаите, когато Сталин разрешил да се произвежда ТБ-7. Скоро Сталин ще размисли, ще отмени решението си и пак ще се намерят смелчаги да спорят с него и да му доказват...

Въпросът е: защо на Сталин трябва да се доказва нещо? Щом всички разбираме неоспоримите качества на ТБ-7 и необходимостта от серийното му производство, защо Сталин не може да разбере такива прости неща? А в същото време и на най-големия глупак му е ясно, че в тъмна гора, ако имаш тояга, самочувствието ти е по-високо, отколкото ако нямаш. Ако всичко се свежда до Сталиновата глупост, ТБ-7 щял да бъде забранен веднъж завинаги и Сталин нямало да се връща повече на този въпрос. Но Сталин осем пъти сменя решението си с диаметрално противоположното. Какви са тези съмнения? Колко малко се връзват те със Сталин. Да се изтребят ли милиони работливи селяни, хората, които хранят Русия? Никакви съмнения: подписва една хартия и ето ви — годината на голямото прецакване. Да се унищожи ли командният състав на армията? Без съмнения. Да се подпише ли пактът с Хитлер? Никакви проблеми: три дена преговори и — гръмват бутилките с шампанско. Сталин е имал съмнения, имал е колебания. Но ако някой може, нека ме поправи: такова нещо не се е случвало. Отказването от ТБ-7 е най-трудното от всички решения, което Сталин е взел през живота си. Това е най-важното решение в неговия живот. Ще кажа нещо повече: отказването от ТБ-7 изобщо е най-важното решение, вземано през нашия век. Въпросът за ТБ-7 е въпрос ще има ли Втора световна война, или няма да има. Когато се решавал въпросът за ТБ-7, същевременно се решавала и съдбата на десетки милиони хора... Ясни са съображенията на Сталин, когато той четири пъти

подред вземал решение за серийно производство на ТБ-7. Но когато Сталин точно толкова пъти отменял решението си, нали все от нещо трябва да се е ръководел? Защо никой измежду историците дори не се опитва да изкаже предположение за подбудите на Сталин?

ТБ-7 имал могъщи противници и е време да кажем техните имена. Генералният щаб на РККА^[1] бил образуван през 1935 година. Преди германското нахлуване се сменили четирима началници на Генералния щаб: маршалите на Съветския съюз А. И. Егоров и Б. М. Шапошников, армейските генерали К. А. Мерецков и Г. К. Жуков. Те до един били противници на ТБ-7. Противници не само на ТБ-7, но и изобщо на всички стратегически бомбардировачи били мнозина видни авиационни генерали, включително П. В. Ричагов, Ф. К. Аржанухин и Ф. П. Полинин. Противник на ТБ-7 бил наркомът на отбраната маршалът на Съветския съюз С. К. Тимошенко. Върл противник бил референтът на Сталин по въпросите на авиацията авиоконструкторът А. С. Яковлев. Е, то се знае, противници на стратегическите бомбардировачи били и почти всички съветски военни теоретици, като се почне от В. К. Триандафилов.

Най-добре е изложил доводите против тежките бомбардировачи видният съветски теоретик на въздушната война, професорът комбриг Александър Николаевич Лапчински. Той написал няколко блестящи труда по теория на бойното приложение на авиацията. Да бомбардираме градове, заводи, находища и хранилища на стратегически суровини е хубаво нещо. А още по-хубаво е да ги завладеем невредими и да ги използваме за подсилване на собствената ни мощ. Като нищо можем да превърнем страната на противника в димящи развалини, но нужно ли е да го правим? Да бомбардираме пътища и мостове е полезно във всички ситуации освен в една: когато се каним да нахлуем в противниковата територия. В този случай мостовете и пътищата трябва не да се бомбардират, а да се завземат, като не се позволява на отстъпващия противник да ги използва или разрушава. Бомбардирането на градовете рязко понижава моралното състояние на населението. Това е правилно. Оспорва ли го някой? Но устремният пробив на нашите войски към противниковите градове деморализира населението повече от всяка бомбардировка. И Лапчински препоръчва на Сталин да насочи всичките сили на

Червената армия не към подкопаване на военно-икономическата мощ на противника, а към завземането ѝ. Задачата на Червената армия е да разгроми армиите на противника. Задачата на авиацията е да отвори пътя на нашите армии и да подкрепя устремното им напредване. Лапчински препоръчва войната да не се обявява, а да бъде започната с внезапен съкрушителен удар на съветската авиация по противниковите летища. Внезапността и мощта на удара трябва да са такива, че още през първите часове да се смаже цялата авиация на противника и да не ѝ се позволи да излети. Като смажем авиацията на противника по летищата, ние отваряме пътя на танковете, а танковете на свой ред „сриват летищата на противника“. Цели за нашата авиация не са градските квартали, не са електроцентралите и заводите, а противниковият самолет, който не е успял да излети, огневата точка, пречеща на напредването на нашата пехота, колоната цистерни с гориво за противниковите танкове, противотанковото оръдие, стаило се в храстите. С други думи, предстои ни да бомбардираме не площи, а точкови цели, много от които подвижни. Предстои ни да бомбардираме не в стратегическия тил, а в най-близкия тактически и дори по самата бойна линия. А за такава работа е нужен не тежък бомбардировач, а лек маневрен самолет, който се приближава максимално до целта, за да я идентифицира, за да я улучи точно, без да засегне нашите бойци — нашите бойци са съвсем наблизко. Нужен е самолет, който или пикира отвисоко, или се приближава до целта на бръснещ полет, едва ли не кършейки с витлата си върховете на дърветата.

Ако се каним да взривим къщата на съседа си, ще ни трябва цял сандък динамит. Но ако се каним да убием съседа си, а къщата му да завладеем, тогава не ни трябва сандък динамит, тогава ни е необходим по-евтин, по-лек и по-точен инструмент. Затова именно Лапчински предлага на Сталин друг инструмент: лек пикиращ бомбардировач или маневрен щурмови самолет. Стратегическият бомбардировач излита от далечни стационарни летища и преминава огромни разстояния, а на нас ни трябва самолет, който винаги е наблизко, който се базира на всякакво временно пръстено летище, който лесно сменя летищата, следвайки по петите настъпващите дивизии и корпуси, който изпълнява заявките на танкистите незабавно. Трябва ни лек самолет, чиито летци сами виждат ситуацията, мигновено реагират на

промените в нея и дават своя принос за успешния изход на скоротечния бой.

Владимир Петляков освен тежкия четиримоторен (по-точно казано — петмоторен) ТБ-7 създаде и друг — малкия двумоторен, високоскоростен, маневрен, пикиращ бомбардировач Пе-2. Тъкмо това било нужно на Сталин. И Сталин решил: „Да се строят двумоторни и то повечко“ (А. С. Яковлев. *Цель жизни*, с. 182).

А не може ли да се строят едновременно и леки, и тежки бомбардировачи? Не, казвал Лапчински. Не бива. ВСИЧКИ СИЛИ, ВСИЧКИ ВЪЗМОЖНОСТИ трябва да бъдат съсредоточени върху решаването, на главната задача: завоюването на пълно господство във въздуха, тоест върху внезапния удар по летищата на противника. Ако нанесем такъв удар, бомбардирането на градовете и заводите става излишно.

Сталин дълго позволявал да се произвеждат и едните, и другите, а после разбрал: трябва да се избере едното от двете.

И го избрал.

---

[1] Работническо-селската Червена армия — Б.пр. ↑

Ако желязната Сталинова логика ни изглежда необяснима, най-лесното е да провъзгласим Сталин за безумец. Но нека погледнем Хитлер. Той също е агресор и тъкмо затова не разполага със стратегическа авиация. Хитлер се готви за светкавично завладяване на Франция и затова мостовете трябва не да се бомбардират, а да се завземат и опазват. Мостовете са нужни на германските танкови дивизии за устремното им настъпление. На Хитлер не му е нужно да разрушава корабостроителниците на Брест, танковите и артилерийските заводи на Шербур, Шамон и Бурж, самолетостроителните заводи на Амстердам и Тулуза — те ще работят за засилване на военната мощ на Третия райх!

За блицкрига на Хитлер му трябва авиация, но не такава, която разрушава градове и заводи, а такава, която с един удар ще връхлети френската авиация по летищата, която с внезапен удар ще парализира цялата система за управление на войските. Нужна е авиация, която ще отвори пътя на танковете и по такъв начин ще осигури устремността на техния скок към океана. Нужна е авиация, която виси над бойното поле и изпълнява поръчките на танкистите, авиация, която нанася удари не по гигантски площи, а по точкови цели. За блицкрига се иска малък пикиращ бомбардировач, който вдига съвсем малък товар, но бомбардира точно: двумоторният Ю-88 или дори едномоторният Ю-87...

После войната променила характера си, от скоротечна се превърнала в продължителна. Появили се градове, недостъпни за германската авиация: Лондон и Челябинск, Бристол и Куйбишев, Шефилд и Магнитогорск. Сега стратегическата авиация щяла да е за Хитлер тъкмо на място... Само че той не разполагал с такава...

* * *

А идеите на Лапчински, лансирани много преди Хитлер да дойде на власт, били използвани от Сталин. Вярно, не през 41-ва година, както било замисляно, а през 45-а. Сталиновите пикиращи бомбардировачи Пе-2 и щурмовите самолети Ил-2 с внезапен удар връхлетели японските летища и съветските танкови клинове разпрали Манджурия... Страната паднала в ръцете на победителя като узряла ябълка. Съветските десантни подразделения се стоварвали в китайските градове не за да разрушават мостове, железопътни линии и заводи, а за да не допуснат разрушаването им. В такава война нямало работа за стратегическата авиация.

През двайсетте, в началото на трийсетте години стратегическата авиация била нужна на Сталин, за да не може никой да осуети натрупването на съветската военно-икономическа мощ. От втората половина на трийсетте години нататък на Сталин все повече му допада сценарият на такава война, резултат от която ще бъде не унищожаването на икономическия потенциал на Германия, а неговото завладяване.

През ноември 1940 година Сталин окончателно решил да извърши спрямо Германия онова, което след няколко години ще извърши спрямо Япония.

ГЛАВА 3 ЗА ИВАНОВ

*Мы на горе веем буржуям
Мировой пожар раздуем,
Мировой пожар в крови —
Господи, благослови.
Александр Блок*

Някой изследовател посвещава целия си живот на научни издирвания. И ето че един ден съдбата му изпраща сполука: той открива името на неизвестен до този момент фараон. Тъкмо такава сполука доживях и аз. В прашасалите архиви намерих сведения за някой си всемогъщ, но кажи-речи на никого неизвестен вожд, чиято власт над една шеста част от сушата била безгранична. Наистина, моят фараон не е от забравените векове, а от двайсетия, фараонът се казвал „другарят Иванов“. Кой го помни? Кой го познава? А същевременно гореспоменатият другар, както личи от документите, бил съсредоточил в ръцете си необятна власт. Да речем, на 25 септември 1943 година маршалите на Съветския съюз Г. Жуков и А. Василевски и армейските генерали К. Рокосовски, Н. Ватутин, И. Конев и Р. Малиновски получили извънредно поверителна директива за форсирането на Днепър. Документът започва сурово и просто: „Другарят ИВАНОВ заповяда...“

Другарят Иванов разполагал с достатъчна власт, за да вкара в сражение пет армии едновременно. Или десет. Или дваисет. Директивата от 25 септември 1943 година се давала едновременно на четири фронта, в състава на които влизали трийсет и една армии, включително четири танкови и четири въздушни. Това, естествено, не била горната граница. През войната другарят Иванов разполагал със седемдесет общовойсковии армии, с осемнайсет въздушни, с пет ударни, с единайсет гвардейски и с шест гвардейски танкови. А освен това — с армиите на НКВД, с армиите на ПВО, със самостоятелната гвардейска въздушнодесантна армия, с десет сапърни и т.н., и т.н., и с десетки самостоятелни корпуси и стотици самостоятелни дивизии. И трябва да кажа, че заповедите на другаря Иванов се изпълнявали от всички маршали и генерали безпрекословно, незабавно и на всяка цена.

Парадоксално е, но въпреки тази си власт другарят Иванов бил малко известен дори в много високите сфери. Пример: преди войната А. А. Шкварцев бил съветски посланик (по онова време ги наричали

полпреди, пълномощни представители) в Берлин. Съветски посланик във фашистка Германия е доста висок пост. Та този Шкварцев дълги години хабер си нямал за съществуването на другаря Иванов. И веднъж станал гаф. През 1940 година в Германия пристигнала съветска авиационна делегация. Съветските другари посетили тайните заводи, включително и подземните, конструкторските бюра, разгледали най-новите образци на германската авиационна техника, купили което им харесало и помолили посолството (по онова време то се наричало полпредство) и търговското представителство да платят покупките. (Тук още веднъж изниква въпросът кой на кого е вярвал повече: германските господа продали на съветските другари образци от всички най-нови самолети, подводници, зенитни и противотанкови оръдия, а съветските другари не продавали Ил-2, Пе-2, Т-34, КВ, БМ-13 и дори не показвали такива неща на върлите си германски приятели.) И тъй, съветската делегация избрала Ме-108, Ме-109Е, Ме-110С, Ме-209, До-215, Ю-88, Хе-100 и още редица най-модерни самолети. Германците не криели тайните си, а нашите не се стискали: избрали дванайсет типа, вземали по два-три екземпляра, а от някои и по пет-шест. Освен самолетите съветските другари подбрали екземпляри от двигатели, прибори, апаратура и още какво ли не. А посолството и търговското представителство трябва да плащат. Не, казват дипломатическите другари, има си ред: трябва да се пише до Москва, да се съгласува с Наркомата на отбраната и с Наркомата на авиационната промишленост, те ще изпратят заявка до Наркомата на търговията, там въпросът ще бъде обсъден от експерти, ще го съгласуват с Наркомата на външните работи, ще викнем финансистите... Тогава един припрян от авиационната делегация се обадил: нямаме време за разтакаване, я нека изфраскам една шифрограма до Москва. Написал текста, зашифровал го и помолил да го изпратят на адрес: „Москва, за Иванов.“ Цялото посолство подскочило като ужилено, дори другарят Шкварцев се възмутил: не може да има такъв адрес, това е все едно да пишем „до дядо на село“. А бе все едно я изпратете упорства онзи от делегацията.

Дълго се карали. Най-сетне изпратили шифрограмата.

За голямо учудване в Москва шифрограмата намерила адресата си. Дори много бързо. И се получил отговор. Незабавно. Над посолството все едно че паднал гръм. Отговорът бил кратък и прост

като присъда на революционен трибунал. Московският адресат, другарят Иванов, така изръмжал, че самолетите били купени без протакане, сметките платени до пфениг, а скъпоценният товар с експресна скорост изпратен където трябва.

Другарят Шкварцев и другите отговорни другари загрели кой в Москва се крие под скромното фамилно име. Това, естествено, бил ТОЙ. Зад кремълските стени под псевдонима Иванов живеел и работел лично другарят Иванович. Същият — Василиев. Същият Чижиков, същият Коба, същият Бесошвили и Джугашвили, същият Салин и Сталин.

Много псевдоними имал Сталин. Едни отпаднали, били забравени и избледнели, други останали. Псевдонимът „Иванов“ се запазил чак до края и се използвал в крайно извънредни ситуации.

Разказвам всичко това по следния повод: веднъж през 1936 година Сталин събрал авиационните конструктори в своята близка вила, нагостил ги според табиетите на кавказкото гостоприемство, а после им поставил задачата: да построят самолет (най-добрия в света, това нямало защо да се казва), наречен „Иванов“.

Над проектирането на „Иванов“ едновременно работели много колективи, включително и ръководените от Туполев, Неман, Поликарпов и Григорович. По това време под общото ръководство на Туполев работели конструкторските групи на Петляков, Сухой, Архангелски и Мясищев, под ръководството на Поликарпов — Микоян и Гуревич, при Григорович работели Лавочкин и Грушин. Всичко, което Сталин нареждал на Туполев, Григорович или Поликарпов, а тематично се разпростираше и върху васалните конструкторски групи. С една дума, цялата съветска авиационна конструкторска мисъл се концентрирала върху изпълнението на една обща задача. И не си мислете, че между тях е имало сътрудничество. Тъкмо наопаки: жестока конкуренция — ще победи най-силният, а другарят Иванов ще прецени кого да награждава и кого да наказва. Излишно е да пояснявам, че „Иванов“ е боен самолет: как така Сталин щял да погне почти всичките си конструктори да разработват пътнически самолет.

Всеки справочник по история на авиацията дава изчерпателен материал по въпроса какво се получило в последна сметка от проекта „Иванов“ и комунистическите историци наблягат на крайния резултат. А аз приканвам читателите си да разчоплят другия въпрос: не какво се е получило, а КАКВО СЕ Е ЗАМИСЛЯЛО. В историята на съветската авиация има само един самолет, който се е разработвал под Сталиновия псевдоним, при което мотото на проекта не било измислено по инициатива на верноподаническите маси, а по инициатива на самия Сталин. Авиоконструкторът В. Шавров свидетелства: „Мотото «Иванов» е по указание на Сталин (това беше телеграфният му адрес)“ (*История конструкции самолетов в СССР. 1938 — 1950. М., Машиностроение, 1988, с. 45*). Самолета още го няма, конструкторите дори не са хванали моливите, Сталин вече е дал на самолета своето име. А това тъкмо самолетът, на който Сталин ще разчита най-много в приближаващата Втора световна война, за чиято необходимост и неизбежност той говори постоянно и открито. Има ли

друг самолет, за чието разработване Сталин да е хвърлил толкова много конструкторски сили?

Какво все пак е искал да получи клиентът?

Може би „Иванов“ е стратегически бомбардировач, който се създава, за да се убие желанието на потенциалните агресори да нападнат? Не. Не е така. Стратегическият бомбардировач вече е създаден. Нека си припомним: тече същата онази 1936 година, през която Петляков привършил работата си над ТБ-7. Ако Сталин се е канел да предотврати войната, не е имало защо да свиква конструкторите, не е трябвало да им доставя задача да разработват нов самолет, а е трябвало просто да пусне в производство ТБ-7. И него да нарече „Иванов“ или направо и открито — „Сталин“. Каква символика: полет на недосегаеми задоблачни висини ли не щещ, несъкрушима мощ ли не щещ, та на всичко отгоре и сила на удара, и предупреждение към враговете, и още колко много неща щели да хрумнат на поетите и пропагандистите. Ама не. Не му трябва на другаря Сталин самолет за предотвратяване на войната.

А може би другарят Сталин смята, че предстоящата война ще е свята отбранителна война за защита на отечеството, и затова е наредил да бъде създаден най-добрият в света изстребител, който ще защити нашето мирно небе? Не. Другарят Сталин не смята така, не подготвя армията и страната за отбранителна война. Дори няма да хабя хартията да доказвам, че „великата отечествена“ се е случила по недоразумение, поради недоглеждане, в разрез със Сталиновите планове и замисли. Не ми е жал да хвърлям и време, и сили, и хартия, за да докажа простия факт — Сталин се е готвел за война. Готвел се е така, както никой не се е готвел. Целият народ на най-богатата в света страна дващсет години се подслонявал в бараки, не си дояждал, висял по опашки, стигал до човекоядство и трупоядство, за да подготви армията за война. Вярно, не за велика, нито за отечествена. Ето, сред присъстващите в Сталиновата вила е Николай Поликарпов. През предната 1935 година на авиационното изложение в Милано Поликарповият И-1511 официално е признат за най-добрия изстребител на света, а Поликарпов вече е пуснал в серийно производство И-16 и продължава да разработва нещо. Поликарпов е начело в световната надпревара за най-добър изстребител. Оставете Поликарпов, не му пречете, недейте го разсейва, той знае как се правят изстребители, само недейте забавя

темпото му. Води се надпревара и всеки час, всяка минута ще спестят много кръв. Но не. Я елате насам, другарю Поликарпов. Има и по-важна работа от създаването на изстребител. Другаря Сталин не го интересува изстребител за отбранителна война.

Та как си е представял Сталин идеалния боен самолет, за чието разработване откъсвал най-добрите си конструктори, както създатели на бомбардировачи, така и създатели на изстребители? Сталин обяснил изискването си с четири думи — самолет на чистото небе. Ако това не е докрай ясно, ще ви го обясня с две думи — крилат чакал.

3

За да си представим зримо Сталиновия замисъл, трябва от 1936 година мислено да се прехвърлим в декември 1941 година на бисерните брегове на Хавайските острови. Ярка слънчева утрин. Американският флот е в залива. В 7.55 в пристанището на сигналната мачта се вдига синият „предварителен“ сигнал, който бива дублиран от всички кораби от флота. След това „предварителните“ едновременно на всички кораби ще се смъкнат надолу, ще писнат боцманските свирки, ще запечат тръбите на крайцерите и ескадрените миноносци, ще засвирят оркестрите на линейните кораби и точно в 8.00 нагоре ще се заизкачат носовите гюйсове и кърмовите държавни знамена... Така ставало винаги, но ние се озоваваме тук тъкмо заранта, когато тържествената церемония останала незавършена: в 7.55 „предварителните“ флагове запълзят нагоре, а изпод изгряващото слънце се приближава първата вълна японски бомбардировачи, торпедоносци и изстребителите. В първата вълна има 183 самолета. От тях изстребителите за прикриване са по-малко от една четвърт! В тази обстановка не се изисква силно изстребително прикритие. Японската въздушна армада се състои предимно от ударни самолети — бомбардировачи и торпедоносци Накадзима Б-5Н1 и Б-5Н2. Нас ни интересуват тъкмо тези торпедоносци. В конструкцията и характеристиките им няма нищо изключително, но те са чудесни за внезапен удар. По външен вид, размери и летателни характеристики Накадзима Б-5Н прилича повече на изстребител, отколкото на бомбардировач. Това му дава възможност да профучава над целта толкова ниско, че от корабите и от земята се виждат лицата на летците, че почти е невъзможна грешка при хвърлянето на смъртоносния товар. Накадзима Б-5Н е нисконосещ едноплъщник, двигателят му е един — радиален, двуреден с въздушно охлаждане. В някои самолети екипажът е от 3 души: пилот, щурман и картечар. Но на повечето е само от двама души: самолетите се използват на плътни групи, като рояци разярени оси, затова съвсем не е задължително във всеки самолет да има щурман. Бомбеното натоварване на самолета е по-

малко от един тон, но всеки удар е от упор. Отбранителното въоръжение на самолета Б-5Н е относително слабо — една-две картечници за защита на задната полусфера. Ударните самолети не се нуждаят от голямо отбранително въоръжение по същата причина, по която не им е нужно и силно изстребително прикритие: американските самолети нямат нито време, нито възможност да излетят и да отблъснат японското нападение. Б-5Н е самолет на чистото небе, в което самолетите на противника или са много малко, или изобщо липсват.

Добра работа свършили леките бомбардировачи Накадзима Б-5Н в Пърл Харбър, но с това героичната страница е прелистела. Внезапният удар бил недостатъчно мощен, за да изкара за дълго време от войната американския флот и авиация. При следващите боеве, когато американците се окопитили, когато започнала обикновена война без забиване на нож в гръкляна на заспал човек, Б-5Н не се проявил кой знае колко. Производството на тези самолети продължило още известно време. Общо били построени малко повече от 1200 и с това историята им приключила. Б-5Н бил създаден за ситуация, когато в небето никой не му пречи да работи. Б-5Н е страшен за слабите и беззащитните, страшен е в група, страшен е при внезапно нападение. Страшен е като глутница свирепи кръвожадни хиени, които не се отличават нито с особена сила, нито със скорост, но имат мощни зъби и действат вкупом против онзи, който е по-слаб, против онзи, който не очаква нападение и не е готов да го отблъсне.

Но какво общо има с него нашият роден съветски „Иванов“?

Това, че е почти точно копие на японския въздушен агресор.

През лятото на 1936 година никой не можел да предположи какво ще се случи в Пърл Харбър след пет години. През лятото на 1936 година самолетът Накадзима Б-5Н още не съществувал. Съществувал сам проект, който не се афиширал от японците. Затова не можем да предположим, че съветските конструктори са копирали японците. Копирането изисква време. Дори ако сме сполучели да откраднем техническата документация (а това са купища хартия), все едно за превеждането ѝ (от японски!) са щели да отидат няколко години. Накадзима Б-5Н в Япония и няколкото варианта на „Иванов“ в СССР се създавали почти успоредно: първият полет на Б-5Н бил извършен през януари 1937 година, първият полет на „Иванов“ — на 25 август същата година. Затова говорим не за копиране, за два самостоятелни процеса на развитие, които много си приличат. Това не е всичко: били построен „Иванов“ на Неман, „Иванов“ на Поликарпов, „Иванов“ на Сухой... Всеки конструктор ревниво пазел своите тайни от съперниците си, но във въображението на всеки от съветските конструктори се очертавал все същият крилат чакал: лек бомбардировач, по външен вид, размери и летателни характеристики приличащ повече на изстребител. Всеки съветски конструктор независимо от конкурентите си избрал все същата схема — нисконосец едноплощник, двигателят е един, радиален, двуреден с въздушно охлаждане. Всеки съветски конструктор предлагал свой вариант на „Иванов“, но всеки вариант поразително приличал на непознатите си събратя и на далечния си японски брат по дух и замисъл. И това не е за чудене: просто на всички конструктори била поставена задачата да създадат инструмент за определен вид работа, за същата онази работа, която след няколко години ще вършат японските самолети в небето на Пърл Харбър. А щом работата ще е една и съща, то и конструкторът ще създаде горе-долу еднакъв инструмент за изпълняването ѝ. А освен това в процеса на работата над проекта „Иванов“ нечия невидима, но властна ръка насочвала онези, които се отклонявали от главния курс. На пръв поглед намесата на висшите

началства в работата на конструкторите е просто чорбаджийска глезотия. Например някои конструктори слагали на експерименталните екземпляри по две огневи точки: едната — за защита на задната горна полусфера, другата — на задната долна. Кориговали ги — ще минем с една точка, няма смисъл да се защитава задната долна полусфера. Някои прикривали екипажа и най-важните възли с броня от всички страни. Кориговали ги: да се прикриват само отдолу и откъм бордовете. Павел Сухой направил в първия вариант своя „Иванов“ изцяло метален. По-простичко — казал нечий страховит глас. По-простичко. Крилата нека си останат метални, а корпусът може да се прави от шперплат. Скоростта ли ще спадне? Чудо голямо. Нека спада.

Това капризи на другаря Сталин ли са били? Не. Това е стоманена логика: нанасяме внезапен удар и смазваме противниковата авиация на земята, след което летим в чисто небе. Противникови самолети в небето почти няма да има. Пилотът е закрит отпред от широкочел двигател с въздушно охлаждане, който е нечувствителен дори към пробиви на цилиндрите. Остава да се прикрие екипажът отдолу и откъм бордовете. Нашите самолети рядко ще бъдат нападани отгоре и изотзад, ще минем с една картечница, а да претоварваме самолета с излишна броня няма смисъл. Долната задна полусфера няма защо да се защитава от втора картечница: ние се приближаваме на ниски височини, противников изстребител под нас няма как да се появи.

Някои конструктори предлагали екипаж от трима души: летец, щурман и картечар. Пак ги нахокали: двама стигат — с внезапния удар ще унищожим противниковите самолети на земята и затова картечарят едно няма да има много работа във въздуха. И за щурмана няма много работа — ние летим на плътни групи като разярени оси: гледай водещия, следвай го и действай като него. Така че съвместяваме работата на щурмана и картечаря и за сметка на това добавяме полезно бомбено натоварване. Намаляваме отбранителните възможности и увеличаваме настъпателните...

Между съветските прототипове на „Иванов“ и японския агресор имало разлики. Те били продиктувани от това, че за Япония най-важно било да контролира океана, а за нас — да контролираме континента. Затуй „Иванов“ във вариант торпедоносец по това време не се разработвал. За сметка на това възможностите му да нанася внезапни удари по летища рязко превъзхождали всичко, намиращо се на въоръжение във всяка друга страна. През 1941 година Червената армия приложила абсолютно необичайно оръжие: наземните подвижни реактивни устройства за залпов огън БМ-8 и БМ-13, които влезли в историята като „Сталинови арфи“, или „Катюши“. Те стреляли със снаряди М-8 (калибър 82 мм) и М-13 (132 мм). Залпът няколко устройства представлява лавина от огън, която връхлита с трясък, рев и грохот. Мнозина германски войници, офицери и генерали свидетелстват, че това е било ужасяващо оръжие.

Реактивните снаряди М-8 и М-13 се използвали освен това и от много типове съветски самолети, предимно от Ил-2 и Ил-10. Но малцина помнят, че реактивните снаряди първоначално се разработвали за самолетите „Иванов“, чиито групи трябвало да станат „летящи батареи“. Реактивните снаряди били страхотно оръжие, особено ако се приложели внезапно и едновременно десетки самолети от пределно малка височина.

* * *

През лятото на 1936 година Накадзима Б-5Н още не бил летял нито веднъж и за него не се знаело кажи-речи нищо. В конструкцията на японския самолет нямало нищо рекордно-сензационно, което би могло да привлече Сталиновото внимание. Но Сталин още през 1936 година разсъждавал като японските адмирали. Още през 1936 година Сталин заповядал на своите конструктори да разработят онзи тип

самолет, който една прекрасна утрин се появява в лъчите на изгряващото слънце.

Това бил сценарият, по който Сталин се канел да влезе във война.

ГЛАВА 4

ЗА ЛОШИЯ МОЛОТОВ И ДОБРИЧКИЯ ЛИТВИНОВ

Хитлер се готви за война...

Удар срещу Запада в по-близко или по-далечно бъдеще е осъществим единствено ако съществува съюз между фашистка Германия и Сталин.

Но само най-шантавата част от руската бяла емиграция може да вярва във възможността на такъв абсурд или да се опитва да плаши някого с него.

Л. Троцки

„Бюлетень оппозиции“, бр. 35, с. 15

1

За да започне Втората световна война, Сталин трябвало да извърши нещо на пръв поглед невъзможно: да сключи съюз с Хитлер и по този начин да му развърже ръцете.

Сталин развързал ръцете на Хитлер. Не го извършил лично. За такива работи Сталин си имал заместник. Заместникът се казвал Молотов.

В Сталиновата пирамида на властта Вячеслав Молотов непоклатимо заемал второто място след самия Сталин. По онова време началствата на официалните церемонии и в печата се изреждали не по азбучен ред, а според положението, което заемали в системата на властта. Списъкът на началствата бил изключително точен барометър: и при най-дребния гаф лидерът бива изтиквай към края на списъка или дори направо изгонван от политическия Олимп по посока на лубянските подземни лабиринти. Кървавите схватки за властта дълго време, така да се каже, отминавали първото и второто място в йерархията, трайно заети от Сталин и Молотов. Борбата се водела за третото, четвъртото и всички следващи места. Списъците на вождовете се появявали почти всяка седмица: състоял се е парад, вождовете са присъствали на парада, публикува се списък, след няколко дена прием — пак се публикува списък и т.н. Веднъж събрах сто списъка на вождовете в последователността, в която са се появявали в печата. Бързо прехвърлих тези списъци на екрана на компютъра. Получи се удивителен калейдоскоп: Сталин и Молотов са непоклатими, а всички, които са под тях в списъка, участват в несекваща люта битка. Пролетарските лидери щъкат нагоре-надолу по стъпалата на властта като хлебарки. От седмо място — на трето, от трето — на пето, от пето — на осмо, от осмо — пак нагоре, и също толкова светкавично изчезват, за да не се появят никога повече в списъка. Човек остава с впечатлението, че нечия силна ръка разбърква тесте карти, мяркат се и Жданов, и Маленков, и Каганович, изчезва Ежов, появява се Берия, изчезва още някой, ето че Хрушчов разблъсква всички, ето че го избутват, ето че са се хванали за гушите Вознесенски, Булганин,

Микоян... Това самодивско хоро се възприема още по-добре, ако човек включи с пълна мощ „Танц със саби“...

А на върха на властта, където са се наместили Сталин и Молотов, царуват покой и стабилност.

Разделението на задълженията между Сталин и Молотов било досущ като разделението на задълженията на старшия и младшия в следствена група на НКВД: пръв започва разпита младши следователят, той без много приказки налага арестувания с бича, докато не му смъкне кожата, кърти му зъбите, смила му с гумена палка черния дроб, бъбреците и всичко останало вътре. Младши следователят завършва трудовия си ден, а разпита продължава старши следователят: той е добър, състрадателен и дори любезен, той с учудване научава, че в тази стая, докато го е нямало, някой е нарушавал социалистическата законност. Старши следователят обещава да оправи нещата... А арестуваният, усетил човещина и съчувствие, е готов да разкаже как са го тормозили... А после идва младши следователят...

В тандема Сталин-Молотов Молотов играел ролята на младши следовател, Сталин — на старши. Да разлистим Сталиновите речи в преддверието на терора, в разгара му и след това. Ще намерим ли в тях свирепо ръмжене, ще намерим ли жажда за кръв и скалпове? Изобщо не. Ще намерим нещо съвсем друго: „Говори се за репресии спрямо опозицията... Що се отнася до репресиите, аз категорично съм против тях.“ Това е казано от Сталин на 19 ноември 1924 година. Или: „Кръвта на другаря Бухарин ли искате? Няма да ви я дадем!“ Това го е казал пак другарят Сталин на XIV конгрес на партията. Някакви злодеи искат кръвта на другаря Бухарин, а добричкият Сталин спасява другаря Бухарин от кръвожадните изверги. Колко добричък е старши следователят!

Не знам кои злодеи са искали Бухариновата кръв, но той бил разстрелян по заповед на Сталин.

Разпределението на ролите между Сталин и Молотов било валидно не само за вътрешната, но и за външната политика. По време на международните конференции Молотов предявява искания, настоява, упражнява натиск. Всички искания идват от Молотов, всички отстъпки — от добричкия Сталин. Това се вземало за чиста монета:

западните дипломати вярвали, че всичката злоба идва от Молотов, ако не е този ястреб, всичко ще бъде чудесно. И малцина разбирали: ако Молотов починал скоропостижно, да речем, преди Ялтенската конференция, Сталин дълго би тъгувал, но после все едно е щял да назначи на мястото му нов младши следовател...

Преди войната Сталин прекарал страната през три изпитания: индустриализацията, колективизацията и голямата чистка. Всеки път ролята на Сталин била ролята на Върховното същество, което съзерцава събитията от недосегаеми висини, а Молотов (от 1930 година той на всичко отгоре е шеф на правителството) осъществявал всекидневното непосредствено ръководство. Сталин ръководел всичко, а Молотов — там, където в момента се извършвало главното събитие. Тъкмо така се разделят задълженията по време на война: командирът държи под контрол всичките си войски, а първият му заместник се освобождава от второстепенните функции и ръководи онази част от войските, които изпълняват най-важната задача. Планът за индустриализацията бил приет от конгреса на партията по доклада на Молотов (в случай на провал Сталин нямало да отговаря за индустриализацията). Колективизацията се ръководела от „Селската комисия на Политбюро“, възглавявана от Молотов. Другарят Сталин не носел отговорност и за всички случаи на главозамайване от успехите. Редно е да признаем, че старши следователят се стараел да не окалва прекалено много младши следователя. По Молотов пръски кал се полепвали само в най-краен случай. При всяка възможност отговорността се стоварвала върху по-долните ешелони на властта. Вината за „престараването“ в колективизацията паднала върху „някои ръководители от околийски мащаб“.

Неоспорима е ролята на Молотов в голямата чистка. Ежов дори чисто формално бил само един от наркомите в правителството на Молотов. А ако надникнем в задкулиската страна на чистката, ще видим, че ролята на Молотов е напълно сравнима с ролята на самия Сталин. Маршалът на Съветския съюз Г. К. Жуков описва Молотов така: „Това беше силен и принципен човек, нямащ нищо общо със сметкаджийството, крайно упорит, крайно жесток, който съзнателно вървеше подир Сталин и го подкрепяше и в най-жестоките му действия, включително през 1937–1938 година, изхождайки от собствените си възгледи. Той убедено вървеше подир Сталин, докато

Маленков и Каганович си правеха по този начин кариерата“ („ВИЖ“. 1987, кн. 9, с. 49).

Голямата чистка приключила. Вината била стоварена върху Ежов, самият Ежов бил ликвидиран, чистката била наречена ежовщина. Молотов е чист. Сталин — още повече.

Трите етапа преминали. Резултатът: страната е подчинена на Сталин, армията, НКВД, писателите и историците, селяните и музикантите, генералите и геолозите, дипломатите и всички, всички, всички са под контрол. Селското стопанство е в ръцете на партията: вземай от селата всичко до шушка и на каквато и да е определена от Кремъл цена, може и безплатно, промишлеността произвежда, армията е покорна, апаратът на НКВД е прочистен и готов за нови дела. Какво друго остава? Третият етап — голямата чистка приключил в края на 1938 година. Страната навлиза в нов етап.

Какво замисля сега Сталин, накъде насочва усилията на страната? Главното направление лесно може да се определи. Трябва просто да се погледне на каква длъжност Сталин ще назначи Молотов...

През май 1939 година Сталин назначава Молотов за народен комисар на външните работи, оставяйки го на поста шеф на правителството...

След голямата чистка на второто място като че ли би трябвало да застане Главният идеолог или Главният инквизитор. В краен случай — Главният плановик. Да, ама не. На второто място е наркомът на външните работи. Този факт може да има само едно обяснение: в процеса на индустриализацията, колективизацията и голямата чистка комунистите са осигурили „равенството и братството“ в своята страна и сега погледите им са насочени към съседите. На съседите също трябва да бъде осигурен щастлив живот. В това е смисълът на новия етап, в това е смисълът на новото назначение на Молотов.

Ще ми възразят: ако Сталин е подготвял велика освободителна война, защо е сложил Молотов да отговаря за външната политика? Логично би било да сложи Молотов начело на армията или на военната промишленост.

Не приемам това възражение. Сталин е действал правилно. Войната е само един от инструментите на външната политика. Войните се печелят преди всичко с политика. Трябва да бъдат намерени добри, сигурни, богати, мощни и щедри съюзници, съюзниците трябва да бъдат поставени в такова положение, че да ти помагат във всякаква ситуация, независимо от това, подписал ли си договор с тях или не си. Трябва да се представиш по такъв начин, че всички да повярват: Съветският съюз се плаши от всички. Съветският съюз е невинна жертва. Съветският съюз иска мир и само мир, ако Съветският съюз завзема чужди територии, ако съветските чекисти разстрелват хора с хиляди, това се прави в името на прогреса. Дипломатията трябва да работи така, че Сталин да подпише договор с Хитлер, но всички да смятат Хитлер за агресор и завоевател, а Сталин — за жертва. Всички да си мислят, че Сталин прави тази стъпка по принуда и пред него не съществува никакъв друг изход.

Ако дипломатите спечелят, на генералите ще им остане само да довършат работата. Но ако дипломатите загубят, ако светът започне да разглежда нашата страна само като агресор, който се стреми да покори съседите си, генералите ще се озорят.

Молотов излязъл велик дипломат. Изпълнил поставената му задача, победил на политическия фронт.

Без победа на политическия фронт победата в боя е или невъзможна, или безполезна. Хитлер загубил в сферата на голямата политика още преди да заговорят оръдията. Трябвало е не да крие концентрационните лагери, а да ги показва на цял свят, заявявайки, че те са създадени в името на прогреса. Трябвало е да завзема съседни земи, но да изкарва, че това е жестока необходимост: не ни се ще, но сме принудени. Трябвало е да търси съюзници отвъд океана, богати, силни и щедри...

А освен това е трябвало да разиграва театро: самият Хитлер е добър и благ човек и ако всичко зависеше от него... жалко, че край него се е загнездил тоя несговорлив злодей Рибентроп.

В сферата на голямата политика Хитлер и Рибентроп би трябвало да се учат от Сталин и Молотов.

Когато говорят за назначаването на Вячеслав Молотов за нарком на външните работи, непременно се сецат за предходника му — Максим Максимович Литвинов.

Прието е да се хвали Литвинов, за политиката му да се казват добри думи: така и така, хубав човек беше Литвинов, сърдечно се отнасяше към Запада, обичаше мира, искаше да постигне сближаване, правеше всичко възможно... а после се появи лошият Молотов и поведе политика на сближаване с Хитлер. Този именно лош Молотов развали цялата работа...

Отстрани така изглеждало. Но ако се позамислим, ще излезе, че политика на Литвинов не е съществувала и не е можела да съществува. Литвинов бил един от наркомите в правителството на Молотов и провеждал не своя политика, а политиката на Молотов, по-точно казано — политиката на Сталин. Литвинов говорел не от свое име, а от името на съветското правителство, шеф на което бил Молотов. Но в действителност външната политика се определяла не от правителството, а от решенията на Политбюро. Водещи членове на Политбюро били Сталин и все същият Молотов. Литвинов не бил нито член, нито кандидат-член на Политбюро и затова нямал достъп до решаването на въпросите на външната политика. Ролята му била да изпълнява заповедите на Сталин и Молотов.

Трудно е да се съгласим и с това, че Молотов изневиделица внезапно се появил на международната сцена вместо Литвинов. Не. Молотов постоянно присъствал на сцената, само че не се виждал от салона: намирал се малко по-високо, там, където в кукления театър се намира кукловодът, който дърпа конците и изрича думи, които в салона се възприемат като думи на куклите.

Молотов винаги е стоял над Литвинов като всемогъщ член на Политбюро, като шеф на правителството над своя министър, като пръв заместник на Главния механик на месомелачката. Ако Литвинов би посмял да се отклони поне на крачка от инструкциите на Сталин — Молотов, щял е да се озове там, където се озовали мнозина негови

колеги дипломати. Лично Литвинов никога не претендирал за самостоятелна политика и постоянно подчертавал това. Едно от многото свидетелства: И. М. Майски през 1932 година заминава с дипломатическа мисия за Лондон. Максим Литвинов дава на Майски последните инструкции: „Вие, естествено, разбирате — поясни ми Максим Максимович, — че това не са мои лични директиви, а директиви на по-високите органи“ (*И. М. Майский. Кто помогал Гитлеру, с. 13*). Така говорел Литвинов няколко години преди голямата чистка. А по време на чистката Литвинов изобщо не би посмял да своеволничи. И изобщо опазил главата си под сталинско-молотовската брадва затова, защото бил не само покорен и предан, но и достатъчно хитър да демонстрира тази вярност и преданост при всеки удобен случай.

Литвинов не случайно бил избран и издигнат от Молотов. Когато Украйна се гърчела конвулсивно от глада, организиран от Сталин — Молотов, охранената физиономия на Литвинов била най-доброто доказателство, че не всички в Съветския съюз гладуват. Когато Сталин — Молотов, след като ограбили страната, закупували в страните от Запада военна технология, трябвало да се поддържат съответни отношения и с Америка, и с Британия, и с Франция. На Литвинов това му се удавало. Отношенията със Запада били чудесни не защото така му било хрумнало на Литвинов, а защото на Сталин — Молотов им трябвала технология. Между другото, не късали и контактите с Хитлер.

А после дошло време помощта на Запада да бъде насочена срещу Запада. Литвинов вече не бил нужен и го изгонили. Тъкмо тогава иззад кулисите излязъл лошият Молотов и заявил, че е дошъл краят на комедията, че е време Западът да си плати за комедията, а вместо комедията започва трагедия.

С това историята на добрия Литвинов не свършва. През 1941 година след Хитлеровото нападение пак дотрябвала помощта на Запада. Литвинов бил измъкнат изпод миндера и назначен за заместник на Молотов. Задачата му била: да установи добри отношения с Британия и САЩ, да иска помощи.

С поставената му задача добрият Литвинов се справил.

ГЛАВА 5

ПРОЛОГЪТ КРАЙ ХАЛХИН ГОЛ

Победилият в една страна социализъм далеч не изключва отведнъж всички войни. Наопаки, той ги предполага.

В. Ленин

„Военната програма на пролетарската революция“

1

На 19 август 1939 година Сталин взел решения, които преобърнали световната история. Някой ден ще отворят архивите и ще намерим доста интересни неща. Но най-важното няма да намерим. И ето защо.

„Колко пъти съм ви казвал — правете каквото искате, но не оставяйте документи, не оставяйте дири.“ Това са думи на самия Сталин. Той ги изрекъл публично от трибуната на XVI конгрес на партията. На това място в стенограмата е отразено: „холеричен смях на цялата зала“. Конгресът се смеел бурно — щом другарят Сталин е благоволил да пусне шега, няма как. То се знае, Сталин говорел не за себе си, а за своите противници, които уж се ръководели от принципа да не оставят документи и дири. Но конгресът се разсмял малко прибързано. Сталин винаги приписвал на противниците си своите собствени намерения, принципи и методи. Противниците си Сталин ще изпозастреля малко по-късно. Ще изпозастреля и почти всички делегати на XVI конгрес. А документи за личното си участие ще остави в минимални количества.

Никой диктатор не може да се мери със Сталин в уменията да потулва дирите от личното си участие в престъпления.

Как се правело това, разказва Анастас Микоян, който бил всички рекорди за оцеляване. Той влизал в състава на ЦК от 1923 до 1976 година, тоест 53 години, от тях 40 години бил кандидат или член на Политбюро. Той описва съвещанията при Сталин: „Най-често бяхме само 5-има души. Събирахме се късно вечерта или през нощта и рядко през втората половина на деня, обикновено без предварително разпращане на дневния ред. Протоколи или каквито и да било бележки по време на такива заседания не се водеха“ („ВИЖ“ 1976, кн. 6, с. 68).

Референтът на Сталин генерал-полковник от авиацията А. С. Яковлев: „Когато съвещанията при Сталин се провеждаха в тесен кръг, нямаше стенографки или секретари, не се водеха никакви протоколни бележки“ (*Цель жизни*, с. 498).

Маршалът на Съветския съюз Д. Ф. Устинов през войната бил нарком на въоръженията: „На заседанията и съвещанията, които провеждаше Сталин, обсъждането на въпросите и вземането на решения по тях нерядко се осъществяваха без протоколни бележки, а често пъти и без съответно документиране на решението“ (*Во имя победы, с. 91*).

Другояче казано, решения се вземали, но не се фиксирали черно на бяло. Като в мафията.

Маршалът на Съветския съюз Г. К. Жуков — през войната заместник на Върховния главнокомандващ, тоест на Сталин: „Голям брой политически, военни и общодържавни въпроси се обсъждаха и решаваха не само на официалните заседания на Политбюро и в Секретариата на ЦК, но и вечерно време на трапезата в жилището или на вилата на И. В. Сталин, където обикновено присъстваха най-близките му членове на Политбюро“ (*Воспоминания и размишления, с. 296*).

Генерал-полковник Б. Ванников бил нарком на въоръженията, по-късно нарком на боеприпасите: „На заседанията и съвещанията при Сталин съществуваше практика — въпросите да се обсъждат и решенията по тях да се вземат нерядко без протоколни записи... Оттук става ясно, че осветляването на голям брой събития по документи е недостатъчно и непълно, а в редица случаи и неточно“ (*„ВИЖ“*. 1962, кн. 2).

Съвещанията при Хитлер били прочути с многолюдността си. Всичко, което казал Хитлер, се записвало за историята от три стенографки и от личния му историк. А Сталиновите съвещания не просто приличат на тайни сборища на съзаклятници и конспиратори, а си били такива по дух и по същност. Тук не оставяли документи и дири. Затова, както ни учеше Сталин, нека гледаме не думите, които някои се стараят да скрият от нас, а делата, които се виждат.

Ако седне да играе на карти с ментърджия, неопитният играч обикновено допуска само една грешка: взема картите в ръцете си...

През август 1939 година в Москва пристигнали британска и френска военна делегация за преговори относно съвместните действия срещу Германия. Правителствата на Британия и Франция повторили грешката на неопитните картоиграчи. Щом седнали на една маса със Сталиновите ментърджии, Британия и Франция загубили преговорите.

Нито британското, нито френското правителство разбрало намеренията на Сталин. А Сталиновият замисъл бил прост: да накара Франция и Британия да обявят война на Германия... или да подтикне чрез провокация Германия да предприеме действия, които ще принудят Франция и Британия да обявят война на Германия.

Германия и Франция имали обща граница, а Съветският съюз бил заграден с бариера от неутрални държави. При всякакво подреждане, при всякаква комбинация на силите основните бойни действия можели да се водят между Германия и Франция с активното участие на Британия, а Съветският съюз формално можел да бъде на една от страните, но фактически си оставал, така да се каже, встрани от европейската касапница и можел да се ограничи с изпращането на експедиционни сили...

Преговорите със Сталин за Франция и Британия били обречени на провал при всички случаи. Съветската страна можела да изкористи политически всичко, включително и списъка на членовете на дипломатическите делегации. Ако Франция и Британия изпратели в Москва делегация от висок ранг, Сталин можел да каже на Хитлер: погледни какво ти се крои, я подписвай пакт с мен, че иначе... Ако Британия и Франция изпратели в Москва делегация от нисък ранг, Сталин можел да обвини Британия и Франция в нежелание „да обуздаят агресора“: в състава на съветската делегация е лично наркомът на отбраната другарят Ворошилов, а вие кого сте изпратили?

Щом получил съгласието на британското и френското правителство за преговорите, Сталин се оказал в ситуация, в която

няма начин да загуби. Пред Сталин се разкрили две възможности:

— или съветската делегация ще предявява нови и нови искания и ще докара нещата дотам, че Британия и Франция ще се видят принудени да започнат война срещу Германия;

— или преговорите ще се провалят и тогава ще може да обвини Британия и Франция във всички смъртни грехове, а той самият да подпише с Хитлер и най-гнусния пакт.

И съветската делегация предявила искания: ние нямаме обща граница с Германия, на нашите войски са им нужни проходи през Полша.

Това искане било неприемливо за Полша и ненужно за Съветския съюз. Неприемливо, защото правителството и народът на Полша знаели какво представляват Червената армия и НКВД. Малко по-късно Естония, Литва и Латвия позволили на територията им да бъдат настанени съветски гарнизони и изпаднали в комунистическо робство, което при друг развой на събитията можеше да стане вечно. Опасенията на полската страна били обосновани и впоследствие се потвърдили от многобройните масови гробове на полски офицери на съветска земя.

Ако Сталин е искал мир, за какво са му били проходи в Полша? Членът на Политбюро, наркомът на отбраната маршал на Съветския съюз К. Е. Ворошилов заявил на преговорите: „Тъй като Съветският съюз няма обща граница с Германия... липсват пътища за влизане в допир с агресора“ („*Международная жизнь*“ . 1959, кн. 3, с. 157).

Че радвайте се бе! Нима Ворошилов и Сталин дотам са били лишени от цинизъм, та да не могат да разберат, че липсата на общи граници е благо за страната? Ако, естествено, имаме намерение да се отбраняваме или още по-добре — да не се намесваме във войната.

Но Сталин нямал намерение да се отбранява, нито пък, още по-малко, да остава извън войната. Коридорите през полската територия били нужни на Сталин, от една страна, за съветизиране на Полша, от друга страна — коридорите давали възможност да се нанесе внезапен удар в гръб на Германия, ако тя отслабне във войната срещу Франция, Британия и потенциално — срещу САЩ. Никакво друго приложение на коридорите, през полската територия не може да се измисли.

Имало и други предложения на съветската страна: хайде да започнем война срещу Германия не само в случай на пряка германска

агресия, но и в случай на „косвена агресия“. Какво значи „косвена агресия“ е известно само на другаря Сталин и на неговите дипломати. Ако предложенията на съветската делегация бѐдели приети, Сталин (съвсем основателно) щял да може да иска от Британия и Франция да нападнат Германия в отговор на всеки външнополитически акт на Германия, формулировката е разтеглива, при желание като „косвена агресия“ можело да бѐде определено какво ли не. Сценарият на войната при този сценарий се опростявал неимоверно — в отговор на всякакви действия на Германия Франция и Британия по настояване на Сталин биха били принудени да започнат бойни действия срещу нея. Би започнал бойни действия и Съветският съюз, само че не от своя територия, а от полска, което е удобно и безопасно.

При всички случаи основните бойни действия щели да се разгърнат между Франция и Германия, а после свежите съветски войски през полската територия щели да нанесат довършващите удари в грѐб на Германия.

Британия и Франция, съгласни ли сте на такъв вариант? Не сте ли? Тогава край на преговорите, вие сте виновни за провалянето им!

Делегациите на Франция и Британия, искайки да докажат сериозността на намеренията си, съобщили на съветската страна сведения, които не бивало да се съобщават на Сталин: ако Германия нападне Полша, Британия и Франция ще обявят война на Германия.

Това била информацията, която Сталин толкова чакал.

Хитлер смятал, че нападението срещу Полша ще му се размине безнаказано като завземането на Чехословакия. А Сталин сега знаел, че Хитлер ще бѐде наказан.

Така ключът за започването на Втората световна война се озовал на Сталиновото бюро.

На Сталин му оставало само да даде зелен семафор на Хитлер: нападай Полша, аз няма да ти преча (а Франция и Британия ще ти обявят война). На 19 август 1939 година Сталин съобщил на Хитлер, че в случай на нападение на Германия срещу Полша Съветският съюз не само ще остане неутрален, но и ще помогне на Германия.

В Москва пристига Рибентроп и на 23 август подписва с Молотов пакта за нападението срещу Полша...

3

Втората световна война можела и да не започне. Изборът трябвало да бъде направен от Сталин.

Сталин имал две възможности.

Първата. Независимо от позицията на Британия, Франция или Полша официално да заяви, че Съветският съюз ще отбранява полската територия като своята собствена. Полското правителство не иска съветски войски на полска територия, в това няма нищо страшно. Ако Германия разгроми полската армия и свали правителството, тогава Червената армия ще навлезе в полската територия и ще воюва срещу Германия. Малко преди това Съветският съюз официално бил заявил: „Границата на Монголската народна република ще отбраняваме като своята собствена“ („Правда“, 1 юни 1939 година).

Думите не се разминавали с делата. Тъкмо този ден, 1 юни 1939 година, заместник-командващият Белоруския военен окръг комдив Г. К. Жуков бил викнат от Минск в Москва. Заранта на 2 юни с Жуков се срещнал Р. П. Хмелницки, командир за особено важни поръчения към наркома на отбраната, и му съобщил, че маршал К. Е. Ворошилов вече го чака. След кратък инструктаж Жуков потегля за Монголия, където отбранявал територията на Монголия от японската агресия така, както би отбранявал съветската територия.

Тъкмо така можел да постъпи Сталин и на западните си граници: официално и твърдо да заяви, че нападението срещу Полша ще се превърне в ожесточена и продължителна война, за каквато Германия не е готова...

През август 1939 година Сталин имал и втора възможност — да протака преговорите с Британия и Франция, и това е щяло да послужи за Хитлер като предупреждение: нападни Полша, но имай предвид — цяла Европа е против теб, ние тук в Москва седим и се съвещаваме за някои неща, достатъчно е да блокираме Германия...

Но Сталин избрал трети път: Хитлер, нападай Полша, аз ще ти помогна. Хитлер нападнал... и получил война от страна на Британия и Франция...

На Сталин тъкмо това му било нужно.

На 19 август 1939 година били взети и други решения от историческа важност. В далечна Монголия Жуков бил подготвил внезапен удар по 6-а японска ария. Принципно си съгласие за внезапния удар Сталин бил дал още преди това, но сега, когато всичко е подготвено, Жуков трябва да получи окончателното разрешение. В този момент имало и други варианти за действия. Например съветските войски да се окопаят за отбрана, а подготвеното настъпление да се отмени. Настъплението е риск. В случай на успех Япония ще получи урок за дълги години напред. В случай на провал цял свят ще започне да говори, че Сталин е обезглавил армията и тя е неспособна да воюва. В случай на провал Жуков може да бъде разстрелян, но кръвта му няма да измие военния позор.

В събота, 19 август, Сталин изпраща с шифрограма на Жуков само една дума: БИВА. След няколко часа Жуков нанася удара.

Наистина, там, в Монголия, в момента на нанасяне на удара била вече не късната вечер на 19 август, а неделното разсъмване на 20-и.

В 5.45 153 съветски бомбардировача под прикритието на съответен брой изстребители нанесли внезапен удар по позициите на японските войски. Веднага след това заговорила артилерията. Артилерийската подготовка била кратка (2 часа и 45 минути), но незапомнено мощна. Докато траела артилерийската подготовка, съветската авиация нанесла втори удар и в 9.00 танковите клинове разпразли японската отбрана. Замисълът на Жуков бил прост. Жуков провел класическа операция за обкръжаване — относително слаб център и две мощни подвижни флангови групировки. Центърът само съдържа противника, а ударните групировки по фланговете, без да завързват продължителни боеве, заобикаляйки огнищата на съпротива, устремно напредват и се съединяват зад противника. След три денонощия пръстенът на обкръжението около японските войски се затворил и започнал разгромът. Операцията край Халхин Гол е блестяща и като замисъл, и като изпълнение. Жуков рискувал. Но рискът се оправдал. Жуков заповядал да се изнесат летищата колкото

може по-близо до фронтовата линия. Това позволило на самолетите да вземат по-малко гориво, но повече бомби. Интензивността на използването на авиацията се повишила рязко: самолетите излитали, бомбардирани още преди да са набрали височина, бързо се връщали, вземали бомби и пак излитали. А когато съветските танкове вече били далеч напред, авиацията можела да ги подкрепя, без да сменя летищата си на базиране. Жуков изнесъл до самата бойна линия лазаретите и снабдителните бази — подвозът на боеприпаси, гориво и всичко необходимо за бой се осъществявал ритмично и бързо, евакуирането на ранените не изисквало много време, няколко минути след раняването си войникът се озовавал на операционната маса. Жуков изнесъл своя и всички други командни пунктове до бойната линия, така че можел лично да вижда панорамата на сражението, а когато войските вече били отишли далеч напред, не му се наложило да мести командния си пункт подир войските. Докато траела подготовката на настъплението, Жуков почти напълно забранил използването на радиовръзката. Връзката се осъществявала предимно по жица с кратки и разбираеми само за двамата разговарящи заповеди и команди. Операцията се подготвяла скришом. Всеки изпълнител получавал указания само в рамките на своите задължения и нямал представа нито за общия замисъл, нито за размаха и сроковете за започване на настъплението. Впрочем мнозина не знаели и за самото настъпление. Жуков заблуждавал не само японското разузнаване, а преди всичко собствените си войници и командири. Те чак до последния момент смятали, че се подготвя отбрана за продължителен период. Щом собствените ни войници и командири вярвали в това, вярвал и противникът...

Дезинформацията дала обилен резултат. В цялата дотогавашна японска история нямало толкова ужасно поражение. Разгромът на 6-а японска армия край Халхин Гол имал стратегически последици. Била спряна японската агресия по посока на Съветския съюз и Монголия и обърната в друга посока... През 1941 година в критичните за Съветския съюз дни японските генерали, помнейки урока от Халхин Гол, не посмели да нападнат.

Халхин Гол е първата през двайсетия век светкавична война, блицкриг в чист вид. Това е първото в историята правилно прилагане на танковете на големи маси за удари в дълбочина. Това е пример за

небивала концентрация на артилерията на тесни участъци от фронта. Това е образец за абсолютна внезапност на съкрушаващите удари — през първите час и половина от сражението японската артилерия не дала нито един изстрел и нито един японски самолет не излетял.

Халхин Гол е началото на издигането на Жуков.

След завръщането на Жуков от Монголия Сталин му поверил най-мощния от съветските военни окръзи — Киевския, а през февруари 1941 година го назначил за началник на Генералния щаб. На тази длъжност Жуков подготвял войната срещу Германия. На германската граница (само че в несъизмеримо по-голям мащаб) той повтарял всичко, което бил приложил срещу японската армия.

Жуков създал две свръхмощни подвижни ударни флангови групировки в Лвовската и Белостокската издатина, освен това — още една групировка за удар към Румъния.

Жуков изтеглил летищата до самите граници и съсредоточил на тях по сто, понякога и по двеста самолета.

До самите граници Жуков изнесъл лазаретите, снабдителните бази, командните пунктове. Жуков изнесъл към границите стотици хиляди тонове боеприпаси, горива, резервни части за танковете и самолетите.

Жуков почти напълно забранил използването на радиовръзката.

Жуков запазвал замисъла си в абсолютна тайна и малцина в Червената армия знаели какво предстои да се върши...

При внезапното нападение на противника всичко това имало катастрофални последици. Цялата дейност на Жуков в началото на 1941 година се възприема като поредица от погрешни сметки и фатални грешки. Но през 1942 година той ще повтори всички тези „грешки“ при подготовката на внезапния съкрушителен удар на две флангови подвижни групировки край Сталинград. И отново ще изтегли летищата, командните пунктове, снабдителните бази и лазаретите до бойната линия...

Разгромът на 6-а японска армия край Халхин Гол, „грешките“ от 1941 година и разгромът на 6-а германска армия край Сталинград — това е единният стил на Жуков. Така действал той и по-нататък и всяка негова операция е внезапност, концентрация на мощ, дълбоки устремни пробиви. Това е неговият почерк. В началото на 1941 година

той подготвял срещу Германия тъкмо онова, което подготвял през август 1939 година край Халхин Гол.

На 19 август 1939 година Сталин дал зелена светлина и на Хитлер: нападни Полша, и на Жуков: нанеси удар по 6-а японска армия. Този ден Сталин взел и други решения.

Но съветските историци доказваха, че през този ден никакви решения не са се вземали и изобщо на 19 август 1939 година не е имало никакво заседание на Политбюро. Всяка съветска книга за започването на войната специално наблягаше на този момент: не е имало тоя ден заседание. Маршалът на Съветския съюз А. М. Василевски няколко пъти в лекции пред офицери от Министерството на отбраната и Генералния щаб повтаряше: запомнете, на 19 август 1939 година заседание не е имало. Началникът на Института за военна история генерал-лейтенант П. А. Жилин започваше лекциите си с декларацията, че на 19 август 1939 година заседание не е имало. Същото правеха и други генерали, маршали, историци и идеолози. Щом като е нямало сведения за заседание на Политбюро, да си бяха казвали направо: нищо не знаем за това. Ако на заседанието не е станало нищо сериозно, редно беше да казват: имало е заседание, но са били обсъждани невинни въпроси. Но линията беше друга: заседание не е имало! Вярвайте ни: не е имало заседание! Ние проверихме: не е имало. Разровихме архивите: не е имало заседание. И за да повярват всички, бе издадена дванайсеттомната официална „История на Втората световна война“. И бе заявено: „През този съботен ден, 19 август 1939 година, заседание на Политбюро изобщо не е имало“ (*т. 2, с. 285*). Под това са се подписали: Институтът по военна история на Министерството на отбраната на СССР, Институтът по марксизъм-ленинизъм към ЦК на КПСС, Институтът по всеобща история на Академията на науките на СССР, Институтът по история на СССР на Академията на науките на СССР и лично: маршалите на Съветския съюз А. А. Гречко, В. Г. Куликов, С. К. Куркоткин, адмиралът на флота на Съветския съюз С. Г. Горшков, членът на Политбюро А. А. Громико, първият заместник-председател на КГБ армейски генерал С. К. Цвигун, армейските генерали А. А. Епишев, С. П. Иванов, Е. Е.

Малцев, А. И. Радзиевски, С. М. Щеменко, генерал-полковник А. С. Желтов, световноизвестните умни глави Г. А. Арбатов, Н. Н. Иноземцев, П. Н. Федосеев и още мнозина, мнозина, мнозина. Тома са консултирали (и не са възразявали) членове на ЦК, генерали, професори, член-кореспонденти, академици... Между тях маршалите на Съветския съюз И. Х. Баграмян, П. Ф. Батицки, А. М. Василевски, К. С. Москаленко, главният маршал на бронетанковите войски П. А. Ротмистров, главният маршал на авиацията П. С. Кутахов, началникът на ГРУ армейски генерал П. И. Ивашутин и още сума хора.

Съветските лидери рязко се разделяха на две групи: на допуснати до тайната и на недопуснати до тайната. По-дребните риби проявяваха безразличие: имало ли е заседание тоя ден, не е ли имало, какво пък чак толкоз?

А посветените при споменаване за заседанието на Политбюро от 19 август 1939 година внезапно се превръщаха в зверове. Ако маршалът на Съветския съюз А. И. Ерьоменко имаше рога, щеше да ме промуши с тях в момента, когато по време на разговор споменах за заседанието от 19 август. А няколко години по-късно ме смая яростта, с която маршалът на Съветския съюз А. А. Гречко от авторитетна трибуна доказваше: на 19 август 1939 година заседание на Политбюро не е имало. И си рекох: а бе защо сте толкова нервен, другарю маршал на Съветския съюз, успокойте се. А той вика повече от 20 минути: не е имало заседание, не е имало, не е имало! Тогава ме достраша: по същия начин един убиец в съда крещеше, че го е нямало в уличката, нямало го е, нямало го е!

50 години ни доказваха, че заседание не е имало. И ето че генерал-полковник Д. А. Волкогонов на 16 януари 1993 година публикува статия във вестник „Известия“: имало е заседание през тоя ден и той лично е държал в ръцете си протоколите.

Ние с Дмитрий Антонович Волкогонов имаме разногласия, но аз от сърце съм му признателен за подкрепата. Според мен генерал Волкогонов извърши научен подвиг, като съобщи на цял свят, че тоя ден е имало заседание.

Наистина, генерал Волкогонов казва, че в протоколите са се запазили само второстепенни въпроси. Нека препрочетем още веднъж началото на тази глава и нека си зададем въпроса: обичал ли е другарят Сталин да фиксира престъпните си замисли на хартия, черно на бяло?

Но твърде рязко било завъртяно кормилото на външната политика през този ден, но твърде рязко бил променен курсът на световната история, твърде много кървави събития, кой знае защо, водят началото си от този ден. И затова продължавам да съм убеден: през този ден са били взети решения. И макар че не ни е писано да ги видим на хартия, последиците от тези решения са пред очите ни.

С един ред във вестника генерал Волкогонов разобличи съветските вождове, включително Сталин, членовете на Политбюро, маршалите, генералите, лидерите на именити институти, че са крили истината. Генерал Волкогонов откри, че всички тия Арбатови и Иноземцеви, Цвигуни и Ивашутини, Рокосовски и Федосееви, Малцеви и Куликови са лъжци и лъжесвидетели. За заседанието на Политбюро те лъжеха не един през друг, а в хор, тоест по споразумение. Ако наистина на 19 август 1939-а на заседанието на Политбюро са се обсъждали само второстепенни проблеми, какъв беше смисълът вождове и маршали, научни светила и възглавяваните от тях институти да лъжат толкова задружно 50 години?

ГЛАВА 6

ЗА МИНИСТЕРСТВОТО НА БОЕПРИПАСИТЕ

Няколко думи, другари, за отношението на съветските писатели към войната... Ние, писателите, надявайки се след време по количество и качество на продукцията си да изпреварим някои отрасли от промишлеността, не се каним да изпреварваме един отрасъл — отбранителната промишленост. Първо, все едно няма начин да го изпревариш, а, второ, това е такъв хубав и жизненонеобходим отрасъл, че е някак неудобно да го изпреварваш.

Михаил Шолохов

Реч на XVIII конгрес на партията, 20 март 1939 г.

1

В Съветския съюз нямало министри и министерства. Комунистическият преврат през 1917 година бил извършен тъкмо за да се освободят хората веднъж завинаги от държавната власт, включително — от министрите и министерствата. Осъществили преврата, изтребили министрите, натирили министерствата, но после усетили, че действията на хората, па макар и те да са абсолютно свободни, трябва да се координират. Вместо министрите назначили народни комисари, а вместо министерствата организирали народни комисариати, наркомати. По същество нищо не се променило, само бюрокрацията понабъбнала. През 1946 година, когато на всички им станало ясно, че световната революция не се е състояла, наркомите и наркоматите били преименувани в министри и министерства. Но през 1939 година надеждите за световна революция били обосновани и затова се използвали революционните термини комисари, наркомати и т.н.

Дълги години за производството на въоръжение отговарял Наркоматът на отбранителната промишленост. На 11 януари 1939-а той бил премахнат, а вместо него се създали четири нови наркомата: на корабостроителната промишленост, на въоръженията, на авиационната промишленост и на боеприпасите.

Наркоматът на корабостроенето неофициално се наричал наркомат на подводниците. Теоретично този наркомат произвеждал и граждански, и бойни кораби. На практика работата изглеждала така: „До 1935 година всички основни корабостроителни заводи бяха преориентирани към строителството на бойни кораби“ („ВИЖ“. 1982, кн. 7, с. 55). През 1939 година Германия влязла във Втората световна война, разполагайки с 57 подводници. Съветският съюз, ни уверяват, нямал намерение да се включва във войната, но имал през септември 1939 година 165 подводници. Може те да са били калпави подводници? Не, подводниците били на равнището на световните стандарти. Някои проекти на подводници по съветски поръчки се разработвали във фашистка Германия от фирмата „Дешимаг“. (Казват, че Сталин имал

доверие на Хитлер, не ще е зле да се позамислим кой на кого е имал по-голямо доверие...) Строителството на подводници в Съветския съюз се осъществявало с използването на най-съвременна американска технология, с участието на доста именити американски инженери. Това е описано във великолепната книга на Антъни Сютън „Националното самоубийство. Военната помощ за Съветския съюз“. (Казват, че Сталин бил доверчив, мисля, че при Рузвелт това заболяване е било в по-тежка форма.) Освен американските, германските, британските, италианските и френските постижения в съветското корабостроене се използвали и родни технически решения. Ние също сме имали талантиви инженери. Нека си спомним например свръхмалката подводница М-400, в която липсвало обичайното съчетаване на дизеловите двигатели и акумулаторните батерии. Подводницата имала общ двигател, който работел с изкуствена газова смес. Подводницата съчетавала в себе си качествата на обикновена подводница и торпеден катер. Тя можела да се приближи неусетно до целта, да изплува внезапно и да атакува като торпеден катер. А можела и тихо да стигне до целта в подводно положение, да атакува от подводно положение, а след това да изплува и да избяга стремглаво. Заслужава да си спомним и за свръхмалката подводница М-401 (започната на 28 ноември 1939 година, пусната на вода на 31 май 1941 година). Тя имала общ двигател, работещ в затворен цикъл. Имало и други постижения на равнището на световните и дори над тях.

От момента на създаването си Наркоматът на корабостроенето се заел с чисто военна работа. Нещо повече, редица кораби, които преди това били построени за граждански нужди, сега се вьоръжавали и се предавали в състава на военния флот. Само с едно решение на СНК^[1] от 25 май 1940 година в състава на военните флотове били прехвърлени граждански кораби в следните количества: за Балтийския флот — 74; за Черноморския — 76; за Северния — 65; за Тихоокеанския — 101. Същевременно предприятията на Наркомата на корабостроенето започнали да работят на две удължени смени, което фактически означавало преминаване на военновременен режим. Резултатът: до 22 юни 1941 година Съветският съюз имал 218 подводници в строя и 91 недовършени.

Освен подводниците се строели надводни бойни кораби, а още надводни бойни кораби се закупували от чужбина. Пример: преди войната в Черно море се появил боен кораб, който смайвал с изяществото на формите си и с необичайното си оцветяване. Хората, които не знаели към кой клас принадлежи този красавец, го наричали „небесносиният крайцер“. Но това бил не крайцер, а лидер. Наричал се „Ташкент“. За корабите, които заслужават да бъдат споменати в „Советская военная энциклопедия“, обикновено се казва: „Построен в един от родните ни заводи.“ За лидера „Ташкент“ това не се казва, посочени са само годините на строежа му и на влизането му в строя — 1940-а. Привичните думи са пропуснати, защото украшението и гордостта на Черноморския флот, лидерът „Ташкент“, бил построен във фашистка Италия. (Пак възниква въпросът: кой на кого повече е вярвал?)

Естествено, лидерът „Ташкент“ бил купен без въоръжението. Мусолини е щял да продаде на Сталин и въоръжението му, но по онова време в цял свят нямало нищо, което би могло да се мери по характеристики със съветското 130 мм корабно оръдие. Затова монтирането на въоръжението се осъществявало в Николаев.

Италия не била единствената страна, която продавала на Сталин бойни кораби. През май 1940 година в Ленинград бил прехвърлен недостроеният германски крайцер „Лютцов“ и закотвен до довършителното скеле на Балтийския корабостроителен завод. Сега Сталин вече бързал. Крайцерът представлява огромно и сложно съоръжение, достроява се няколко години, нямало време да се правят промени в проекта и да се монтира съветско въоръжение. Било решено да се строи изцяло по германския проект и да се монтира германското въоръжение. И Германия доставяла въоръжението.

---

[1] Съвет на народните комисари. — Б.пр. ↑

Когато прочетеш такова нещо, направо не ти се вярва: май 1940 година! Германският блицкриг в Западна Европа. Британският флот е блокирал германското корабоплаване. На Хитлер му оставало или да воюва срещу Британия, а за това се иска мощен флот, или да търси мир с Британия, за което също се иска мощен флот: разярената Британия няма да разговаря със слаб противник, а ще поиска от него да се изтегли от завоюваните страни. Хитлер далеч изоставал от Британия в областта на надводните кораби и тъкмо в това критично време той продава недостроените си, тоест най-съвременните си кораби!

Учудващо е и поведението на Сталин: той се е провъзгласил за неутрален, но строи огромен флот и на всичко отгоре изкупува бойни кораби от воюващите държави.

Разгадката на тези смайващи факти е проста: още през 1940 година Германия изпитвала страхотен недостиг на стратегически суровини, морските пътища били блокирани и затова Хитлер можел да купува стратегически суровини в достатъчно количество и асортимент само от Сталин. Срещу това Хитлер бил принуден да продава технология и бойна техника, включително и най-новите си самолети, оръдия, кораби, свързочна апаратура, апаратура за управляване на огъня и т.н. Сталин знаел за критичното положение в германската икономика и можел да не продава на Хитлер стратегически суровини. В такъв случай войната в Европа бързо щяла да загасне. Но Сталин искал войната да се разгаря, та Франция, Британия, Германия и всички останали страни да се изтощят посредством войната. Сталин възнамерявал да се възползва от слабостта им и да въведе в изтощена Европа свой ред. Тъкмо затова Сталин строил своя флот, затова закупувал бойна техника навсякъде, където било възможно, затова подхранвал Хитлер със стратегически суровини.

Могат да ме попитат: а защо двестата Сталинови подводници и цялата останала морска мощ не дали ефекта, който можел да се очаква от най-силния подводен флот в света? Отговорът е прост: това била настъпателна мощ. Това бил инструмент, създаден за агресивна война.

В отбранителна война било трудно или изобщо невъзможно да го използват. На XVIII конгрес на партията командващият Тихоокеанския флот флагман 2-ри ранг Кузнецов казал: „флотът трябва да се превърне и ще се превърне, както и цялата Работническо-селска Червена армия, в най-нападателния флот.“ На конгреса Кузнецов говорил веднага след Михаил Шолохов. Шолохов след време за големия си хуманизъм ще получи Нобелова награда. А тогава на конгреса заради правилното му отношение към военната промишленост и други заслуги го включили в състава на ЦК заедно с Кузнецов. Кузнецов освен това го назначили за нарком на Военноморския флот. Това бил най-талантливият от всички съветски флотоводци. След войната той получил званието адмирал на флота на Съветския съюз. В съветската история само трима души са имали такова звание. Кузнецов изпълнил обещаното пред конгреса, превърнал съветския флот в най-нападателен, но за отбранителна война се искали други кораби с други характеристики: ловци на подводници, тралчици, стражеви кораби, мрежови заградители. По заповед на Кузнецов запаси от снаряди, торпили, мини, корабно гориво били прехвърлени към германските граници, към румънските граници: в Лиепая, в речните пристанища по Дунав. Именно там тези запаси били завладени от германците.

Лиепая се намирала толкова близо до границата, че боевете за града започнали още на 22 юни. Отбрана на Лиепая от нападение никой не бил подготвял. В Лиепая на всичко отгоре били съсредоточени (и загубени) три четвърти от запасите на гориво за Балтийския флот.

Не само системата на базиране на съветския флот била ориентирана към агресивна война, не само съставът на флота се формирал с оглед на агресивни планове, но и въоръжението на корабите съответствало само на участие в агресивна война. Съветските кораби, имайки мощно артилерийско и минно-торпедно въоръжение, имали доста слабо зенитно въоръжение. В агресивна война на корабите не им трябва мощно зенитно въоръжение просто защото съветските генерали и адмирали се канели да започнат с внезапен съкрушителен удар по летищата на противника и със смазване на авиацията му.

Войната, противно на замислите, излязла отбранителна, не ние сме нанесли първи удара, а на нас са ни го нанесли. Противникът

господствал във въздуха, а съветските кораби имали слабо зенитно въоръжение. От удар от въздуха през август 1941 година тежко пострадал например лидерът „Ташкент“. Той бил ремонтиран, през юни 1942-ра отново силно повреден от авиацията на противника, а през юли — потопен пак от авиацията. Но това е само един от примерите. За флота тепърва ще говорим, а сега става дума само за това, че Наркоматът на корабостроенето бил наркомат на военното корабостроене и имал задачата да строи кораби с максимална настъпателна и минимална отбранителна мощ, за да направи съветския флот най-нападателен...

3

Наркоматът на авиационната промишленост също теоретично произвеждал и военни, и граждански самолети. Но можем да си спомним десетки наименования на великолепни изстребители, бомбардировачи, щурмоваци, които промишлеността произвеждала с хиляди, а да си спомним наименованието на граждански самолет просто не сме в състояние.

Имало един самолет, който донякъде може да се смята за граждански, но и той е създаден не у нас, а в Америка. Това бил най-добрият в света транспортен самолет С-47. У нас той се строил по лиценз и като пътнически, и като транспортно-десантен. Тъкмо така го използвали: и във военния, и в гражданския вариант, но за удобство всички произведени самолети още в завода били боядисвани в зелен цвят, за да не ги преобядисват после.

Наркоматът на въоръженията не се нуждае от коментари, но Наркоматът на боеприпасите е нещо оригинално. Оригинално поради това, че дори през войната и най, както сме свикнали да ги наричаме, агресивните държави нямали отделно министерство на боеприпасите. В Германия, да речем, дори след влизането ѝ във Втората световна война за производството на въоръженията и боеприпасите отговарял един министър, а не двама различни. А Съветският съюз в мирно време създал министерство, което се занимавало изключително с един проблем, само с производството на боеприпаси.

В момента, когато се създавал Наркоматът на боеприпасите, Съветският съюз не бил заплашван от никого. Япония имала мощни авиация и флот, но сухопътната армия на Япония била относително малобройна, на всичко отгоре японската армия водела малкоперспективна война в Китай. Япония имала ограничени запаси на стратегически суровини. Съветското разузнаване още по онова време докладвало на правителството, че Япония може да се реши на голяма война заради завладяването на източници на суровини, но че японците се интересуват преди всичко от онези райони, където вече са организирани добивът и преработката на тези суровини, защото ще са нужни на Япония незабавно. С други думи, Япония ще се бори за контрол над южните територии, но няма да се завре в Сибир, където ресурсите са неизчерпаеми, но тяхното проучване, добив и преработка ще изискват много години и огромни разходи. Още през 1936 година съветското военно разузнаване си било направило извода, че преди да завладее южните територии, Япония ще бъде принудена да неутрализира на всяка цена Тихоокеанския флот на САЩ, който е едничката заплаха за японската експанзия в южните морета. Накъсо казано, съветското разузнаване и Генералният щаб на Червената армия не вярвали във възможността за сериозна японска агресия в Сибир и не се плашели от нея.

Съветският Генерален щаб, правителството и лично Сталин не се страхували кой знае колко и от германска агресия в началото на 1939 година. Обща граница с Германия сме нямали и затова Германия не можела да ни нападне. Създаването на Наркомата на боеприпасите през януари 1939 година не представлявало отговор на германската подготовка за война. Съветското разузнаване знаело, че в този момент германската промишленост работи в мирновременен режим. Началникът на ГРУ Иван Проскуров през юли 1939 година докладвал на Сталин, че Германия не е готова за голяма война: в случай че Германия нападне Полша, германският запас на самолетни бомби ще бъде изразходван на десетия ден от войната. С никакви други резерви

Германия не разполага. След войната в Германия бе издадена книгата „Равносметка на Втората световна война“. Сред авторите ѝ виждаме генерал-фелдмаршал К. Кеселринг, генерал-полковник Х. Гудериан, генерал-полковник Л. Рендулич, генерал-лейтенант Е. Шнайдер, контраадмирал Е. Гот и други. Ако сравним преценките на съветското военно разузнаване и действителното положение на нещата, трябва да признаем, че съветското военно разузнаване е допуснало грешка: запасът на самолетните бомби на Германия се изчерпал не на десетия, а на четиринайсетия ден от започването на войната.

Като че ли най-добро изследване за развитието на германската армия по времето на Третия райх е направил генерал-майор Б. Мюлер-Хилдебранд (*Das Deer. 1933–1945. Frankfurt/M, 1954–1956*). Генералът съобщава (*т. 1, с. 161*), че през 1939 година Главното командване на сухопътните сили настоявало да бъде създаден запас от боеприпаси, които да стигнат за четири месеца война. Но такива запаси не били създадени. Ако приемем четиримесечния запас за 100%, пистолетни патрони били запасени едва 30%, тоест за 36 дена, снаряди за планинските оръдия — 15%, мини за леки минохвъргачки — 12%, а за тежки минохвъргачки — 10%. Най-добро било положението със снарядите за тежките полеви гаубици — те щели да стигнат за два месеца война. Най-зле — с танковите снаряди. През 1939 година основен танк на германския вермахт бил ТП с 20 мм оръдие. Снарядите за тези танкове на склад били 5% от необходимия четиримесечен запас, тоест за 6 дена война.

Въпреки това Хитлер не бързал да прибегва до мобилизиране на промишлеността за нуждите на войната. Германската армия участва във война, която се превръща отначало в европейска, а после и в световна, но германската промишленост продължава да живее в мирновременен режим.

Съветското военно разузнаване можело да не знае пълната картина на положението с боеприпасите в Германия, но в архивите на ГРУ аз открих отчети за запасите и консумацията на цветните метали в германската промишленост през всичките предвоенни години. Тези сведения даваха доста ясна картина на положението в германската промишленост.

Комунистите 50 години ни внушаваха, че през 1939 година войната била неизбежна, че светът стремглаво се бил устремил към

войната и на Сталин не му оставало нищо друго, освен да подпише пакта за започването на войната. Анализът на ситуацията в германската промишленост изобщо, и в областта на производството на боеприпаси конкретно, ни позволява да твърдим, че ситуацията далеч не е била чак толкова критична. Светът наникъде не се бил устремил и войната можела да бъде избягната. Стига да поискала Сталин. И още нещо: ако Червената армия през септември 1939 година застанела на страната на Полша, това с нищо не заплашвало Сталин (и той го знаел), а Хитлер можел да претърпи жестоко поражение просто поради недостига на боеприпаси.

Но Сталин не се възползвал от германската слабост през онзи момент и чудноватата игра на Хитлер продължила. През зимата положението с боеприпасите в Германия донякъде се подобрило и през май 1940 година Хитлер нанесъл съкрушително поражение на Франция. Снарядите стигнали, но ако Сталин ударел Германия през 1940 година, Германия не би имала с какво да се отбранява, защото военната промишленост още не била мобилизирана. После дошла „Битката за Англия“: германската авиация се намира във война, германската промишленост — не. После Хитлер нападнал Съветския съюз. И този път ужасно му провървяло: край самите граници той завзел огромните съветски запаси. Без тях той не би могъл да стигне до Москва. Вече знаем защо Жуков бил прехвърлил стратегическите запаси към западните граници.

Завладяването на Сталиновите запаси било голям късмет за Хитлер, но той трябвало да мисли и за прехвърлянето на собствената си промишленост на военни релси. Но Хитлер не бързал да го стори. Войната в Русия била сериозен бизнес и на германската армия ѝ се налагало да изразходва снаряди в невиджани дотогава количества. Производството на снаряди ни най-малко не отговаряло на потребностите на армията. Генерал-майор Б. Мюлер-Хилдебранд цитира цели страници въпиюща статистика. Ето някои цифри, взети просто наслуки измежду многото хиляди подобни на тях. През октомври 1941 година в ожесточените боеве срещу Червената армия германската армия изразходвала 561 000 75-мм снаряда, а промишлеността през същия период произвела 76 000 такива снаряда. През декември са изразходвани 494 000, от промишлеността са получени 18 000. Тази ситуация не можела да трае дълго. Германската

армия я спасявало само това, че по същото време Червената армия била снабдявана „на час по лъжичка“. Сталин бързо създавал нова промишленост, а германските генерали увещавали Хитлер да започне мобилизацията на германската промишленост. Хитлер само на думи бил привърженик на девиза „топове вместо масло“.

На 29 ноември 1941 година министърът на въоръжението и боеприпасите на Германия Ф. Тот заявил на Хитлер, че „войната във военно и икономическо отношение е загубена“, Ф. Тот още не знаел, че след една седмица Сталин ще започне грандиозно зимно настъпление. Смятало се, че силите на Сталин са изчерпани. Но дори и без да знае цялата острота на ситуацията, още преди началото на руската зима министърът бие тревога и настоява Хитлер да потърси начини за прекратяване на войната, която не вещае за Германия нищо добро.

Но Хитлер не бързал.

През декември Сталин нанася мощни удари. През декември Хитлер обявява война на Съединените щати. Логично той би трябвало да започне прехвърлянето на промишлеността на военновременен режим. Но Хитлер изчаква.

И чак през януари 1942 година той взема решение за започване на преориентирането на германската промишленост към нуждите на войната.

* * *

Цялата разлика между Сталин и Хитлер е в това, че Хитлер първо повел война срещу цял свят и чак тогава започнал да мобилизира промишлеността за нуждите на войната.

Сталин действал по диаметрално противоположен начин. Сталин правел какво ли не, за да отложи момента на влизането на Съветския съюз във войната, но мобилизацията на промишлеността и прехвърлянето ѝ на военновременен режим започнал още през януари 1939 година.

ГЛАВА 7

ПАРТИЯТА НАХЛУЗВА БОТУШИ

Никой от тях не виждаше същинските мащаби на организационната подготовка, провеждана от генсека посредством апарата...

Л. Антонов-Овсеенко
„Портрет тирана“, с. 46

1

Сталин ходел с ботуши, с полувоенни дрехи. Сталинската партия подражавала на вожда: обувала ботуши, обличала се с полувоенни дрехи. Достатъчно е да погледнем снимки на Киров, Маленков, Каганович...

Не само по външния си вид партията приличала на армия. Сталин така обяснявал нейната структура: „В състава на нашата партия, ако имаме предвид нейните ръководни кръгове, съществуват около 34 хиляди висши ръководители. Това е, бих казал, генералитетът на нашата партия.

След това идват 30–40 хиляди средни ръководители. Това е нашето партийно офицерство.

След това идват 100–150 хиляди нисш партийен команден състав. Това е, така да се каже, нашето партийно подофицерство“ („Правда“, 29 март 1937 г.).

Партията му отвърщала с взаимност: „Маршалът на световната революция другарят Сталин“.

През трийсетте години партията процъфтявала: кръвопусканията й били от полза, без тях партията загнивала. В края на 1938-а приключило голямото партийно кръвопускане и процъфтяващата партия навлязла в нов етап от своето съществуване.

Новият етап започва с XVIII конгрес. Някои западни историци направо наричат този конгрес, конгрес на подготовката за войната. Това е вярно, само че с едно уточнение: подготовката за „освободителна“ война. Всеки, който лично е прелиствал вестник „Правда“ от ония дни, ще потвърди: все — за войната, но нито дума — за отбранителна война. Дори ако се споменава нещичко за отбрана, то само в смисъл на изпреварващ удар и светкавично прехвърляне на войната върху територията на противника.

От думите на конгреса преминаването към дела било пряко и кратко. Структурата на партията: районни комитети, градски комитети, областни комитети, ЦК на съюзните републики — била структура за управляване на държавата. В началото на 1939 година във всички

подразделения на партийната структура от районен комитет и нагоре се създават военни отдели. Чрез военните отдели партията взема под контрол процеса на подготовката за войната. Военните отдели насочват и контролират процесите на натрупване на мобилизационните запаси, прехвърлянето на промишлеността, селското стопанство и транспорта към военновременен режим. Чрез военните отдели партията ръководи сложния и труден процес на подготовка на населението за войната.

Комунистическата партия заскърцала с офицерски ботуши и генералски портупей по-силно, отколкото дотогава. Законодателите на партийната мода препоръчвали сиво-зеления цвят, защитните гимнастюрки, шинелното сукно.

И се засилило преплитането: перспективните военни се изпращат на работа в партийните комитети, партийните лидери — в Червената армия. На върха, в Централния комитет на партията, на военните били отпуснати необичайно много места. В състава на ЦК в началото на 1939 година влезли цяла сюррия лидери на армията, флота и военната промишленост. Малко по-късно, в началото на 1941 година, имало още един набор на генерали и адмирали в състава на ЦК. Чертата между партията и армията се забелязвала все по-трудно: партията ръководи военното строителство, генерали заседават в ЦК на партията.

На 7 май 1939 година със заповед на наркома на отбраната на СССР на Военнополитическата академия на РККА била възложена отговорността (освен пряката ѝ дейност) за военната преподготовка на партийните ръководители от висок ранг. За партийните другари от по-дребен калибър били организирани курсове за военна подготовка към щабовете на военните окръзи, армиите, корпусите и дивизиите.

На 29 август 1939 година Политбюро приело постановлението „За подбирането на 4000 комунисти за политработа в РККА“.

Далновидни били другарите в Политбюро: започнали да мобилизират комунистите още преди мобилизацията да е официално обявена от Върховния съвет на СССР. Много интересно се получава: на 23 август с Хитлер е подписан договор за ненападение, логично би било в съответствие с договора да се извършва не мобилизация на комунисти в армията, а демобилизация, не да се викат в армията хиляди хора, а да се пущат от армията...

Цифрата — 4000 комунисти — озадачава: май не са много. Но зад тази скромна цифра се крият твърде страховити събития. Защото не става дума за обикновени комунисти. Бачкатора, който от глупост е влязъл в партията, го призовават в армията с повиквателна от военното окръжие. През 1939 година в армията имало около 180 000 комунисти, а през лятото на 1941 година — 560 000. За две години в армията били призовани най-малко 380 000 обикновени комунисти. За това не се изисквало постановление на Политбюро. С постановление на Политбюро в армията се призовават не обикновени комунисти, а така наречените отговорни работници, тоест номенклатурата на партията.

А голяма полза ли ще има армията от тия дебеланковци? Те и по професия до един не са пълководци, а администратори бюрократи, струва ли си да отделяме внимание на тия пишман военни? Според мен струва си. Защото тях ги изпращат не да воюват с пушка в ръка, а на политработа. Най-ниското равнище, на което по онова време съществувала длъжността офицер политработник, е ротата. Ако 4000 комунисти са били изпратени на партийна работа на равнище роти, дори в този случай е трябвало да се сформират 4000 нови роти. Обаче още през 1939 година било внесено предложение за икономия да се ликвидира длъжността офицер политработник на ротно равнище. Това предложение било одобрено и през 1940 година започнали да съкращават длъжностите политработници на ротно равнище. Длъжностите офицери политработници останали само на равнище батальони и нагоре. Нека разгледаме последиците от съкращаването на щатовете с помощта на един пример.

Генерал-полковник Л. М. Сандалов описва съвсем дребен детайл от общата картина на тайната мобилизация на Червената армия. Става дума за микроскопичен отрязък от съветско-германската граница, близо до който служели четири картечно-артилерийски батальона от по 350–400 души във всеки. Провеждат се незабележими мероприятия и в скоро време на този участък има вече не четири, а пет батальона, но във всеки батальон — по 1500 войници („ВИЖ“. 1988, кн. 11, с. 7).

На този участък първоначално имало към 1400–1600 войници, а станали (с добавянето само на един батальон) 7500. Офицерите политработници били двайсет (четирима на батальонно равнище и шестнайсет на ротно), станали пет. Останалите петнайсет представляват икономия. Те могат да се използват сега за формирането на петнайсет нови батальона с обща численост 22 500 души. Този процес е характерен за цялата Червена армия: количеството на войските рязко пораства, а същевременно се освобождават офицери политработници. Те незабавно се използват за комплектуването на нови батальони, дивизии, корпуси и армии. Освен това политическите училища подготвят хиляди нови политработници по ускорени програми. Висш политически състав подготвя Военнополитическата академия. Но растежът на армията е толкова стремителен, че политработниците все едно не достигат и тогава призовават от запаса хиляди вече подготвени политработници. В началото на 1941 година например — 11 000 души (*ИВОВСС*.^[1] Т. 1, с. 461). Но политработници запасяци били призовавани и през предните две години. (Представете си колко нови батальона могат да се комплектуват!) То се знае, политработниците запасяци се призовавали без постановление на Политбюро. Но на всичко отгоре Политбюро приема решение да изпрати в армията хиляди свои номенклатурни работници. И ако всичко това се вземе под внимание, очертава се доста сериозна картина.

---

[1] „История Великой Отечественной войны Советского Союза“.
— Б.пр. ↑

3

Ясно е, че призованата в армията номенклатура се използвала не на батальонно равнище, надали и на полково. Всичко това е подсилване на политическите органи на съществуващите и новосъздаваните дивизии, корпуси, армии и фронтове.

Но това не е единственото, нито главното предназначение на призоваваните в армията номенклатурни администратори. И партията не е чак толкова глупава, че да прави от тях пълководци. Те имат друго предназначение: към военните съвети на армиите и фронтовете се формират групи със специално предназначение^[1] — Осназ. Вече знаем, че мотострелковите дивизии на Осназ на НКВД се създавали за съветизирането на новите райони. Една дивизия на Осназ на НКВД може да установи революционен ред в който и да било район, но районът може да се управлява само от професионални администратори. Тъкмо затова се създават групите със специално предназначение. Постановлението на Политбюро за призоваване в армията на 4000 комунисти било прието на 29 август 1939 година, а след 19 дена Червената армия нахлула в Полша. На „освободените“ полски територии новата комунистическа администрация заработила като прецизен механизъм, създаден от ръката на талантлив майстор. И при „освобождаването“ на Естония, Литва и Латвия нямало никакви проблеми. Във Финландия възникнали проблеми и затова групи със специално предназначение от отговорни работници на партията не били използвани, по-точно казано, били използвани, но не в пълен състав.

---

[1] На руски — „особого назначения“. — Б.пр. ↑

А с генералски ботуши вече скърцат и не само отговорни партийни работници от районен или областен мащаб. С генералски ботуши заскърцали и самите членове на Политбюро. Съществува една великолепна снимка: на 29 септември 1939 година Хрущов с генералска униформа, но без отличителни знаци, на „освободените“ полски територии откъм източния бряг на река Сан гледа отсрещния, „освободен“ от Хитлер. Около Хрущов сервилни комисари. Длъжността на Хрущов е член на военния съвет на Украинския фронт. На него именно се подчинявали групите със специално предназначение. Фронтът се командвал от М. Тюленев. В задълженията на Хрущов влизало да контролира Тюленев, да ръководи по-долустоящите комисари и да насажда щастливия живот на „освободената“ земя. А към германския бряг Хрущов гледа весело и без страх. Армейски генерал Тюленев си спомня какво е казал Хрущов в този исторически момент. А той изрекъл прости и разбираеми думи: „Нашата армия е армия освободителка и с това трябва да е пропито съзнанието на всеки наш боец и командир, от това трябва да се диктува нейното поведение на полска територия. А колкото до германците... — Никита Сергеевич се позасмял, — няма да им диктуваме тяхната линия на поведение. Ако благоразумието им не надделее, нека се сърдят на себе си!...“ (*Через три войны*, с. 132). Това е било публикувано приживе на Хрущов, още докато той беше на власт, не е опровергано от Хрущов и Хрущовата цензура не го е спирала. Как се е държала на полска територия армията освободителка и от какво се е ръководела, ни говорят многобройните масови гробове на полски офицери. Това се извършвало по заповед на комунистическата партия — „основната ръководеща и насочваща сила“, обута с офицерски ботуши. И далеч не за отбрана говори веселият Хрущов на новата съветско-германска граница, а за бъдното възмездие за фашизма: нека вършат престъпления, а съдиите ще бъдем ние... В думите му няма нищо оригинално. Това е стопроцентов марксизъм-ленинизъм-троцкизъм-сталинизъм. Маркс дори няма да го

цитирам: цялата му кореспонденция с Енгелс е просмукана от една идея: нека те вършат престъпления, колкото повече са престъпленията, толкова по-добре. И Ленин подхванал тъкмо тази тема: „Нека зверства буржоазията... Колкото повече са зверствата и ожесточеността от нейна страна, толкова по-близък е денят на победоносната пролетарска революция“ („Правда“, 22 август 1918 г.). Тази марксистко-ленинска мисъл непрекъснато повтарял Троцки вече по адрес не на всички врагове изобщо, а конкретно на германския фашизъм: „СЪВЕТСКИТЕ СЪЕДИНЕНИ ЕВРОПЕЙСКИ ЩАТИ е единствено правилният лозунг, сочещ изхода от европейската раздробеност, която заплашва не само Германия, а и цяла Европа с пълен стопански и културен упадък... Колкото повече фашистите имат в очите на социалдемократическите работници, изобщо на трудовите маси вид на настъпваща страна, а ние — на отбраняваща се, толкова по-големи ще са шансовете ни...“ (Бюлетень оппозиции, кн. 17–18, ноември — декември 1930, с. 53). Мисълта е ясна: ако Европа не бъде направена единна и съветска, чакат я бедност и израждане, но нека фашистите настъпят първи... Това е казано преди идването на Хитлер на власт и е казано именно за германския фашизъм. Троцки имал разногласия със Сталин и неговите придворни, но само относно подробностите. Централната роля на Ледоразбивача на революцията тук е изразена също толкова отчетливо, както при Ленин, както при Сталин.

Комунистическата партия не случайно била подкована с ботуши през август 1939-а и след месец на бреговете на река Сан не се канела да ги събува. През септември 1939 година Хрущов казал онова, което преди него били казвали основоположниците. Разликата е в това, че Хрущов го казал не в кабинета си, а на германската граница.

На 13 март 1940 година Политбюро приело постановление „За военната подготовка, преатестирането на сътрудниците на партийните комитети и реда за мобилизирането им в РККА“. Естествено, по онова време постановлението било поверително. То бе публикувано частично едва през 1969 година (*КПСС о Вооруженных силах. Документы*, с. 296–297).

В съответствие с това постановление „отговорните работници от апарата на ЦК на ВКП (б) се намират на личен отчет в Наркомата на отбраната и Наркомата на военноморския флот и се мобилизират за работа в РККА и РККФ с решение на ЦК на ВКП (б) по искане от Наркомата на отбраната, Наркомата на военноморския флот и управлението на отдел «Кадри» на ЦК на ВКП (б)“... Точка четвърта от постановлението нарежда на Наркомата на отбраната „да проведе преатестиране и даване на военни звания на работниците от партийните комитети“. Армейски генерал Епишев съобщава, че за една година преподготовка преминали близо 40 000 партийни работници (*Партия и армия*, с. 163).

Това се вършело тихомълком. Резултатът: ЦЕЛИЯТ ръководен състав на партията минал през преподготовка, преатестиране с даване на военни звания, цялата номенклатура получила лични картони във военните окръжия. Всеки партиен ръководител, като се почне от „отговорните работници на ЦК“, по всяко време можел да бъде прибран в Червената армия, наистина, с разрешение на другаря Сталин.

Другарят Сталин не отказвал.

Номенклатурните работници един по един, на малки групи ги прибират в армията. Отстрани не личи: тук прибрали един, там прибрали друг. После изведнъж: постановлението на Политбюро от 17 юни 1941 година „За подбирането на 3700 комунисти за политическа работа в РККА“. Извършва се съсредоточаване на съветски войски по границите с Германия и Румъния, също както през август 1939 по границите на Полша. През 1939 година, 19 дена след постановлението за призоваване на номенклатурата в РККА Червената армия нанесла удар. Сценарият се повтаря. Ако отброим от датата на новото постановление 19 дена, ще се озовем на 6 юли 1941 година. Тази дата съм я споменавал и друг път. Този ден Червената армия трябвало да нанесе удар по Германия и Румъния. 19-те дена не, а съвпадение. Плановите предварително са съставени за всички предходни и следващи дни. Времето е пуснато досущ като преди стартирането на ракета. По предварително отработен график се извършват стотици различни действия и операции и всяко действие си има в графика точно определено време. Според техните сметки и планове в деня „М-19“ (тоест 17 юни 1941 година) номенклатурата трябва да бъде изпратена в армията. Този механизъм за отброяване на дните отработен по време на учения и на предходните „освобождения“. През юни 1941 година той пак е пуснат действие. Детонаторът на заровената под Европа мина вече отброявал дните...

Постановлението, както и всички подобни нему, бяло поверително. За съществуването му стана извеело много години след края на войната. На всичко отгоре заглавието е публикувано, а текстът му е скрит.

Но за този набор се знае малко повече, отколкото за набирането на четирите хиляди комунисти през август 1939 година. Например знае се, че в този набор е влизал секретарят на Днепропетровския обком по военната промишленост Леонид Брежнев. Брежнев помолил да бъде приет в армията още заранта на 22 юни 1941-ва. Молбата му незабавно била удовлетворена. За удовлетворяването на такава молба се

изисквало най-малкото решение на ЦК. Надали ЦК в неделя, 22 юни, е приемал решения бързо и оперативно. Бързината, с която била решена съдбата на Брежнев, се обяснява с това, че въпросът вече е бил решен. На 22 юни на Брежнев само му потвърдили: действай според вече получените указания. Брежнев е даден на разположение на военния съвет на Южния фронт. Решението за създаването на Южния фронт е утвърдено от Сталин на 21 юни 1941 година, а цялата предварителна работа вече е извършена. Южният фронт събуди у мен особен интерес. Той се е създавал за нанасяне на удар по Румъния, за да бъдат завзети петролните полета на Плоещ. За командир на фронта Сталин бил назначил същия онзи Иван Тюленев, с когото Хрушчов през септември 1939-а на новата германска граница споделял мислите си за бъдещето на Европа. През лятото на 1941 година Тюленев вече бил станал армейски генерал. В Полша по време на „освободителния поход“ се проявил както трябва и му се възлага нова работа — в Румъния.

Подготовката на Червената армия за „освободителните походи“ през 1939 и 1941 година се провеждала по една и съща програма. Вярно, през 1941 година Хитлер нанесъл изпреварващ удар по походът не се състоял. През 1941-ва, както и през 1939-а, към военните съвети на фронтовете от партийни бюрократи били сформирани групи със специално, предназначение — Осназ. Задачата им била да провеждат съветизирането. След германското нападение няколко месеца групите със специално предназначение бездействали (на своя територия в отбранителна война те не са нужни). Когато окончателно станало ясно, че „освободителната война“ не се е състояла, групите с особено предназначение били разпръснати. В армията им намерили друга работа.

Групите за съветизиране бяха ме заинтригували и ето че в архива намерих списък на групата със специално предназначение към военния съвет на Южния фронт. В групата между другите фигурира Леонид Илич Брежнев, бъдещият генерален секретар и маршал на Съветския съюз. Чак ми се доплака: в архива ксерокопие нямаше как да си направя, защото находката не отговаряше на темата на моето проучване, което извършвах за заблуда на бдителните очи. Доця ми се да откъсна страницата: съвестта ми в онази ситуация не протестираше — все едно документът има да се праши сто години непоискан, а после няма да бъде нужен никому, а аз може би ще го направя достойние на хората. Но не откъснах тази страница и години наред съжалявах, хоках се за бърливостта и нерешителността си. Защото ако разкажа, че Брежнев е влизал в групата отговорни работници, на които им е предстояло да установяват щастлив живот в Румъния, но не представя доказателства, кой ще ми повярва? Самият Брежнев в началото на седемдесетте години май изобщо нямаше намерение да пише спомени, а дори и да е имал, не можех да се надявам, че ще се сети за групата Осназ.

Минаха се четири години и се появи луксозната книга „Восемнадцатая в сражениях за Родину. Боевой путь 18-ой армии“.

Книгата е подготвена от Института за военна история с явното намерение да се угоди на Брежнев. Книгата се появи още докато Брежнев беше жив. Минала е и през военната цензура, през цензурата на ЦК. И в книгата черно на бяло на 11 страница пише: „До средата на септември 1941 година Леонид влизаше в групата със специално предназначение към военния съвет на Южния фронт.“

Скоро след това Брежнев премина в отвъдния свят. Малцина са прочели страница 11-а. И самата книга не е бестселър: и без нея ни е дотегнала биографията на скъпия Леонид Илич. Но според мен дори и в такава банална биография могат да се издирят смайващи моменти.

* * *

В английския език съществува изразът „да се облечеш за убийство“. Употребява се в преносен смисъл. За описване на комунистическата партия на Съветския съюз през предвоенните години този израз може да се използва в прекия смисъл. Комунистическата партия била превърната от полувоенна в чисто военна организация. Вождовете на партията от най-горното, средното и най-долното равнище, включително и Сталин, и Хрушчов, и още кажи-речи никому неизвестният по онова време Брежнев, са били мобилизирани за „освободителната“ война.

ГЛАВА 8

ДОКРАЙ

Сталин се оказа рядък стратег, планиращ историята, феноменален тактик, организиращ победи под чужди знамена и с чужди ръце.

А. Авторханов

„Происхождение партократии“, с. 356

1

Имало само един човек, когото Сталин наричал по малко и бащино име. Този човек се казвал Борис Михайлович Шапошников, военно звание — маршал на Съветския съюз, длъжност — началник на Генералния щаб. Всички останали било прието да бъдат наричани другарят Ежов, другарят Берия, другарят Маленков, другарят Жданов.

Изключителното положение на Шапошников било подчертавано от Сталин и преди това, когато Шапошников още нямал маршалско звание, когато още не бил началник на Генералния щаб. Маршалите Сталин наричал другарят Тухачевски, другарят Блюхер, другарят Егоров. А Шапошников, който още не бил на това равнище, наричал по приятелски, по човешки. Адмиралът на флота на Съветския съюз Н. Г. Кузнецов описва това така: „Сталин никого не наричаше по малко и бащино име. Дори в домашна обстановка наричаше гостите си по фамилно име и задължително добавяше думата «другарят». И към него също се обръщаха само така: «другарю Сталин». Ако пък човек, който не знаеше за този му навик, имайки предвид, да речем, А. А. Жданов, кажеше:

— Ама Андрей Александрович смята, че...

Й. В. Сталин, естествено, се досещаше за кого става дума, но задължително питаше:

— А кой е тоя Андрей Александрович?...

Изключение се правеше само за Б. М. Шапошников.

Него той винаги го наричаше Борис Михайлович“ (*Накануне*, с. 280).

Изключителността на положението на Шапошников се обяснявала просто. Той бил автор на книгата „Мозъкът на армията“. В тази книга се описва как работи Генералният щаб. Последната, трета част излязла от печат през 1929 година и докато съществуваше съветската армия, тази книга беше учебник за всеки съветски офицер и генерал. На бюрото на Ленин винаги се намирала книгата „Психология на тълпата“, а на бюрото на Сталин — макет на малък сребрист

самолет с надпис „Сталински маршрут“ и книгата на Шапошников „Мозъкът на армията“.

Успехът на книгата на Шапошников се дължи на отчетливото излагане на материала, на кристалната яснота на доказателствата, на умението да се обяснят и най-сложните проблеми на обикновен, разбираем за всекиго език. Най-силната част на книгата е третата, заключителната. В третата част Шапошников изследва въпросите на мобилизацията.

Неблагодарно занимание е да се преразказват чужди трудове, особено трудовете на изтъкнат военен теоретик. Но се налага да го сторя, защото в теорията на Шапошников се намира ключът за разбирането на по-нататъшните събития, включително на Втората световна война и нейните последици.

Теорията била проста, разбираема, логична и безспорно правилна. Сталин я разбрал, оценил я и я сложил в основата на стратегията си. Ето защо, като четем трудовете на Шапошников, на неговите сподвижници и опоненти, разбирайки хода на тяхната мисъл, започваме да разбираме ходовете на Сталин, които на пръв поглед изглеждат неясни и необясними.

Ако изцедим от теорията за мобилизацията най-важното и го обясним на първия срещнат, същината ѝ е следната:

1. За победа в една война са необходими усилията не само на цялата армия, а и на цялата страна, на цялото население, на промишлеността, транспорта, селското стопанство и т.н.

2. Страната не може да се намира в постоянна и пълна готовност за война, както човек не може непрекъснато да държи в ръцете си по един пистолет. Ако ги държи непрекъснато, значи не може да върши нищо друго. Така и страната не може да се намира в постоянна готовност за война и да хвърля всичките си сили за подготовка за война. Постоянната концентрация на силите на обществото за подготовката за война разорява страната. Затова в мирно време армията и военната промишленост трябва да изяждат колкото може по-малко. Обаче страната, нейният народ, апаратът за управление, промишлеността, транспортът, селското стопанство, съобщенията, идеологическият апарат и т.н. трябва да бъдат готвени за максимално бърз и максимално пълен преход от мирновременния режим към военновременен.

3. Мобилизацията е прехвърляне на цялата страна от мирно положение във военно. Мобилизацията е необратима и безвъзвратна. Образно казано, мобилизацията е горе-долу същото като да посегнеш бързо надолу, да разкопчаеш кобура, да извадиш пистолета и да го насочиш срещу противника, запъвайки същевременно петлето.

4. Мобилизацията и войната са неотделими. Щом сте извадили пистолета, щом сте го насочили срещу противника и сте запънали петлето, трябва да стреляте. Защото започнете ли мобилизация, противникът започва своята мобилизация. Вие измъквате пистолета си и го насочвате срещу него и той измъква пистолета си и го насочва срещу вас, като се старае да ви изпревари, макар и с част от секундата. Ако изтървете тази част от секундата, той ще ви убие.

5. Не бива да се играе на мобилизация: ако вземете твърде често да измъквате пистолетите и да ги насочвате срещу съседите си,

запъвайки петлетата, лошо ви се пише.

6. След като сте се решили на мобилизация, трябва твърдо да вървите докрай — да започнете войната.

7. Мобилизацията не може да бъде частична. Мобилизацията е процес, наподобяващ бременността. Една жена не може да е „малко бременна“. Въпросът се поставя: да или не. Точно така се поставя въпросът и в държавата: прехвърляме ли целия държавен апарат, промишлеността, транспорта, въоръжените сили, населението и всички ресурси на държавата за нуждите на войната, или не ги прехвърляме.

Тези мисли в различна последователност са изказани от различни автори. Б. М. Шапошников се различава от всичките си предходници само по това, че се е изразявал пределно ясно, кратко и категорично: „Мобилизацията е не само признак за война, а и същинска война. Заповедта на правителството за обявяване на мобилизация представлява фактическо обявяване на война.“ „В съвременните условия мобилизиращата държава трябва предварително да вземе твърдо решение, че ще води война.“ „Под обща мобилизация се разбира такъв факт, когато вече не може да има връщане към мирното положение.“ „Смятаме за целесъобразен вид мобилизация само общата като напъгане на всички сили и средства, необходими за постигането на победа.“

Книгата завършва с решителна декларация: „Мобилизацията си е война и друго нейно схващане не можем да си представим.“

Сталин не просто споделял възгледите на Шапошников, Сталин имал същите възгледи. Сталин не правел разлика между процеса на заграбването на властта в своята страна и в съседните страни. Сталин не пазел изкуството си в тайна. Наопаки, той правел своето изкуство достояние на масите. В книгата „За основите на ленинизма“ Сталин доказва, че във вземането на властта игрите са недопустими. Или я вземаме, или не. Захванем ли се за работа, трябва да вървим докрай. Това е съзвучно с идеите на Николо Макиавели: или нанасяме смъртоносен удар, или не нанасяме никакъв, тоест отиваме докрай, в политиката и в стратегията не може да има никакви междинни решения. Това е съзвучно с идеите на Шапошников: или не провеждаме мобилизация, или провеждаме пълна мобилизация и влизаме във война — никакви частни, междинни решения не може да

има. Човекът в Дивия запад, без да е чел Макиавели, също знаел, че не бива да посягаш към револвера си на шега: или той е в кобура, или трябва да го извадиш и да стреляш на месо. Ето защо Сталин не просто казва, че след като си се решил на велико дело, трябва да вървиш докрай, но и подчертава тези думи в текста.

Не само на думи, а и в захванатите от него дела Сталин вървял докрай. Дълго време Сталин привидно равнодушно наблюдавал разцвета на руското село, което забогатявало и излизало от контрол. Богат значи независим. Сталин уж пет пари не давал за това. А после се решил на велико дело: да постави селото на колене дори ако при това се наложи да му пречупи гръбнака. Поставил го. Пречупил му гръбнака. И официално нарекъл тази година, година на великия прелом.

Дълго време Сталин уж не се интересувал от работите на армията. А после решил да я подчини. И вървял в осъществяването на замисъла си докрай. Дори не докрай, ами оттатък.

След като решил да премахне опозицията, Сталин довел работата докрай, като завършил изстребването на политическите си врагове с триумфалния удар с пикел по черепа на Троцки.

След голямата чистка интересът на Сталин се насочва навън.

През август 1939 година Сталин се решил на нещо.

ГЛАВА 9

НАЙ-ИЗГОДНИЯТ ВАРИАНТ

Нужно е ефектът на изненадата да бъде толкова зашеметяващ, че противникът да бъде лишен от материална възможност да организира отбраната си. С други думи, влизането във война трябва да придобие характера на опустошителен смазващ удар.

Комбриг Г. С. Исерсон
1940 г.

1

В мирно време числеността на армията на която и да било държава не бива да надхвърля един процент от общата численост на населението. Ако наближим тази фатална граница или я прескочим, икономиката ще започне да буксува, темповете на развитие ще спаднат, държавата ще обеднява, ще отслабва и в последна сметка ще я изместят от челната роля в световните работи.

Преди започването на Първата световна война числеността на населението на Руската империя възлизала на 180 милиона души. Числеността на мирновременната армия — на 1 423 000 души. Най-голямата в света мирновременна армия. Трябва да признаем на правителството — то разбирало опасността от по-нататъшно увеличаване на армията. Армията не просто изтръгва от икономиката милион и половина здрави и силни работници, но освен това, и то е най-важното, ги превръща от работници в консуматори. Войникът трябва да бъде хранен и обличан, на войника трябва да се плащат пари, той трябва да бъде лекуван и забавляван, за него трябва да се строят казарми, най-важното — той трябва да бъде въоръжаван. Зад всеки хиляда войници стоят много хиляди създатели на оръжие, учени, конструктори, технолози, металурзи и металици, работници от транспорта и съобщенията, орачи и животновъди. За едномилонната армия работят много милиони хора извън армията. Всички те се изключват от съзидателния процес и работят за разрушението. Но всички те също трябва да бъдат хранени и обличани, трябва да бъдат осигурени с транспорт и жилища, трябва да им се плащат заплати и пенсии. Следователно, когато разполагаме с армия от един милион души, ние окачваме на врата на обществото много милиони консуматори, които работят за нуждите на войната.

Най-изгодният вариант за влизане във война е нанасянето на внезапен съкрушителен удар. Но за удар по силен противник мощта на мирновременната армия е недостатъчна дори ако числеността ѝ достига близо милион и половина войници и офицери. Ударът може да се получи внезапен, но няма да е съкрушителен. Ако преди войната проведем мобилизация и увеличим числеността на армията, ще подплашим противника. Ударът ще се получи мощен, но моментът на внезапността ще бъде изтърван. А ако в мирно време постоянно поддържаме армия от четири — пет милиона, ще разорим държавата и „сами ще се победим“.

Преди започването на Първата световна война генералите от всички армии си блъскали главите над въпроса как все пак да се съвмести всичко това: хем да имаш голяма армия, хем да не разориш държавата, хем да не подплашиш противника.

В последна сметка никой не могъл да съвмести всичко това накуп, влизането във войната на основните европейски държави протичало по горе-долу еднаква схема.

1. Правителството обявявало мобилизация и състояние на война.

2. Мирновременната армия се разгръщала по границите и с присъствието си прикривала мобилизацията. (Понякога прикриването на мобилизацията се осъществявало посредством настъпление с ограничени цели или с кавалерийски рейдове по близките тилове на противника.)

3. След обявяването на всеобщата мобилизация армиите набъбвали, числеността им се увеличавала неколнократно и след две-три седмици основните сили на мобилизираните армии влизали в първите крайгранични сражения.

Точно така влязла в Първата световна война и руската армия. Три седмици след обявяването на всеобщата мобилизация числеността ѝ достигнала 5 338 000 войници и офицери. Но моментът на внезапността бил изтърван. През войната под знамената били свиквани нови и нови милиони и числеността на армията постепенно растяла. В

Германия, Австро-Унгария, Британия и Франция процесът на мобилизацията се различавал в подробностите, но по принцип никоя от страните не могла да нанесе внезапен съкрушителен удар на противниците си: мобилизацията глътнала скъпоценните седмици от началния период на войната, а заедно с тях — внезапността.

3

Сега нека си представим, че сме в кънтящите коридори на Щаба на РККА някъде през 1925 година. Пред стратегите стои задачата да подготвят нова световна война с цел, както се изразявал другарят Фрунзе, „да се решат окончателно задачите на световната революция“. На стратегите е поставена доста сложна задача: да вземат под внимание грешките на всички армии през началния период на Първата световна война и да подготвят новата война така, че да не разорят държавата, да не подплашат противника и да разгърнат армия, чийто удар ще бъде и внезапен, и съкрушителен.

И бил разработен принципно нов план за влизане във война. Ето краткото му съдържание.

1. Процесът на мобилизацията да се раздели на два етапа: таен и открит.

2. Първият таен етап е преди започването на войната. През този етап на военновременен режим да се прехвърлят държавният апарат, репресивните органи, промишлеността, системите на правителствените, държавните и военните съобщения, армията да бъде увеличена на 5 000 000 войници.

3. За маскировка първият етап от тайната мобилизация да се проточи до две години, освен това тайната мобилизация да се маскира с локални конфликти, да се създаде илюзията, че локалните конфликти са основната и единствена причина за прехвърлянето на страната на военновременен режим.

4. Етапът на тайната мобилизация да завърши с внезапен съкрушителен удар по противника и същевременно да започне вторият, открит етап от мобилизацията, по време на който в Червената армия да бъдат призовани още 6 000 000 за компенсиране на загубите и докомплектуване на новите дивизии, корпуси и армии, които ще се вкарват във войната, щом бъдат готови. След това в процеса на войната да се прибират в армията нови и нови милиони.

5. Прикриването на мобилизацията на Втория, Третия и следващите стратегически ешелони да се осъществява не чрез пасивно

стоене по границите, а със съкрушителни удари на Първия стратегически ешелон и с решително нахлуване на територията на противника.

В тази схема всичко е ясно и просто.

С изключение на едно нещо. Как да бъде започната тайната мобилизация две години преди влизането във войната, ако моментът на влизането в бъдещата война не ни е известен?

Съветските стратегии намерили отговора и на този въпрос: не бива да се тътрим подир събитията, да чакаме кога войната ще възникне от само себе си в неизвестен за нас момент, а да я планираме, да определим момента на започването ѝ.

Ако ние знаем кога ще започне войната, а противникът не знае, ще можем да проведем мобилизацията не в началния период на войната, а в навечерието ѝ. Тайно.

Максимално възможен брой мобилизационни мероприятия можем да изтеглим през предвоенния период, та след започването на бойните действия мобилизацията да не започва, а да приключва.

Главната ковачница на командни кадри за Червената армия е Военната академия „Фрунзе“. Интересно е да си припомним възгледите на човека, чието име носи тя: „Смятам, че нападението винаги действа на психологията на противника просто защото по този начин се проявява по-силната воля.“ „Страната, която държи инициативата, страната, разполагаща с момента на внезапност, често пречупва, волята на противника и по този начин създава по-благоприятни за себе си условия.“ „Самото нападение подсилва атакуващата страна и ѝ дава повече шансове за успех“ (М. В. Фрунзе. *Избранные произведения*. Т. 2, с. 47 — 49). Цитатите са подбрани едва ли не наслуки, само от три страници на дебелите като тухли томове. Всеки при желание може да събере цели кошници подобни декларации не само от Фрунзе, а и от Ленин, Троцки, Сталин, Зиновиев, Каменен, Бухарин, Ворошилов, Шапошников... И ако в тези трудове тук-там се споменава за отбрана, то единствено за отбрана от много особен вид — внезапно да съкрुшим противника на собствената му територия и по този начин да защитим себе си и делото на световната революция.

ГЛАВА 10

КЪДЕ ДА СЕ СТРОЯТ БАРУТНИТЕ ЗАВОДИ?

*Общите загуби на боеприпаси до края на 1941 година
възлязоха на около 25 000 вагона.*

„Развитие тыла Советских Вооруженных сил“, с. 119

1

Сталиновият Наркомат на боеприпасите заработил веднага и с пълна мощ. Ето цифрите. През 1939 година били произведени 936 000 000 патрона за пушки, 2 240 000 минометни изстрела, снаряди от малък калибър — 5 208 000, от голям — 6 034 000.

Нека да не бързаме с изводите и да не казваме, че това е малко: 1939 година е стартовата година. Всички тези снаряди и патрони са произведени в старите заводи, които съществували и преди това. А идеята на Наркомата на боеприпасите се състояла тъкмо в това: за късо време освен съществуващите мощности да се създадат нови, които няма просто да допълнят съществуващите, а и ще ги надминат многократно.

И възникнал въпросът къде да бъдат разположени новите патронни, барутни, снарядни и гилзови заводи. Въпросът за разполагането на промишлеността на боеприпасите е въпрос за характера на бъдещата война.

Ако Сталин се е канел да води свещена отбранителна война, ако е имал намерение да брани границите си, в този случаи новите заводи е трябвало да бъдат разположени отвъд Волга. Там те ще са в пълна безопасност: танковете на противника дотам няма да стигнат и самолетите му няма да долетят.

Ако Сталин не е сигурен в силите си, ако Сталин, както ни уверяват, се е страхувал от Хитлер, ако е имало опасения, че Червената армия не ще съумее да удържи границите и ще отстъпва, то в такъв случай новите заводи на Наркомата на боеприпасите е трябвало да се строят не отвъд Волга, а още по-далеч — отвъд Урал: там има суровини, там има достатъчна индустриална и енергийна база, там заводите ще са в пълна безопасност. Дори ако противникът завладее огромни територии, нашата индустриална база ще си остане цяла, тогава Хитлер ще разбере какво значи ранен мечок.

Но нито първият, нито вторият вариант не се обсъждали дори теоретично. Не било нужно. Червената армия нямала намерение да отстъпва, както нямала намерение и да отбранява границите на своята

страна. Ако интересите на Сталин се свеждали само до отбраната на собствената територия, той би могъл просто да не започва Втората световна война.

Според Сталиновия план Червената армия трябвало да навлезе в обезкървената, отслабена от войната Европа. Червената армия ще премине границата, а заводите за боеприпаси, както и всички други заводи: танкови, артилерийски, оръжейни — ще остават все по-далеч и по-далеч в тила. Нека си представим, че Червената армия трябва да бъде снабдена с малко количество боеприпаси, например сто хиляди тона или, да речем, двеста хиляди тона. Как да се прехвърлят те от Урал до западната граница? Една стандартна военна влакова композиция вдига 900 тона. Нека си представим колко композиции, колко вагона, колко локомотива ще потрябват. Нека си направим сметка колко работни дни ще изразходват машинистите и всички останали железничари, колко въглища ще се изгорят. Нека пресметнем каква охрана ще е необходима в продължение на много дни.

На всичко отгоре по железопътните линии се прехвърлят не само снаряди, железопътните линии ще бъдат задръстени с войски, ремонтни и санитарни влакове, цистерни и т.н., и т.н. С една дума, ако подготвяме настъпление, прехвърлянето на стотиците хиляди тонове боеприпаси и на всичко друго трябва да се извършва скришом, а това, покрай другите методи, се постига чрез скъсяване на превозите. Идеална е ситуацията, когато заводите са край границите. В този случай композицията не се лангърка много дни през цялата страна, а пътува само няколко часа. В този случай намалява потребността от транспорт, една композиция прави по няколко курса. Това освобождава вътрешните железопътни линии за другите военни превози.

И било решено новите снарядни заводи да се строят не отвъд Волга, нито в Урал, а по-близо до границите. Толкова близо, колкото позволява металургичната база. И ги разположили: в Запорожие, Днепропетровск, Днепродзержинск, Харков, Кривой Рог и Ленинград.

3

Заводите за боеприпаси давали все повече продукция, ненаситният Наркомат на боеприпасите поглъщал държавните запаси от цветни метали: олово, мед, никел, хром, калай, живак. Колкото повече цветни метали отивали за боеприпаси, толкова по-малко оставало за всички други отрасли на промишлеността. И възниквал въпросът: колко може да продължава това?

Още един въпрос: какво да се прави с боеприпасите? В училище всеки от нас е решавал задачи от типа: „в някакъв обем през една тръба се влива течност, същевременно през друга тя се излива“. Такива задачи се срещат в учебниците по математика от миналите векове. Има ги дори в известния учебник на Магницки, по който учели децата по времето на Екатерина и преди това. И Сталин, и военните лидери, и политиците, и икономистите също били ходили на училище и решавали задачи: „през едната тръба се влива, през другата се излива“. През 1939 година възникнала тъкмо тази задача: Червената армия консумира определено количество боеприпаси за бойната си подготовка, за „освободителните походи“, освен това боеприпаси отиват за оказване на „интернационална помощ“ на Испания, Монголия, Китай. Ако получаването на боеприпасите е равно на изразходването на боеприпасите, няма проблеми, но ако получаването стане по-голямо от изразходването, много скоро всички обеми ще се препълнят. Обемите на артилерийските складове са известни, изразходването е известно. С просто аритметично действие лесно може да се определи кога ще настъпи препълването. Ами сега? Да се създават нови обеми за съхраняване? Това не е чак толкова просто. Представете си, че са ви поставили задача да построите обем за съхраняването, да речем, на един милион тона снаряди. Ако в складовете и хранилищата влажността е малко по-висока от установената, ще настъпи корозия, а барутът ще се навлажни. Какво ще направят в този случай с вас другарят Сталин и верният му ученик другарят Берия? А ако температурата е малко по-висока, ако въздухът е малко по-сух, една искричка от войнишко налче и... Складовете не

бива да са скупчени, не бива да са близо до градовете и заводите, трябва да са по-надалеч, но там няма никакви пътища. И колкото и да ги строиш, те ще се препълнят, ако се влива повече, отколкото се излива.

А се вливало все повече и повече: освен предприятията на Наркомата на боеприпасите към производството на елементи от изстрели били привлечени 235 завода на други наркомати („*История второй мировой войны*“. Т. 2, с. 190). Извън всичко това и независимо от Наркомата на боеприпасите (той и без друго бил огромен) през януари 1941 година било създадено Главно управление по изграждането на барутни, патронни, гилзови и снарядни заводи — Главбоеприпасстрой. Това чудовище обединявало под контрола си 23 строителни организации. Нека не забравяме: това е ориентирано не към строителството на хранилища, а към строителството на нови предприятия.

Главбоеприпасстрой с ударно темпо пуцал в действие нови и нови мощности и ги предавал на Наркомата на боеприпасите. И трябвало да се мисли за пласирането на продукцията.

През април 1941 година от Главното артилерийско управление на Червената армия се получило нареждане: продукцията на Наркомата на боеприпасите да се извозва към западните държавни граници и да се стоварва направо на земята.

Попитайте фронтоваците какво значи това.

Кремълско-лубянките историци са принудени да признаят, че Сталин е подготвял агресия. Сталин е подготвял поробването на Европа, но, казват те, Сталин е можел да извърши агресия чак през 1942 година. Я нека попитаме тези историци може ли да се остави под открито небе на есенните дъждове, снежната зима и пролетната кал известно количество боеприпаси, да речем, петстотин хиляди тона? Такова нещо не бива да се върши. Това ни е ясно. Но нима Сталин е бил по-глупав от нас?

Стоварването на боеприпаси направо на земята през 1941 година е означавало решимост да се започне война през 1941 година и никакво друго тълкуване на този факт не може да се измисли.

А освен това снарядите били държани край границите в железопътни композиции. Това е много скъп начин на съхраняване и много несигурен: как се поддържат в товарен вагон температура и влажност? Ако съветските генерали са имали намерение да отбраняват границите, трябвало е да разтоварят вагоните и да разсредоточат запасите по войските. Ако са планирали да отстъпват, тогава е трябвало да прикачат локомотиви и да изтеглят запасите по-далечко от границите. А на границите да оставят съвсем минимални количества. Но ако комунистите са планирали да вървят напред, тогава точно така е трябвало да действат: снарядите е трябвало да се държат във вагони и да се струпат край границите 170 000 хиляди войници жепейци и съответната техника за разширяване на западноевропейските коловози до съветския стандарт.

Всичко това го имало по границите: и войници жепейци, и съответната техника за разширяване на коловозите.

През войната Червената армия имала най-мощната артилерия в света. Артилерията се използвала правилно, тоест тайно се концентрирала в големи количества на тесните участъци на пробива и внезапно провеждала огнева подготовка. В Сталинградската операция Донският фронт под командването на генерал-лейтенант К. К. Рокосовски пробивал отбраната на тесен участък — едва 12 километра. Тук освен танковете пробивали отбраната 24 пехотни полка, поддържали ги 36 артилерийски полка. Рокосовски съсредоточил по 135 оръдия на всеки километър, а в направлението на главния удар плътността възлизала на 167 оръдия на километър.

През войната концентрацията на артилерия, танкове, пехота и авиация постепенно се увеличавала. Към края на войната при пресмятането на мощността на артилерийския удар в съветските щабове като мерна единица започвали да се използват килотоновете. Съветската артилерия заговорила с езика на ядрения век. Във Висло-Одерската операция съветското командване използвало 34 500 оръдия и минохвъргачки. Те не се разпределяли равномерно по фронта, а се концентрирали на участъците на пробива. В полосата на 3-та гвардейска армия например била постигната плътност 420 оръдия на километър. Продължителността на артилерийската подготовка постепенно се скъсявала, но мощта ѝ нараствала. В същата операция в полосата на 5-а ударна армия се планирало продължителността на артилерийската подготовка да е 55 минути. Тя започнала добре, но след 25 минути била спряна. За 25 минути били изразходвани 23 000 тона боеприпаси. На всеки километър от фронта на пробива били изразходвани по 15 200 снаряда от среден и голям калибър. В атака се втурнали наказателните батальони, които не срещнали съпротива. Техните действия убедили командването, че е излишно да се продължава артилерийската подготовка, след като никой не се съпротивлява. Икономията възлязла на 30 минути време, което е много важно по време на бой, и на 30 000 тона снаряди.

Още повече артилерия била използвана в берлинската операция — над 42 000 оръдия и минохвъргачки. На участъците за пробив маршалите Г. К. Жуков и И. С. Конев съсредоточили не само чудовищно количество артилерия, а и чудовищно количество боеприпаси. Конев пробивал фронта на участък от 36 километра. На участъка на пробива Конев съсредоточил 8626 оръдия и минохвъргачки. Жуков съсредоточил по-малко оръдия — 7318, но пробивал фронта на участък от 30 км, затова при него артилерийските плътности били по-високи. В същите полоси били съсредоточени основните сили на танковите и въздушните армии и съответно количество пехота.

Рекордът бил установен в полосата на 381-ва пехотна дивизия от 2-ра ударна армия по време на Източнопруската операция: 468 оръдия и минохвъргачки на километър фронт, без да се броят „Катюшите“ реактивните устройства за залпов огън.

През войната Червената армия изразходвала 427 000 000 снаряда и артилерийски мини и 17 000 000 000 патрона. Любители на математиката, разделете ги на броя на германските войници и определете по колко се е падало на всеки един. Към това трябва да се прибавят ръчните гранати, сапърните мини и самолетните бомби. Кой е можел да устои пред тази мощ?

И сега му е времето да напомним, че през войната Съветският съюз използвал едва 15% от предвоенните мощности на Наркомата на боеприпасите. Всичко останало било загубено през началния период на войната. С внезапния си удар Хитлер унищожил не само кадровите дивизии на Червената армия и авиацията, не само завзел стратегически запаси, но завзел и териториите, на които се намирили най-новите заводи на Наркомата на боеприпасите. При оттеглянето си Червената армия унищожавала своите собствени заводи или просто ги изоставяла. Това-онова било евакуирано, но я се опитайте да превозите на хиляда километра поне една висока пещ. Опитайте се от крайгранична гора да замъкнете до гарата поне хиляда тона снаряди, да ги натоварите на вагони и да ги извозите под артилерийски обстрел.

Червената армия загубила през началния период на войната не само 500 000 тона снаряди, а и промишлеността, която можела да произвежда нови снаряди. От август до ноември 1941 година германските войски завзели 303 съветски барутни, патронни и снарядни заводи, които имали годишна производителност 101 милиона снарядни тела, 32 милиона тела за артилерийски мини, 24 милиона тела за самолетни бомби, 61 милиона снарядни гилзи, 30 милиона ръчни гранати, 93 600 тона барут, 3600 тона тротил. Това представлявало 85% от всичките мощности на Наркомата на боеприпасите (*Н. Вознесенский. Военная экономика СССР в период Великой Отечественной войны, с. 42*). На всичко отгоре в снарядните заводи били съсредоточени мобилизационните запаси на изключително ценни суровини: олово, месинг, легирана стомана. Всичко това попаднало в ръцете на Германия и било използвано срещу Червената армия.

Но предвоенният потенциал на Сталин бил толкова огромен, че той могъл да изгради по време на войната нова промишленост за боеприпаси отвъд Волга, в Урал и в Сибир и да произведе всичко онова, което след това се стоварило върху германската армия.

Хитлер нанесъл на Сталин внезапен удар и Сталин се бранел, опирайки се на 15% от мощностите на Наркомата на боеприпасите. Резултатите от войната са известни. Нека се постарам да си представим какво е можело да се случи, ако Хитлер беше закъснял с удара и се бе озовал под съкрушителния Сталинов удар. В този случай Сталин е щял да използва във войната не 15% от мощностите на Наркомата на боеприпасите, а 100-те. Какъв ли щеше да е тогава завършекът на Втората световна война?

През 1942 година Червената армия тайно подготвила и провела контранастъплението край Сталинград. Казват, че тъкмо оттогава Съветският съюз станал свръхдържава. Но това може да го каже само човек, който не е запознат със същинския размах на Сталиновата подготовка за войната. Да, Сталинград е знаменитата операция, в нея взели участие огромни маси пехота, авиация, артилерия и танкове. Провеждали я истински майстори на стратегията. Но Сталинград бледнее в сравнение с онова, което се подготвяло през 1941 година.

Сталинград — това са предимно запасняци. Това е импровизация. А през 1941-ва се готвела за настъпление кадровата Червена армия, а освен нея и милиони запасняци.

Контранастъплението край Сталинград — това са хиляда и петстотин танка. А през 1941 година само в първия ешелон те били десет пъти повече. А качеството им?

През 1941 година в съветските войски имало повече танкове Т-34 и КВ, отколкото край Сталинград.

Сталинград — това е внезапен удар на две флангови групировки. А през 1941 година се подготвяло същото, но фланговите групировки били неизмеримо по-мощни и се намирали застрашаващо близо до Берлин. Сталинград — това са Жуков, Рокосовски, Василевски, Малиновски и Ватутин. Но и през 1941 година ударът бил подготвян от Жуков, Рокосовски, Василевски, Малиновски и Ватутин. През 1941 година същите генерали подготвяли онова, което после извършили край Сталинград.

Според мен Съветският съюз е бил свръхдържава още през 1941 година. През лятото на 1941 година Хитлер с внезапен удар съкрушил тази свръхдържава. Всичко, което Сталин по-късно използвал във войната край Сталинград и Курск, край Москва и Берлин, са само отломки и останки от първоначалната съветска мощ.

ГЛАВА 11

КРИЛАТИЯТ ЧИНГИС ХАН

Логиката ни подсказваше, че не бива да чакаме противникът да пусне в ход цялата си авиация, а трябва ние да грабнем инициативата във въздуха и първи да нанесем масирани удари по неговите летища...

Главен маршал на авиацията А. Новаков
„ВИЖ“ 1960, кн. 1, с. 62

1

Наименованието на самолета „Иванов“ имало още едно значение.

Сталин бил формулирал задачата така: самолетът трябва да бъде много прост за изработване, „за да можем да направим толкова бройки от него, колкото са в страната хората с фамилното име Иванов“ (*Л. Кузьмина. Генеральный конструктор Павел Сухой, с. 57*).

Трийсетте години са златната епоха на съветските авиационни рекорди. Но нека си спомним колко усилия и средства са били хвърлени за установяването им. Летците, които чупели световни рекорди, ставали национални герои. Сталин разбирал от височина, от скорост, от далечина на полета, от полезно (бомбено) натоварване. В самия разгар на рекордно авиационната психоза Сталин поставя задачата да бъде създаден „Иванов“ — основният самолет за предстоящата световна война. Но чудно нещо: от създателите на „Иванов“ Сталин не изисква нито рекордна скорост, нито рекордна височина, нито рекордна далечина на полета, дори небивало бомбено натоварване не изисква. Сталин изисква само простота и сигурност.

Сталиновият замисъл е: да бъде създаден самолет, който ще може да се произвежда в количества, превъзхождащи всички бойни самолети от всички типове във всички страни на света, взети заедно. Планирало се основната серия на „Иванов“ да бъде 100 000–150 000 самолета.

Ето че стигнахме до най-важното.

Сталин планира да произведе самолет в най-голяма в историята на човечеството серия. Но това не е изстребител. Това не е самолет за отбранителна война. Това е самолет агресор.

Възниква въпросът: ако произведем 100 000–150 000 леки бомбардировача, няма ли да подплашим с това всичките си съседи?

Хайде нека не задаваме такива въпроси. Хайде нека не се смятаме за по-умни от Сталин. Хайде да отдадем дължимото на Сталиновото коварство. Сталин не се канел да започва масовото производство на „Иванов“ в мирно време. Изобщо нямал такава

намерение. Мобилизацията се дели на два периода: таен и открит. По време на тайната мобилизация се планираше произвеждането на малка (според съветските представи) серия — едва неколкостотин от тези самолети. Предназначението на тази серия е да се усвои производството, да се получи опит, да се облетят самолетите, да се изпробват в дребни конфликти. Тази първи неколкостотин ще могат да се използват в първия удар, особено на второстепенните направления или след самолетите с по-високи характеристики. А след нашия удар ще започне масовото производство на „Иванов“ с десетки хиляди. „Иванов“ бил нещо като невидим мобилизационен резерв. Също като автомата ППШ. Автоматът на Шпагин ППШ е създаден преди войната, изпробван и одобрен. Избухнала войната и незабавно всяка креватна работилница, всяка кооперация за производство на железарски стоки, всяко малко заводче започва да произвежда най-простото, най-сигурното, много мощно оръжие в невъобразими количества.

Един самолет с относително ниски летателни качества може да е ужасно оръжие. Да погледнем Хитлер. Той също си имал свой собствен крилат чакал Ю-87. Това е едномоторен самолет, който прилича повече на изстребител, отколкото на бомбардировач. Екипаж от двама души. Отбранителното му въоръжение е слабо — една картучница за защита на задната полусфера. Бомбената му натовареност е под един тон. Ю-87 бил батко на Накадзима Б-5Н и „Иванов“ и затова летателните му характеристики са по-ниски. Той спадал към поколението самолети, които още не прибирали колесника си по време на полет. НО!

Но групи от по десетина Ю-87 нанасяли внезапен удар по заспалите летища и с този удар си разчиствали небето. След първия удар по летищата те летели над територията на противника съвсем спокойно и не им трябвали рекордни скорости: няма от кого да бягат, няма кой да ги гони. Ю-87 господствали в небето на Полша, Норвегия и Франция... Но в Британия те се натъкнали на отпор. Невъзможно било да се сринат британските летища с внезапен удар — не съществували условия за нанасяне на внезапен удар. След участие в няколко рейда загубите на Ю-87 станали толкова големи, че била издадена заповед да не се прилагат над Британските острови. През пролетта на 1941-ва Югославия и Гърция. Ю-87 нанасят внезапен удар и пак стават късметлии и любимци. През май — ударът по Крит. Тук има британски войски, но ударът се получил внезапен и Ю-87 отново стават символ на блицкрига, на успеха и победата. През юни — внезапният удар по съветските летища. Една прекрасна слънчева сутрин германската авиация си осигурила чисто небе и могат да се прилагат самолети от всякакви типове няма от кого да се плашиш. Съветските генерали си признават, че са преценявали Ю-87 като остарял, а той направил големи бели. Господството на Ю-87 траяло до момента, когато съветската авиация заякнала. През втория период от войната Ю-87 на съветско-германския фронт се прилагали все по-рядко, докато не изчезнали съвсем. „По време на Източната кампания

загубата на превъзходството във въздуха много скоро постави под въпрос целесъобразността на прилагането на сравнително нискоскоростните и неповратливи пикиращи бомбардировачи Ю-87“ (*Эйке Миддeldorf. Тактика в русской кампании, с. 225*).

„Иванов“ се създавал по-късно от Ю-87. Затова характеристиките на „Иванов“ били по-високи и конструктивно двата самолета доста се различавали. Но по дух и замисъл, по начините за прилагане и по възлаганата им роля Ю-87 и „Иванов“ са близнаци. А със самолета Накадзима Б-5Н „Иванов“ е роден брат не само по замисъл и по дух, а и по основните си характеристики.

Самолет със сравнително ниска скорост може да бъде опасен поради това, че за честен дуел се иска дълга шпага, а да се убие заспал човек може и без дълга шпага — достатъчен е къс нож. Самолетите за внезапен удар не се нуждаели от рекордни характеристики. Сталиновата логика е проста и разбираема: ако с внезапен удар съсипем летищата на противника и по този начин очистим небето от неговите самолети, ще ни е нужен самолет прост и масов с мощно въоръжение, главното му предназначение е да подкрепя нашите настъпващи танкови лавини и въздушните десанти, въздушният терор над беззащитни територии. Тъкмо такъв самолет бил поръчал Сталин на своите конструктори.

От момента на появата на авиацията неотклонно расте ролята ѝ във войната изобщо и по-специално — в операциите на сухопътните войски. В края на века по време на войната в Персийския залив авиацията изпълни 80 процента от огневите задачи. Тази тенденция Йосиф Сталин ясно бил разбрал още през трийсетте години.

Максимално задоволил Сталиновите изисквания авиоконструкторът Павел Осипович Сухой. Той станал победителят в конкурса. През август 1938 година „Иванов“ на Сухой под марката ББ-1 (близък бомбардировач първи) бил пуснат в производство в два завода едновременно. След това започнали да го произвеждат в трети, строял се гигантски четвърти завод, а освен това заводите, които произвеждали други типове самолети, били готови да се превключат при първо нареждане на производството на „Иванов“. През септември 1939 година групата на Сухой за поощрение била обособена в самостоятелно конструкторско бюро. През 1940 година, след като била въведена нова система за индексирание, „Иванов“ на Сухой в чест на създателя си получил наименованието Су-2. Това бил първият серийен самолет на един от най-големите авиационни конструктори на двайсетия век. До 22 юни със самолети Су-2 били напълно комплектувани 13 авиационни полка, във всеки по 64 самолета.

Су-2, както и „Ивановите“ на другите конструктори, бил многоцелеви: лек бомбардировач, тактически разузнавач щурмовак. Конструкцията му била пределно проста и рационална. Су-2 ставал за масово производство повече от всеки друг самолет в света. Той носел 400–600 кг бомби, 5 картечници ШКАС с рекордна за онова време скорострелност и до десет реактивни снаряда с калибър 82 или 132 мм. Скорост 375 км/час след излитане, 460 — на по-големи височини. Управлението на Су-2 било двойно — и за летеца, и за седналия зад него щурман картечар. Затова не трябвало да се произвежда учебен вариант на самолета: всеки боен Су-2 можел да бъде учебен, а всеки учебен — боен. Това опростявало масовата подготовка на летци. Су-2 бил достъпен за летец с всякаква квалификация: за граждански пилот от ГВФ и за момиченце от авиационен клуб. От летците не се изисквало нито да владеят висшия пилотаж, нито да умеят да летят нощем, нито умение да се ориентират добре на местността и в пространството. Предстояла им лека работа: излитаме на разсъмване,

присъединяваме се към мощна група, летим по права линия,
наближаваме целта...

Възниква въпросът за изстребителите за прикриване. Бомбардировачът по време на бой, особено близкият бомбардировач, действащ над бойното поле и в близкия тил на противника, трябва да е прикрит от изстребители.

Ако едновременно със Су-2 е било поръчано съответно количество изстребители за прикриване, Су-2 е щял да бъде използван във всякакви ситуации, например за нанасяне на контраудари по нападалия Съветския съюз агресор. Но изстребители в такива количества не били поръчани, затова имало само една възможност да се използват Су-2 във войната — първи да нападнем противника и да неутрализираме авиацията му. Без това беззащитните Су-2 са неприложими. Ето защо решението да се произведат най-малко СТО ХИЛЯДИ леки бомбардировача Су-2 било равносилно на решение ДА СЕ ЗАПОЧНЕ ВОЙНАТА С ВНЕЗАПЕН УДАР ПО ЛЕТИЩАТА НА ПРОТИВНИКА.

Още в началото на 1941 година Сталин бил подготвил всичко необходимо за нанасяне на внезапен удар, за смазване на германската авиация на летищата. За такива действия Сталин притежавал значително количествено и качествено превъзходство. Сталин разполагал с уникалния брониран щурмовак Ил-2. Става дума не за бронирани плоскости, които се прикрепят към рамата на самолета, а за изцяло брониран корпус. Това бил единственият в историята брониран самолет, същински летящ танк. Освен броневата защита, уникалната за самолет издръжливост и великолепните летателни характеристики Ил-2 имал свръхмощно въоръжение: автоматични оръдия, бомби, реактивни снаряди РС-82 и РС-132. Комунистите са съгласни, че Ил-2 е великолепен, но заявяват, че тогава те били едва 249. Наистина е така. Но Хитлер нямал нито един подобен самолет. И в цял свят нямало нищо подобно. Сталин има „едва“ 249 Ил-2, но съветската промишленост е готова да ги произвежда във ВСЯКАКВИ количества. Дори след загубването през втората половина на 1941 година на по-голямата част от авиационните и моторните заводи Ил-2 все едно се

произвеждал в най-големи серии. Той не остарял до края на войната и влязъл в историята като най-масовия боен самолет на всички времена.

За удар по летищата Сталин имал пикиращия бомбардировач Пе-2. Хитлер имал добри самолети, но Пе-2 превъзхождал всеки от тях по основните характеристики, например скоростта на Пе-2 била с 30 км/час по-висока, отколкото на най-добрия германски бомбардировач Ю-88, и със 100 км/час по-висока, отколкото на Хе-111. И отново комунистическата пропаганда заявява, че Сталин разполагал само с 460 Пе-2. Това е вярно, както и че бройката наистина е много малка. Но все пак тя е по-голяма от бройката на всички Ю-88 на съветско-германския фронт на 22 юни 1941 година.

За удари по летищата Хитлер имал Ю-87 — това е символът на блицкрига. Съветският аналог е Су-2. Той е създаден по-късно и затова по всички характеристики превъзхождал Ю-87, преди всичко по скорост и огнева мощ, освен това имал бронева защита, макар и не такава като Ил-2. Хитлер на Източния фронт на 22 юни имал 290 Ю-87, Сталин — 249 Ил-2 и над 800 Су-2, Освен това съветските изтребители от всички типове, от И-15 до МиГ-3, били въоръжени с реактивни снаряди за участие в първите удари по заспалите летища... За пръв удар били подходящи и онези самолети, които комунистите наричат остарели. Например изтребителят И-16 по огнева мощ два-три пъти превъзхождал всеки изтребител на противника и бил брониран. Той имал превъзходна маневреност, а при удар по летища рекордна скорост не се иска. Броят само на И-16 на съветските западни крайгранични летища бил по-голям, отколкото на всички германски самолети от всички видове, взети заедно.

Веднага след нанасянето на първия удар съветската авиационна промишленост трябвало да започне масовото производство на Су-2. Сталин си бил наумил да построи в буквалния смисъл на думата толкова леки бомбардировачи, колкото дребни, но пъргави ездачи имало в ордите на Чингис хан.

До началото на 1941 година съветските конструктори били създали цяло съзвездие от прекрасни самолети, но Сталин обичал Су-2.

През 1940-а, през първата половина на 1941 година се извършва незабележима, но интензивна подготовка за масово производство. За авиационните заводи, които се готвят да произвеждат Су-2,

работниците се осигуряват от военните окръжия като войници за фронта (*Л. Кузьмина, с. 66*). А първите тринайсет полка овладяват самолета. Пилотите се осигуряват от гражданската авиация и от аероклубовете. Генерал-лейтенант от авиацията Анатолий Пушкин (по онова време майор, командир на 52-ри авиационен полк): „На Су-2 хубавото му беше и това, че не му трябваша летища. Той излиташе и кацаше на всяка равна поляна.“

Маршалът от авиацията Иван Пстиго: „През есента на 1940 година в Бесарабия край Котовск се сформира нашият 211-и близкособомбардировъчен авиационен полк, въоръжен със самолети Су-2... Самолетът правеше силно впечатление. Бомбардировач, а прилича на изстребител — малък, компактен, красив.“ В този откъс трябва да се обърне внимание на времето и мястото на сформирането на полка: това е срещу Румъния. Нашият крилат чакал се готви да прегризе гърлото на по-слаб от него.

Ето още един полк в същия район. Разказва Героят на Съветския съюз полковник Г. Ф. Сивков: „Към края на 1940 година приключи сформирането на 210-и близкособомбардировъчен полк.“ Полковникът пояснява откъде е взет авиаторският състав: „летците дойдоха от гражданския въздушен флот“ (*Готовность номер один, с. 42*). Тайната мобилизация била закачила и гражданската авиация.

Печална е съдбата на Су-2. Ю-87 и Накадзима Б-5Н имали възможността да се проявят във внезапни удари и да се прочуят. Но на „Иванов“ Хитлер не му позволил да работи по прякото си предназначение. Хитлер нанесъл изпреварващ удар по съветските летища и Су-2 се оказал без работата, за която бил създаван. Производството на Су-2 бързо било съкратено. В отбранителната война той не бил нужен. Заводите, които се готвели за масовото му производство (например Харковският авиационен), попаднали в ръцете на противника. Вече произведените Су-2 търпели големи загуби: нямало изстребители, които да ги прикриват.

Героят на Съветския съюз М. Лашин: „Летял съм със Су-2... лек самолет, хвъркат, маневрен, невероятно жилив и безотказен... Дълго и трудно гореше Су-2. Но никога не пламваше като факел.“

Героят на Съветския съюз В. И. Стрелченко: „Су-2 не пламваше дори при повреда на бензиновия резервоар — помагаше въгледвуокисната защита.“

Авиоконструкторът В. Б. Шавров е написал най-пълната и според мен най-обективната история на съветската авиация. Всички останали конструктори са негови съперници и затова Шавров не е пестял критиката. Но не хули създателите му: „... Въпреки че от Су-2 бе взето всичко възможно и авторите му няма в какво да бъдат упрекнати, самолетът отговаряше на реално възникналите изисквания само преди войната“ (*История конструкции самолетов в СССР. 1938–1950, с. 50*). С други думи, всичко било добре, със създателите на самолета човек не може да се заяде, до 21 юни 1941-ва Су-2 отговарял на изискванията, а призори на 22 юни престанал да отговаря на тях.

„Иванов“ си пател и от чужди, и от свои. Преди войната Су-2 бил държан в тайна и не се планирало да бъде използван заедно с наши изстребители. В началото на войната съветските изстребители вземали непознатия силует на „Иванов“ за противников самолет. Три пъти Героят на Съветския съюз маршалът от авиацията А. Покришкин е свалил 59 противникови самолета. Официално. Всъщност те били

кръгло 60. Първият бил Су-2. По ирония на съдбата след войната Покришкин в академията учел в една група със сваления от него пилот на Су-2. Това бил Иван Пстиго, също бъдещ маршал от авиацията.

Налагало се Су-2 да бъде използван не по предназначение. Ето един пример: през юли 1941 година 50 Су-2 нанасят удар по моста на Днепър край Рогачов... Ако сме се готвели за отбранителна война, взривяването на моста при отстъплението е щяло да отнеме няколко минути на двама сапъори. Но не сме се готвели за отбранителна война и ето че вместо от двама сапъори несвойствената работа трябва да бъде свършена от Су-2. От цял авиационен полк. Но в условията на господство на противника във въздуха полк близки бомбардировачи трябва да се прикрива поне от един полк изстребители. А такива нямало. Какво са 50 Су-2 в плътна група без прикритие? И мостът не е разрушен, и полкът е погубен. И била издадена заповед Су-2 да не лети на плътни групи, ала той бил замислен и създаден за полети на плътни групи...

В отбранителната война бил нужен изстребител. Опитали се да използват Су-2 като изстребител. Но той не бил изстребител, а само приличал на изстребител. Летците проявявали самоубийствен героизъм, но никой не ги бил учил да водят въздушен бой, още повече на самолет, който не е предназначен за такъв бой. Първата и единствена жена в историята на световната авиация, извършила въздушен таран, била Екатерина Зеленко от 135-и близкособомбардировъчен авиационен полк. Това станало на 12 септември 1941 година. Със своя Су-2 тя връхлетяла във въздуха Ме-109, свалила го и докато се опитвала да кацне, била свалена от друг Ме-109. Летците от гражданската авиация, младите спортистки, момиченцата от спортните клубове демонстрирали невероятна храброст, но Су-2 не щял и не щял да се впише във „великата отечествена“ война, защото бил създаден за съвсем друга война.

Хитлер осуетил нападението, но дори не подозирал каква е действителната сила на Сталин, колко сериозни са намеренията му, колко добре е подготвен той за водене на настъпателна война. Су-2 не се проявил във войната, но при всякакви други условия е щял да бъде страховит противник. Съществуват достатъчно указания, че съветската промишленост е била в пълна готовност за масово производство на „Иванов“. Например в отбранителната война били нужни преди всичко

изтребители. За да модернизира изтребителя ЛаГГ-3, авиоконструкторът С. А. Лавочкин спешно се нуждаел от мощен сигурен двигател, и то в огромни количества. Никакви проблеми. Промислеността е готова да произвежда във всякакви количества двигателя М-82, който бил предназначен за Су-2. Промислеността не само е готова да го произвежда, но и има на склад хиляди такива двигатели — вземай го и го слагай на самолета. Лавочкин го сложил и се получил прославеният и обичан от летците изтребител Ла-5.

Съветската промишленост била готова за масово производство на картечниците ШКАС за много типове самолети, но преди всичко за Су-2. Производството на Су-2 било спряно, но готовността на промишлеността не отишла на вятъра — с авиационното въоръжение нямало проблеми. Съветската промишленост била готова за масово производство на бомби за Су-2 и ги произвеждала, само че за Ил-2 и за други самолети. Съветската промишленост била готова за масово производство на реактивни снаряди от калибър 82 мм и 132 мм. И ги произвеждала. Просто ги използвали не само в авиацията, а и в полевата артилерия. Статистиката е следната: към 1 юли 1941-ва в Червената армия имало 7 устройства за залпов огън БМ-13. След един месец те станали 17. Едни бивали унищожавани в боевете, други се произвеждали и на 1 септември броят им се увеличил на 49. Същевременно било започнато производството на още един тип — на БМ-8. До 1 октомври 1941-ва Червената армия независимо от загубите имала 406 БМ-8 и БМ-13. По-нататъшният растеж бил също толкова стремителен и скоро това оръжие станало масово. „Страшното психическо въздействие на «Сталиновите арфи» е крайно неприятен спомен за всеки германец, воювал на Източния фронт“ (*Gedanken zum Zweiten Weltkrieg*. S. 78).

В условията на отстъпление и загубване на промишлената и суровинната база станало възможно армията бързо да бъде наситена с принципно ново оръжие, с каквото не разполагала нито една армия в света и равно на което не се появило до края на войната. Икономическо чудо — казват комунистите. А никакво чудо нямало. Просто през периода на тайната мобилизация съветската промишленост била подготвена за производството на реактивни снаряди за „Иванов“. Качено на „Иванов“, това оръжие би било значително по-ефикасно, защото артилеристите първо трябва да

получат сведения за целта, а пилотите са способни сами да издирват целите си. Артилеристите запращат снарядите си на няколко километра, без да виждат целта, а пилотите летят на стотици километри, те виждат целта и виждат резултатите от действията си, следващата вълна самолети винаги има възможност да довърши започнатата работа. Производството на „Иванов“ било прекратено, но промишлеността произвеждала снарядите за него в милионни партиди. Оставало просто да ги пригледят за стрелба от полеви устройства.

На въпроса би ли съумяла съветската промишленост да произведе 100 000–150 000 Су-2 трябва да се отговори утвърдително. Такова производство се планирало за условия, когато ние нанасяме първия удар и на нашата промишленост никой не ѝ пречи да работи. Хитлер провалил Сталиновия план. Но дори и след загубването на ВСИЧКИ алуминиеви, на повечето авиационни и моторни заводи Съветският съюз произвел през войната 41 989 от несравнимо по-сложните за изработване самолети Ил-2 и Ил-10. Освен това били произведени десетки хиляди по-сложни от „Иванов“ самолети от другите типове.

Ако Сталин беше ударил Румъния и парализирал по този начин германската армия и промишленост, цялата съветска промишленост щяла да работи необезпокоявана и да построи няколко пъти повече самолети, отколкото построи в най-неблагоприятна ситуация.

И още един въпрос: как да се осигурят такива количества летци? Летци Сталин бил подготвил предостатъчно. Вярно, те били летци, учени да летят в чисто небе... Били подготвени толкова много летци, че през 1942 година им давали по една пушка и ги хвърляли край Сталинград с хиляди да подсилват пехотата („Красная звезда“, 15 декември 1992 г.). Летци с такава квалификация били неизползваеми в отбранителната война, както се оказал неизползваем и самолетът „Иванов“, за който ги били подготвяли. За това ще стане дума по-нататък.

А идеята на крилатия Чингис хан не умираше. Съветските конструктори упорито не искали да се откажат от нея. През 1943 година конструкторът Дмитрий Томашевич представил отдавна започнатия, но поради германското нападение и евакуацията късно довършен щурмовак „Пегас“: два двигателя, по 140 к.с. всеки. Скорост над земята 172 км/час. На по-голяма височина — още по-скромна.

Летецът е един. Самолетът нямал нито картечар, нито отбранително въоръжение. Самолетът се строил от неавиационни материали: от строителен шперплат, от чамови летви, от ламарина и от стомана за танкови брони. Контурите на самолета образували само прави линии. Максимални простота и икономичност. Самолетът можел да се изработва във всяка мебелна фабрика. И то масово. На големи серии. При това „Пегас“ носел две 23-мм автоматични оръдия, големокалибрена картечница и 500-килограмова бомба. Летецът бил защитен с броня, която го предпазвала от куршуми на големокалибрени картечници и дори от 20-мм снаряди. С броня били защитени бензиновите резервоари и другите жизненоважни възли. Бензиновите резервоари в случай на нужда се хвърляли. Огневата мощ и сигурната защита от огън от земята превръщали този наистина най-евтин и най-прост измежду всички самолети в страховит противник. Летецът изпитател генерал-майор от авиацията Пьотр Стефановски през живота си е летял на триста и шестнайсет типа летателни апарата. Тук влизали различни варианти на „Иванов“, влизал и „Пегас“. Стефановски летял предимно със самолети, които в момента на първото си излитане били на ръба на фантастиката. „Пегас“ не е фантастика, но Стефановски му дава висока оценка. Според него това можел да бъде самолет, произвеждан в „колосални серии“. Но! Само не в отбранителна война. „Иванови“ и „Пегаси“ биха могли да кръстосват небето на Европа, Африка и Индия, но само при условие на внезапно нападение срещу Германия и унищожаване на нейната авиационна мощ или при неутрализиране на нефтодобивната промишленост на Румъния. Във всяка друга обстановка „Иванови“-те и „Пегаси“-те се оказали ненужни. Времето им никога не дошло.

През март 1939 година на XVIII конгрес на партията Сталин заявил: „Лудешката надпревара на авиационните въоръжения на капиталистическите страни продължава вече няколко години и без съмнение представлява един от най-характерните и определящи моменти от неизбежния всеобщ военен сблъсък.“ Сталин е прав: в страните от Запада продължавала наистина лудешка надпревара на авиационните въоръжения. Военната авиация в някои от най-големите страни на Запада достигала хиляди бойни самолети и прескочила тази черта. А Германия се била отскубнала далеч напред. Числеността на германската бойна авиация достигала 3600 бойни самолета. На Сталин

през март 1939 година му било ясно, че такова количество бойни самолети говори за неизбежност на войната. Точно така станало. През същата 1939 година Хитлер повел борба за световно превъзходство.

Но ако определяме бройката 3600 самолета с термина „лудешка надпревара на авиационните въоръжения“, как ли трябва да наречем основната серия на „Иванов“? Ако 3600-те Хитлерови бойни самолета са достатъчно свидетелство за „неизбежността на всеобщия военен сблъсък“, за какво в такъв случай може да свидетелства подготовката за произвеждане на СТО ХИЛЯДИ бойни самолета само от един тип?

ГЛАВА 12

ИНКУБАТОРЪТ

Централна Русия е огнището на световната революция.

Й. Сталин

„Правда“, 10 ноември 1920 г.

1

На 25 януари 1931 година IX конгрес на комсомола провъзгласил крилатия девиз „Комсомолецът — на самолет!“ Но да не си помислите, че някой го е подшушнал на комсомолския конгрес. Съвсем не. Представителите на младото племе сами намислили да се учат да летят с безмоторници и самолети. Това били славни времена, в страната свирепствал гладът, организиран от другаря Сталин и от други другари, в страната, способна да изхрани и себе си, и половината свят, процъфтявали човекоядството и трупоядството. През онези трудни, но героични времена се намерили средства за откриването на десетки нови аероклубове със стотици учебни самолети, намерили се средства за инструктори и механици, намерили се валутни запаси за парашутна коприна и сложни прибори. И работата закипяла, ентусиастите комсомолци овладявали през свободното си време в аероклубовете на доброволното дружество Осоавиахим^[1] авиационни (и не само авиационни) професии. Подготовката на летците започвала от безмоторниците, овладелите безмоторника се прехвърляли на самолет, а най-добрите випускници на аероклубовете по препоръка на комсомола отивали в учебните заведения на Военновъздушните сили, имайки вече и теоретични знания, и летателен стаж.

Но летците не достигали. Осоавиахим увеличавал темповете на производството, а комсомолът изпращал в авиационните клубове нови и нови хиляди млади ентусиасти. Страната била обзета от авиационно-безмоторна психоза, която вилнеела успоредно с парашутната психоза, допълвайки я и подсилвайки я. На 22 февруари 1935 година вестник „На страже“ публикувал рапорт, адресиран до Сталин: 138 416 души умеят да летят с безмоторници. Комунистическата партия и лично другарят Сталин изразили задоволството си от постиженията на Осоавиахим, но били изказани пожелания в насока, че не би било зле вече да се премине и към масова подготовка на планеристи. Намекът бил схванат. Една година за предварителна работа и на 31 март 1936 година ЦК на комсомола и ЦС на Осоавиахим приемат постановлението „За масов безмоторен спорт“. Смайващо

постановление. Всеки желаещ може да го прочете във вестник „На страже“ от 16 април 1936 година. Подготовката на планеристи в нашата страна станала наистина масова. Но планеристът е само изходен материал, от който се подготвят летци. На 9 декември 1936 година „Комсомольская правда“ публикува призив да бъдат подготвени 150 000 летци и съответното количество технически персонал.

Това, естествено, е съвпадение, но чисто съветско: през 1936 година Сталин дал тайната заповед за разработването на самолета „Иванов“, който евентуално би могъл да се произведе в серия от 100 000–150 000, и през същата 1936 година младото племе решава да подготви 150 000 пилоти.

---

[1] Аналог на нашето ДОСО. — Б.пр. ↑

Осоавиахим расте и възмъжава. В края на 1939 година в състава му имало 4 школи за подготовка на инструктори, 12 авиационнотехнически, 36 планеристки клуба и 182 аероклуба.

Колко самолета е имало в Осоавиахим — не знам. Но аероклубът — това е преди всичко летище. Не смятам, че на летището е имало един-единствен самолет. Не смятам, че са били и два. Защо да се строи летище за два самолета? Но дори ако на летищата на Осоавиахим е имало само по два-три самолета, и тогава бройката ще стане доста голяма. Може да се направи и друга сметка: колко учебни самолета са нужни, да речем, за подготовката на 100 летци? А за подготовката на 150 000?

Сега е моментът да си спомним, че Съветският съюз е страна на победилия социализъм, частната собственост в страната е ликвидирана и затова не е можело да има частна инициатива. В страната всичко е национализирано, всичко е подчинено на държавата и затова само с разрешение на държавата е можело да се отпуса земя за летищата. И самолетите се строели само в държавни предприятия, само държавата разпределяла самолетите, както и самолетния бензин, както и човешките ресурси, както и всичко останало. Някой в нашата държава щедро снабдявал Осоавиахим с всичко, което поисквало това лакомо отроче. А Осоавиахим давал продукция: до началото на 1941 година били подготвени 121 000 летци („ВИЖ“. 1984, кн. 6, с. 5).

Излиза, че май не изпълнили плана.

Изпълнили го. Просто Осоавиахим не бил единствената организация, която подготвяла летци, не бил дори и най-главната. Освен Осоавиахим летци подготвяли учебните заведения на РККА, РККФ и ГВФ.

По онова време гражданската авиация била организация със скромни размери. Основната задача на ГВФ била да обслужва нуждите на ръководството, на НКВД, на Наркомата на съобщенията и на някои други учреждения. Масови превози на пътници нямало, а и не се очертавали в близка перспектива. Цялата система на ГВФ до началото

на войната имала 3927 души летателен състав (в който влизали и стюардесите). Обаче тази малка, но богата организация имала потенциал: тя можела да подготвя летци, включително и военни. И ги подготвяла. На 2 септември 1935 година било прието правителствено решение курсантите за авиаторските и техническите учебни заведения на ГВФ да се подбират и приемат по критериите, установени за учебните заведения на ВВС. С други думи, в случай на необходимост всичко, което е било подготвено за ГВФ, можело да бъде използвано във военната авиация. На 5 ноември 1940 година било прието решение на правителството, което фактически превръщало ГВФ в спомагателна организация на ВВС. „На главното управление на ГВФ бе възложена задачата през 1941 година да подготви хиляди пилоти, с които по-късно да се комплектуват школите на ВВС. За целта Главното управление на ГВФ през февруари — април 1941 година разгърна десетки учебни ескадрили, в които се обучаваха хиляди курсанти. Те получиха допълнително 1048 учебни самолета“ (*Маршал на Съветския съюз С. К. Куркоткин. Тыл Советских Вооруженных Сил в Великой Отечественной войне, с. 43*). В състава на ГВФ били създадени 47 учебни ескадрили, във всяка имало по 250 курсанти. 1048-те допълнително получени самолета също звучат внушително. И още нещо: хилядите курсанти представляват един випуск. А какво се е планирало след първия випуск?

Добре се е сетил другарят Сталин: 47 учебни ескадрили подготвят хиляди пилоти за ВВС, а погледнато отстрани — граждански въздушен флот. И на нашите момчета са им отворени всички пътища, избирай каквото ти харесва: ако искаш — отивай във военна авиаторска школа, а ако не ти се ще да ставаш военен летец — отивай в гражданската авиаторска школа... Все едно ще станеш военен летец.

Накъсо казано, с усилията на различни организации задачата да се подготви нужното количество пилоти била изпълнена. „Хиляди комсомолци доброволно и по специални комсомолски набори влязоха в авиаторските и техническите школи на Военновъздушните сили и Гражданския въздушен флот. Комсомолът постави пред младежта задачата: развивайки с всички средства масовия авиационен спорт, да подготви 150 хиляди летци спортисти. Тази задача се оказа по силите на нашите младежи и девойки“ (*Здравствуй, небо, с. 5*).

3

Сега е моментът да се запитаме: а на кого му трябват 150 000 пилоти? И за какво? А подготовката на пилоти далеч не е единственото занимание на Осоавиахим и подобните учреждения: освен пилоти масово се подготвяли щурмани, авиационни техници, мотористи, радисти, метеоролози, специалисти от много други профили. Били подготвени, както вече знаем, един милион парашутисти. Вярно, с парашутистите е по-просто: има обяснение защо са ги подготвяли. Двама британски автори, Б. Грегъри и Д. Бачалър, издали през 1978 година книгата „Airborne Warfare. 1918-1941“ и много популярно обяснили, че милионите съветски парашутисти — това просто е увлечение, национално хоби, хората са скачали за удоволствие. Доста убедително звучи. Но може и да им се възрази: ако комунистическата партия беше дала на гладуващите деца по един черен хляб, удоволствието е щяло да бъде по-голямо, а и по-евтино щяло да излезе.

И тъй, милионите парашутисти експертите обяснили, ала защо комунистите са подготвяли 150 000 пилоти, досега никой не е обяснил и не се е опитвал да обясни. Ясно е, че не за гражданската авиация. Учрежденията на ГВФ, както вече видяхме, имали нужда от малко летци, а възможностите на ГВФ били използвани не само (и не толкова) за задоволяване на вътрешноведомствените потребности, а и за производството на хиляди пилоти, тъй да се каже, „за износ“, тоест за Червената армия.

Ясно е освен това, че подготвянето на пилоти не може да се обясни с национално хоби и други подобни комунистически измишльотини. И ето защо. Аероклубовете и авиаторските училища можели да се комплектуват по принципа на доброволния избор или по неизброимо множество други принципи. Неизброимото множество други принципи има една обща черта: те не са доброволни. Стига да прочетем който и да било от възторжените рапорти за великите дела на нашата младеж през ония славни времена, непременно ще открием, че освен принципа на доброволния избор са се използвали и други: комсомолските набори, мобилизациите и т.н. За да не ходим много

далеч, нека прочетем още веднъж цитата от книгата „Здравствуй, небо“, по която преди малко се плъзна погледът ни: „Хиляди комсомолци доброволно и...“

За какво удоволствие става дума, щом като комсомолците ги погват към самолетите с тояги или по някакъв друг екзотичен начин?

Каквото и да си приказваме, 150-те хиляди пилоти са били подготвяни не за удоволствие и не за развитие на гражданската авиация, а за авиаторските училища на Военновъздушните сили. В последна сметка във ВВС съдбата събирала хора, които търсели романтиката в небето, с такива, които не търсели романтика, такива, които искали да станат военни летци, с такива, които искали да станат граждански летци, и дори с такива, които искали да стоят настрана от всичко това.

Статистиката на подготовката на военните летци в СССР стряска всеки, който се запознае с нея. През първите две петилетки (от 1927-а до 1937-а) в СССР били подготвени 50 000 военни летци и щурмани (*Генерал-майор от авиацията В. С. Шумихин. Советская военная авиация, с. 177*). Това е десетократно повече, отколкото във всяка друга велика авиационна държава. Ясно е, че докато едни се подготвяли, други напускали, но попълнението рязко надхвърляло техния брой. Подготовката на военни летци се осъществявала не на равни порции всяка година, а с прогресивно нарастване.

Подготовката на 50 000 летци за десет години била осъществена от авиаторските школи на ВВС, чийто брой също се увеличавал и до 1937-а достигнал 12 (военните авиаторски школи на морската авиация засега не ги броим). Освен авиаторските училища в състава на ВВС имало една академия за подготовка на висш команден състав.

Към 1 януари 1940 година авиаторските школи на ВВС станали 18.

Към 1 септември 1940-а — 28, а академията била разделена на две самостоятелни академии.

След три месеца — броят на авиаторските школи и училища станал 41.

Но може би това са били малки авиаторски школи?

Маршалът от авиацията С. Красовски бил генерал-майор и командвал една от тези школи: 2000 курсанти (*Жизнь в авиации, с. 111*).

Да не би пък Красовски да е командвал някаква особена, изключителна школа? Пак не: към края на декември 1940 година в учебните заведения на ВВС имало 6053 учебни самолета (*ЦГАСА, фонд 29, опис 31, папка 107, лист 28*). Падат се средно по 147 учебни самолета на всяка авиаторска школа. Според днешните стандарти 120 самолета са авиационна дивизия. Според стандартите от онова време 120 самолета правят два авиационни полка, а 6000 самолета — това са точно сто учебни авиационни полка. И ако броят на учебните самолети във всяка авиаторска школа е надхвърлял стотицата, значи броят на курсантите е надминавал хиляда. 6-те хиляди учебни самолета са само в учебните заведения на ВВС. А флотът си имал своя авиация и свои собствени учебни заведения с учебни самолети. Ясно е, че сега не става дума за учебните самолети в строевите части на ВВС и флота, в ГВФ, Осоавиахим, НКВД и т.н.

Кремълските историци обичат да подчертават страхотния недостиг на учебни самолети. Недостиг наистина съществувал: на тях им се искало и учебните, и бойните самолети да са все повече и повече, и повече. А ако пресметнем броя на съветските учебни самолети и го сравним с броя на германските самолети, ще излезе, че само учебните самолети в Съветския съюз са били повече, отколкото в Германия учебните, бойните и транспортните, взети заедно.

И тъй, Съветският съюз навлязъл в 1941 година, разполагайки с 41 авиаторски учебни заведения. На Сталин те не му стигат. Но какво да се прави? До 1940 година можел да се увеличава броят на курсантите във всяка авиаторска школа. Тази възможност е изчерпана: всяка авиаторска школа е така претъпкана с курсанти, че един в повече не може да приеме. Маршалът от авиацията С. Красовски свидетелства: авиаторските школи работели с пълна мощ, полети денем и нощем без почивни и празнични дни. И други автори освен Красовски твърдят същото.

Оставали две възможности да се увеличи производството на военни летци.

Първата: като се създават нови авиаторски школи.

Втората: като се увеличи броят на випускниците за сметка на качеството на подготовката, за сметка на скъсяването на времето за обучаване. Едно е да държиш курсанта в школата три години, друго — една година: на едно учебно място при същите разходи ще подготвим

не един летец, а трима. А ако срокът се скъси до шест месеца, вместо един летец могат да се подготвят шестима!

Кой път да бъде избран?

Началникът на ВВС генерал-лейтенант от авиацията Павел Ричагов на 7 декември 1940 година на заседание на Главния военен съвет предложил да се използват и двете възможности едновременно.

От 1 януари до 1 май 1941-ва броят на авиаторските учебни заведения на ВВС бил увеличен. Към 1 май в състава на ВВС имало три военни академии, две висши школи за щурмани, курсове за преподавателска подготовка на командния състав, 16 технически и 88 авиаторски училища и школи. Освен това на 6 ноември 1940 година били създадени спец-школи на ВВС в системата на Наркомата на просветата. Това е подготовка на момчетата за постъпване в авиаторските учебни заведения на ВВС. Но тях не ги броим: това все пак не е армия, а си е чисто гражданско ведомство.

След като събрах сведенията за количеството на авиаторските школи на ВВС и количеството на курсантите, лично аз ги подложих на съмнение. А и как да повярваш на всичко това? Мисля, че и други са на същото мнение. Затова, ако на моя читател също не му се вярва, препоръчвам прост метод за проверка. През войната и предвоенните конфликти над 2400 съветски летци станали герои. За всеки от тях лесно могат да се съберат сведения къде и кога са го подготвяли. Започнете да събирате и да ги сортирате. Бързо ще се убедите, че авиаторските школи са били повече от 50, повече от 60, повече от 70.

Втори метод: бившите фронтовици търсят бойни другари и съвипускници, например чрез „Красная звезда“. Това е цяла информационна река. Започнете да събирате и обработвате тези сведения (и не само за авиацията). Ужасно увлекателно е, ако се запали човек, ако върши тази работа с години.

А освен това могат да се събират биографии на знаменити авиационни генерали и маршали. Оттам могат да се почерпят доста неща.

Човешкото въображение трудно може да обхване броя на военните авиаторски училища и броя на курсантите в тях, но всеки, който самостоятелно събира сведения за размаха на подготовката на авиационни кадри за Червената армия, ще се съгласи: авиаторските училища и школи били много и работели със стахановски ритъм.

Но дори и след като сме повярвали на тези цифри, съмнението трудно се разпръсква: необяснимо е как за три месеца може да се построят макар и само десет авиационни школи. Школата — това е и летище, и хангари, и работилници, и складове, и масивни сгради. Школата — това е колектив от инструктори, механици и специалисти от много други профили. Как може всичко това да се комплектува в толкова къси срокове?

Тук няма тайна. Десет години подред Сталин не жалел средства за развитието на клубовете на Осоавиахим. Организацията била доброволна (според съветските представи), но полувоенна, а висшето ѝ ръководство — чисто военно начело с генерал-майора от авиацията Павел Кобелев. Превръщането на доброволните полувоенни клубове в не много доброволни авиаторски школи на ВВС е проста работа, понеже тъкмо това превръщане е влизало още в първоначалния замисъл. За десет години всичко това било подготвено и изпитано: и персоналът е подбран (остава само да положи клетва и да облече униформите), и летище има, и хангари, и работилници, и самолети. Масивни сгради няма, но и с бараки ще минем. Бараки поне сме се научили да строим. Сглобяваш сума бараки край летището — и авиаторската школа е готова.

И третата академия се създавала по същата методика. Вярно, за академията предварително били построени масивни сгради. Разказва генерал-полковник от авиацията А. Н. Пономарьов. Преди войната той бил генерал-майор от авиацията. Изпращат го в Ленинград. Там е построен комплексът на Института за инженери от ГВФ. В гражданската авиация другарят Сталин влагал големи пари: учебните корпуси, лабораториите, общежитията — всичко е най-съвременно. Върви генералът по коридорите. Във военната академия всички щели да му застават мирно, а тук дори не го забелязват. (Точно така пише той в мемоарите си „мирно“.) Нейсе. Всяко нещо с времето си. Генералът среща един свой бивш професор.

— Александър Пономарьов! Я го виж ти! Генерал станал! — той ме прегърна. — Какво ви води насам?

— Ами ще работим заедно.

— Тук? Но нали сте военен?

— Скоро в тая сграда всички ще станат военни (*Покорители неба*, с. 82).

Така се появила третата академия в състава на ВВС.

Точно така били създадени и всички авиаторски школи: първо влагаме пари в „доброволния“ аероклуб, а една прекрасна заран му сменяме табелата.

Но пилотите все едно не достигали. И тогава било решено да се скъсяват сроковете за подготовка. Официалната история казва: „по решение на партията и правителството“. Аз схващам това като „по решение на Сталин и Молотов“.

Дотогава летците и щурманите се подготвяли по тригодишна програма, без да се брой предварителната подготовка в Осоавиахим. Било решено да се оставят само четири авиаторски училища с пълен срок на обучение, но пълният срок да се съкрати на две години в мирно време и до една — във военно.

55 авиаторски училища — да се преобразуват в авиаторски школи със съкратена програма: в мирно време девет месеца, във военно — шест.

29 авиаторски школи — с пределно кратка програма: четири месеца в мирно време, три — във военно.

Всички тия тънкости постъпващият не ги знаел и нямал право на избор. Всичко зависело от чистата случайност: къде ще те изпратят. Вярно, имало заповеди: най-добрите — в авиаторските училища, второто качество — в авиаторските школи със съкратена програма, а останалите — в школите с пределно кратка програма. Но не ми се вярва кой знае колко, че тези заповеди са се спазвали строго: щом времето не стига за подготовка на летеца, надали някой ще си играе с подбора и сортирането.

В четирите авиаторски училища подготвяли летци, които в перспектива можели да станат командири на звена, на ескадрили, на полкове. В 55-те школи със съкратена програма подготвяли водими за изстребителната авиация, които в перспектива можели да станат водещи, и втори пилоти за бомбардировъчната авиация, които в перспектива можели да се превърнат в първи пилоти. А в 29-те школи с пределно кратка програма подготвяли водими за изстребителната авиация и втори пилоти за бомбардировъчната авиация, които в перспектива в нищо не можели да се превърнат. Прегледах учебните

програми на тия училища и школи и се убедих: „соколетата“ са били подготвяни за трепане.

Създава се впечатлението, че е взето решение основната маса летци да се подготвят в 55-те школи с кратка програма. Тук си казва думата психологията: 55 е повече от 29. Но именно 29-те авиаторски школи с пределно кратка програма станали основната ковачница за авиационни кадри. Нека направим сметка. За опростяване на изчисленията нека си представим, че всяка авиаторска школа има по хиляда курсанти. В този случай 55-те авиаторски школи с кратка програма през 1941-ва ще подготвят 55 000 пилоти, ще ги изпратят по частите и ще започнат подготовката за новия набор. А 29-те с много кратка програма за една година мирно време са способни да дадат три випуска по 29 000 пилоти във всеки. Трите випуска правят 87 000 пилоти. Но авиаторските школи имали не по хиляда курсанти, а по хиляда и петстотин и дори по две. Така че превесът в полза на летците, подготвени по пределно кратка програма, ще стане още по-осезаем.

И нека не ни зальгват думите: във военно време три месеца, в мирно — четири. Разликата не е кой знае каква! Ако по-голямата част от пилотите се подготвят за четири месеца, това вече не е мирно време. Този факт има само едно обяснение: от 7 декември 1940 година съветската авиация вече работела във военновременен режим. На любознателните препоръчвам да издирят сведения за подготовката на японските пилоти камикадзе по време на войната. Сравнението е поучително.

Нека и деветте месеца подготовка по кратката програма не ни зальгват. За девет месеца не може да бъде подготвен пълноценен летец. Не може. Между другото, някои от авиаторските школи, които трябвало да подготвят летците по деветмесечна програма, веднага се прехвърляли на военновременната, шестмесечна програма. Кировобадската авиаторска школа е ярък пример за това. Дори и малкото двегодишни училища нека не ни зальгват. Било обявено: в мирно време — две години, във военно — една. На теория. А ето каква била практиката: „Всички двегодишни авиационни учебни заведения се преобразуваха в едногодишни“ (Шумихин, с. 233).

Мирновременната програма можела да бъде провъзгласена дори и за седемгодишна, все едно по мирновременната програма вече никой не се обучава.

Сега нека си представим, че сме направили ферма за отглеждане на петлета или на някакви други добичета. Производителността на нашия инкубатор е, да речем, 150 000 петлета годишно (а изобщо повече). Произвеждаме една година, втора, трета... Нека не философстваме на тема много ли е това или малко, всичко е относително, а да се замислим над един чисто практически въпрос: какво ще правим след това с тях? Нека помислим за реализацията на готовата продукция, за пласирането ѝ. Инак ще задръстим складовете си. Инак ще се получи същинско свръхпроизводство, каквото се наблюдава при капиталистите. Нашето стопанство е планово и пласментът при нас се планира предварително.

Шегата настрана: щом на 7 декември 1940 година авиационният инкубатор е бил пуснат с пълна мощност, значи Сталин е решил да започне войната през 1941 година. Ако ли пък не започне войната, Сталин още през есента на 1941 година е щял да се чуди къде да дене недоучилите пилоти. Преди години той мечтаел за 150 000 пилоти. А през 1940 година разгърнали такива мощности, че ГОДИШНАТА производителност надхвърлила 150 000.

Всички комунистически историци са принудени да признаят, че Сталин е подготвял агресия, но, казват те — за 1942 година. Ако е така, трябвало е конвейерите да бъдат позабавени и на недоучилите пилоти да се увеличи срокът за обучение. Количеството при всички обстоятелства ще ни стигне, а качеството ще се повиши. Но Сталин имал наум други срокове: випускниците му трябвали още през 1941 година. В големи количества.

А може би, плахо се обаждат някои историци, Сталин се е готвел за отблъскване на агресия? Може би всички тези пилоти са били готвени за отбранителна война, така да се каже, за великата отечествена?

Да обърнем внимание на датите. Хитлер взел окончателното решение да нападне Сталин на 18 декември 1940 година. Но германската промишленост не преминала на военновременен режим и

летците в Германия се подготвяли по съвсем нормални програми. Сталин взел окончателното решение да нападне Германия преди това. Прехвърлянето на авиационния инкубатор на военновременен режим на 7 декември 1940 година доказва твърдението ми.

А ако не се залъгваме, създаването на Сталиновия авиационен инкубатор е започнало десет години преди 1941 година, още през 1931 година, когато бил лансиран лозунгът „Комсомолецът — на самолет!“ В този момент Хитлер още не бил дошъл на власт и изобщо не можел да дойде. А Сталин още тогава подготвял смъртоносния удар по Германия независимо от това Хитлер ли ще е на власт или някой друг.

ГЛАВА 13

ЗА 186-А СТРЕЛКОВА ДИВИЗИЯ

*Тази война ще предизвика, както твърдо вярваме,
пролетарска революция.*

Л. Троцки

„Бюлетень оппозиции“, август-септември 1939 г.

1

През гражданската война Червената армия растяла. Едни дивизии загивали, създавали се други, общата бройка се увеличавала. Върха на своята мощ Червената армия достигнала към началото на 1920 година: 64 пехотни и 14 кавалерийски дивизии (*Маршал на Съветския съюз В. Д. Соколовски. Военная стратегия, с. 163*).

След гражданската война Червената армия била рязко съкратена, но броят на пехотните дивизии не намалял, а пораснал. Това не е чудо, просто войниците били пуснати да се приберат в родните си места, а дивизиите се превърнали в териториални: щабове и командири има, а войници няма. Териториалната дивизия е своеобразна арматура, която в случай на учения, стихийни бедствия или война трябва да бъде запълнена с войници, като се свикат запасняците под знамената. Създаването на нови дивизии без войници не предполагало големи разходи и не откъсвало орачите от земята.

През 1923 година била сформирана пехотна дивизия с номер 100. По онова време пехотните дивизии (без войници) наистина били някъде около сто, но все пак не е имало чак сто, така че даването на такъв голям номер представлявало изсипване и своеобразна самохвалковщина: я колко много дивизии имаме...

100-тната пехотна дивизия с номера си един вид подчертавала горната граница: и в мирно, и във военно време (както бил показал опитът от гражданската война) толкова пехотни дивизии били достатъчни. Освен с пехотните дивизии Червената армия разполагала и с кавалерийски дивизии, които имали своя собствена система за номериране.

За 100-тна пехотна дивизия, както и за 1-ва Пролетарска пехотна дивизия, се полагали най-големи грижи: с тези номера един вид била очертана цялата Червена армия. Ясно личи стремежът на висшето командване да покаже, че в Червената армия навсякъде — от 1-ва до 100-тна — е въведен революционен ред. И макар че не било възможно да се установи железен ред навсякъде, то поне в 1-ва и 100-тна дивизия той съществувал. Съвсем не е случайно, че през войната 100-

тна пехотна дивизия най-първа била удостоена с гвардейско звание и започнала да се нарича 1-ва гвардейска пехотна. А 1-ва Пролетарска преди започването на войната била превърната в мотопехотна и през войната станала 1-ва гвардейска мотопехотна дивизия.

През 20-те и 30-те години броят на пехотните дивизии в Червената армия ту леко намалявал, ту се увеличавал. В системата от номера на дивизиите ту възниквали, ту се запълвали празнини, но 100-тна пехотна дивизия си оставала, тъй да се каже, горната граница на Червената армия. Дивизия с по-висок номер в Червената армия нямало.

От началото на 30-те години Червената армия започнала неусетно, а после все по-бързо да „натрупва мускулна маса“. Териториалните дивизии без войници малко по малко се превръщали в кадрови дивизии с войници. Процесът протичал все по-бързо. Към края на 1937 година поне половината пехотни дивизии били превърнати от териториални в кадрови, а до края на 1938 година всички дивизии станали кадрови. И станало така, че в началото на август 1939 година Червената армия разполагала с 96 пехотни и една мотопехотна дивизия. Всичките били не териториални, а кадрови пехотни дивизии. 96 кадрови пехотни дивизии това е повече, отколкото във върхната точка на гражданската война, когато режимът се борел за оцеляването си.

На 1 септември 1939 година германската армия нападнала Полша и тази дата официално се смята за начало на Втората световна война. Този ден е толкова ужасен и трагичен, че всичко друго, което се случило през него, останало в сянка.

А междувременно същия този ден в Москва 4-та извънредна сесия на Върховния съвет на СССР приела „Закон за всеобщата военна повинност“. Незабавно започнало разгръщането на нови пехотни дивизии. Празниците в поредицата номера от 1 до 100 били запълнени и веднага се появили пехотни дивизии с номера 101, 102, 103..., а после и 110, 111... 120... 130...

За да не губим време в търсене на примери, нека разгледаме как е протичало разгръщането в прочутата 1-ва Пролетарска пехотна дивизия (Москва). През септември 1939-а щабът на дивизията е трансформиран в щаб на пехотен корпус. Два от полковете на дивизията са превърнати в 115-а и 126-а пехотна дивизия. Новият пехотен корпус незабавно е прехвърлен на западната граница и на 17 септември вече участвал в „освободителния поход“ в Полша. А третият полк от състава на 1-ва Пролетарска дивизия бил оставен в столицата и станал база за разгръщането на новата 1-ва Пролетарска пехотна дивизия. Имало една дивизия — станали три и управление на пехотен корпус. Точно така се правело и на другите места: полковете се превръщали в дивизии, дивизиите — в корпуси.

Ако надзърнем в историческите формуляри на нашите прославени дивизии, ще ни учуди, че много от тях са създавани едновременно. Без да стигаме до големите номера: 2-ра гвардейска Таманска. Гвардейското звание и съответния номер получила през войната, а се създавала като 127-а пехотна дивизия през септември 1939-а, когато номерата на дивизиите скачали все по-нагоре и по-нагоре. Проверяваме наслуки: 112-а, 123-та, 128-а, 136-а, 138-а, 144-та, 159-а, 163-та, 169-а, 170-а, 186-а — и няма да сгрешим, всичките са създадени през един и същи месец. Съветските официални историци по въпроса скромно казват: „От есента на 1939 година започна

разгръщане на всички родове сухопътни войски, формираха се десетки нови дивизии“ (*Советские Вооруженные Силы*, с. 24).

Процесът на създаване на новите дивизии започнал не плавно, а експлозивно. Само през септември 1939 година номерата на пехотните дивизии скочили от 100 на 186. Едно необходимо уточнение: поредицата на номерата от 101 до 186 не била непрекъснатата, понякога се срещали празнини. Но през юни 1940 година Хитлер навлязъл във Франция, безгрижно обръщайки гръб на Сталин, а Сталин дал заповед за формирането на нова вълна пехотни дивизии. И всички празнини в номерацията били запълнени.

Още една вълна на разгръщане на пехотни дивизии преминала през февруари-март 1941 година, когато номерата прескочили цифрата 200 и се втурнали нагоре. Нека видим как се е създавала 200 пехотна. Да започнем от командира ѝ. Казвал се Иван Илич Людников. Роден през 1902 година. Завършил пехотно училище, командвал взвод, рота, бил началник-щаб на батальон. Издигнал се по времето на голямата чистка. През 1938 година завършил академията „Фрунзе“ и бил изпратен в Генералния щаб. На 19 август 1939-а е издадена заповед да се създадат много нови военни училища, включително и пехотното училище в Житомир, за началник на което бил назначен Людников. На 22 февруари 1941 година Наркомът на отбраната издава поверителна заповед за предсрочно производство на курсантите от военните училища. Производството ще бъде извършено и в отсъствието на началниците, а началниците се назначават за командири на новосформираните дивизии. Началникът на Житомирското пехотно училище полковник Людников на 10 март 1941 година получава заповед да се яви в щаба на Киевския военен окръг и началник-щабът на окръга генерал-лейтенант М. А. Пуркаев му прочита заповедта за неговото назначаване за командир на 200 пд, която му се заповядва да формира. „Разбрах, че приближават големи събития, и побързах да отида в организационно-мобилизационния отдел“ (И. И. Людников. *Сквозь грозы*, с. 23).

„В мобилизационния отдел на щаба на окръга ми казаха:

— Вашата дивизия е ей там, в ъгъла, вземете си я. Вдигам от пода запечатаната с червен восък торба с етикет «200 пд. Пощенска кутия 1508». Торбата ми се стори лека. Някой дори се пошегува:

— Не е царска корона...

Срокът за формиране на дивизията беше състен“ (И. И. Людников. *Дорога длиною в жизнь*, с. 3).

38-годишният полковник след четири години ще стане генерал-полковник. Той напълно се справил с поставената му задача през 1941 година, както се справял с всички задачи през войната. Започвайки от нулата, от една полупразна торба, Людников формирал дивизия, провел бойната сглобка на подразделенията, частите, щабовете и тиловите органи и до началото на юни 200 пехотна дивизия „бе комплектувана с личен състав според военновременния щат и беше напълно въоръжена“ („ВИЖ“. 1966, кн. 9, с. 66–67). Това значи, че в 200 пд е имало 14 438 войници и офицери, стотици оръдия и минохвъргачки, 558 автомобила, танкове, бронирани коли и т.н., и т.н.

Всеки, който е изучавал историята на мобилизацията, се е смайвал от точността и синхронизираността на процеса на подготовка на Червената армия за нападение. В началото на август 1939 година основните сили се хвърлят за подготовката на офицерски кадри, след това за предсрочно производство, за формиране на втората и третата вълна на резервните дивизии, за прехвърляне на войски от Далечния изток, от Задбайкалието, от Средна Азия, от Кавказ и Задкавказието. В този поток влизал и 31-ви пехотен корпус, прехвърлян от Далечния изток, в състава на който трябвало да влезе 200 пехотна. И ечи съобщението на ТАСС от 8 май 1941-ва, че не прехвърляме никакви войски от Далечния изток. А те пристигат, сред тях е 31-ви стрелкови корпус. 200 пехотна на полковник Людников влиза в неговия състав, провежда последните учения и накрая идва съобщението на ТАСС от 13 юни. И ето че дивизията била вдигната по бойна тревога, получила заповед на няколко нощни прехода, маскирайки се в горите по дневно време, да извърши марш до крайграничния град Ковел... „Да изпрати дивизията излезе цялото население на военното градче. Най-пламенните ни уверения, че сме тръгнали на учение, не можеха да утешат нашите майки и жени. Предчувствието им за скорошна беда не беше ги излъгало.

Когато целувах жена си и синчетата си, аз почти не се съмнявах, че тръгвам на война“ (*пак там*, с. 4). А след това дошло внезапното нападение...

Винаги ме е смайвало това разминаване: милиони хора знаели, че тръгват на война, и жените им знаели, и майките и бащите им, и децата им знаели, но германското нападение никой не очаквал. Тъкмо то се сторило внезапно на всички.

Генерал-полковник И. И. Людников е свестен командир. През 1945 година той ще демонстрира най-висока класа при разгромяването на японските дивизии, които не очаквали нападение. Но как да напаснем фактите: през март 1941 година Людников го викват в мобилизационния отдел на щаба на граничен окръг и му заповядват да формира дивизия с номер, двойно по-голям от най-големия; той формира дивизията „според военновременния щат“ със съзнанието, че „наближават големи събития“; когато 200 дивизия тръгнала към границата, Людников и всички около него разбират, че тръгват на война; и независимо от всичко това никой не очаквал германското нападение, то за всички било внезапно...

А всичко е много просто: всички знаели, че война ще има, всички очаквали войната, но... без германското нападение. За загадъчното предчувствие за война, което изпитвали десетки милиони съветски хора, има смисъл да поговорим отделно. А сега да се върнем към нашите дивизии. По-точно казано, към дивизиите, корпусите, армиите и фронтите. Щом се създават десетки (и стотици) дивизии, те трябва да бъдат управлявани. Някои дивизии оставали самостоятелни, тоест пряко се подчинявали на щабове на армиите или военните окръзи, но в повечето случаи две — три-четири дивизии образували пехотен корпус. Ето защо заедно с количеството на дивизиите растяло и количеството на пехотните корпуси. До лятото на 1939 година в Червената армия имало 25 пехотни корпуса, през есента броят им се удвоил. Номерата на пехотните корпуси запълзели нагоре и бързо прескочили цифрата 50, а после и 60.

Но и корпусите трябва да, бъдат управлявани. И затова през септември 1939 година се пръкнали много нови армии.

В цялата тази история ме интересува една друга, на пръв поглед съвсем дребна подробност. Съветските дивизии и корпуси масово били разгърнати през септември 1939 година. За рожден ден на полка, дивизията, корпуса в Червената армия се смята денят, когато им се връчва бойното знаме. Но знаме не може да се връчи на фантом. Това е като с бойните кораби: в тяхната история се вписва денят, когато за пръв път е бил издигнат военноморският флаг. Но за да вдигнеш флага, първо трябва да построиш кораба. А строителството започва от залагането на кила му, а още по-точно — от проекта. Така е и с дивизията: преди да ѝ се връчи бойното знаме, тя трябва да бъде формирана, а формирането започва с назначаването на командира. Заинтересува ме не моментът на връчването на бойното знаме, а моментът, когато в дивизията се е появил най-първият човек — командирът, на когото е заповядано да направи от нищо дивизия.

Дивизиите по онова време никнели гъсто, неудържимо и бързо като бамбукови филизи след проливен тропически дъжд. От всички дивизии, за които се знае, че са сформирани през септември 1939 година, избрах онази с най-голям номер — 186-а — и започнах да търся деня на първото ѝ споменаване в документите, деня, когато дивизията още не е съществувала, но командирът е бил назначен, бил е получил полупразната запечатана с червен восък торба с етикет „186 пд“ и заповед за формиране.

Командир на 186-а пехотна дивизия бил полковник (от 4 юни 1940 година — генерал-майор) Н. И. Бирюков. Оставаше да намеря датата, когато той е бил назначен за командир. За издирването на тази дата изразходвах три години. Не съм си губил времето, търсех едно, а намирах много други неща. Също интересни.

Най-сетне открих и онова, което търсех: заповедта за формирането на 186-а стрелкова дивизия и назначаването на командира е била подписана на 19 август 1939 година.

През тази нощ не заспах до разсъмване — пях песни, гледах небето, декламирах си стари стихотворения. Това беше радостта на

самотния алпинист, изкатери́л се до връх, „на който никой не е стъпвал“. Може би моите находки на никого не са нужни, може би хората няма да ме разберат, но лично за себе си бях направил, макар и малко, но все пак откритие.

А заранта трябваше да се заловя за нова работа: да потвърдя или да опровергая догадката. Като нищо можеше да излезе, че на 19 август 1939-а на Сталин му е хрумнало да създаде само една дивизия, прескачайки наведнъж от номер 100 на 186.

Наложи ми се да проверя много други дивизии и служебните атестации на редица маршали и генерали, които през август 1939 година още не били маршали и генерали, а били само перспективни полковници. Пък и изобщо в 1939 година в Червената армия нямало генерали, а имало комбриги, комдиви и комкори.

Ето няколко примера. Всеки желаещ може да подбере още десетки такива.

Комбриг П. С. Пшенников (по-късно генерал-лейтенант) на 19 август 1939 година станал командир на 142-ра пехотна дивизия. Дивизията още не съществувала, но командирът бил назначен и пристъпил към формирането ѝ.

Полковник Я. Г. Крейзер (по-късно армейски генерал) същия ден станал командир на 172-ра пехотна дивизия.

Комбриг И. Ф. Дашичев (по-късно генерал-майор) станал командир на 47-и пехотен корпус.

Комкор Ф. И. Голиков (по-късно маршал на Съветския съюз) през август 1939 година получил заповед да сформира и възглави 6-а армия. В този момент се формирали не само дивизии и корпуси, а и армии.

Полковник С. С. Бирюзов (по-късно маршал на Съветския съюз) на 19 август станал командир на все още несъществуващата 132-ра пехотна дивизия.

Комбриг А. Д. Березин (от 5 юни 1940 година генерал-майор) същия ден е назначен за командир на 119-а пехотна дивизия. Датата може да се прочете съвсем открито, например във „Военноисторический журнал“ (1986, кн. 2, с. 86). И тази дата е 19 август 1939 година.

Списъкът може да бъде продължен дотегливо дълго. Според мен и тези примери са достатъчни, за да се разбере: на 19 август 1939 година Сталин е заповядал да се удвои броят на пехотните дивизии. Те и без друго били повече, отколкото в която и да било от армиите в света. Да се удвоят — означавало, че предмобилизационният период е приключен и е започната мобилизацията.

И тогава, и 50 години по-късно фактът на мобилизацията се криеше, защото това е била тайна мобилизация. За маскировка на 2 септември била обявена „частична мобилизация“. Ако е била „частична“, редно било някой ден да се обяви за приключването ѝ и за демобилизация, но „частичната“ мобилизация никога не спрял и демобилизация не обявил. И тя продължавала, набирайки сила и скорост.

Тайната мобилизация се провеждала под ръководството на началника на Генералния щаб маршала на Съветския съюз Б. М. Шапошников, същия, който сам разбирал и бил убедил Сталин, че частична мобилизация не може да има, че тя може да е само всеобща, че мобилизацията не е крачка към войната, а същинска война.

На 19 август 1939 година Европа още живеела мирен живот, а Сталин вече бил взел решението си и бил пуснал машината на мобилизацията в НЕОБРАТИМО движение, което при всички случаи и при всякакво разположение на международните сили правело Втората световна война абсолютно неизбежна.

Мнозина историци смятат, че отначало Сталин решил да подпише с Хитлер мир, а после решил да подготви внезапно нападение срещу Германия. А на мен изведнъж ми просветна, че не е имало две различни решения. Да подпише мира с Германия и окончателно да реши, че е неизбежно да нападне Германия — това е едно решение, това са двете части на единен замисъл.

На 1 септември 1939 година Хитлер нападнал Полша и тази дата се смята за начало на Втората световна война. Нека този трагичен ден си остане официална дата на началото на Втората световна война. Хитлер е злодей и чудовище. Но нека не забравяме, че на този свят е съществувало и друго, по-хитро чудовище на име Сталин.

Не знам кога се е канел Хитлер да започне Втората световна война. Но през септември 1939 година Германия не бивало да напада Полша. Не бивало, защото това можело да повлече след себе си война и морска блокада от страна на Британия и Франция. Тъкмо това се случило и Хитлер е трябвало да предвижда и да пресмята последиците от действията си. За морска война Германия трябвало да има мощен флот. През 1939 година Германия нямала такъв. Германската корабостроителна програма предвиждала да се въведат в състава на флота 6 линейни кораба през 1944 година, 4 тежки крайцера до 1943-та и още 4 до 1945 година, 4 леки крайцера до 1944-та и още 13 до 1948 година, 2 самолетоносача до 1941 година и още два до 1947-а. Същите срокове били предвидени и за строителството на подводния флот. При всички случаи Хитлер е трябвало да отложи нападението срещу Полша за 1944–45 година. Други са доказали, че през 1939 година Хитлер не е имал намерение да започва европейска, а камо ли световна война. Други са доказали, че промишлеността на Германия през 1939 година е работела в мирновременен режим. Доказано е и това, че на 3 септември 1939 година Хитлер се потресъл, когато научил, че Британия и Франция са му обявили война. Хитлер не бил предвидил такъв обрат на събитията. А Сталин на 19 август 1939 година взел такива решения, които вече не можело да бъдат отменени и които не оставяли на Съветския съюз никаква друга възможност освен войната.

Затова аз смятам 19 август за Рубикон на войната, след който при всякакво съотношение на силите Втората световна война е трябвало да се състои. И ако Хитлер не я започнел на 1 септември 1939 година, Сталин е щял да търси друга възможност или дори друг изпълнител,

който да тласне Европа и целия свят във войната. Това е същината на моето малко откритие.

На 23 август 1939 година в Кремъл бил подписан пактът Молотов-Рибентроп. Това било зашеметяващо, вълнуващо събитие и участниците му не могли да предполагат, че безстрастната кинокамера ще увековечи повече, отколкото им се искало на организаторите на мероприятиято. А кинокамерата увековечила следната картина: Молотов и Рибентроп подписват договора, а зад гърбовете им като двама съзаклятници си шепнат Сталин и Шапошников.

Имало за какво да си шепнат: Съветският съюз вече е изминал тайния предмобилизационен период и е навлязъл в периода на тайната мобилизация, която сама по себе си вече представлява война. Сталин и Шапошников знаят, че са създали такава ситуация, когато според думите на самия Шапошников „връщане към мирното време не може да има“: В Съветския съюз вече се формират пехотни дивизии с номера над сто. В Съветския съюз вече се подготвят десетки хиляди пилоти за самолета „Иванов“. А разработването на самолета е приключено и той е готов за наистина масово производство. В Съветския съюз вече се формират десетки нови военни училища за производство на офицери със стотици хиляди. В Съветския съюз вече се строят барутни и снарядни заводи, които правят войната неизбежна през най-близките години. Сталин и Шапошников си шепнат зад гърба на Рибентроп, те знаят, че Съветският съюз вече е в състояние на война, макар топовете още да не стрелят.

ГЛАВА 14

КОГА Е БИЛА СФОРМИРАНА 112-А ТАНКОВА ДИВИЗИЯ?

В навечерието на войната А. Л. Гетман бе назначен за командир на 112-а танкова дивизия.

Армейски генерал И. И. Гусаковски
„ВИЖ“. 1973, кн. 10, с. 117

1

Последният министър на отбраната на СССР и последен маршал на Съветския съюз Д. Т. Язов в своите книги, статии и устни изявления говореше, че за по-малко от две години преди започването на войната в Съветския съюз били сформирани 125 нови дивизии. За тези 125 нови дивизии той споменава например в книгата си „Верни Отчизне“ (с. 178).

Нека направим сравнение: в разгара на „студената война“ в армията на САЩ имаше 16 дивизии, в армията на Британия-4. Преди сформирването на една нова дивизия в демократична страна само парламентарните дебати ще отнемат цяла година време. А Сталин, според думите на маршал Язов, за по-малко от две години сформирал 125 дивизии в допълнение към онези, които вече имал.

Може ли да вярваме на това?

На това не бива да се вярва.

Всеки, който лично събира сведения за съветските дивизии, знае, че маршал Язов, меко казано, хитрува. И затова написах писмо до главния историк на Съветската армия генерал-полковник Дмитрий Волкогонов: храбростта на войника е в това да върви срещу противниковите щикове, храбростта на военния историк — публично да възрази на по-горния началник, ако той се отклонява от историческата истина. Не знам получил ли е генерал Волкогонов писмото ми или не, обаче той би могъл да протестира и без моето писмо. Но не протестира.

Декларациите на Язов бяха чути от всички съветски военни историци, но нито един от тях не събра кураж да му възрази. И тогава аз написах писмо лично на Язов: другарю маршал на Съветския съюз, вие или не казвате всичко, или... не знаете всичко.

Да чуем други мнения за количеството на новите дивизии.

Маршалът на Съветския съюз К. С. Москаленко: „От септември 1939-а до юни 1941-ва бяха разгърнати 125 нови пехотни дивизии“ (*На юго-западном направлении*, с. 9).

Маршалът на Съветския съюз И. Х. Баграмян: „Формираха се 125 нови пехотни дивизии и голям брой съединения и части от другите родове войски“ (*Так шли мы к победе*, с. 39).

Усещате ли разликата? Язов говори за 125 нови дивизии, а Москаленко и Баграмян — за 125 нови пехотни дивизии. Маршал Язов съзнателно или поради незнание е пропуснал думата „пехотни“. А пропуцането на една дума променя смисъла, защото освен 125-те нови пехотни дивизии Сталин формирал и други дивизии, например мотопехотни и моторизирани. От септември 1939 година до юни 1941-ва били сформирани 30 нови моторизирани дивизии. Пехотните, мотопехотните и моторизираните дивизии имали обща система за номериране, затова още през март 1941 година в тази система се появили номерата 250, 251, 252 и т.н. И всички празнини в поредицата на номерата били запълнени.

Освен това се формирали танкови дивизии. Само за една година, от юни 1940-а до юни 1941 година, били сформирани 61 нови танкови дивизии. Танковите имали своя собствена система за номериране от 1 до 69. Наличието на празнини показвало, че процесът на формиране на дивизиите още продължава.

За непълна година, от юли 1940-а до юни 1941-ва, били сформирани 79 нови авиационни дивизии. И за Сталин това не било предел: номерата растели все по-нагоре и по-нагоре. През април 1941 година в района на Смоленск вече се формирала 81-ва далечнобомбардировъчна авиационна дивизия...

А може пък съветските дивизии да са били маломерни?

Съвсем не. Германските дивизии през юни 1941 година имали различна организационна структура и различен брой танкове: от 147 в 13-а до 299 в 7-а танкова дивизия. Танковете — леки и средни. Тежки

танкове в Германия изобщо нямало. Съветската танкова дивизия от 1941 година има 375 леки, средни и тежки танка. Понякога дивизиите не били напълно комплектувани, например 1-ва танкова дивизия влязла във войната, разполагайки с 370 танка и 53 бронирани коли (*Генерал-лейтенант В. И. Баранов. „ВИЖ“. 1988, кн. 9, с. 18*).

Германските моторизирани дивизии през 1941 година нямали в състава си танкове. Съветската моторизирана дивизия от 1941 година — 275 танка.

Единствената германска кавалерийска дивизия нямала танкове, съветските кавалерийски дивизии имали по 64 танка всяка.

Германските пехотни дивизии танкове нямали, стандартните съветски дивизии имали по 16 танка. Някои съветски пехотни дивизии имали по 60 — 70 танка. Например 4-та пехотна дивизия, имаща за свой патрон германския пролетариат, влязла във войната, разполагайки с 64 танка (*Генерал-лейтенант И. П. Рослий. Последний привал в Берлине, с. 32*).

Съветските авиационни дивизии имали и по 200 самолета, и по 300. Понякога — и по 400. Пример: 9-а смесена авиационна — към 21 юни 409 бойни самолета.

Общата сметка за непълните две години е не 125 нови дивизии, както казва маршал Язов, а 295 нови дивизии...

Ако, естествено, не броим мотопехотните дивизии на НКВД.

3

Но и 295-те нови дивизии не изчерпват тази история.

Веднъж ми се случи да вляза в музея на 8-а гвардейска Режицка, удостоена с ордена „Ленин“, Червенознаменна, удостоена с ордена „Суворов“ мотострелкова дивизия, носеща името на Героя на Съветския съюз генерал-майор И. В. Панфилов. Дивизията е една от най-прочутите. Историята ѝ всеки от нас е изучавал още като дете: сформирана през юли 1941 година като 316-а пехотна, първи командир — генерал-майор И. В. Панфилов, през октомври прехвърлена край Москва, прочутият бой на 28-те герои панфиловци и т.н. Там, край Москва, дивизията се отличила и била преобразувана в 8-а гвардейска пехотна. Всичко това ми беше известно още преди да посетя музея, но моят инстинкт на ловно куче ме караше да подушвам всеки храст по два, по три, по четири пъти. И ми провървя.

Сред многото документи и реликви видях пожълтяло листче със ситни буквички — заповедта за формирането на дивизията. Преди мен тази заповед бяха я чели хиляди посетители на музея. А може и само да са я гледали, без да я четат. А може и да са я чели, но не са обърнали внимание на най-важното. На пръв поглед — заповед като заповед: да формира, да назначи и т.н., и т.н. Но датата!

Датата е 12 юни 1941 година. На другия ден — 13 юни — ТАСС ще излъчи в ефира „странното“ съобщение, че СССР не се кани да напада Германия, а в това време номерата на съветските дивизии вече са прескочили цифрата 300.

И не ми се вярваше, че преди това е била създадена дивизия с номер 252, и изведнъж веднага след нея 316. Тия работи не стават така. И затова започнах да проверявам другите номера и установих, че 261-ва, 272-ра, 289-а, 291-ва, 302-ра и много други заедно с тях са били сформирани през юли 1941 година, но заповедите за формирането им са били дадени ПРЕДИ ГЕРМАНСКОТО НАПАДЕНИЕ.

Затова трябва да се казва, че Сталин за непълни две години е сформирал 125 нови пехотни, 30 нови моторизирани, 61 танкови и 79 авиационни дивизии, а освен това преди германското нахлуване е

пристъпил към формирането най-малко на още шейсет пехотни, мотопехотни и моторизирани дивизии.

Проверих и танковите дивизии.

Сталин имал 61 такива.

Официално.

А в действителност още през март 1941 година номерата на съветските танкови дивизии прескочили цифрата 100 и литнали все по-нагоре и по-нагоре. И не е нужно да се ровим в строго поверителните архиви, за да потвърдим това. Достатъчно е да разгърнем книгата „Великая Отечественная война. Энциклопедия“ (с. 206). Тази книга е минала през държавна и военна цензура, редактирали са я армейски генерал М. М. Козлов, генерал-полковник Г. В. Середин, генерал-лейтенант П. А. Жилин и още много прочути генерали, професори, доктори на науките, член-кореспонденти и други. От тази научен труд се осведомяваме, че армейски генерал А. Л. Гетман (през 1941 година — полковник) е станал командир на 112-а танкова дивизия през март 1941 година. Има и други сведения по въпроса.

Ако някой от военните историци се съмнява, трябва просто да провери сведенията за другите танкови дивизии с тризначни номера.

Например за 111-а танкова дивизия. Тя се намирала в Задбайкалието. На 22 юни след съобщението за германското нападение повсеместно се провеждали митинги на населението, както и на личния състав на войсковите части в тиловите райони. Историята на Задбайкалския военен окръг (*Ордена Ленина Забайкальский*, с. 96) съобщава, че на 22 юни 1941 година „митинги на личния състав се проведеха в частите на 36-а и 57-а мотопехотна, 61-ва и 111-а танкова дивизия“. Не може да са били провеждани митинги на възмутените воители в 111-а танкова дивизия, ако тя не е съществувала.

Нека всеки любител на историята надникне в своите колекции от материали по история на съветските дивизии и ме подкрепи: към 21 юни 1941 година вече са съществували поне следните танкови дивизии: 101-ва на полковник Г. М. Михайлов, 102-ра на полковник И. Д. Иларионов, 104-та на полковник В. Г. Бурков, 106-а на полковник А. Н. Первущин, 107-а на полковник П. Н. Домрачов.

Ще ми възразят, че не всички те са били напълно комплектувани. Маршалът на Съветския съюз И. С. Конев например, казва, че през септември 1941 година 107-а танкова дивизия имала едва 153 танка („ВИЖ“. 1966, кн. 10, с. 56). Наистина е така, но това бил остатъкът след жестокото Смоленско сражение. Остатък от 153 танка не е чак толкова малко. В началото на септември 1941 година от всички германски танкови дивизии на Източния фронт само две можели да се сравняват с нея по брой на годните за бой танкове: 6-а — 188, и 8-а — 155.

Сега нека си спомним, че през септември 1939 година Хитлер влязъл във Втората световна война, имайки ШЕСТ танкови дивизии. В по-голямата си част танковете били леки. В цялата германска армия към 31 август 1939 година имало 211 средни танка. Тежки танкове нямало нито на въоръжение в армията, нито в процес на разработка и въпросът за конструирането на тежки танкове в Германия не се поставял. След като подложили това на научен анализ, някои историци стигнали до извода: щом Хитлер е имал шест дивизии леки танкове, значи той се кани да покори целия свят.

През пролетта на 1941 година „неутралният“ Сталин формирал повече танкови дивизии, отколкото били съществували през ВСИЧКИ ВРЕМЕНА ВЪВ ВСИЧКИ СТРАНИ НА СВЕТА, ВЗЕТИ ЗАЕДНО, както по времето на Сталин, така и след него. Съветският съюз през 1941 година бил единствената страна в света, която имала на въоръжение в армията си тежки танкове. И възниква въпрос към историците: щом шест дивизии леки танкове представляват неоспоримо свидетелство за намерение да се започне война и да се завладе целият свят, тогава за какво свидетелства създаването на 61 танкови дивизии за една година и началото на разгръщането на още толкова танкови дивизии?

Никоя страна в света не може да поддържа шейсет танкови дивизии. За сто и повече танкови дивизии да не говорим. Освен танковите дивизии Сталин имал пехотни и моторизирани дивизии на брой над триста. И това количество дивизии никоя страна в света не може да поддържа. Да оставим настрана авиационните и всички останали дивизии. Дори в съкратен вид те не могат да се поддържат, А ги държали не в съкратен вид — те бързо се запълвали с войници и въоръжение. И това означавало само решимост да се воюва. Да се воюва още през 1941 година. Да се воюва още преди всички дивизии да са напълно комплектовани.

Ако се комплектоват напълно, икономиката ще рухне.

Ето защо гениалният Карл фон Клаузевиц смятал, че „поради самото естество на войната е невъзможно да се постигне пълна едновременна готовност на всички сили за незабавното им, едновременно вкарване в действие“.

Ето защо Сталин подготвил мощна армия, но освен нея — и неизчерпаем резерв от дивизии, чието формиране едва било започнало. Да довършиш формирането в процеса на войната е по-лесно, отколкото да формираш нови дивизии, започвайки от нулата.

Хитлер не разполагал с такива възможности. Той хвърлил срещу Сталин 17 танкови дивизии, които не били напълно комплектувани и които нямало с какво да се подсилят. Всички германски танкове на Източния фронт били разпределени между четирите танкови групи. Във всяка група имало от 8 до 15 дивизии, от тях 3–5 танкови, 2–3 моторизирани, останалите пехотни. Към 4 септември 1941 година във втора танкова група на генерал-полковник Х. Гудериан останали 190 годни танка. Танковата група се превърнала в недокомплектувана танкова дивизия, а танковите дивизии в състава ѝ се превърнали фактически в танкови батальони: в 3-та танкова дивизия 41 годни танка, в 4-та — 49, в 17-а — 38, в 18-а — 62. На всичко отгоре катастрофален недостиг на резервни части и гориво за танковете. Всичко това преди започването на есента, преди проливните дъждове и калта, преди прогизването на пътищата и преди началото на руската зима, преди снега, преди студа, за които също било редно да помнят и Хитлер, и генералите му.

Историците до ден-днешен се препират какво е трябвало да направи Хитлер в началото на 1941 година: да хвърли танковата група на Гудериан за обход на Киев или да я насочи право към Москва.

Тези спорове ме учудват: след като в танковата група били останали една четвърт от първоначалното количество танкове, тя е трябвало да бъде хвърлена не срещу Киев и не срещу Москва, а да се изтегли за преформиране и докомплектуване. А вместо нея да се въвеждат в сражението нови танкови дивизии, корпуси и групи.

Но Хитлер не се бил погрижил за това.

А Сталин се бил погрижил. Освен напълно комплектуваните танкови дивизии той имал комплектуваните донякъде дивизии от втората вълна, и от третата вълна, и от четвъртата. След нанасянето на първите удари и обявяването на откритата мобилизация танковите

дивизии можело да се комплектуват и при готовност да се хвърлят в сраженията с десетки.

Най-важното е, че Ленинградският и Харковският завод давали толкова танкове, че те напълно биха стигнали (при условие че нападнем ние) и за компенсиране на загубите в съществуващите дивизии, и за докомплектуване на формиращите се; Това давало възможност на Сталин да компенсира загубите във воюващите дивизии и постепенно да вкарва в сраженията нови танкови дивизии, довеждайки количеството им на полесраженията до сто и повече.

Със самоубийственото си нападение, разполагайки само със 17 танкови дивизии, Хитлер не позволил на Сталин да разгърне съветската танкова мощ. Харков бил загубен, Ленинград — блокиран.

Производството на танкове в Горки, Челябинск, Нижни Тагил и Сталинград е импровизация. Но дори и това импровизирано танково производство позволило на Съветския съюз да изкарва танкове в големи количества при по-добро качество и да завърши войната в Берлин.

Ако Сталин бил нанесъл удара пръв, производството на танкове в Съветския съюз можело да стане чудовищно. Тъкмо това се имало предвид, когато през март 1941 година била дадена заповед за формирането на танкова дивизия с номер 112.

ГЛАВА 15

ЗА АРТИЛЕРИЙСКИТЕ ПОЛКОВЕ

Нашата артилерия е артилерия на настъпателното действие. Червената армия ще нахлуе като ураган в противниковата земя и с убийствен артилерийски огън ще помете противника от лицето на земята.

Т. И. Ростунов

Реч на XVIII конгрес на партията, 18 март 1939 г.

1

През юни 1939 година в състава на полевата артилерия на Червената армия имало 144 артилерийски полка. Във всеки полк по 24–36 оръдия. Това е много. Ще подчертая: говорим само за артилерийските полкове и само в състава на полевата артилерия. Не говорим за зенитноартилерийските полкове, за артилерийските полкове на укрепените райони, за бреговата артилерия на флота, сега пропускаме артилерийските съединения, които влизали в състава на пехотните батальони и полкове, на съединенията и частите на кавалерията, на въздушнодесантните войски, на войските на НКВД, пропускаме самостоятелните батареи и дивизиони на артилерията с голяма и особена мощност.

144-те полка полева артилерия се разпределяли просто:

— в подчинение на всеки командир на пехотна (мотопехотна) дивизия по един артилерийски полк (152-мм и 122-мм гаубици), общо 95 полка;

— в подчинение на всеки командир на стрелкови корпус по един артилерийски полк (152-мм гаубици-оръдия и 122-мм оръдия), общо 25 полка;

— в подчинение на Главното командване на Червената армия 24 артилерийски полка (203-мм гаубици, 152-мм оръдия и гаубици-оръдия), това е резервът на Главното командване — РГК.

На 19 август 1939 година Сталин взел решение да увеличи броя на пехотните дивизии. На всяка нова дивизия ѝ е нужен артилерийски полк. За управляване на дивизиите се създавали управления на пехотните корпуси. На всеки командир на пехотен корпус също му е нужен собствен артилерийски полк. За количествено и качествено подсилване на дивизиите и корпусите в главните направления са нужни полкове на РГК, следователно трябва да се увеличи и тяхното количество. С една дума, на 19 август 1939 година било решено полковете в полевата артилерия да бъдат увеличени от 144 на 341.

Те станали повече, отколкото във всички армии на света, взети заедно.

В обикновената пехотна дивизия има 1 артилерийски и три пехотни полка. През лятото на 1939 година специално за изпращане край Халхин Гол били формирани две нови пехотни дивизии с необичайна организация: във всяка по 2 артилерийски и по 3 пехотни полка. Дивизиите с новата организация при удара се проявили изключително добре. И Жуков предложил нововъведението да бъде разпространено в цялата Червена армия: на всеки командир на дивизия — по два артилерийски полка. И на всеки командир на пехотен корпус — по два.

На 13 септември 1939 година Сталин утвърждава предложението и започва разгръщането на нови артилерийски полкове. Количеството на дивизиите и корпусите расте, а количеството на артилерийските полкове в състава им расте двойно по-бързо, сега броят им трябва да достигне 577.

Чудновата се получила организационната структура на пехотния корпус. Преди това в един корпус със стандартна организация (3 дивизии) общият брой на полковете е: 9 пехотни и 4 артилерийски, а от септември 1939 година — 9 пехотни и 8 артилерийски. Такъв корпус само на книга е пехотен, фактически корпусът станал пехотно-артилерийски. Тази констатация е съвсем правилна, защото в състава на артилерийските полкове има само артилерия, а в състава на пехотните полкове има и пехота, и артилерия. Ако преброим всички пехотни роти и артилерийски батареи в един корпус, с учудване ще установим, че артилерийските батареи са близо един път и половина повече от пехотните роти. В сравнение с пехотните корпуси на чуждестранните армии съветският пехотен корпус бил най-малък по брой на войниците (особено в тиловите подразделения), но рязко превъзхождал всеки чуждестранен корпус по огнева мощ.

Освен увеличаването на броя на артилерийските полкове имало и други пътища, по които се осъществявало насищането на войските с артилерия. До есента на 1939 година в състава на всяка пехотна дивизия имало по 18 45-мм противотанкови оръдия. След Халхин Гол тяхното количество във всяка дивизия се увеличило. Външно дивизията си е същата, а противотанковите оръдия са три пъти повече.

Някои историци се присмиват на 45-мм противотанково оръдие. Но това оръдие се отличавало със смайваща маневреност, защото било леко. Това оръдие имало нисък силует, което позволявало по-лесното му маскиране в противотанковите засади. Най-важното изискване към едно противотанково оръдие е способността му да пробива който и да било танк на противника. През 1941 година съветското 45-мм оръдие притежавало такава способност. Освен него било създадено 57-мм противотанково оръдие. Не го произвеждали просто защото за него нямало достойни цели. Щом разузнаването съобщило за появяването на тежки танкове в германската армия, 57-милиметровото оръдие било пуснато в серийно производство и до края на войната то се справяло с поставените му задачи, а много скоро част от неговата работа поело пуснатото в производство свръхмощно 100-мм противотанково оръдие.

Пехотните войски се насищали и с минохвъргачки. През есента на 1939 година броят на минохвъргачките във всеки пехотен батальон е увеличен. Всеки командир I на полк получил собствена минохвъргачна батарея. Освен това командирите на някои дивизии получили по три минохвъргачни батареи.

Но сега говорим за артилерийските полкове. Освен пехотните дивизии се формирали моторизирани и танкови дивизии. За всяка от тези дивизии сформирали по един артилерийски полк.

А после били приети решения броят на пехотните дивизии да бъде увеличен до 300 и повече, на танковите до 100 и повече. И да се формират за тях артилерийски полкове. Освен това били създадени десет артилерийски бригади на РГК, във всяка по два артилерийски

полка (по 66 оръдия във всеки полк, включително и 107-мм оръдия). Но и това не е всичко.

Освен дивизиите били създадени пехотни бригади. Тяхната стандартна организация е: самостоятелен танков батальон, два пехотни и един артилерийски полк. Примери: в състава на 3-та пехотна бригада (командир полковник П. М. Гаврилов) влизали танков батальон, 41-ви и 156-и пехотен полк и 39-и артилерийски полк; в състава на 8-а пехотна бригада (командир полковник Н. П. Симоняк) влизали танков батальон, 270-и и 335-и пехотен полк и 343-ти артилерийски полк.

Успоредно с пехотните корпуси били сформирани 29 механизирани корпуса. По правило командирът на мехкорпус нямал собствена артилерия. Но това е по правило. А в правилата има изключения. В района на Лвов освен останалите войски удар по Германия подготвял 4-ти мехкорпус на генерал-майор А. А. Власов. Двете танкови и едната моторизирана дивизия на този корпус си имали свои артилерийски полкове, освен това в пряко подчинение на командира на корпуса се намирали 441-ви и 445-и корпусен артилерийски полк.

Още един пример. В края на май — началото на юни от Задбайкалието в Украйна се прехвърляла 16-а армия. В състава ѝ влизал 5-и мехкорпус на генерал-майор И. П. Алексеенко. Всеки командир на дивизия имал свой артилерийски полк, освен това самият командир на корпуса имал на свое пряко разпореждане 467-и и 578-и корпусен артилерийски полк.

И това не е всичко: освен Червената армия и НКВД формирал мотопехотни дивизии Осназ. Всяка такава дивизия имала в състава си гаубичен артилерийски полк. Историците предлагат частите на НКВД да не влизат в сметката. Мотивират се с това, че те били елитни дивизии, които имали най-съвременно въоръжение и персонално подбрани хора до последния войник включително. Щом са най-добрите, казват историците, значи да не ги броим. Няма да споря. Но дори ако НКВД не влиза в сметката, и тогава броят на артилерийските полкове в състава на Червената армия още преди германското нахлуване бил надхвърлил 900. Растежът продължавал.

Напълно оправдано е предположението: а не е ли играел Сталин Хитлеровата игра? Хитлер формирал нови и нови танкови дивизии... за сметка на намаляването на количеството на танковете в старите дивизии. През 1939 година Хитлер имал 6 танкови дивизии, през 1940-а — 10, през 1941-ва — 20, при което броят на танковете не се променил съществено.

Не, Сталин не играел на такива игри. Броят на танковите съединения растял, но растял и броят на танковете във всяко съединение. По същия начин растял броят на артилерийските полкове, но растял и броят на оръдията във всеки полк. Например в полковете на РКК, въоръжени със 152-мм гаубици-оръдия, броят на оръдията нараснал от 36 на 48. А в противотанковите полкове — на 66.

По същото време растяла полевата артилерия и в Германия. Но нека обърнем внимание на наименованията на оръдията и гаубиците: най-често в индексите им присъстват цифрите „13“ или „18“. Това е годината, през която е създадено оръдието. Германия притежавала добра артилерия, но в огромното мнозинство от случаите полевата артилерия била комплектувана с модели, създадени през Първата световна война. Освен това германската артилерия се попълвала с трофейни оръдия от девет окупирани страни. Общо на въоръжение в германската артилерия имало оръдия и гаубици, създадени в десет различни страни, използвали се 28 различни калибъра, което рязко усложнявало осигуряването им с боеприпаси. Голям брой трофейни оръдия били създадени през миналия век и възрастта им надхвърляла 50 години.

Формирането на съветските артилерийски полкове се извършвало на базата на нови модели, създадени през 1938 година, приети на въоръжение през 1939 година и произведени от промишлеността през 1940–1941 година. От 1939-а до юни 1941 година Червената армия получила 82 000 най-модерни артилерийски оръдия и минохвъргачки. Почти всички съветски оръдия през 1941 година по качество били най-добрите в света и си останали такива до

края на войната. Сред тях е 122-мм гаубица М-30 разработена през 1938-а, проверена край Халхин Гол, приета на въоръжение през септември 1939 година, продължава да е на въоръжение в някои армии в света до края на ХХ век.

Колко зле се връзва всичко това с привичните представи, че Сталин е вярвал на Хитлер, че Сталин не се е готвел за война.

Който е изучавал военната история, ще ми възрази, че съветските артилерийски полкове не били напълно осигурени с влекачи. Освен това в артилерията се използвал мощният, но бавен трактор. Забележката е правилна.

Но това обстоятелство не е чак толкова ужасно, колкото може да ни се стори на пръв поглед. Практиката през войната показала, че в случаите, когато на съветските войски се поставяла задачата да се отбраняват и войските се вкопавали в земята, тоест правели траншеи с пълен профил, създавали блиндажи, огневи позиции за танковете и артилерията, прикривали позициите си с противотанкови ровове, минни полета, телени и други заграждения, противникът не е съумявал да пробие такава отбрана. Примери: Ленинград, Москва, Сталинград, Курск. Всички стратегически пробиви на германските войски през войната сполучвали само тогава, когато на съветските войски им забранявали да се заравят в земята и да подготвят отбрана. Примери: юни 1941 година по цялата граница, Харков през май 1942 година. Кримският фронт през същия месец. През 1941 година Червената армия имала великолепна възможност да създаде непристъпна отбрана от Балтийско до Черно море. След подписването на пакта с Хитлер Сталин имал на разположение две години, можел да изгражда отбраната не на празно място, както на Курската дъга, а използвайки железобетонните фортове на „Линията Сталин“. И там, в тази отбрана, трябвало да бъдат разположени 500 — 600 артилерийски полка, като се подготвят за всяко оръдие по няколко огневи позиции, грижливо замаскирани и прикрити. А артилерията на РГК, както е редно, да бъде държана като резерв и прехвърляна там, където противникът упражнява най-голям натиск. В този случай тракторите и автомобилите щели да стигнат и да артисат: боеприпасите са докарани предварително и прибрани в блиндажи близо до огневите позиции. На артилерийските влекачи им оставало само нощем да преместят ту това, ту онова оръдие от една позиция на друга. Но съветските генерали и маршали отбранителният вариант на войната не ги интересувал. Те

готвели настъпление. Но и за настъпление тракторите и автомобилите също не са нужни всичките наведнъж. И трябва да се разбере защо.

При подготвяне на настъпателни операции артилерията никога не се е прехвърляла масово, защото, първо, още преди настъплението ще подплашиш противника и ще му издадеш направлението на главния удар, а, второ, просто невъзможно е да струпаш например по 200 оръдия на всеки километър от фронта на пробива и съответното количество боеприпаси.

Затова преди настъпленията нощем за оръдията се подготвяли укрития и малко по малко се прехвърляли артилерията и боеприпасите към участъците на бъдещия пробив. Призори всичко се маскирало грижливо, а през следващата нощ всичко се повтаряло. За такава работа изобщо не е нужно да имаш по един влекач за всяко оръдие. Настъплението започвало с работа на артилерията, след което пробивът се извършвал от танковете и пехотата, а основната маса на артилерията оставала на мястото си. Подвижните съединения имали за подкрепа само сравнително малко количество артилерия. След няколко дена или седмици далеч в дълбочината на противниковата отбрана настъплението заглъхвало, спирали се, за да закрепят рубежите, преминавали към отбрана. А командването избирало нов участък за пробив и всичко започвало отначало: към този участък много нощи подред прехвърляли артилерия и докарвали боеприпаси. В настъпателната война съветската артилерия всеки път била прехвърляна не цялата едновременно, а на вълни. Освен това било планирано в Деня „М“ след обявяването на откритата мобилизация от народното стопанство в армията да се прехвърлят 240 000 автомобила и 43 000 трактора. Това било напълно достатъчно за допълване на превозните средства там, където не достигали.

Разгромът се случил, защото германската армия нанесла внезапния удар тъкмо в момента, когато съветската артилерия нощем я прехвърляли към границите. Заедно с артилерията — съответно количество боеприпаси. За водене на отбранителна война артилерията не се била готвила, а да започне настъпление на 22 юни не можела: артилерията вече е на границата, а пехотата още не е пристигнала. И се наложило ЦЯЛАТА маса на съветската артилерия ЕДНОВРЕМЕННО да бъде изтеглена от границите. И единствено в тази ситуация недостигът на трактори и тяхната бавноходност довели до катастрофа:

артилерията била унищожена или попаднала в ръцете на противника
заедно с боеприпасите...

Катастрофата можела да се избегне, ако артилерията и боеприпасите не били отрупани край границата. Дори една седмица преди войната (ако Сталин наистина се е плашел от Хитлер) артилерията можела да бъде изтеглена. Но протичал обратният процес. Маршалът на Съветския съюз К. К. Рокосовски: „На войските бе заповядано да изпратят артилерията си на полигони, намиращи се в крайграничната зона“ (*Солдатский долг*, с. 8). Учудващо е, че артилерията е трябвало да се занимава с бойната си подготовка край границите, толкова малък ли е Съветският съюз, толкова ли не може да се намери по-подходящо място? Възмущаваме се, че някакъв идиот в Генералния щаб дава глупави заповеди. Но хайде да не се възмущаваме. Заповедите давал не идиот, а великият, непобедим Г. К. Жуков. Именно така бил постъпил той преди внезапния удар край Халхин Гол: пехотата и танковете в основната си маса се държат в дълбочина, за да не проличи подготовката за настъпление и да не бъдат издадени направленията на главните удари, те ще стигнат до бойната линия през последната нощ, а бавноходната артилерия Жуков изкарал на бойната линия своевременно. Това е правилно за агресивна война. Но същото би прераснало в катастрофа, ако японците преминели в настъпление. Тъкмо това станало на 22 юни 1941 година: съветската артилерия вече е край границите, а пехотата и танковете още ги няма.

В крайграничните райони прехвърляли артилерията на бойните войски, но освен това в крайграничните райони се извършвало формирането на нови артилерийски подразделения и части. 900-те артилерийски полка далеч не са предел, формирали се нови и нови полкове, особено — тежки полкове на РКК. Генерал-полковник Л. Сандалов като за нещо съвсем незначително съобщава на три реда, че в тила на 4-та армия докарали 480 152-мм оръдия и започнали формирането на десет нови артилерийски полка на РКК („ВИЖ“. 1971, кн. 7, с. 19). Не сколасали да формират полковете, германците нападнали, а край оръдията няма артилериисти. (А другаде артилериистите останали без оръдия.)

Отвъд Днепър и Волга има полигони за бойна подготовка и учебни центрове за формиране на нови части. На пръв поглед по-добре е полковете да се формират край Урал, да се обучат, да се проведат учения и бойни стрелби, а после да се натоварят на композиции и да се прехвърлят към западната граница. Защо оръдията са докарани, а хората — не? Защо полковете се формират в граничните райони, където могат да попаднат под удар, преди да е извършено комплектуването им с войници? Всичко това прилича на пълен идиотизъм. Но ако си спомним, че това е подготовка на настъпление, същите действия се възприемат другояче. Всичко е разумно. Ако сформиращ и комплектуващ артилерийски полк на РГК далеч от границите, а после го прехвърлиш към границите, това няма да остане незабелязано. Пристигането дори само на един полк от РГК подтиква към размисъл. Пристигането на 10 полка от РГК ще хвърли противника в паника. Затова оръдията били прехвърляни към границите нощем, на малки партии без персонала (в армията се казва — в насипно състояние). А някъде другаде се подготвят командирите и войниците. В последния момент в граничните райони пристигат хиляди войници и офицери, но без влекачи, без оръдия, без боеприпаси. На тяхното пристигане не се обръща особено внимание: много хора без оръдия — прилича на пехота. А оръдията, влекачите и боеприпасите вече са скрити в горите край границата. Войниците си получават оръдията, свалят им смазката — и десетте полка са готови за бой.

Мога да си представя 480 оръдия на едно поле. Генерал-полковник Л. М. Сандалов не уточнява за какви именно оръдия става дума. Но може да става дума само за 152-мм гаубица-оръдие МЛ-20 или за 152-мм оръдие Бр-2. Гаубицата-оръдие МЛ-20 тежала над 7 тона, а оръдието Бр-2 — над 18 тона. 480 оръдия — това е редица, която се губи зад хоризонта. Трудно ми е да си представя друго: в граничните райони за всяко оръдие били осигурени по 10 боекомплекта снаряди. Един боекомплект са 60 снаряда. 10 боекомплекта — 600. Един снаряд за МЛ-20 тежи 43,6 кг, за Бр-2 — 48,8 кг. Всеки снаряд е опакован в отделен сандък. За 480-те оръдия — 288 000 сандъка. Но оръдията с такъв калибър имат не унитарно зареждане, а разделено. Отначало зареждаме снаряда, а след това — гилзата със заряда. Гилзите със зарядите се опаковат в отделни сандъци. Това прави още толкова сандъка. Нека си ги представим.

Това са само десетте нови полка от РКК, те тайно се формират зад разположението на 4-та армия. Но 4-та армия не е на главно направление. На главните са 10-а армия от Западния фронт в Белостокската изднина, 6-а армия от Югозападния фронт в Лвовската изднина и 9-а армия от Южния фронт на румънската граница. Можем ли да си представим какво е ставало в техните тилове? Можем ли да си представим вече сформираните 900 полка и неизвестния брой тайно формирани? Можем ли да си представим планините от зелени сандъци със снаряди за всички тези полкове?

Само онзи, който сполучи да си представи всичко това (аз се опитвах, но не ми е по силите), ще може да разбере докрай смисъла на думите на маршал Б. М. Шапошников: **МОБИЛИЗАЦИЯТА СИ Е ВОЙНА**. Отначало Сталин създаде Наркомата на боеприпасите, логична последица от това е експлозивният процес на формиране на артилерийски полкове, способни да погълнат тези планини от снаряди. А последица от формирането на артилерийските полкове можела да бъде само войната. И то още през 1941 година, защото нямало как

съветските генерали да държат дълго под открито небе десетките боекомплекти за 900-те артилерийски полка.
НЯМАЛО КАК.

ГЛАВА 16

ЗА МЪДРИЯ ВЪРХОВЕН СЪВЕТ

Трябва да използваме противоположностите и противоречията между двете системи капиталистически държави, като ги насъскваме една срещу друга.

В. Ленин

1

Преди 1939 година в Съветския съюз нямало всеобща военна повинност. В армията вземали не всички, а само някои. Това е обяснимо: миролюбиви хора сме.

Възрастта на наборниците била 21 години. Това не го проумявам. Защо не ги викат след училище на 18 или 19, та да си отслужи момчето и да е свободно? До 21 години човек можел и работа да си намери, и семейство да създаде, а го чака неопределеност: ще го приберат ли, няма ли да го приберат.

И никой не е в състояние да ми даде разумен отговор: защо хората трябва да се вземат в армията на 21 години, а не по-рано.

Голям смисъл бил заложен в тази система. Тя била нещо като бент на река, през него пуцали не всички, само някои, а останалите се натрупвали. В нужния момент можела да се въведе всеобща военна повинност (колко му е да измислиш предлог) и всички, които до този момент не са служили в армията, да се свикат под знамената. За много години я колко са се насъбрали.

Моментът настъпил на 1 септември 1939 година. Този ден била въведена всеобща военна повинност и всички, които не били служили дотогава, започнали да ги прибират.

Във всеки отделен случай повикването на зрял мъж в армията не предизвиквало подозрения, че се подготвя голяма война: вземат го в армията, семейството плаче, но всички разбират, че наш Ваня вече е на 30 години, досега не е служил, дошъл му е редът и на него...

А за да стане повикването съвсем разбираемо, били нужни малки, но редовни войни по границите. Берекет версин, ако завършат добре, но не е страшно и ако завършат зле. Привикването на новобранци по време на конфликти и малки войни не изисква обяснения. И конфликтите се заредили, сякаш някой ги организирал чак от езерото Хасан до делтата на Дунав и вековните гори на Финландия. Свикват млади и не много млади момци — подготвя се „освободителният поход“ в Полша. А след похода не ги пуцат да се приберат по домовете си. После „освобождаването“ на Финландия —

нови прибират. После „освобождането“ на Естония, Литва, Латвия и Бесарабия. И пак набори: времето е тревожно.

Сталин имал и още един резерв: по новия закон за всеобщата военна повинност възрастта на наборниците била свалена на 19 години, а за някои категории на 18. И наведнъж прибрали всички онези, които били и на 21, и на 20, и на 19, а в редица случаи — и на 18. В този набор бил и баща ми, той тогава навършил 18.

Нашето дългогодишно миролюбие и изкуствено завишената наборна възраст позволили да бъде събрана като зад бент енергията на милиони. Сега Сталин отворил шлюзовете и наведнъж използвал натрупаната енергия.

Всяко напрегане е краткотрайно. Колкото по-голямо е напрегането, толкова по-бързо губим сили. Нека попитаме най-силния човек на света дълго ли може да държи с изпънати над главата си ръце щанга с тегло 200 кг. Ако не му вярваме, можем лично да опитаме. Давам този пример, за да стане ясно, че едновременното повикване във войската на три възрасти едновременно (никога дотогава не се било случвало такова нещо) и освен това повикването на всички, които не били служили, стоварило върху страната двойно бреме. Първо, икономиката се лишила от всички тези работници, второ, всички те трябвало да бъдат облечени, обути, хранени, поени, гледани, подслонели някъде (опитайте се да подслоните на празно място поне един милион нови войници). Червената армия съвсем наскоро била прескочила бройката един милион и ненадейно станала многомилionна. За новобранците трябват казарми, щабове, стрелбища, полигони, складове, трапезарии и клубове. И още сума неща. Опитайте се да настаните поне една дивизия, наброяваща 13 000 войници. Но най-важното е, че всичките тези дивизии, корпуси и армии трябвало да бъдат въоръжени.

Наборът от 1939 година бил огромен. Още веднъж този трик не можел да бъде повторен. През следващите години можело да има само обикновени набори на хора на една възраст. С въвеждането на закона през есента на 1939 година Сталин създал добра ситуация за лятото на 1941 година: за две години всички повикани в армията ще станат истински войници, освен това ще има още набори през 1940 и 1941 година. Тъкмо тази кадрова армия ще може да започне войната. След влизането във войната всички срокове ще бъдат отменени и всички повикани ще могат да бъдат държани в армията до победата, допълвани и подсилвани от милиони запасняци, които са минали през армията през предишните години, и от млади момчета едновременно със съзряването им.

И не можели Сталин и генералите му да не разбират, че през есента на 1941 година небивалият набор от 1939 година ще трябва да

бъде пуснат да си ходи по домовете. Според закона от 01.09.1939 година срокът на редовната военна служба за най-масовите категории военнослужещи — за редниците и младшите командири от сухопътните войски — бил две години. Следователно масовият набор от 1939 година подсилвал армията в продължение на две години, но през есента тази сила щяла да се превърне в рязко отслабване. Наборът от 1939 година ще си свърши работата като пусната от бента вода и ще го смени обикновен набор. Да задържаш отслужилите в армията не бива: ще падне дисциплината. Само войната позволява да държиш в армията милиони вече отслужили и да изискваш от тях подчинение. И ако Червената армия не влезе във война до есента на 1941 година, наборът от 1939 година ще отиде нахалост, за неговата издръжка ще бъдат похарчени средства, а след това войниците ще се разотидат по домовете си. Да ги събереш отново на едно място няма да може без голяма врява и масово недоумение. Следователно още докато провеждал масовия набор през есента на 1939 година, Сталин е установявал за себе си максималния възможен срок за влизане във войната — лятото на 1941 година. Ако Сталин е планирал нападението за 1942 година, щял е да проведе масовия набор през 1940 година.

Целия натрупан дългогодишен запас от новобранци Сталин използвал наведнъж и докрай. И това има само едно обяснение: **преди 1 септември 1939 година Сталин е взел решение да воюва и е установил сроковете за влизане във войната — до 1 септември 1941 година.**

Законът бил приет на 1 септември, но извънредната сесия за приемане на закона Сталин заповядал да насрочат през август тъкмо в момента, когато в Кремъл стискал ръката на Рибентроп и вдигал тост за здравето на Адолф Хитлер.

3

Сега е моментът да бъде прекъснат с възмутени възгласи. 1 септември 1939 година е началото на Втората световна война. Мъдрата комунистическа партия и съветското правителство правели всичко възможно, за да предотвратят войната, но за всеки случай вземали необходимите мерки...

Напълно съм съгласен с тези мъдри мерки. Но ме смущава друго. Ние сега знаем, че този ден е започнала Втората световна война. Но тогава никой не знаел това. Самият Хитлер на 1 септември понятие си нямал, че е започнала Втората световна война. Чак на 3 септември Британия и Франция обявили война на Германия. Но и тогава нито Хитлер, нито правителствата на Франция и Британия също не си мислели за Втора световна война. Не ме домързя да прелистя британските вестници от онова време, започвайки от „Таймс“, проверих и американските вестници, включително и „Ню Йорк таймс“. Резултатът навсякъде е един и същ. Светът по онова време не възприемал събитията в Полша като Втора световна война. Едва след доста време нападението срещу Полша започнало да бъде смятано за начало на Втората световна война, а тогава всички вестници (включително и съветските) пишели за германско-полска война. Обявяването на война от Британия и Франция се възприемало от всички като политическа декларация. На 5 септември 1939 година правителството на САЩ декларирало неутралитета си в **германско-полската** война. Правителството на САЩ дори и след официалното влизане във войната на Британия и Франция не смятало войната нито за световна, нито дори за европейска.

На 1 септември в никоя столица в света, била тя Варшава или Берлин, Вашингтон, Париж или Лондон, не подозирали, че е започнала Втората световна война. Това се знаело само в Москва и се приемали отговарящи на момента решения.

ГЛАВА 17

ЗА ПЕРМАНЕНТНАТА МОБИЛИЗАЦИЯ

Съединените световни (а не европейски) щати са държавната форма на обединение и свобода на нациите, която ние свързваме със социализма.

В. Ленин

29 август 1915 г.

1

Числеността на населението на Съветския съюз преди започването на Втората световна война била по-малка от числеността на населението на Руската империя преди започването на Първата световна война. Но мобилизационният потенциал на страната бил неизмеримо по-висок. Разликата между Руската империя и Съветския съюз се състои в това, че в Руската империя при недостиг на продоволствие възниквало недоволство, либералният печат хулел правителството, дръзки младежи хвърляли от покривите позиви, демонстранти пеели бунтарски песни и работата завършвала с революция. А в Съветския съюз нямало нито либерален печат, нито дръзки младежи. Те били изтребени. И затова не само във военно, а и в мирно време недостигът на продоволствие бил хроничен, но никой не пеел бунтарски песни. Недостигът на продоволствие дори в мирно време неколkokратно прераствал в свиреп глад с милиони жертви. Но били минали славните времена, когато можело да се излиза на протестни демонстрации. Сталин подготвял страната за война сериозно и знаел, че и при възникване на глад по време на войната протест е изключен. Ето защо в началото на 1939 година мобилизационният потенциал на Съветския съюз се определял в размер на 20% от общата численост на населението: ще изпратим всички селяни да се бият, а съветският народ все някак ще изкара без хляб. Свикнал е. 20% е максималното теоретично равнище на мобилизацията. 20% са 34 милиона потенциални войници и офицери.

Естествено, в мирно време страната не можела да поддържа такава армия. И във военно време такава армия не може да се поддържа, а и не е нужна чак толкова голяма. Било решено през войната да се разполага с миниатюрна армия едва от 10–12 милиона войници и офицери, но тя да се използва интензивно, с незабавно компенсиране на загубите. Този подход бил наречен „перманентна мобилизация“.

Казват, че съветските дивизии, корпуси и армии били малобройни. Това е така. Но не бива да забравяме, че те били много, а освен това никой не жалел войниците и офицерите, използвали ги до изчерпване на човешките възможности и свръх тези възможности и незабавно ги заменяли. Това е като банкова сметка ако имаш добър източник на приходи, можеш да харчиш парите си, без да се притесняваш. Във всеки определен момент парите може и да не са много, но продължаваш да харчиш, защото знаеш, че утре те пак ще бъдат достатъчно. Тъкмо такава било положението в съветските дивизии, корпуси и армии: в момента хората са малко, но командването ги използва интензивно, защото знае, че не утре, а още днес ще бъдат изпратени нови. През войната числеността на Червената армия била относително малка, но в нея през четирите години на войната били мобилизирани 29,4 милиона души към онези, които били в нея на 22 юни 1941 година (*армейски генерал М. Моисеев. „Правда“, 19 юли 1991 г.*).

А в мирно време Червената армия изобщо била мъниче — 500–600 хиляди души. Сталин влагал пари във военната промишленост, а числеността на армията поддържал под еднопроцентната граница, за да не претоварва икономиката, да не забавя растежа ѝ.

А после Червената армия започнала да расте.

Числеността ѝ възлизала на:

1923 — 550 000

1927 — 586 000

1933 — 885 000

1937 — 1 100 000

1938 — 1 513 400

До началото на 1939 година числеността на Червената армия възлизала на един процент от числеността на населението. Това бил Рубиконът. Сталин го прекрачил: на 19 август 1939 година числеността на Червената армия достигнала 2 000 000.

Сталин не се спрял тук, наопаки, на 19 август дава тайна заповед за формирането на десетки нови пехотни дивизии и стотици артилерийски полкове. Процесът на мобилизация се маскирал. Скоростта на мобилизацията нараствала. На 1 януари 1941 година числеността на Червената армия е 4 207 000 души. През февруари 1941 година числеността на Червената армия е 5 500 000.

Това е само Червената армия, освен нея съществували войските на НКВД: охранителни, конвойни, гранични и оперативни. В състава на НКВД имало диверсионни части и цели съединения, НКВД притежавал свой собствен флот и авиация. В мирно време, явно без да очаква нападение от Германия, Червената армия **преди официалното обявяване на мобилизацията** надхвърлила по численост армията на Русия **във военно време след приключването на мобилизацията.**

Ако тигър подгони елен, никога няма да го настигне: еленът е по-лек и по-бърз от тигъра. Ако тигърът се промъква предпазливо, пак нищо няма да излезе — еленът напрегнато се вслушва в тишината на гората, достатъчно е тигърът да изпраши с някое клонче... Затова тигърът използва двата метода съчетани. Нападението на тигъра ясно е разделено на два етапа: отначало той безшумно сантиметър по сантиметър се промъква, а после следва кратък яростен спринт.

Тъкмо такъв бил замисълът на мобилизацията на Червената армия и на целия Съветски съюз за водене на Втората световна война. Първо предпазливо, промъквайки се, да увеличим армията до пет милиона. После да се нахвърлим.

Пет милиона за нанасяне на внезапен съкрушителен удар стигат, останалите ще имат време да дойдат. Ето защо през периода на тайната мобилизация в Съветския съюз на военновременен режим били прехвърлени системите на правителствените, държавните и военните съобщения, държавният апарат, идеологическата машина, НКВД и концентрационните лагери, комсомолът, промишлеността и транспортът, били подготвени офицерски кадри и специалисти за армия, надхвърляща десет милиона души, но растежът на самата армия изкуствено се забавял. Когато числеността на армията достигнала пет милиона и ги прескочила, по-нататъшното движение крадешком станало невъзможно. След това Сталиновият инстинкт изисквал скок.

Във всяко съветско жилище комунистическата власт безплатно монтира голям черен високоговорител — „чиния“, а на всяка улица сребрист — „камбанка“. Някой ден тези високоговорители трябвало да възвестят в цялата страна мобилизацията — Деня „М“.

Всеки съветски запасняк имал в документите си „Мобилизационно листче“ с яркочервен цвят, на което били отпечатани голяма черна буква „М“ и нареждане в колко часа и къде да бъде той в деня, когато се обяви мобилизацията. Освен Деня „М“ на милиони запасняци в мобилизационните листчета се посочвали дните „М+1“, „М+2“ и т.н. Това означавало заповед да се явят на сборния пункт на другия ден след обявяването на мобилизацията или на втория и т.н. Трябва да кажем, че механизмът на мобилизацията бил добре регулиран и работел точно и безотказно, както ножът на гилотината падал върху нечий клет врат. Всеки запасняк знаел, че неявяването в посочения срок на определеното място се приравнява към отклонение от мобилизацията и се наказва според военновременните закони дори с разстрел на място. Някои експерти до ден-днешен търсят причините за голямата чистка от 1937–38 година. А причината е на повърхността — това била подготовка за мобилизацията и войната. След 1937 година всички знаели, че Сталин не се шегува.

Хитлер провалил Сталиновата мобилизация, но дори в критичната ситуация, непредвидена в никакви планове и пресмятания, дори при отсъствието на Сталин на държавното кормило, дори при пълното неразбиране на ставащото на всички етажи на обществото, от Политбюро до най-затънтения концентрационен лагер, машината за мобилизация се задействала. През първите седем дена от войната в СССР били сформирани 96 нови дивизии допълнително към съществуващите (*Советская военная энциклопедия. Т. 5, с. 343*). През първите седем дена от войната в армията били призовани 5 300 000 войници и офицери допълнително към онези, които вече вървели към границите на 22 юни.

Маршалът от авиацията С. Красовски описва 22 юни в Севернокавказкия военен окръг: щом съобщили за започването на войната, окръгът незабавно пристъпил към формирането на 56-а армия (*Жизнь в авиации, с. 117*). Същото се вършело и в другите окръзи, където се формирали по една, та дори и по няколко армии едновременно. На 22 юни Сталин имал трийсет и една армии. Но Сталин бил подготвил всичко за незабавното разгръщане на още двадесет и осем армии и разгръщането започнало незабавно дори без неговите заповеди. 56-а армия е една от тях.

Мобилизационната система се разпростираше не само върху милионите запасници, които трябвало да станат войници и офицери, но и върху милиони хора, чиито професии се смятали за ключови във военно време. В запаса били зачислени 100 000 лекари (*Тил Советских Вооруженных Сил в Великой Отечественной войне*, с. 69) и всеки от тях имал „мобилизационно листче“. Освен това на мобилизиране подлежали стотици хиляди медицински работници с други професии. Към 9 юни 1941 година Червената армия имала 149 лазарета с 35 540 легла. За деня „М+30“ се планирало само евакуационните лазарети да разполагат с 450 000 легла. Между другото, те били разгърнати.

Мобилизационни листчета имали всички сътрудници на Министерството на съобщенията, на Министерството на транспорта, сътрудниците на средствата за масова информация, доносниците на НКВД и много други категории граждани. В Деня „М“ и през следващите три дена от народното стопанство в Червената армия трябвало да бъдат прехвърлени четвърт милион камиона и над 40 000 трактора.

Бойното планиране винаги се извършва без обвързване с конкретна дата. Денят на започването на операцията се означава с буквата „Д“ и щабните офицери планират мероприятията, които трябва да бъдат осъществени през този ден. След това разработват плана за следващия ден, който се нарича „Д+1“, и за последващия „Д+2“, и т.н. Освен това се правят планове за предхождащия началото на операцията „Д-1“ и за другите предшествващи дни. Този подход позволява, от една страна, да се скрие датата на операцията дори от офицерите и генералите, които я планират, от друга страна, ако по някакви причини се наложи денят на операцията да бъде преместен в едната или в другата посока, в предварително подготвените документи няма нужда да се променя нищо. Планът лесно се напасва на която и да било дата.

Точно по този начин се правели и съветските планове за мобилизация. Без да знаят датите, планировачите съставяли подробни

планове на мероприятията за Деня „М“, тоест деня, когато правителството ще обяви мобилизацията, както и за следващите и предишните дни, седмици и месеци.

Дори в явните съветски източници многократно се споменава за Деня „М“. Била е извършена титанична подготовка и е невъзможно всичко това да бъде изчегъртано от нашата история. Но комунистическите историци измислиха един трик. Те съвсем открито говорят за подготовка, но изкарват, че Денят „М“ е просто денят на започването на мобилизацията: ако ни нападнат, ще обявим мобилизация, ще увеличим армията и ще дадем отпор на агресора.

А аз пиша тази книга, за да докажа, че тайната мобилизация е започнала на 19 август 1939 година. Затова Денят „М“ не е началото на мобилизацията, а само моментът, когато тайната мобилизация изведнъж се провъзгласява гръмогласно и става явна. Денят „М“ не е начало на мобилизацията, а само начало на финалния ѝ открит етап.

Комунистите казват, че през Деня „М“ се планирало да започне мобилизацията, а аз доказвам, че в Червената армия вече е имало над пет милиона войници. Това вече не е мирновременна армия, а военновременна. След като бил разгърнал такава армия, Сталин неизбежно е трябвало да я вкара през следващите седмици във войната независимо от поведението на Хитлер.

Докато траяла тайната мобилизация, се наблягало на развитието на технически най-сложните родове войски и оръжие: на танковите и въздушнодесантните, на артилерията и авиацията. За две години тайна мобилизация Червената армия нараснала повече от два пъти, а през същото време числеността на личния състав на танковите войски се увеличила осем пъти. През периода на тайната мобилизация се създавали структурите на бъдещите дивизии, корпуси и армии, те имали команден състав, но войници още нямали, в Деня „М“ оставало да ги запълнят с пушечно месо.

До юли 1941 година всички тайни подготвителни мероприятия приключили и тогава над цялата страна трябвало да проехти призивът за събиране под знамената, оставало открито да се направи онова, което по никакъв начин не може да се направи тайно. Втората главна идея на книгата ми е в това, че **в Деня „М“, в момента на преминаването от тайната към откритата мобилизация, кадровите**

дивизии на Червената армия изобщо не се канели да стоят като бариера по границите и да чакат. Прикриването на мобилизацията (по-точно казано, на откритата ѝ заключителна част) се планирало не посредством стоене на границата, а посредством внезапни съкрушителни удари. Ето някои изказвания по въпроса на видни съветски военни теоретици.

А. И. Егоров (по-късно — маршал на Съветския съюз): „Това не е период на пасивно прикриване на мобилизирането, на стратегическото съсредоточаване и разгръщане, а период на активни действия с далечни цели... Под прикритието на тези действия ще се довършват мобилизацията и разгръщането на главните сили“ (*Доклад Реввоенсовету 20 априля 1932 г.*).

Е. А. Шиловски (по-късно — генерал-лейтенант): „След първия ешелон, който нахлува на територията на противника, се разгръща сухопътната армия, но не на държавната граница, а на завзетите рубежи“ („*Война и революция*“. *Септември — октомври 1933 г.*, с. 7).

С. Н. Красилников (по-късно — генерал-лейтенант, професор в Академията на Генералния щаб): „Да се вдигат огромни маси по обща мобилизация е рискована работа. Значително по-спокойно е да се включват в състава на отделните части хора посредством малки мобилизации... Мобилизацията да се провежда малко по малко, без официалното ѝ обявяване“ („*Война и революция*“. *Март — април 1934 г.*, с. 35).

В. А. Меликов (по-късно — генерал-майор): „Армията за прикриване от момента, в който бъде решено да се премине към активни действия, се превръща в армия за нахлуване“ (*Проблеми стратегического развертывания. 1935*).

Комбриг Г. Исерсон: „Когато тази маса влезе в сражение, в дълбините на страната ще се очертаят силуетите на втория стратегически ешелон на мобилизиращите се войски, след него на третия и т.н. В последна сметка в резултат от «перманентната мобилизация» ще бъде разбит онзи, който не издържи мобилизационното напрежение и се окаже без резерви, с изтощена икономика“ (*Еволюция оперативного искусства. 1937*, с. 79).

Разликата с Първата световна война е в това, че през 1941 година по западните граници на държавата стояла не мирновременна армия, както било през 1914 година, а шестнайсет армии за нахлуване, които през двете години тайна мобилизация били надминали по численост нормалните мирновременни армии. Допълнително към тях от вътрешността на страната тайно се прехвърлял Вторият стратегически ешелон и вече се формирали трите армии на НКВД от Третия стратегически ешелон.

Казват ни, че не всички Сталинови дивизии, корпуси и армии били напълно комплектувани и затова Сталин не можел да нападне. Онзи, който говори така, не е запознат с теорията и практиката на перманентната мобилизация: Първият стратегически ешелон нанася удара, Вторият се стоварва от влаковите композиции, Третият завършва формирането си, Четвъртият... Това е като зъбите на акулата, те растат непрекъснато и на цели редове, изпадналият ред се заменя от нов ред и от още един, и от още един. А дълбоко в устата на акулата се подават редове от съвсем малки зъбчета и се преместват напред. Вярно, може да се каже, че акулата няма да нападне, докато не са ѝ поникнали всичките зъби... Наистина не всичките дивизии, корпуси и армии на Сталин били напълно комплектувани. Но тъкмо в това се състоял дяволският му замисъл. Не можело всичко да се комплектува, тигърът не бивало да се промъква прекалено дълго.

От десетте въздушнодесантни корпуса пет били напълно комплектувани, а останалите едва започвали разгръщането си. Сталин разполагал с 29 механизирани корпуса. Всеки от тях трябвало да има по 1000 танка. Но по 1000 танка имали само три корпуса, четири други корпуса имали по 800–900 танка всеки, девет корпуса имали от 500 до 800 танка всеки. Останалите 13 корпуса имали от 100 до 400 танка всеки. И историците правят извода: щом не всичко е напълно комплектувано, значи Сталин не е можел да нападне Хитлер през 1941 година.

А ние ще разгледаме ситуацията от другата страна. Да, едва пет от Сталиновите въздушнодесантни корпуси са напълно комплектувани, а Хитлер няма нито един. И в целия останал свят няма нито един. Петте въздушнодесантни корпуса били напълно достатъчни за извършването на всякаква операция, за нанасянето на смъртоносен удар по Германия. Ако започнел войната с внезапен удар и обявял Деня „М“, Сталин би могъл през следващите няколко седмици да комплектува още пет въздушнодесантни корпуса и да ги пусне в действие, а целият останал свят не можел и да мечтае за такова нещо. И ако някой е решил да докаже, че Сталин, разполагайки с пет въздушнодесантни корпуса, не е можел да нападне, то тогава нека разпростираме тези доводи и върху Хитлер: след като не е разполагал с нито един такъв корпус, той изобщо не е можел да мисли за нападение. Не всички механизирани корпуси на Сталин били напълно комплектувани. Нека се съгласим, че три корпуса с по 1000 танка във всеки е ужасно малко. Но Хитлер нямал нито един такъв корпус. И в целия свят нямало нито един. И корпуси от по 800–900 танка нито Хитлер, нито който и да било друг нямал. И корпуси от 600 танка през 1941 година никой по света нямал. Имал такива само Сталин. Сталин мислел за бъдещето и подготвял десантни и механизирани корпуси за следващите операции. Онези десантни и механизирани корпуси, които до 22 юни не били напълно комплектувани, можели да се допълнят, да се докомплектуват: парашутистите и танкистите били подготвени, парашутите — готови. Военната промишленост работела във военновременен режим.

Хитлер разполагал всичко на всичко с четири танкови групи. Те можели да бъдат използвани при първия удар, но в резерв Хитлер нямал нищо. А Сталин си подготвял резерви.

От друга страна, ако бил комплектувал и 10-те си въздушнодесантни корпуса, и 29-те си механизирани корпуса от по хиляда танка във всеки, всичките си 300 пехотни дивизии до последния войник, Сталин щял да подплаши Хитлер и Хитлер би бил принуден да нанесе превантивен удар. Между другото и онова, което Сталин бил приготвил за нанасянето на първите удари, било достатъчно, за да подплаши Хитлер.

Военните историци са пропуснали цял исторически пласт. Всичко, за което говоря, е представлявало държавна тайна на Съветския съюз, но същевременно през двайсетте и трийсетте години съветското политическо и военно ръководство разработило първо на теория, а после осъществило на практика небивал в историята план за тайно прехвърляне на страната на военновременен режим, от който неразривно и логично следвали планове за провеждане на внезапни съкрушителни удари. Тези планове се раждали в ожесточена борба на мнения между мощни групировки, отстояващи собствения си подход към проблема за покоряването на света. Страстите били толкова нажежени, че отгласи от полемиката прескачали дебелите стени на Генералния щаб и стигали до страниците на открития печат, осветявайки с отразена светлина размаха на подготовката. Дори І онова, което се публикувало открито, дава представа за намеренията на Сталин и неговите генерали. Запазили са се купища открита литература за това, кое трябва да се включва в предмобилизационния период, как трябва да се провежда тайната мобилизация, как да се нанасят внезапни удари и как под тяхното прикритие да се мобилизират главните сили и да се вкарват в сраженията. Издавало се списание „Мобилизационный сборник“. Настойчиво препоръчвам на всеки, който се интересува от този въпрос, статиите на С. И. Венцов, книгите на А. В. Кирпичников, Е. А. Шиловски, В. А. Мелников, Г. С. Исерсон и В. К. Триандафилов, най-сетне, книгата на Борис Михайлович Шапошников „Мозъкът на армията“.

Анализът на развитието на държавните структури, на военната промишленост и на Червената армия показва, че всички тези дискусии и спорове не били празна схоластика — те се превърнали в стройна теория, а след това били осъществени на практика почти докрай.

Историците до ден-днешен не са обяснили защо Хитлер е нападнал Сталин. Казват, че му трябвало жизнено пространство. Така може да говори човек, който не е чел „Майн кампф“, а там става дума за далечна перспектива. През 1941 година Хитлер имал достатъчно

територии от Брест на изток до Брест на запад, от Северна Норвегия до Северна Африка. Усвояването им било невъзможно и за няколко поколения. През 1941 година Хитлер имал насреща си Британската империя, цялата покорена Европа, потенциално — Съединените щати. За да удържи завладяното, Хитлер бил принуден да се готви за превземането на Гибралтар и за покоряването на Британските острови, без да има морско превъзходство. Нима в тази обстановка е нямал друга работа, освен да разширява жизненото си пространство? Всички велики германци предупреждавали, че не бива да се води война на два фронта. Самият Хитлер виждал главната причина за поражението на Германия в Първата световна война в това, че ѝ се наложило да воюва на два фронта. Лично Хитлер в райхстага уверявал депутатите, че няма да допусне война на два фронта. И нападнал. Защо?

Граф фон Бисмарк бил не само против войната на два фронта, а и на един фронт, ако на този фронт е Русия. И Хитлер нападнал. И, кой знае защо, никой историк не се е заинтересувал от причините за поведението му. Самият Хитлер казал на граф фон дер Шуленбург: „Аз, графе, нямам изход.“

Сталин не бил оставил изход на Хитлер. Тайната мобилизация била толкова огромна, че трудно можело да не се забележи. Хитлер също разбирал какво трябва да се случи в момента, когато тайната мобилизация ненадейно бъде обявена открито...

* * *

Сега нека си представим, че се намираме в Сталиновата вила една топла лятна вечер някъде през 1934 година. Теоретично сме решили, че трябва да се проведе тайна мобилизация с продължителност две години, а преди това — предмобилизационен период от 6–8 месеца, а още малко по-рано трябва да се осъществи голямата чистка. С една дума, всичко трябва да се започне своевременно, няколко години преди главните събития. Кога в такъв случай да бъде започната тайната мобилизация? През 1935 година? Или може би през 1945-а? Ако я започнем по-рано — ще опустошим и разорим страната, ще разкрием картите и намеренията си. Ако я започнем по-късно — ще закъснеем. Какво да правим?

Ами остава ни да направим само едно: ДА НАСРОЧИМ НАЧАЛОТО НА ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА. Като изхождаме от определения от нас срок за започване на войната, да проведем голямата чистка, предмобилизационния период, тайната мобилизация и в предварително установения от нас Ден „М“ да нанесем внезапни удари и да обявим всеобщата открита мобилизация.

Най-видните професионални историци на света сякаш не забелязват онова, което ставало в Съветския съюз през 1937–1941 година, защото, четейки дебелите им книги, не можем и не можем да разберем кой все пак е започнал Втората световна война. Излиза, че войната е възникнала от само себе си и никой не е виновен за разпалването ѝ. Господа историци, препоръчвам ви да сравните съветската теория на мобилизацията с практиката, да сравните онова, което се е говорело в Съветския съюз през двайсетте години, с онова, което се е вършело през трийсетте. И тогава ще престанете да говорите, че Втората световна война е възникнала от само себе си, че никой не е виновен за разпалването ѝ, тогава ще видите същинския виновенник.

ГЛАВА 18

НЕБЕСНИТЕ РОБИ

Трябва да си призная, че обичам летците. Ако чуя, че тормозят някой летец, направо ме заболява сърцето.

Й. Сталин

„Правда“, 25 януари 1938 г.

Посредством филмите, книгите и вестникарските усмивки са ни набили в главите, че през трийсетте младежта се е натискала да постъпва в авиаторските школи, че пред наборните комисии са се редели опашки от желаещи. Точно така си било. На първо време. А после желаещите понамалели. А после и изобщо се изчерпали. И се създава ситуация: от една страна, трябва все повече хора за авиаторските школи, от друга страна — желаещите намаляват. Ами сега?

И още един проблем: производителността на авиаторските школи расте, през 1940-а те изкарвали повече летци, отколкото през всички предишни години, взети заедно, а за 1941 година било планирано да се изкарат повече, отколкото през всички предишни години, взети заедно, включвайки в тях и рекордната 1940-а. Летецът е офицер. Нека си помислим колко жилища трябва да се построят, за да бъдат осигурени само летците — випускници от 1940 година. А за випускниците от 1941 година колко ще потрѣбват? Летецът е офицер, но такъв, който получава двойно повече пари от пехотния си събрат на същата възраст и със същото звание. Представяте ли си колко пари трябва за издръжката на летците от випуска 1940–1941 година? Освен това офицерската униформа. По традиция офицерът летец трябва да бъде обличан по-добре от пехотния си събрат. На пехотния офицер от онова време яката му е с копченца, а за летеца е нужна вратовръзка. И колко вратовръзки трябва да се набавят? Къде е соломоновото решение, което наведнѣж ще посочи решението на всички проблеми?

Другарят Сталин изнамирал соломонови решения за всеки проблем. А ако не намери решение, има си съветници, които ще му подсказат. Решението му подсказал на 7 декември 1940 година началникът на Главното управление на ВВС генерал-лейтенант от авиацията Павел Ричагов: на всички завършили авиаторски училища и школи да не се дават офицерски звания. Следователно жилища за новите летци не трябва да се строят, големи заплати не трябва да им се изплащат, няма защо да бъдат обличани с контешка униформа.

В някои страни съществуват изключения: военният летец е сержант. Но това е там, където материалното положение и общественият статус на сержанта са по-близки до офицерските, отколкото до войнишките. А у нас сержантът на редовна служба е безправен човек. Спи в казармата заедно с войниците, яде същата чорба, носи същите брезентови ботуши. Сержанта го пушат в отпуск, както и войника: веднъж или два пъти месечно за по няколко часа. А могат и да не го пуснат. Няма смисъл да ви разказвам какво е съветската казарма. Съветската казарма трябва да я опознаеш на собствения си гръб. Моят личен престой в образцови показателни казарми обхваща десет години — от юли 1958 до юли 1968-а. Образцовата казарма — това е спално помещение за двеста — триста души, това са подравнени кревати и лъснат под, това е ставане и лягане за трийсет секунди, това е старшина, който ти креци непрекъснато и през десетте години (старшините се сменяха, но викането не секна нито веднъж). Съветската казарма — това са прелести, за чието описване една книга в никой случай не може да стигне. В казарма се живее лесно, защото всеки войник го чака уволнение. „Уволнението е неизбежно като рухването на капитализма!“ — пишеха нашите войничета по стените. Още по-лесен е животът в казармата за курсанта, защото го чака офицерско звание, а с офицерското звание вървят още много неща.

Самият началник на ГУ на ВВС генерал-лейтенант Павел Ричагов бил минал през съветската казарма, бил завършил авиационна школа през 1931 година. През 1940 година генерал-лейтенант от авиацията Ричагов е на 29 години. В ушите му вероятно още не са заглъхнали виковете на старшината. И ето че той предлага на Сталин випускниците на авиационните и техническите училища да не се дават офицерски звания, след випуска да им се дадат сержантски звания и да бъдат оставени на казармено положение.

Който не е живял в образцова казарма, не може да си представи дълбочината на това зверство. Съветският курсант издеянва до випуска само защото в края на тунела се вижда светлина. Съветският курсант върви към випуска като магаре подир моркова, който му окачват като примамка на въженце пред муцуната. Вярно, накрая му дават да изхрупа моркова. Но да завършиш офицерско училище и да не си получиш моркова...

Онези курсанти, които били приети в училищата през 1940 година, не се тюхкали кой знае колко, тях ги били обучавали по съкратени програми и нищо не им обещавали още от самото начало. Но през 1940 година много хиляди курсанти завършвали авиаторските училища по старите тригодишни програми и точно преди випуска, който се присънвал на курсантите всяка нощ, те получават сталинско-ричаговския сюрприз: офицерски звания няма да има. Направо да извикаш: „Те ти, булка, Спасовден!“ Ентузиастът постъпвал в офицерско училище, давал на родината младините си срещу лейтенантски звездички и, не щеш ли, мустакатият чичко след завършването на училището ти казва: звездички няма да има!

В мемоарите на съветските летци често срещаме тази ситуация. „Пристигнаха младоците. Те бяха пилоти, завършили нормални военни авиационни училища с тригодишен срок на обучение, но получили при випуска воински звания «сержант»“ (*Генерал-лейтенант от авиацията Л. В. Жолудев. Сталъная ескадрилья, с. 41*).

А генерал-майорът от авиацията В. А. Кузнецов бил сред онези, които след офицерското училище били произведени в чин „сержант“. В началото на войната той се озовал в полк, който се формирал в тила, и се срещнали летци, които преди това били произведени в чин лейтенант, и онези, които малко по-късно получили сержантски пагони. „В огромната казарма е неуютно. Железните войнишки кревати са на два етаж... В казармата е много тясно... Сержантите с възхищение и нескривана завист поглеждат вишневите звездички и ушитата по мярка униформа...“

А после идва сутрешният развод. Появяват се командирът на полка Николаев и комисарят Шведов.

„Полковникът направи няколко крачки, спря се, донякъде смаяно погледна строя, после Шведов и, сочейки нашата група с ръка, попита: «Какви са тия?»

Шведов му отговори нещо. Николаев се обърна мълком и закричи към щаба.

След него тръгна и комисарят.

— Пилци! — дочухме вече отдалеч...“

Връща се комисарят:

„— Командирът е недоволен от равнението на строя и от външния ви вид. Кльоцави му се струвате...“ (*Серебряные крылья, с.*

36).

Летците явно не са соколи. Недохранени петленца от инкубатор.

Ако наричаме нещата със собствените им имена, спрямо десетките хиляди млади пилоти Сталин и Ричагов приложили една хватка на дребните картаджийски ментърджии: обяснили на начинаещите правилата на играта, дълго играли, а после в края на играта заявили, че правилата са се променили...

Но нека оставим настрана моралните проблеми. Въпросът е юридически: въз основа на какво пилотите сержанти трябва да бъдат държани в Червената армия? Випускниците от 1940–41 година били дошли доброволно в авиационните училища и школи през 1937–38 година, когато всеобщата военна повинност не съществувала. До септември 1939 година в армията, авиацията и флота призовавали само някои. Продължителността на службата в авиацията била две години. През 1937–38 години младите момчета доброволно били предпочели вместо двете незадължителни години войниклък трите каторжни курсантски години. На 1 септември 1939 година била въведена всеобщата военна повинност и срокът на службата бил удължен, в авиацията започнали да служат по три години вместо по две. Курсантските години се зачитат за редовна военна служба, дайте им офицерските звания и ги дръжте в авиацията чак до пенсиониране или ги пуснете да си ходят: трите години казарма те са си ги отбили. Повече по закон не трябва да служат. Не може да се измисли повод, въз основа на който те трябва да бъдат държани във военната авиация, на всичко отгоре и на казармено положение, тоест като роби в клетки.

Но Ричагов измислил. Сталин одобрил. Нов закон: продължителността на задължителната служба в авиацията да се увеличи на четири години. Върховният съвет единодушно гласувал и вече няма проблеми: продължителността на службата в авиацията е четири години, а вие сте отбили само по три. Още една година, драги другари.

Още една година. А после?

За войната са написани планини от монографии и дисертации, но в никоя от тях няма да намерим отговор на въпроса какво се е канел да прави Сталин със стадата от пилоти след изтичането на тази година. На този въпрос не само няма отговор, а и никой не го е задавал. А въпросът е интересен. С тарикатско законодателство десетки хиляди летци са оставени на военно положение до есента на 1941 година. През 1941 година Хитлер нападнал и премахнал въпроса. Но Сталин не очаквал Хитлеровото нападение и не вярвал в него. Какво ли е мислел да прави Сталин със стадата от летци след есента на 1941 година?

Офицерско звание не може да им се даде. Сталин и бездруго имал близо 600 000 офицери, като не броим НКВД. Освен това през 1941 година военните училища и курсове подготвят випуск на 230 000 нови офицери предимно за пехотата, артилерията и танковите войски. Ако и на летците се дадат офицерски звания, заедно с НКВД Сталин ще има един милион офицери. Сталин имал горе-долу толкова офицери, колкото били войниците на цар Николай. Съсипия. Така че даването на офицерски звания на випускниците на авиационните училища и школи е невъзможно по икономически съображения. На Сталин такова нещо и през ум не му минавало: никъде няма да открием указания, че е било планирано или започнато строителството на жилища за такова количество летци, няма да намерим следи от нареждания за масово ушиване на униформи за астронимическата бройка летци, няма да открием в бюджета милиардите, които са щели да бъдат изплащани на летците випускници, ако бѐдели произведени в офицерски чин.

Та какво трябвало да направят с тях през есента на 1941 година? Да ги пуснат да се разотидат по домовете си? Скѐпичко излиза: три години са ги подготвяли, в подготовката им са вложени милиарди, изгорени са милиони тонове първокачествен бензин, потрошени са доста самолети с курсанти и инструктори, а сега да ги пуснеш? След

няколко месеца летците ще загубят навиците си и всичките усилия ще отидат на вятъра.

Дали пък да не се издаде още един закон и те да бъдат държани в казармите пета година и шеста, и седма като роби на галерите, приковани с вериги за веслата, тоест за самолетите? Добър вариант, но няма да мине. Летецът трябва да лети постоянно. Нека си направим сметка колко самолета ще трябва за всичките тези летци, колко инструктори, колко бензин ще се изгаря всяка година. И на Сталин му оставал само един изход: **ДА ЗАПОЧНЕ ВОЙНАТА ПРЕДИ ЕСЕНТА НА 1941 ГОДИНА.**

Прост бил Сталиновият замисъл: нека влязат във войната като сержанти, някои ще оцелеят, те ще станат офицери, те ще станат авиационни генерали и маршали. А повечето ще загинат като сержанти. За убит сержант на семейството не трябва да се изплащат пари. Икономия.

Подготовката на летци в такива количества е мобилизация. Тотална. Започнем ли мобилизация, ще стигнем до икономически крах или до война. Сталин разбирал това най-добре от всички. Икономическият крах не влизал в плановете му.

А сега нека погледнем ситуацията с очите на млад момък, който след завършването на училището е получил сержантски чин. В отпуск след производството не го пуснали, пари не му дали, униформата му е войнишка, живее в казарма, спи на войнишки креват, сърба войнишка чорба, ходи с брезентови ботуши (кожените ботуши от склада по нечия заповед са натоварени на вагони, изпратени на западните граници и там стоварени направо на земята). Нашият сержант не унива. Може и с брезентовите да лети. Друго го тревожи: избрал си е професия за цял живот, решил е да стане офицер летец, киснал е три години в училището, въведоха допълнителна година, тя ще изтече през есента на 1941 година, а после? Приятелите му от средното училище за четири години са получили професия, стъпили са на крака, един работи като следовател в НКВД, стърже с пила зъбите на враговете на народа, друг е инженер в танков завод, а той е изпратен за зелен хайвер. Три години е учил, ще служи още една година и ще остане с празни ръце. Защо е летял? Защо си е рискувал живота? Защо по цели нощи е зубрил формули? Решил да посвети живота си на авиацията и добре щяло да е, ако тогава, през 1937-а, му откажели, а го приели, похабил четири години от живота си и сега през есента на 1941 година ще го изгонят от авиацията и от армията. На кого е нужна професията летец-бомбардир? Да иде в гражданската авиация? Там собствените си хора се чудят къде да дянат.

Сега нека се замислим ще препоръча ли сержантът випускник на по-малкия си брат да избере авиационна професия. И без приказки е ясно: няма защо да постъпва човек в авиационно училище, нищо не ти дават тия училища, летиш, летиш, а накрая те изритват на улицата.

Кой глупак при това положение ще се запише в авиаторско училище? На кого му трябва да учи в офицерско училище и да си остане войник? На кого му трябва да учи и да се намери накрая в небрано лозе? А Сталин и Ричагов не се спират. Не само летецът сега е сержант, а и старши летецът е сержант, и командирът на звено е сержант, и заместник-командирът на ескадрила е сержант. Толкова

авиационни ескадрили и полкове са разгърнати, че страната е способна да даде офицерски привилегии само на командирите на ескадрили и нагоре. А всички летци и командири на звена и дори заместник-командирите на ескадрили от пролетта на 1941 година да преминат на казармено положение. Че инак ще забравят какво е да ти крещи старшина.

Та кой след всичко това доброволно ще се запише в авиаторско училище? На кого му е изтрябвала такава романтика?

Другарите Сталин и Ричагов били предвидили и това. И затуй заповедта от 7 декември 1940 година предвиждала не само производство на летците в чин сержант, но и отказване от доброволния принцип на комплектуване на авиаторските училища.

Такова нещо в историята на световната авиация не се било случвало.

Надявам се, че няма да се повтори.

На 7 декември 1940 година в Съветския съюз бил въведен принципът на принудително комплектуване на авиаторските школи.

ТОВА Е ВОЙНА.

Никоя страна в света не се решила на такава крачка дори през войната. Хората навсякъде летят доброволно.

Въвеждането на принципа на принудително комплектуване на авиаторските школи е не просто война, а война всеобща и война агресивна. Ако в отбранителна война принуждаваме някого да лети, това крие рискове, в небето човекът е волна птица — ще кацне при противника, а като пленник никой не може да го принуди да лети.

Използването на летци роби е възможно само в победоносна настъпателна война, когато сме нанесли внезапен удар по летищата на противника и танковите клинове разцепват противниковата земя. В тази ситуация за летеца роб няма смисъл да бяга, след няколко дена все едно ще попадне в лапите на НКВД.

Сега му е времето да се запитаме: а може ли летец роб да бъде научен да лети против волята му? Може ли да бъде научен на висш пилотаж роб, на всичко отгоре за трите-четирите месеца, които Сталин и Ричагов от декември 1940 година отпуснали за подготовка?

Не може.

Но висш пилотаж не им трябвал. Нали не ги подготвяли за отбранителна война. Нали не ги подготвяли за отблъскване на агресия

и водене на въздушни боеве. Подготвяли ги за самолета „Иванов“, който бил разработен специално за такъв случай. Подготвяли ги за ситуацията: излитаме на разсъмване, движим се на плътна група подир лидера, по негова команда хвърляме бомбите над заспалите летища, завиваме плавно и се връщаме. На това можело да бъде научен за три-четири месеца дори роб, още повече че „Иванов“ Су-2 бил конструиран тъкмо за такива летци. И ако някой при кацането се блъсне в дърво — чудо голямо: другарят Сталин има предостатъчно сержанти летци. И самолети „Иванов“ съветската промишленост се канела да произведе предостатъчно. Така че решили да минат без висш пилотаж и без въздушни боеве.

Тъкмо тогава прозвучал лозунгът на генерал-лейтенант от авиацията Павел Ричагов, с който той влязъл в историята:

„Стига сме се занимавали с фигурно пързаяне!“

ГЛАВА 19

ЗА ПАША АНГЕЛИНА И ТРУДОВИТЕ РЕЗЕРВИ

Мобилизационна готовност трябва да имат не само военните заводи, а и цялата промишленост: във военно време цялата промишленост ще е военна.

Й. Сталин
1940 г.

Паша Ангелина била известна в цялата страна. Паша Ангелина се усмихвала от първите страници на вестниците и списанията. Не, тя не е актриса. Паша Ангелина е първата в страната трактористка и бригадирка на първата женска тракторна бригада. Тя била се прочула не само с трудолюбието си, а и с мъдростта си. Журналистите ходели на стада подир трактора ѝ и много пъти нейните мисли се превръщали в ефектни заглавия на първите страници на централните вестници: „Трябва да работим по-добре!“, „По-добре трябва да работим“, „Да работим по-добре трябва!“ и т.н.

Но същинската слава кацнала на рамото на Паша Ангелина в навечерието на войната, когато номенклатурната трактористка издигнала нов лозунг: „Сто хиляди дружки — на трактора!“ Не знам лично Паша ли го е измислила или някой ѝ го е подсказал, но съветската преса го подела, многократно усилила и призивът заехтял над страната от високи и ниски трибуни, от вестникарските страници, от милионите високоговорители. Призивът бил чут и ето че за кратко време в Съветския съюз били подготвени не сто, а ДВЕСТА хиляди трактористки (*Великая Отечественная война. Энциклопедия, с. 49*).

Тук съм длъжен специално да подчертая, че става дума за мирни трактори, които орат необятните нивя на нашата безкрайна родина: нека нашата велика родина цъфти като пролетна градина, нека по нейните мирни нивя кротко боботят трактори, покорни на нежните женски ръце.

Сега да се сетим за мъжете. Щом „двеста хиляди дружки“ уверено са хванали лостовете на селскостопанските трактори, измествайки двеста хиляди трактористи, какво да правят горките мъже? За мъжете недейте се грижи.

За мъжете се бил погрижил Генералният щаб. Така станало (чиста случайност, разбира се), че призивът на Паша Ангелина към жените много точно съвпаднал с началото на тайната мобилизация на Червената армия, на която в момента много ѝ трябвали сто хиляди, а после още сто хиляди опитни трактористи за танковете, артилерийските влекачи и тежките инженерни машини. „Освободителните походи“, които водела Червената армия през 1939–40 година, представляват не само създаване на удобни плацдарми за завладяването на Европа, не само проверка на теориите и плановете „в обстановка максимално приближена до бойната“, „освободителните походи“ и малките войни са прикритие на голямата мобилизация. Днес, да речем, „освобождаваме“ Полша — от това село взели в армията трима трактористи, от онова — петима. Дори имаше такъв филм — „Трактористи“, с демонстрация на настъпателната мощ на танковете БТ-7.

„Походът“ завършва победоносно, а трактористите вече не се прибират в селата си, остават в Червената армия. Вместо тях лостовете на тракторите ще хванат дружките. А утре „освобождаваме“ Финландия отново там прибрали десетина трактористи, тук десетина, а на техните места ще дойдат грижовните дружки. Така малко по малко, неусетно „двестата хиляди дружки“ се впрегнаха в ярема на мирния труд, освобождавайки силните, опитни трактористи за по-важни дела...

Намерили се подражателки на Паша Ангелина. И ето че смаяният свят се научава за първата женска локомотивна бригада. Оказало се, че съветската жена е способна да хвърля въглища в локомотивната пещ не по-зле от мъжа. И на торфените находища съветските жени не се изложили. Станало ясно, че и при строежа на

железопътни линии (които по неизвестни причини се удължавали към западните граници) съветската жена е способна да мъкне не само траверси, а и релси. Вярно, впрягали ги с десетки на една релса. Но няма значение! Мъкнат!

Генерал-полковник от инженерно-артилерийската служба Б. Л. Ванников (по онова време нарком на отбранителната промишленост на СССР, член на ЦК на партията) свидетелства: „До началото на 1940 година жените представляваха 41% от всички работници и служители в промишлеността. Те бързо овладяваха производството на най-отговорни и сложни участъци, а при много операции действаха дори по-сръчно от мъжете“ (*Вопросы истории*. 1969, кн. 1, с. 128).

Същото е повторил маршалът на Съветския съюз Д. Ф. Устинов в книгата си (*Во имя победы*, с. 107), а маршалът на Съветския съюз С. К. Куркоткин в своята (*Тыл Советских Вооруженных Сил в Великой Отечественной войне*, с. 23). А мен ме учуди: защо пък големите началници говорят за началото на 1940 година? Би било по-интересно, ако ставаше дума за началото на 1941-ва, а най-добре — за средата на 1941 година.

Но за това мълчат. Процесът вървял стръмно нагоре. И ако се публикуват цифрите към момента на германското нападение, неизбежно ще възникне въпросът: а с какво са се занимавали по това време съветските мъже, къде са се дянали те?

3

Но далеч ли ще стигнеш, ако яхнеш само жените и техния ентузиазъм? Не е ли време другарят Сталин да впрегне и юношите?

Време е.

В съветските музеи ще ви покажат снимки от военното време: кльощаво момченце управлява огромен струг. Изработва оръдейни снаряди. Преизпълнява нормата. А за да стига с ръцете лостовете, грижовно са му подложили два снарядни сандъка. Ах, какъв ентузиазъм! Ах, какъв патриотизъм!

Но в музея няма да ви разкажат, че хлапетата са били натикани във военните заводи със стотици хиляди и с милиони принудително ПРЕДИ Хитлеровото нападение.

Нека вземем вестник „Правда“ от 3 октомври 1940 година и на първа страница ще прочетем смайващото съобщение, че се въвежда такса за обучението в горните класове на обикновените училища и във висшите учебни заведения. Мотивировката е: „като се взема под внимание порасналото равнище на благосъстоянието на трудещите се“. Цените са соленички. Те ти работническо-селска власт!

Смисълът на въвеждането на такси за обучението в училищата става ясен, ако човек прочете на същата страница указа „За държавните трудови резерви на СССР“.

В съответствие с указа в СССР се създава Главно управление на „трудовете резерви“. То контролира първоначално 1551 „учебни заведения“ и е подчинено пряко на главата на правителството, тоест на Молотов, а от май 1941-ва — лично на Сталин.

Предвижда се увеличаване на броя на „учебните заведения“. Записването в „учебните заведения“ е принудително като мобилизирането в армията. Възрастта — от 14 години. Обучението — „съчетано с изпълняване на производствени норми“. Бягството от „трудовете резерви“ влече след себе си излежавало на сериозна присъда в романтични за юношеството краища. Дисциплината в „трудовете резерви“ е казармено-затворническа. Срокът на обучение — до две години. Производствените норми — почти като за

възрастните. Вярно, докато трае обучението, държавата осигурява учениците с „безплатна храна и обмундировка“. Това е представено като грижа на партията и правителството за подрастващото поколение. Аз чак се просълзах. А след това се сетих, че и в затворите нашата родна държава осигурява безплатна храна и обмундировка. Грижовен бил другарят Сталин.

Кремълските историци са пропити с носталгия по онези славни времена:

„Особено значение имаше мобилизационната форма на привличането на младежите и девойките към обучението в «трудовете резерви» за разлика от принципа на доброволното постъпване“ (*Великая Отечественная война. Энциклопедия, с. 729*). Ах, колко прекрасно е насилието!

А с какво ще се отблагодари младият пролетарий за толкова трогателните грижи на родината? Указът е предвидил и това: след приключването на обучението работникът е длъжен да отработи четири години в завод, без да има правото да избира място, професия и условия за работа.

Още първата мобилизация в „ТР“ („трудовете резерви“) дала милионен улов, а и след това цифрите били седемзначни.

Насилствената мобилизация на малолетни в промишлеността означавала **МОБИЛИЗАЦИЯ НА ПРОМИШЛЕННОСТТА**, нейното прехвърляне на военновременен режим.

През октомври 1940 година планът „Барбароса“ още не е подписан. Хитлер още не се е претрашил да тръгне на война срещу Сталин. А Сталин се е претрашил.

Указът за въвеждането на такси за обучението в училищата и висшите учебни заведения имал за цел да изтика на улицата повечко младежи. Най-високи цени били въведени в учебните заведения, които подготвяли ненужните по време на война музиканти, актьори и художници. Цените изгонвали ученика и студента от класните стаи и аудиториите, а „ТР“ поглъщали юношеството с лакомите порти на военните заводи.

Въвеждането на системата на „трудовете резерви“ не е просто подготовка за голяма война. Това е подготовка за голяма освободителна война на територията на противника.

„Трудовете резерви“ се използвали в авиационната, артилерийската, танковата промишленост и в много други отрасли. Ето един от примерите за това, как съветското ръководство се канело да използва в случай на война непълнолетните, мобилизирани в железопътния транспорт. Вече знаем, че съветските железопътни войски преди войната се готвели не да разрушават нашите железопътни линии в хода на отбранителни операции, а да възстановяват железопътните линии на противника, вървейки по петите на настъпващите части на Червената армия, и да ги разширяват според съветския стандарт.

Маршалът на Съветския съюз С. К. Куркоткин свидетелства, че според пресмятанията на съветското командване (те всичко били пресметнали!) едновременното възстановяване на деветнайсетте западни железопътни направления изисквало интензивния труд на 257 000 съветски войници жепейци. Съветското командване решило да задели за тази работа само 170 000 войници, а недостигът от 87 000 да бъде компенсиран с работата на специални отряди на „трудовете резерви“, наброяващи 100 000 души (*нак там, с. 52*).

Добра идея.

С нападението си Хитлер осуетил осъществяването на тези добри идеи на съветските маршали. До възстановяване на железопътни линии на „освободени“ територии през 1941 година не се стигнало.

ГЛАВА 20

ЗА ЗАВОЕВАНИЯТА НА ОКТОМВРИ

Когато наближи войната, работният ден бе удължен на 10 часа, а от пролетта на 1941 година и на 12.

Г. Озеров

„Туполевская шарага“, с. 44

Комунистите дошли на власт под красиви лозунги. Още през 1905 година във вестник „Новая жизнь“ те отпечатали програмата на партията си. Сред многото други точки виждаме: къс работен ден с пълна забрана на извънредния труд, забрана на нощния труд, забрана на детския труд (под 16 години), забрана на женския труд в отраслите, където той е вреден за женския организъм, въвеждане на два почивни дни седмично. Естествено, два разделени почивни дни не се признавали за пълноценна почивка: трябвало двата дена да са заедно. И още сума неща са написани там, но същината на програмата (и на всички останали комунистически програми) може да се изрази с един лозунг: ще работим все по-малко и по-малко, а ще получаваме все повече и повече. Лозунгът е привлекателен. Той се харесал на милиони глупаци и през октомври 1917-а комунистите взели властта, което било съпроводено от радостните вопли на онези, на които им се искало да работят по-малко. Комунистическата власт не се отричала от обещанията си, но добрата комунистическа власт трябва да бъде удържана, трябва да бъде защитавана от външните и вътрешните врагове, а за това се иска много оръжие, следователно хората трябва да бачкат повече, отколкото преди това, защото иначе ще се върнат капиталистите и пак ще започнат да експлоатират трудовите маси.

За да защитят добрата власт, комунистите въвели драконовски порядки в заводите: всеки работник е войник от трудовата армия, умри, но изпълни неизпълнимата норма, защото иначе капиталистите ще се върнат...

„Вярно ли е — питал Лев Троцки на III Общоруски конгрес на профсъюзите през април 1920 година, — че принудителният труд винаги е непродуктивен? Чуйте моя отговор: това е най-жалкият и най-вулгарният предразсъдък на либерализма.“ И Троцки се заловил да формира работнически армии според най-зверските препоръки, изложени от Маркс в „Манифест на комунистическата партия“. Маркс вярвал в робския труд (да препрочетем още веднъж „Манифеста“) и Троцки вярвал. Робският труд давал резултати, докато страната се

намирала във война. Но гражданската война приключила и в мирните условия робският труд се оказал непроизводителен. Страната била поразена от невиджана криза и заводите били затворени, хората останали без работа. Комунистите се борели с безработицата посредством скъсяване на работния ден и работната седмица, при което превърнали всички в полубезработни със съответни заплати. Вместо седемдневната седмица въвели петдневна: четири дена работим, петия почиваме. И седмиците в годината станали не 52, а 73 със съответния брой почивни дни. А освен това въвели цял куп празници като, да речем, „ден на Парижката комуна“. Стига да иска човек, много празници може да измисли. И работният ден станал къс за почуда на цял свят. Това се провъзгласявало за завоевания на работническата класа, за завоевания на Октомври...

А после работният ден малко по малко започнал да се разтегля. Страната взела да набира обороти. Заехтели петилетките. Към небето се извисили строежи: Днепрогес, Магнитка, Комсомолск. Вярно, заплатите, по-точно казано, покупателната им способност, се били заковали на равнището на помощите за безработни. Хората работели все повече, но жизненото равнище изобщо не се покачвало, макар другарят Сталин да бил заявил, че животът е станал по-добър и по-весел. Всичко създадено от народа отивало в бездънната бъчва на военнопромишления комплекс и се поглъщало от Червената армия. Построили, да речем, Днепрогес, до него — алуминиев комбинат. Американският изследовател Антъни Сютън, който е събирал материали за предаването на западни технологии на Сталин, съобщава, че Запорожският алуминиев комбинат е бил най-мощният и най-модерният в света (*Antony C. Sutton. National Suicide: Military Aid to Soviet Union. P. 174*). Електричеството на Днепрогес отива за производството на крилатия метал, а всеки знае каква продукция изкарват авиационните заводи. И с Магнитка картината е същата: строим високи пещи, мартенови пещи, леем стомана, произвеждаме най-много танкове в света, но жизненото равнище от това ни най-малко не може да се покачи. Или Комсомолск. Задбайкалските комсомолци (ЗК)^[1] с геройски усилия строят в тайгата приказен град. Защо? Ами Защото тук с безплатен труд, след като всичко необходимо идва от Америка, се изгражда най-мощният авиационен завод в света.

А маховикът набирал обороти. И трябвало да се работи все повече и повече. Ето че петдневната работна седмица била превърната в шестдневна и работният ден бил увеличен до световните стандарти, че и малко над тях. И празниците били поокастрени: трябва, естествено, да се празнува денят на Лениновата смърт, но през извънработно време.

А после настъпила 1939 година, след нея — 1940-а. И някак неприлично станало човек да се сеца за „завоеванията на Октомври“, за обещанията на комунистическата партия, за нейните лозунги.

---

[1] Авторът намеква, че това са били не комсомолци, а концлагеристи. — Б.пр. ↑

През 1939-а в колхозите били въведени задължителни трудови норми: членуването в колхоза е доброволно, но не си ли изпълниш нормата — влизаш в затвора.

На 27 май 1940 година като гръм от ясно небе дошло постановлението на Съвета на народните комисари „За издигането на ролята на майстора в заводите на тежкото машиностроене“. Постановлението, меко казано, било сурово. Майсторът в завода получавал права, в никой случай не по-малки от онези на ротния старшина. Четеш постановлението и вместо чичо Вася с очила с железни рамки, с оплескана с машинно масло престилка и с шишенце водка в левия джоб си представяш надзирател с бич на строежа на египетска пирамида или с бамбукова тояга — на строежа на Великата стена.

На 26 юни 1940 година над страната проехтял указът „За преминаването на осемчасов работен ден, на седемдневна работна седмица и за забраняването на самоволното напускане на предприятията и учрежденията от работниците и служителите“. И да ти харесва, и да не ти харесва майсторът с бамбуковата тояга, не можеш да напуснеш завода. На която работа те е заварил указът, на нея ще си останеш. Забранено е да подадеш молба за напускане и да се махнеш. Работниците са зачислени към завода, както гребците на галерите били приковани с вериги за греблата, както съветските колхозници — към колхоза, както недоучилите летци — към самолетите. Имало ли е смисъл да теглят куршума на император Николай Александрович и на синчето му, за да се окажат зачислени към завода заедно със струговете и конвейерите? Може дълго да се разказва за ужасите на самодържавието, но по Николаево време такива неща не ставали.

Указът от 26.06.1940 г. още със заглавието си влизал в противоречие не само с приетите в света правила, но и със самата сталинска конституция от 1936 година, хем с много от членовете ѝ

едновременно. Сталинската конституция например гарантирала седемчасов работен ден.

И още същия ден — постановлението на СНК „За повишаването на трудовите норми и понижаването на разценките“.

На 10 юли 1940-а още един указ: „За отговорността за произвеждане на недоброкачествена продукция и за неспазване на задължителните стандарти от промишлените предприятия“. Ако майсторът с бамбуковата тояга не се справя, другарите от НКВД ще му помогнат. Между другото указът е насочен и срещу майстора: ако не внимава както трябва за качеството на продукцията, той пръв ще влезе в пандиза.

А указите се нижат един след друг. На 10 август 1940 година: „За наказателната отговорност за дребни кражби в производството“ — изпращане в концентрационен лагер за една отвертка, за изнесена в джоба гайка. На 19 октомври 1940 година още един указ: „За реда за прехвърляне на инженери, техници, майстори, служители и квалифицирани работници от едни предприятия и учреждения в други“. Сам не можеш да се преместиш от една работа на друга, обаче растат снарядните, оръдейните, танковите и авиационните заводи, те се комплектуват с работна ръка планово и централизирано: ти, ти, ти и ей тия десетимата, стягайте си куфарите, утре ще заминете закъдето ви заповядат... Това вече е троцкизъм. Троцки мечтаел всеки да бъде „войник на труда, който не може свободно да се разпорежда със себе си, ако му е наредено да бъде прехвърлен, трябва да изпълни нареждането; не го ли изпълни — ще бъде смятан за дезертър, подлежащ на наказание“ (*реч на IX конгрес на партията*).

Всеки указ от 1940 година щедро обещава по няколко години тъмничен затвор, най си патели кръшкачите. Според указа от 26 юни за кръшкане вкарвали в затвора, а за кръшкане се смятало закъснение за работа над 20 минути. Повреди се трамваят, закъснееш за работа, закъснелите се изпращат в лагерите: там не ще им позволят да закъсняват.

Много пъти съм чувал дискусии на комунистически професори: а не е ли бил Сталин параноик? Я колко доказателства има: комунисти вкарвал в затвора, палачи (да речем, Тухачевски и Якир) разстрелвал...

Не, другари комунисти, Сталин не е бил параноик. Голямото вкарване в затворите и лагерите било нужно, за да могат след него да

се въведат указите от 1940 година и никой да не смее да си отвори устата. Указите от 1940 година са окончателното прехвърляне на страната на военновременен режим. Това е мобилизация.

Трудовото законодателство от 1940 година било толкова съвършено, че през войната не се наложило нито да го променят, нито да го допълват.

А работният ден дебелеел и се разширявал: деветчасовият неусетно се превърнал в десетчасов, после в единайсетчасов. И разрешили извънредния труд: ако искаш да изкараш някоя рублика — остани вечерта. Правителството печата пари, раздава ги на любителите на извънредния труд, а после изцежда обратно тия пари от населението посредством заемите за отбраната. И на хората пак не им достигат парите. Тогава правителството им влиза в положението: можете да работите и без почивни дни. Вярно, после това било въведено за всички — да работят без почивни дни. Леонид Илич Брежнев по онова време бил секретар на Днепропетровския обком по отбранителната промишленост: „Заводи, произвеждащи подчертано мирна продукция, преминаваха на военни релси... Не знаехме какво е почивен ден“ (*Малая земля*, с. 16). Щом Брежнев не знаел какво е почивен ден, дали са били давани почивни дни на хората, които той командвал? И така било не само в Днепропетровск. В. И. Кузнецов след войната станал академик, един от видните съветски ракетни конструктори, заместник на С. П. Корольов. Преди войната пак бил конструктор, само че с по-нисък ранг. И била поставена задача да се разработи нов прибор за управляване на артилерийския огън. Работа за сума години. Заповядали им: за три месеца. „Работехме до късно, без почивни дни, без отпуски. Когато излизахме от портала, връщахме пропуските, а срещу тях получавахме паспортите си. Веднъж на портала ме викнаха настрана:

— Ето ти, Кузнецов, талони за трапезарията, ето ти ключа от стаята, там има бюро и креват. Докато не си свършиш работата, ще живееш в завода...

Трите месеца «затворничество» отлетяха като един дълъг ден. Приборите експедираха от завода през нощта“ („*Красная звезда*“, 7 януари 1989 г.).

В статията за Кузнецов думата „затворничество“ е сложена в кавички. Ясно е защо: нито съд, нито следствие, нито обвинения — просто му заповядали три месеца да работи денонощно и той работил.

А бъдещият началник на Кузнецов и създател на първия спътник С. П. Корольов през ония славни времена бил в панделата. И още мнозина заедно с него. И изведнъж на нова сметка започваш да разбираш смисъла на голямата Сталинова чистка. На Сталин му трябвали най-добрите самолети, най-добрите танкове, най-добрите оръдия в стахановски срокове, само че без да се плащат много пари за разработването им. И ето че конструкторите лежат по затворите и работят безплатно: ако направите най-добрия в света пикиращ бомбардировач, най-добрия танк, най-доброто оръдие — ще ви пуснем. Конструкторите бачкат не за Сталински награди, не за вили по кримските брегове, не за хайвер и шампанско, а за собствените си глави: ако самолетът не стане, ще ги засилят към Колима.

Конструкторските бюра на Туполев, Петляков и мнозина други били опандизени в пълен състав и творели зад решетките на затвора: хем сигурно, евтино и бързо, хем тайните не могат да бъдат издадени. Спомня си заместникът на Туполев Г. Озеров: „Сътрудниците от «цивилизацията» бяха прехвърлени на задължителен десетчасов работен ден, повечето неделни дни и те работят... Сред народа зрее увереност, че войната е неизбежна, хората го разбират с вътрешното си чувство...“ (*Туполевская шарага*, с. 99).

А после работният ден бил увеличен и на 12 часа. В затворническото конструкторско бюро, ако те хранят нормално и си на топло, може да се работи и повече. А на сечищата в тайгата? Списание „Новое время“ (1991, кн. 32, с. 31) съобщава: „От 1 януари дажбите на затворниците бяха намалени. Защо? Може би и тук е дала отражение подготовката за бъдещите сражения?...“ Тъкмо така е — подготовката за бъдещите сражения.

Адмиралът на флота на Съветския съюз Н. Г. Кузнецов с гордост съобщава:

„За нуждите на отбраната се отпущаха фактически неограничени средства“ (*Накануне*, с. 270). Редно би било в случая думата „отбрана“ да се сложи в кавички, но инак всичко останало е правилно. И тъй като за нуждите на войната се отделяли средства без ограничения, другаде трябвало да се въвеждат ограничения, да се правят икономии. Икономисвали от затворниците, от работническата класа, от трудовата интелигенция, от колхозното селячество.

Но и по върховете хвърчали глави. Ще намерим отгласи от великата битка в пресата от онова време. Списание „Проблеми економики“ от октомври 1940 година: „Представителят на диктатурата на работническата класа, съветският директор на предприятие, притежава абсолютна власт. Думата му е закон, властта му в производството трябва да е диктаторска... Съветският стопански ръководител няма право да отбягва използването на най-остро оръжие — властта, която са му поверили партията и държавата. Командир на производството, отбягващ да прилага най-жестоки мерки за въздействие спрямо нарушителите на държавната дисциплина, се дискредитира в очите на работническата класа като човек, който не оправдава доверието.“ И излизало: майсторът е диктатор над работниците. А неговият началник — диктатор над майстора, и така все по-нагоре и по-нагоре чак до директора, който е диктатор в завода. А над него също има сума диктатори. И колко съзвучие е това, което се казва за директора диктатор, с дисциплинарния устав от 1940 година: за да накара подчинените си да му се подчиняват, командирът има право и е длъжен да използва всички средства, включително и оръжие. Ако приложи оръжие спрямо подчинените си, не носи отговорност за последиците, ако ли пък не приложи — него ще го изправят пред трибунала. И директорите били поставени в същите условия: или хапи всички подред, или лягай в калта, а на твоето място ще сложат нов директор. А „Правда“ налива масло в огъня — на 18 август 1940 година: „В ленинградските заводи са констатирани 148 отлъчки от работа, а под съд са дадени едва 78 нарушители.“ Някакви си директори проявяват мекушавост. Можем да сме сигурни, че след тази публикация в пандиза са влезли не само споменатите в пролетарския вестник, не само директорите, които са проявили мекушавост, но и онези, които не са вкарали въпросните директори в дранголника преди публикацията на „Правда“.

Хрущов веднъж заяви, че Сталин ръководел войната по глобус, тоест не вниквал в подробностите, а поставял глобални задачи. Освен Хрущов никой друг не е казал такава глупост. Стотици хора, които са познавали Сталин отблизо, говорят други неща. Сталин е знаел хиляди (възможно е — десетки хиляди) имена. Сталин познавал цялото висше командване на НКВД, познавал всичките си генерали, Сталин познавал лично конструкторите на въоръжение, директорите на най-големите заводи, началниците на концентрационните лагери, секретарите на обкомите, следователите от НКВД и НКГБ, стотици и хиляди чекисти, дипломати, комсомолски и профсъюзни лидери и т.н., и т.н. В продължение на 30 години Сталин нито веднъж не сгрешил, когато наричал длъжностно лице по име. Сталин познавал характеристиките на много модели въоръжение, особено на експерименталните. Сталин знаел количеството на произвежданото в страната въоръжение. Сталиновият бележник се прочул като коня на Александър Македонски. В този бележник влизало всичко за производството на оръжие в страната. От ноември 1940 година директорите на авиационните заводи всеки ден трябвало лично да съобщават в ЦК за количеството произведени самолети. От декември това правило се разпространило върху директорите на танковите, артилерийските и снарядните заводи.

А Сталин оказвал натиск индивидуално. Бил измислил и такъв похват: лично пишел от името на директорите и наркомите обещание и им го давал за подпис... Ако не го подпишеш, ще те свалят от длъжността ти със съответните последици, ако го подпишеш и не го изпълниш... Генерал-полковник А. Шахурин по онова време бил нарком на авиационната промишленост. Предшественикът на Шахурин — М. Каганович — бил свален и се застрелял, без да чака последиците от свалянето му. Шахурин заел поста на Каганович и ето го на обед при Сталин. Януари 1941-ва. Сталиновите обеда са много късни вечери.

Слугите сервираат масата, внасят всички ястия и повече не влизат в стаята. Разговорът е делови. За производството на самолети. Графиците за производството на самолетите са уточнени. Шахурин знае, че авиационната промишленост ще произведе заплануваното количество най-модерни самолети. Затова е спокоен. Но на Сталин не му стига това, което е запланувано и което лично е утвърдил. Трябват повече. И тогава:

„Сталин взе лист хартия и започна да пише: «Обещание (подчерта заглавието). Ние, Шахурин, Дементиев, Воронин, Баландин, Кузнецов и Хруничев (моите заместници) с настоящото се задължаваме да увеличим ежедневно производството на новите бойни самолети през юни 1941 година на 50 самолета в денонощие.» «Можете ли — казва — да подпишете такъв документ?» «Написахте не само моето име — отговарям му аз — и това е правилно, с това се занимава голям колектив. Разрешете да го обсъдим и утре да ви дадем отговор.» «Добре» — каза Сталин. Ние дадохме обещание и го изпълнихме. Сталин ежедневно се занимаваше с нашата работа и нито една засечка в графика не убягна от вниманието му“ (*Вопросы истории*. 1974, кн. 2, с. 95).

Сталин вързал примка, а ръководителите на авиационната промишленост трябвало сами да нахлузят Сталиновата примка на вратовете си. Наркомите и заместниците им са подписали обещанието, сега можем да си представим как те ще се възползват от диктаторските си пълномощия против директорите на авиационните заводи. А директорите — със своите диктаторски пълномощия против началниците на цехове и производства. А те... И така чак до майстора с оплесканата с машинно масло престилка. Между другото, поне един от Сталиновия списък — Василий Петрович Баландин, заместник-наркомът по двигателите в началото на 1941 година влязъл в затвора. Превърнал се в затворника Баландин. Останалите подсъдими по неговия процес били разстреляни. На Баландин му провървяло, през юли го пуснали. Авиоконструкторът Яковлев описва завръщането му: „Василий Петрович Баландин, отслабнал, остриган нула номер, вече беше заел кабинета си в наркомата и продължаваше да работи, като че ли нищо не се е случило...“ (*Цель жизни*, с. 227).

Остава ни да установим кога е започнало мобилизационното препускане на промишлеността и с какво е можело да свърши то.

Ясно е, че решенията се вземали в недрата на Сталиновите вили. Но тайно приетите решения се обявявали, макар и непълно, макар и иносказателно. Приетите решения се осъществявали от цялата страна пред очите на цял свят. Това е като в армията: войникът не знае какво и кога е решило началството, но траншеята той ще я копае. И съвсем не е важно кой е взел решението, то ще бъде съобщено на войника и ще има проверка изпълнено ли е. И ако не знаем какви решения е вземал Сталин, кога ги е вземал, можем да видим изпълнението им.

Решенията винаги изхождали уж не от Сталин, а от делегатите на партийните конгреси, от Върховния съвет, от представители на трудещите се (указът от 26.06.1940 г. бил приет „по инициатива на профсъюзите“). И наркомите пишели обещания от свое име: „Ние, Шахурин, Дементиев, Воронин, Баландин...“ Вярно, пишели ги със Сталиновия почерк, но се подписвали собственоръчно.

Предвестник на мобилизацията на промишлеността за нуждите на войната бил XVIII конгрес на партията. Само да не си помислите, че Сталин е взел думата на конгреса и е казал, че трябва да се бачка по 10–12 часа. Съвсем не. Сталин не обичал такива думи. Стилът на Сталиновите речи бил друг: „По-добре заживяхме, другари. По-весело заживяхме“ (*„Правда“*, 22 ноември 1935 г.).

А пред XVIII конгрес се изказал никому тогава неизвестният Вячеслав Малишев. Речта му от 19 март 1939 година заслужава да се прочете. Тя е шедьовър. Според традицията от онова време „Правда“ не посочвала длъжностите на изказалите се на конгреса и дори инициалите им: „Реч на др. Малишев“, и нито дума повече. Не всеки в залата знаел що за стока е той. А той бил изгряваща звезда. Свиреп сталински тигър. 36-годишен. Една година преди това станал директор на завод, един месец преди това — нарком на тежкото машиностроене. След една година ще стане заместник на Молотов, през май 1941-ва заместник на Сталин. Да станеш заместник на Сталин не е проста

работа. Малишев станал такъв на 38 години. Нещо повече закрепил се на поста до смъртта на Сталин и след това останал заместник-председател на съветското правителство практически чак до смъртта си. Освен Сталинов заместник Малишев през цялата война ще е нарком на танковата промишленост, ще получи воинското звание генерал-полковник и неофициалните титли „главнокомандващ танковата промишленост“, „Княз Танкоградски“ и т.н. Малишев е Жуков на съветската промишленост. Съветските танкове приключиха войната в Берлин. Заслугата на Малишев за това в никой случай не е по-малка от заслугата на Жуков. След като днес знаем как е протекла кариерата на Малишев през войната и след нея, редно е да препрочетем „Речта на др. Малишев“ от 19 март 1939 година и тъкмо в тази реч трябва да търсим ключовете за въпроса относно началото на предмобилизационния период в съветската промишленост. Малишев казал тъкмо онова, което трябвало да се каже в началото на 1939 година. Той не само казал, а и вършел тъкмо онова, което се искало от Сталин. Иначе др. Малишев нямало да стане Сталинов заместник.

А после като буреизвестник на бъдните укази на 24 август 1939 година се появила в „Известия“ статията на същия този Малишев „За текуществото на кадрите и резервите на работната сила“. Статията на Малишев вече съдържала всичко онова, което след една година щяло да бъде оформено в строгите редове на Сталиновите укази за закрепостяването на работната сила, за „трудовите резерви“ и за фактическото превръщане на промишлеността в единен механизъм, работещ за войната. Странно съвпадение: на 23 август 1939 година е подписан пактът с Хитлер, а на другия ден се появява статията предвестничка. На пръв поглед: първо на 23 август подписали пакта с Хитлер, а на другия ден се появила статията, призоваваща към точене на брадвите. Но събитията се развивали в обратния ред: първо решили да точат брадвите, а после подписали пакта с Хитлер. Статията се появила на 24 август, но е набирана на 23-ти. А др. Малишев я е писал още преди това, тоест преди подписването на пакта. Когато в Кремъл стискали ръката на Рибентроп и пиели за здравето на Хитлер, драконовите закони от 1940-а вече били предрешени. Не изключвам, че именно Малишев е бил техният инициатор, заради което кацнал на длъжността заместник на главата на правителството по промишлеността, изпреварвайки всичките си колеги и съперници.

Идеята да се спре тежестта на работната сила посредством въвеждане на крепостното право в заводите и да се организират „трудовете резерви“ още през август 1939-а е била докладвана на Сталин и явно е намерила подкрепата му. В противен случай Малишев не е щял да публикува такава статия.

Още тогава Малишев е знаел до какво ще доведе тоталната милитаризация на промишлеността. И той не е сам: „Икономиката получава едностранчиво военно развитие, което не може да продължава до безкрайност. То или води до война, или вследствие на непроизводителните разходи за поддържане на въоръжените сили и за други военни цели — до икономически фалит.“ Това го казва маршалът на Съветския съюз В. Д. Соколовски след войната (*Военная стратегия*, с. 284).

Хората разбирали тази проста мисъл още преди войната: „Преминаването на почти цялото стопанство на страната към производството на военна продукция означава неизбежно свиване на снабдяването за мирните потребности на населението и пълна депресия на промишлеността: ще се наложи много скоро да престанат да работят отраслите от промишлеността, които нямат значение за отбраната, и силно да се развият онези, които работят за отбраната.“ Това го е писал през 1929 година видният съветски военен теоретик В. К. Триандафилов („*Характер операции, современных армии*“ с. 50).

А ето мнението на генерал-полковник Борис Ванников. Ванников е от същото котило съветски наркоми, от което бил Малишев. Сталин сам се наградил със златна звезда на герой на социалистическия труд № 1. Борис Ванников получил такава звезда в първата десетица на нейните кавалери. Сталин спрял дотук. А на Ванников след войната Сталин дал втора златна звезда. И Ванников станал първият два пъти герой на социалистическия труд. За създаването на ядрения заряд. Много скоро Ванников станал първият в страната три пъти герой на социалистическия труд. За създаването на термоядрения заряд. Преди войната Ванников бил нарком на въоръжението, през войната нарком на боеприпасите. Неговото мнение е: „Никоя държава, колкото и силна да е икономиката ѝ, няма да издържи, ако отбранителната промишленост още през мирния период премине на военновременен режим“ (*Вопросы истории*. 1969, кн. 1, с. 130). Така че вождовете знаели какво вършат. Когато започвали да прехвърлят промишлеността

на военновременен режим, на тях им е било известно, че това ще доведе до война.

Между другото, и Ванников бил арестуван в началото на юни 1941 година. Изтезавали го, канели се да го разстрелват. От петнайсетимата обвиняеми по неговия процес двама били пуснати, тринайсет — разстреляни. Мотивите за ареста тънат в мрак. И не е важно в какво са ги обвинявали. Нима е задължително да обвиняваш някого тъкмо в това, за което е виновен. Важно е друго: масовите арести в промишлеността от закъснелия с двайсет минути работник та чак до наркомите, които никога не закъснявали, имали за цел още в мирно време да се създаде в тила фронтова обстановка.

Когато отслабналите, остригани нула номер заместник-наркоми и дори наркоми от килиите за изтезания ненадейно отново се озовавали на министерските си кресла, на всички веднага им ставало ясно, че трябва да се работи по-добре: на другаря Сталин му е нужно много оръжие.

ГЛАВА 21

ЗА СТАЛИНСКИЯ БУРЕВЕСТНИК

*Не щеш ли да се предадеш? Пукни тогава! Но преди
туй ще отнесеш псувнята здрава.*

Демян Бедни

Веднъж ми се случи да гледам как играят волейбол съветските олимпийци. Зрелището е изключително: огромни мъжаги, мощна гъвкава мускулатура, страховити удари и невероятно умение да се открива слабото място — щом противниците (също свирепи) отслабят за част от секундата защитата на късче от игрището, тъкмо върху това късче се стоварва удар с всесъкрушаваща сила, който не може да бъде отразен. И нашите запращаха топката не как да е, а с финтиране: уж се целят в една точка, а улучват съвсем друга. Противниците им също бяха отработили сума измамни трикове, но нашите не можеш да ги излъжеш. Реакцията на съветските олимпийци беше свръхчовешка. Не бих я сравнил с реакцията на вълк или тигър, не, това беше нещо отвъд границата на възможното. И най се отличаваше в това отношение Юрий Чесноков. Това, което той вършеше на игрището, беше необяснимо. Противникът в страшната сила на замаха се изгъва като стоманена пружина и вече се вижда, че ще удари по десния далечен ъгъл, целият съветски отбор се хвърля към десния далечен ъгъл и само Чесноков се хвърля към... левия близък. След част от секундата следва удар, и то тъкмо натам, накъдето е скочил Чесноков. Всичко ставаше едновременно, но аз не можех да се отърва от впечатлението, че първо Чесноков скача натам, накъдето трябва, а чак след това противникът нанася удара тъкмо в тази точка. Излизаше, че Чесноков предугажда най-коварните удари и затова ги парира.

След мача попитах поклонници на Чесноков вярно ли е, че той отнапред знае къде ще бъде нанесен ударът. Вярно е, казват. А откъде може да го знае? Интуиция — отговаряха едни; гениален е — отговаряха други; чете мислите на противниците — отговаряха трети. Беше ясно, че Чесноков е надарен с необикновена физическа сила и издръжливост, личеше си, че е способен да концентрира волята си в краткия миг на отблъскването на удара и незабавно да я разхлабва, запазвайки по този начин силите си и способността в следващия момент да вложи цялата си мощ в удар със смайваща точност. Но имаше и още някаква тайна.

След приключването на спортната си кариера олимпийският шампион Юрий Чесноков разкри тайната си: той наистина четял мислите на противниците си. Всички около него били неграмотни и не умеели да четат по лицата, а той умеел. Съперникът можел да прави какви ли не трикове, но в най-последния миг преди удара носът му се обръща точно натам, където ще бъде нанесен ударът. Чесноков забелязал това, а после и установил, че правилото няма изключения. Именно по носа той четял замислите на своите американски, китайски, японски и всякакви други съперници. И за някаква си част от секундата се хвърлял именно натам, накъдето трябва. И побеждавал всички...

Всеки фокус е прост. Когато тайната му ти е известна.

Кой знае защо, тайната на Чесноков ме подсети за историята на летеца Голованов...

През февруари 1941-ва летецът от гражданската авиация Александър Голованов бил призован в Червената армия, получил първото си воинско звание подполковник, и първата си длъжност — командир на 212-и далечнобомбардировъчен полк със специално предназначение — Спецназ. Съветската далечнобомбардировъчна авиация (ДБА) по онова време имала в състава си:

- пет авиационни корпуса, във всеки по две дивизии;
- три самостоятелни авиационни дивизии, които не влизали в състава на корпусите;
- един самостоятелен авиационен полк, който не влизал нито в състава на дивизиите, нито в състава на корпусите.

Тъкмо този полк възглавил Голованов през февруари 1941 година. Впрочем полкът не съществувал, предстояло да бъде формиран. С тази задача Голованов се справил: дали му самолети, дали му летци, инженери и техници, дали му летище в района на Смоленск. Голованов сформирал полка и станал първият му командир. Над себе си подполковник Голованов нямал нито командир на дивизия, нито командир на корпус, подчинявал се пряко на командващия ДБА. Теоретично. На практика полкът на Голованов се подчинявал на Сталин.

През юни 1941-ва 212-и далечнобомбардировъчен полк Спецназ се впрегнал в бойна работа. Полкът на Голованов се използвал, както и цялата съветска далечна авиация, не по прякото си предназначение.

Далечните бомбардировачи се предназначавали за действия нощем по далечни неподвижни цели: градове, заводи, мостове, железопътни гари, а ги използвали денем срещу подвижни цели на бойната линия. Далечните бомбардировачи бомбардират от голяма височина цели, които не могат да не бъдат улучени. А на тях им поставяли непосилна задача, за чието решаване не били предназначени: да бомбардират танкови колони на противника. От голяма височина движещ се танк не можеш да улучиш, да пикира далечният бомбардировач не може, налагало се да летят ниско... Тази работа трябвало да вършат щурмоваци, близки и пикиращи бомбардировачи, и то само под прикритието на изстребители. Но щурмоваците, близките и пикиращите бомбардировачи били унищожени на крайграничните летища през първите дни на войната, а заедно с тях били унищожени и изстребителите. И ето че далечните бомбардировачи вършат чужда работа, за каквато не са предназначени, каквато не са способни да извършват, и го правят без прикритие в условията на пълно господство на противника във въздуха. Всички полкове, дивизии и корпуси от далечни бомбардировачи търпели неоправдани загуби. Изпатил си и 212-и полк, но все пак полкът на Голованов на фона на другите се отличавал.

Голованов се задържал подполковник по-малко от половин година. През август 1941 година полковник Голованов става командир на 81-ва далечнобомбардировъчна дивизия Спецназ. Тази дивизия била подчинена пряко на Главната квартира на Върховното главнокомандване (*Генерал-майор от авиацията М. Н. Кожевников. Командование и штаб ВВС Советской Армии в Великой Отечественной войне, с. 81*). По-просто казано, Голованов отново се подчинява само на Сталин.

81-ва дивизия под командването на Голованов и с негово лично участие бомбардирала през 1941 година Берлин, Кьонигсберг, Данциг, Плоещ. Ясно е, че използването на ДБА през първите дни на войната не по прякото ѝ предназначение и понесените при това загуби рязко намалили мощта на далечната авиация. Но все едно дивизията на Голованов се отличила и можело да се очаква назначаване на Голованов на длъжността командир на авиационен корпус. Но станало друго. Голованов прескочил това стъпало. Не бил и заместник-командващ на ДБА. А станал направо командващ. През февруари 1942

година ДБА била преобразувана в авиация за далечно действие (АДД) и за неин командващ бил назначен генерал-майорът от авиацията Александър Голованов. Следващите му звания: генерал-лейтенант от авиацията, генерал-полковник от авиацията, маршал от авиацията се занижават едно подир друго. През август 1944 година Голованов получава званието главен маршал на авиацията. Главният маршал на авиацията през този месец навършил 40 години. АДД под командването на Голованов вземала участие във всички най-важни операции на Червената армия.

През 1953 година веднага след смъртта на Сталин Голованов го свалят от всички постове и го изпращат в запаса. В Съветския съюз маршалите и армейските генерали не излизали в запас. Техните звания са доживотни и те носели званията до смъртта си дори ако нямали в армията длъжности и не изпълнявали никакви функции. Голованов в това правило е рядко и може би единствено изключение. В немилост изпадали Жуков, Василевски, Конев, Рокосовски, но никой не ги наричал маршали от запаса, те си оставали маршали. В немилост изпаднал Н. Г. Кузнецов, но той бил разжалвай от адмирал на флота на Съветския съюз във вицеадмирал, а вицеадмиралите може да се уволняват в запас. (Посмъртно на Н. Г. Кузнецов бе върнато званието адмирал на флота на Съветския съюз.) Явни причини за разжалване на Голованов не намерили и тогава го направили главен маршал на авиацията от запаса.

Кариерата на Голованов не случайно секнала със Сталиновата смърт. Много близък бил Голованов със Сталин. И за да разберем съдбата му, трябва да започнем не от февруари 1941 година, а от началото.

Александър Голованов се родил през 1904 година. От 14-годишен е в Червената армия, на фронта. Служи във военното разузнаване, след това в ОГПУНКВД. Но това не е стандартен чекист, това е олицетворение на волята и енергията. Голованов посвещава на службата повече време от всичките си колеги, а освен това става ездач, мотоциклетен състезател, летец. Тук е редно да подчертаем, че не просто ездач, мотоциклетен състезател и летец, а ездач от най-висока класа, мотоциклетен състезател с резултати, позволяващи му да участва във всесъюзни надбягвания, летец, на когото поверявали скъпоценния живот на вождовете. Този портрет е близък до портрета на супермените от екшъните, но той си бил тъкмо такъв. Голованов постигал най-високи резултати във всяка работа, за която се залавял.

Кой знае къде и кога чекистът Голованов срещнал на пътя си Сталин. Оттогава пътищата им не се разделили. Скоро Голованов влиза в числото на незабележимите от страни, но приближени до Сталин хора, изпълнители на тъмни поръчения. Голованов е личен телохранител. Голованов е личен следовател. Голованов е личен пилот на Сталин. Самият Сталин по онова време не летял със самолети, но си имал личен пилот и в знак на особено уважение като с кралска мантия от време на време дарявал партийните велможи с полет: ще те превози личният ми пилот!

Впрочем такива полети можели да означават не само уважение и благодарност, а и противоположното. Голованов летял със сребрист самолет с артистично изрисуван надпис на борда: „Сталински маршрут“. Макет на същия този самолет красял бюрото на Сталин. На крилата на „Сталински маршрут“ често летяла смъртта. През годините на голямата чистка хвърчали глави, освобождавали се места, унищожаването на комунистите от първи ранг означавало за комунистите от втори ранг повишение. И се случвало Сталин в знак на особено разположение да изпрати „Сталински маршрут“ в далечната провинция да докара някой малко известен партиен фюрер: чакат ви в Москва и ще станете големец. Случвало се и обратното: чакат ви в

Москва и ще станете... Пътникът лети с Головановия самолет, хранят го, поят го с кавказки вина... Наистина го чакат в Москва... в килията на осъдените на смърт. Има сведения, които засега още не са потвърдени, че маршалът на Съветския съюз В. Блюхер през 1938 година е летял за Москва със „Сталински маршрут“. След това Блюхер повече не летял: много скоро го тикнали в килията за изтезания. И той умрял от изтезанията.

Александър Голованов през годините на терора бил нещо като Сталинов буревестник: буря! скоро ще се вихри буря! А освен това бих нарекъл Голованов връхчето на Сталиновия нос: накъдето се обърне то, там ще се стовари Сталиновият гняв.

А после чистката приключила и започнал нов етап от нашата история: предмобилизационният период, тайната мобилизация, военните конфликти. Засега не съм могъл да установя името на летеца, който е прехвърлил Жуков до Халхин Гол. Не знам бил ли е това лично Голованов или някой друг. Но достоверно е известно, че Голованов се появил край Халхин Гол практически едновременно с Жуков, може би малко преди него. Това означавало, че Сталин лично наблюдава развоя на събитията. Голованов останал в Монголия чак до края на боевете. Вече е невъзможно да се установи разбирал ли е Жуков символиката на Головановото присъствие, но не подлежи на съмнение: в случай на неуспех Жуков е щял да бъде докаран в Москва със „Сталински маршрут“.

Присъствието на Голованов край Халхин Гол не се ограничавало с неофициалното контролиране на Жуков. Голованов много летял. За дейността му се говори много пестеливо: изпълнявал специални задачи... Докато се ровех в историята на Спецназ, намерих мъгляво споменаване за действията на съветски диверсионни групи в тила на японските войски. Прехвърлянето на диверсионни групи Спецназ се осъществявало от самолети на Специалната авиогрупа, в състава на която влизал и Голованов. По принцип задълженията му не се променили — той върши тъмни дела и появата на Сталиновия буревестник означава терор.

След Монголия — Финландия. Тук Голованов получил орден „Ленин“. И отново подробностите са забулени от мрака на тайната. А изглежда странно: Голованов не е военен, не е в армията и не носи военна униформа. Какво търси тогава по фронтовете?

После ненадейно през 1941 година Голованов се озовава в армията. Трябва да подчертаем, че се озовава по собствена молба. Запазило се е и е публикувано писмото на Голованов до Сталин. След това писмо го призовават, дават му воинско звание, назначават го за командир на авиационния полк Спецназ.

Голованов постоянно се намирал край Сталин, Голованов знаел доста неща, Голованов се срещал с висшите командири на Червената армия и имал представа какво се крои, Голованов много летял, Голованов много неща виждал, Голованов разбирал, че работите отиват към голяма война, и поискал да участва в нея като доброволец. Това е в неговия дух.

Ако не се замисляла голяма война, Голованов е щял да си остане край Сталин.

Ако се замислял пореден конфликт от типа на Зимната война срещу Финландия, Голованов е щял да си остане граждански летец и да вземе участие в конфликта, без да сменя униформата на гражданската авиация с военна униформа.

Ако се подготвяла голяма отбранителна война, Голованов е щял да овладее изстребителя. На този човек се подчинявало всичко — от арабския раванлия до всеки тип самолет. В една отбранителна война честолюбивият Голованов би могъл да стане първият в страната три пъти Герой на Съветския съюз. Това отговаряло на натурата му, на таланта му.

Ако се е готвела война за 1942 година, Голованов не би се натиснал да го вземат в армията в началото на 1941 година. Вулканичната енергия на този човек е щяла да намери друг начин за изява, друга главна задача за най-близкото бъдеще. Но войната се замисляла за 1941 година, голяма война, в която на изстребителната авиация се определяла второстепенна роля. На мода бил бомбардировачът. Именно за бомбардировач се натиснал Голованов. Не за прост бомбардировач, а за такъв, с какъвто могат да се изпълняват спецзадачи. Голованов сам си избрал полето за дейност в

предстоящата война и това намерение звучи в наименованието на 212-и далечнобомбардировъчен авиационен полк: Спецназ.

Сега е време да изкажете съмненията си: не може Голованов да е знаел Сталиновите планове, не може да е знаел, че Сталин подготвя война. Голованов само е изказал предположението си, че се очертава война, и е помолил да го вземат като доброволец. Голованов може да е грешал: може пък Сталин да не е гласял никаква война.

Добре, нека се съгласим.

Да допуснем, че Голованов не е посветен в Сталиновите планове. Да допуснем, че Голованов само е споделил със Сталин догадката си: така и така, май войната приближава, не е ли време да облека военната униформа, другарю Сталин? Да приемем, че писмото на Голованов до Сталин е само предположение. Но това е било правилно предположение! Ако предчувствията на Голованов за голяма освободителна война били неправилни, Сталин би му отговорил: не, Голованов, никаква освободителна война не глася, ти засега си ми нужен за други работи. Но Сталин не казал такова нещо. А казал тъкмо противоположното. Сталин одобрил порива на своя буревестник: правилно, Голованов, схващаш обстановката, назряват големи събития, сега му е времето да облечеш униформата, браво на теб, че не чакаш заповеди, а сам загряваш кога трябва да поискаш да се прехвърлиш в армията.

Дори ако Голованов не е знаел сроковете и намеренията на Сталин, а само се е досещал за тях, Сталин пък ги е знаел! И ако писмото на Голованов е само догадка, Сталин я потвърдил.

Още един момент. Сталин би могъл да каже на Голованов: страхувам се, че Хитлер ще ни нападне, я вземи, Голованов (ти си човек енергичен и настойчив), най-добрите ни летци изстребители и подготви от тях някаква ударна група от асове, такава група, че ако я срещне в бой, нито един германец да не се измъкне жив, че на всяко избрано от мен място да можем да поддържаме, макар и локално, господство във въздуха. Нека германците имат господство по целия фронт, но на решаващия участък няма да им позволим това... Но Сталин не казал такива думи на Голованов, нито на който и да било

друг човек. Образцов полк от най-опитни летци за изпълняване на личните Сталинови специални задачи дълбоко в територията на противника по инициатива на Голованов и по заповед на Сталин бил създаден, а подобен образцов полк за защита на родното небе не създали и не се сетили за такъв. Опит да се създаде образцов изстребителен полк за защита на родното небе бил направен едва след 22 юни 1941-ва (401-ви изстребителен авиационен полк Осназ). Но било късно.

Нека съпоставим фактите.

1. Групата летища и забранени зони в района на Смоленск още от предвоенните години са традиционното място за подготовка на най-добрите диверсионни подразделения Спецназ.

2. Почивните домове на НКВД в района на гара Гнездово, Смоленска област, от 1939 година се използвали като летни лагери за подготовка на младите кадри на Коминтерна.

3. В района на Смоленск от февруари 1941 година се базира 212-и авиационен полк Спецназ, който е способен не само да бомбардира особено важни обекти по личната заповед на Сталин, но и да прехвърля диверсионни групи Спецназ в тила на противника.

4. От февруари 1941 година в района на гара Гнездово се строил команден пункт от стратегическо значение, команден пункт за Сталин. Между другото, това е същата онази гара Гнездово, където стоварвали полските офицери. Катин е наблизо.

Не знам как да свържа тези факти в едно. Командният пункт на Сталин, от който той се канел да ръководи „освобождаването“ на Европа, диверсионните отреди за изстребване на ръководители на съседни страни и самолетите за прехвърляне на тези диверсанти в чужбина, школата за млади комунистически вождове, на които им предстояло да ръководят сталинска Европа, и мястото на изстребването на елита на вече „освободените“ страни — всичкото това на едно място. Защо? Съвпадение или дяволска логика? Аз само посочвам възела на загадките, нека историците търсят отгадките.

Но в едно съм сигурен: през февруари 1941-ва още нямало никакви „предупреждения“ от Чърчил, Зорге, Рузвелт и останалите, но връхчето на Сталиновия нос вече се било обърнало срещу Германия.

ГЛАВА 22

А ЗАКЪДЕ ПЪТУВАЛ ХМЕЛНИЦКИ?

Историята на войната и мира може и трябва да се изучава не само по документи, а и по човешките съдби.

„Красния звезда“, 1 юни 1990 г.

Към биографията на главния маршал на авиацията Голованов може да се прибави биографията на генерал-лейтенант Рафаил Хмелницки (1898–1964). Официалното описание на живота на Хмелницки се публикува под рубриката „герои от гражданската война“. Ето основните моменти: агитатор в Харков, след това секретар на един от членовете на Революционния военен съвет на Първа конна армия, взел участие в потушаването на кронщадския бунт, гражданската война завършил с два ордена „Червено знаме“. По онова време това бил най-високият и единствен орден. Когато прелистваме мемоарите на участници в гражданската война, откриваме наградите от онези години: „да се награди с червени революционни шалвари“ или „да се награди с доресто жребче“, а ордените, както свидетелства маршал С. М. Будьони, се давали на „най-личните измежду героите“. Сталин например за гражданската война имал един орден. Онези, които имали по два ордена, влизали в анализите на историята. Хмелницки е един от тях. След гражданската война Хмелницки става поръченец (тоест изпълняващ особено важни поръчения) към командващия Севернокавказкия военен окръг. После — работа в щаба на Московския военен окръг. По-нататък следват военна академия и длъжностите: командир на полк в 1-ва Московска пролетарска пехотна дивизия, поръченец на народния комисар по военните и морските работи, връщане на командна работа, на същата длъжност — командир на полк в 1-ва Московска пролетарска, после — заместник-командир на тази дивизия, след кратко време командир на тази най-добра дивизия в Червената армия. После — поръченец на наркома на отбраната на СССР. През 1940 година в Червената армия се въвеждат генералските звания. Рафаил Хмелницки получава звание генерал-лейтенант, по онова време — три звезди. През пролетта на 1941 година генерал-лейтенант Хмелницки е назначен за командир на 34-ти пехотен корпус — най-силния от всички пехотни корпуси в Червената армия. През войната — намирал се на разположение на военния съвет на Ленинградския и Северозападния фронт. От 1942 година бил

назначен за началник на управление „Снабдяване“ в централния щаб на партизанското движение. Подир това следва длъжността генерал за специални поръчения към заместник-наркома на отбраната и в самия край на войната генерал-лейтенант Хмелницки бил началник на изложбата на образци от трофейното въоръжение. През Втората световна война Хмелницки изобщо не се отличил — влязъл в нея като генерал-лейтенант и я завършил със същото звание.

Биографията е съставена по такъв начин, че след като я прочетем, ще се прозинем и ще прехвърлим страницата: генерал, герой, нищо повече. А аз отдавна изпитвам омраза към адютантите и поръченците. Генерал-лейтенант Хмелницки през цялата си служба постоянно се връщал като омагьосан към длъжността на офицер (после на генерал) за особено важни поръчения. Това постоянство някак неясно ме тревожеше. И още нещо: командирската му кариера е неестествена, първата му командирска длъжност е командир на полк: нито взвод, нито рота, нито батальон не е командвал и изневиделица — на полк. Хем не на обикновен полк. 1-ва Московска пролетарска пехотна дивизия е „придворна“ столично-парадна дивизия: чуждестранни гости, паради, тържества, хвърляне на прах в очите. Службата в „придворните“ дивизии е своеобразна. За всеки офицер е голяма чест да попадне там, после цял живот в досието му в сияещ ореол грее номерът на тази дивизия. Там се служи и леко, и трудно. От една страна, хората са грижливо подбрани, в дивизията няма кльоцави, болнави войничета, които не разбират руския език, няма старо износено оръжие, няма проблеми със снабдяването и разквартируването на войските. От друга страна, истинска бойна подготовка също няма. Вместо нея — натегачество или подготовка за следващото натегачество, „балет“, както се изразяват в Червената армия. При Хмелницки от петте му командирски назначения четири са в столично-придворно-балетната дивизия. И не се заседявал дълго. Заемал длъжностите по няколко седмици, а после за дълги години се връщал на длъжността адютант-секретар-поръченец...

Дълго не ми даваше мира биографията на Хмелницки, но не можех да разбера с какво ме тревожи тя. А после ме озари: ами че това е сянка на биографията на Ворошилов!

Нека погледнем биографията на Хмелницки, само че сега на фона на кариерата на маршала на Съветския съюз К. Е. Ворошилов.

И тъй, членът на военния съвет на Първа конна армия Климент Ворошилов по някое време през гражданската война среща един незнаен партиен агитатор и го прави свой секретар. Секретарят му допаднал. Завинаги. Нека не се напругаме да си представим как е воювал секретарят Хмелницки, но първия орден той получил след разгромяването на съветските войски в Полша. През гражданската война имало три расови награждавания, когато ордените се раздавали с кошници. Първият път е в Полша. Позорът от разгрома трябвало да се замаже с героични подвизи. На бягащите от фронта войски раздавали ордени с шепи. И тук в общ списък, със заповед на РВС на Първа конна, Хмелницки се озовава в списъка на героите. Я хубаво е тракал на пишещата машина, я героично е подострял моливите, я за някакви други заслуги. Според приетия тогава ред в заповедта трябвало да се изложат подробно обстоятелствата на геройския подвиг, но в случая обстоятелствата не са изложени. Вместо подробно описание — „за отличаване в боевете на секретаря на члена на РВС“. Не е хубаво да подозираш героите, но дали самият секретар не си е написал на машина предложението за награждаване? Заповедта за награждаване на Хмелницки Ворошилов подписвал на два пъти: през 1919-а (още преди позора в Полша) и през 1920 година. Връчването на ордена се състояло чак втория път. Но Москва не утвърдила решението. Три години Хмелницки носил първия си орден, тъй да се каже, полулегално: Ворошилов го е наградил, Москва не го утвърждава. Решението било утвърдено едва на 16 октомври 1923 година...

Второто масово раздаване на ордени било след потушаването на кронщадския бунт. За потушаването хвърлили най-преданите. Кронщадското зверство било представено като бойна операция и за джелатските заслуги награждавали като за бойни. И отново се посипали ордени. На разправата присъствал и Ворошилов със секретаря си. На Ворошилов — втори орден. На секретаря му —

втори. Описанието на геройските дела пак липсва, казано е мъгляво: „вдъхновяваше бойците“: Така Хмелницки станал два пъти герой. Има и една снимка: Ленин с участници в потушаването. Вдясно от Ленин стои един суратест с два бойни ордена. Това е тъкмо революционният герой Рафаил Хмелницки. А зад Ленин е Ворошилов.

Имало и още едно масово раздаване — при изстребването на селяните в Тамбовска губерния. Но нашият герой не се оказал там, иначе щял да получи трети орден.

След гражданската война Ворошилов е назначен за командващ Севернокавказкия военен окръг. Хмелницки е с него — изпълнява особено важни поръчения. Нагледал съм се на адютанти и поръченци. Да, понякога те изпълняват особено важни поръчения. Но изобщо работата им е измежарска. Ворошилов е измежарин и въдел измежари около себе си. И се е искало да си измежарин по рождение, за да се задържиш край Ворошилов. Хмелницки се задържал. Но имало и нещо извън измежарството. Прякорът на Хмелницки бил Кръвчицата и той не се стеснявал от него. Ако бил дошъл в революцията от средите на комунистическите нелегални дейци, прякорът му може да мине за партиен псевдоним, нещо като „Другарят Евлампий“. Но предоктомврийски партиен стаж на Кръвчицата не е регистриран. Откровено криминалното звучене на прякора на Хмелницки не смуцавало нито Ворошилов, нито самия Сталин. Ворошилов е босяк по прякор Володя, а Сталиновият криминален псевдоним Коба се възприема като сходен с псевдонима на Хмелницки. Коба и Кръвчицата.

Така че Кръвчицата бил напълно сред свои хора.

През 1924-та Сталин примъква Ворошилов в Москва, назначава го за командващ Московския военен окръг. Лесно е да се досетим как се променила съдбата на Хмелницки. Правилно — в щаба на Московския военен окръг се намерило място за него. За кратко време Хмелницки влиза в академията — дипломата е голяма работа — и се връща на същата длъжност — поръченец на Ворошилов. После Кръвчицата получава полк в Московската пролетарска пехотна дивизия. И на всички им е ясно — дошъл е нов командир на полка, дошъл е, за да го отменат, за да отбие номера, за да впишат в характеристиката му: „командвал полк“. Колко седмици го е командвал — няма значение. Важното е, че в документите му пише: командвал.

Ако е било нужно за характеристиката, Ворошилов е можел да назначи своя измежарин да командва каквото и да е, ако ще и крайцер. И Ворошилов не би се уплашил да даде на Хмелницки не просто крайцер, а най-добрия от крайцерите. И Хмелницки би могъл изобщо да не се мярка на капитанския мостик и да не дава команди. Най-добре щяло да е, ако изобщо не се мярка: помощниците, разбирайки каква птица е кацнала при тях, щели да се справят и без него — стига да не пречи на работата. Същото било и в полка: на всички им било ясно, че след като „покомандва“, Хмелницки трябва да се върне на своята орбита.

Видях тази система в нейния разцвет по времето на Брежнев, когато работех в Женева. Пристига от Москва дипломатическа делегация. В делегацията — неколцина бачкатори дипломати. А между тях дечица на членове на Политбюро. Също дипломати. Дечицата не ги претоварваха с работа: само и само да не пречат. И самите дечица не се натискаха да работят. А им пишеха сиропени характеристики и съветският посланик Зоя Василиевна Миронова подписваше: инициативни, всестранно подготвени и т.н., и т.н. Ако погледнеш досието на такъв „дипломат“, ще се смаеш: минал и през Париж, и през Лондон, и през Вашингтон, и през Ню Йорк, и през Виена, и през Женева, хем на каква работа: ту Брежнев съпровождал, ту Громико, ту още някого. С една дума, перспективен, многообещаващ, натрупал опит, време е да бъде повишен...

По времето на Брежнев това процъфтяваше. А тогава, през двайсетте-трийсетте, системата едва напълвала. Но и тогава похватите на кариерното издигане ясно проличавали: Хмелницки се озовавал във войските на командни длъжности, без да сменя московското си жилище, без да се отдалечава от правителствените вили. Върнал се в полка още веднъж, отметнали го, станал заместник-командир и командир на дивизията. През 1940-а въвели генералските звания и Хмелницки става генерал-лейтенант. Твърде много, естествено, за бивш командир на дивизия, но все някак го понесъл. И за поръченец е твърде много. По онова време в Червената армия званията не се раздавали наляво и надясно. Дивизиите се командвали от полковници и генерал-майори. Командирите на корпуси — генерал-майори. Случвало се и начело на корпус да стои полковник. Примери: И. И. Федюнински, К. Н. Смирнов, В. А. Судец, Н. С. Скрипко. Генерал-

лейтенант — това е или командващ окръг, или командващ армия, и то не винаги: някои командващи армии били по онова време генерал-майори като М. И. Потапов. Общо взето, Ворошилов не се стискал, когато давал генералски звезди на своя измекарин. Така героят от гражданската война станал пълководец.

След като ме заинтригува личността на Хмелници, прелистих отново мемоарите на съветските генерали, адмирали и маршали и ме смая, че до този момент изобщо не съм забелязвал Хмелници. А той присъства в спомените на мнозина. Разказа за посещението си при Ворошилов всеки започва с описание на приемната му, където седи Хмелници.

Генерал-майор П. Г. Григоренко си спомня как преди войната помолил да бъде приет лично от наркома на отбраната. „А в какво се състои вашият въпрос?“ — интересува се Хмелници и решава: няма защо да безпокоите с такъв въпрос Ворошилов, стига ви среща с Тухачевски.

Главният маршал на артилерията Н. Н. Воронов си спомня как през 1936 години Мусолини изпращал италианските фашисти да завоеват Абисиния. Мусолини им уредил пищно изпращане. На церемонията присъствали чуждестранни военни делегации. Най-многобройната, естествено, била не от фашистка Германия, а от Съветския съюз. Воронов набляга на това. В делегацията освен самия Воронов, Городовиков и Лопатин влизал и нашият герой — Хмелници (*На службе военной*, с. 76–77). Ние с фашистите още оттогава сме имали разделение на труда: воювайте в Абисиния, след много години ние ще дойдем там и ще установим такава социална справедливост, че светът ще изтръпне, като гледа децата скелети. Нашите социални преобразования ще донесат на Африка много поголеми мъки от фашистката агресия...

Но нека се върнем при нашия герой. Адмиралът на флота на Съветския съюз Н. Г. Кузнецов си спомня как преди войната го изпратили в Испания. Всичко започва от срещата с Хмелници... Кузнецов се прибира от Испания — и пак най-напред трябва да се види с Хмелници. Минава се известно време — Кузнецов го назначават за заместник-командващ Тихоокеанския флот — и пак среща с Хмелници. Кузнецов другарувал с Хмелници: „Пробута ме Кръвчицата, както наричахме помежду си Хмелници“ (*Накануне*, с.

175). Не, не на тази длъжност го е пробутал, а му е уредил среща с Ворошилов. И все пак е трябвало човек да бъде в добри отношения с Кръвчицата: той не всекиму урежда среща с наркома...

Маршалът на Съветския съюз Мерецков също си спомня как се завърнал от Испания — първата му работа била да се срещне с Хмелницки. Хмелницки поканва Мерецков да влезе в една голяма зала, там събират всички, които били под ръка: важно мероприятие — да се оплюят враговете на народа, Тухачевски и партньорите му (*На службе народу*, с. 166). Мерецков не съобщава как се е държал той самият, но след съвещанието Мерецков рязко дръпнал нагоре и скоро заел постовете началник на Генералния щаб и заместник-нарком на отбраната същите, които преди това заемал Тухачевски... Много важно било да се демонстрира преданост не само в присъствието на Сталин или Ворошилов, а и в присъствието на техните секретари-адютанти-поръченци.

Или Жуков заминава за Халхин Гол. Среща с Ворошилов, но преди това — с Хмелницки. Голяма клечка бил...

А после нападнал Хитлер, но през войната генерал-лейтенант Хмелницки нито проливал кръв, нито си рискувал живота. През началния период на войната имало страхотен недостиг на генерали. Западният фронт (а това са четири армии) се командва от генерал-лейтенант А. И. Ерьоменко, Северозападният фронт (три армии) се командва от генерал-майор (!) П. П. Собенников. А генерал-лейтенант Хмелницки седи на разположение на командващия Ленинградския фронт. Това означава: за нищо не отговаря. А защо в Ленинград? Ами защото там бил изпратен Ворошилов, а Ворошилов помъкнал Хмелницки със себе си. Да бъде наречен Хмелницки поръченец на наркома на отбраната можело, но да го нарекат поръченец на командващ фронт било неудобно: генерал-лейтенант да слугува на командващ фронт, когато хора с по-малко звание командват цели фронтове. Затова формулировката е: на разположение...

В Питер (Петроград, или Петербург. — Бел.пр.) Ворошилов се орезил. Ленинградския фронт Ворошилов командвал непълни седем дена, от 5 до 12 септември 1941 година, и се наложило спешно да бъде заменен с Жуков. Но Сталин нямало как да изгони Ворошилов: фалшивата слава на Ворошилов от гражданската война била свързана с фалшивата слава на Сталин. Ако провъзгласял Ворошилов за кретен, Сталин щял да навреди на себе си. И затова Ворошилов един вид остава на разположение на Сталин, а Хмелницки — на разположение на Ворошилов. После Сталин измислил на Ворошилов пост — главнокомандващ партизанското движение. Партизаните няма нужда да бъдат управлявани, партизаните си знаят какво трябва да вършат. В биографията на Ворошилов тази заслуга е описана така: „Лично инструктирал командирите на партизанските отряди“ (*Советская военная энциклопедия, т. 2, с. 364*). Работата никак не е главоболна! Армейски генерал С. М. Щеменко с един-два щриха, без желание да засегне никого, е описал личния влак на „пролетария“ Ворошилов: уютни вагони, подбрана с вкус библиотека... Ворошилов подложил Щеменко на същински изпит... но не, не по стратегия, а по репертоара

на Большой театър. Самият Ворошилов бил голям поклонник на операта и балета и при сгоден случай обичал да изкарва на показ простотията на подчинените си... фронт, война, загиват хора, страната гладува, Генералният щаб работи по установен от Сталин денонощен график, на офицерите и генералите от Генщаба клепачите им се слепват от недоспиване. Щеменко случайно се озовал във влака на Ворошилов и искал да се наспи, ама не, докладвай на културния маршал... А на всичко отгоре в този уютен вагон специален измежър полковник забавлява Ворошилов, като му чете на глас литературни класици: „Китаев четеше добре и по лицето на Ворошилов се изписваше блаженство“ (*Генеральный штаб во время войны*, с. 207). Сега нека си представим някой окалян, гладен, брадясал командир на партизански отряд, който дни наред е вършал из гори и блата, за да се измъкне с отряда си от наказателните части. И ето че получава заповед: да се яви при чорбаджията Ворошилов. Цяла операция: през фронта прелита самолет, означават поляната с огньовете, прехвърлят командира до Голямата земя. И ето го в салон-вагона: килими, огледала, полиран махагон, бронзът лъщи, а навън свири вятър, мъгла. Сладко поспалият, добре похапнал и обилно пийнал Ворошилов далеч от фронта и наказателните части го инструктира... А после партизанския командир го качват на самолета, закопчей коланите, излитаме, преминаваме линията на фронта, пригответи се... скачай! В същата тази композиция близо до прославения културен пролетарски маршал си живурка и нашият герой. Ворошилов е главнокомандващ на всички партизани, Хмелницки в щаба на партизанското движение е началник на управлението по снабдяването. Не искам да клепам никого, но от всички снабдителски длъжности най-сладката е да се занимаваш със снабдяване на партизани, поне липси няма да има, материалните ценности заминават с хиляди тонове отвъд фронтовата линия, хвърлят ги в тъмното и не се искат разписки за получаването им...

В края на войната, когато Ворошилов вече нямало какво да прави, го сложили на дипломатическа работа: да посреща чуждестранните гости, да ги изпраща, да ги гощава, да се хвали с победите. Генерал Дьо Гол свидетелства, че през войната приемите в Москва го смайвали с неприличното си изобилие и с неподобаващия си разкош. Намерили работа и на Хмелницки — началник на

изложбата на трофейно въоръжение: драги отвъдморски гости, погледнете надясно, погледнете наляво... Макар че това и един екскурзовод може да го върши. Най-важното е друго: Сталин разрешил на съветския войник да граби. Това се наричало „вземане на трофеи“. И започнал грабеж. Александър Твардовски в поемата „Василий Търкин“ отделил на грабежа в Германия цяла глава и получил Сталинска награда първа степен. Тогава грабели войниците, грабели сержантите и старшините, грабели офицерите, генералите и маршалите, но най-много грабела съветската държава. Държавният грабеж бил облечен във формата на трофейната служба. Удостоверението от трофейната служба давало власт: вземам не за себе си, а за работническо-селската държава. Трофейната изложба била част от трофейната служба. Не искам да zlepоставям Хмелници, но шефът му, културният Ворошилов, си паднал по високото изкуство и затова Хмелници обходил Европа досущ като партизански командир — брянските гори. Тежка била работата на Хмелници, но му носела удовлетворение: генерал-лейтенант, необременен с бойни задължения, с батальона на „трофейната служба“ кръстосва Европа, в джоба си има документ от трофейната служба и препоръки от Ворошилов... С една дума, Хмелници някъде попрекалил и бил отстранен от Ворошилов, а после уволнен по болест.

В тази героична биография има едно изключение, заради което ми се наложи да ви разкажа цялата история.

От момента на първата им среща Ворошилов и Хмелници не се разделяли. От време на време Ворошилов пуцал Хмелници в чужбина да погостува на фашистите. Но това не е друга работа, а работно посещение. Понякога Хмелници отивал за известно време да покомандва полк или дивизия, но и полкът, и дивизията са в Москва. И в академията Хмелници се учел, меко казано, без да се назорва, отделяйки повече време за основната си работа. И само веднъж се случило нещо извънредно. През пролетта на 1941 година за пръв и единствен път Ворошилов и Хмелници се разделят.

Ворошилов остава в Москва, а генерал-лейтенант Хмелници става командир на 34-ти пехотен корпус от 19-а армия.

В Червената армия по онова време имало:

29 механизирани корпуса (във всеки по 3 дивизии);

62 пехотни корпуса (по 23 дивизии, много рядко — 4);

- 4 кавалерийски корпуса (по 2 дивизии);
- 5 въздушнодесантни корпуса (в техния състав дивизии нямало);
- 5 авиационни корпуса в състава на ВВС (по 3 дивизии);
- 2 корпуса на ПВО (в техния състав дивизии нямало).

От цялата тази стотица 34-ти корпус е изключение — 5 дивизии. Корпусът смайва и с това, че начело на него е сложен генерал-лейтенант. Досега съм могъл да събера сведения за 56 от 62-мата командири на пехотни корпуса, които съществували преди лятото на 1941 година. Корпусите се командвали от генерал-майори, понякога — от полковници. Изключенията са две: генерал-лейтенант П. И. Батов начело на 9-и самостоятелен пехотен корпус и генерал-лейтенант Хмелницки начело на 34-ти. С Батов нещата са ясни. 9-и самостоятелен пехотен корпус се готвел да изпълни специална задача — десантиране от бойни кораби на крайбрежието на Румъния, затова корпусът се наричал самостоятелен, затова се командвал от генерал-лейтенант. 34-ти пехотен корпус не се наричал самостоятелен, но бил такъв. 34-ти пехотен е необикновен и по големина, и по състав: освен пехотните той има и алпийска дивизия. Необикновена е секретността, която обкръжава 34-ти пехотен корпус и цялата 19-а армия, в състава на която влиза той. В „Ледоразбивачът“ разказах за тайното прехвърляне на войски на територията на Одески окръг, дотам тайно, че самият командващ Одеския окръг генерал-полковник Я. Т. Черевиченко не знаел, че на територията на неговия окръг се прехвърля цяла армия. Та тогава ставало дума за същата тази армия, в чийто състав влизал и 34-ти корпус на Хмелницки.

Историците комунисти могат да изкажат смело предположение: а не са ли били прехвърляни за отбрана към границите 19-а армия на генерал-лейтенант И. С. Конев и влизащият в нейния състав 34-ти стрелкови корпус на генерал-лейтенант Хмелницки? Или евентуално са били замисляни контраудари? Трябва да отхвърлим съмненията: не, не за отбрана, нито пък контраудари са били замисляни. За какво са в отбрана алпийски дивизии? Планини има чак отгатък границата, в Румъния. Ако са били замисляни отбрана или контраудари, най-мощният от всички пехотни корпуса е трябвало да бъде прехвърлен не на румънското направление, а на германското. И ако са се планирали отбрана или митичните контраудари, генерал-лейтенант Хмелницки изобщо нямало да се появи в този район. Той щял да си кротува в тила.

Между другото, щом Хитлер нанесъл изпреварващия удар и войната за Съветския съюз се превърнала във „велика“ и „отечествена“, генерал-лейтенант Хмелницки още преди първия допир с противника зарязал 34-ти корпус и повече не се мяркал на фронта. По-спокойно му било да се намира „на разположение на командващия Ленинградския фронт“ или да отговаря за Управлението за снабдяване в дълбокия тил.

Като пълководец Ворошилов се изложил още през Зимната война, но политическата му кариера не пострадала от това. Той бил свален от длъжността нарком на отбраната... с повишение. Тайната на неговото оцеляване е проста. На Сталин му трябвали млади, талантиливи, енергични, пробивни, зъбати хищници от типа на Жуков, Берия и Маленков. Но както издигал до властта хищниците, Сталин се предпазвал от техния напор, от техния талант, от техните зъби. Сталин създавал около себе си бариера от старата гвардия. Най-добре от всички ролята на щит изпълнявал Ворошилов. Той не претендирал за Сталиновото място, не се препирал със Сталин, подкрепял Сталин във всичко. Ворошилов бил известен в страната и в чужбина и Сталин (а след него Хрущов и Брежнев) обсипвал Ворошилов с ордени, с което поддържал незаслужената му слава. От благодарност за измежарската му преданост Сталин позволявал на Ворошилов неща, каквито не разрешавал и не прощавал на други. На свой ред Ворошилов обсипвал с щедри подаръци собствените си измежари. През 1941 година се подготвяло нахлуване в Европа. Сталин държал Ворошилов край себе си: от него победи не можели да се очакват, но на Ворошиловия измежарин Хмелницки било позволено да се отличи на бойното поле. Ворошилов знаел къде ще се реши съдбата на войната и изпратил Хмелницки тъкмо там — на румънското направление, на най-печелившото. Да воюва не с германци, а с румънци. Да отсечеш нефта от Германия — това значи да решиш съдбата на Европа. Задачата е изпълнима и почетна. Ала на Хмелницки му намерили място не в Първия стратегически ешелон, на който му предстои да пролива кръв и да дава жертви, а във Втория стратегически ешелон, който по труповете на първия ешелон ще пренесе знамената на победата до петролните кули. Затова дали на Хмелницки най-силния корпус. Затова в корпуса на Хмелницки имало алпийска дивизия.

Време е да се усъмним: не се ли страхува Сталин да сложи Хмелницки на толкова отговорен участък? Мисля, че не се е страхувал: не го слагат да командва нито фронт, нито армия, нито пък го правят

началник-щаб. Не само Хмелницки ще воюва тук. Задачата да бъде завзета Румъния Сталин поставил лично на Жуков. За завземането на Румъния са съсредоточени 15 механизирани, пехотни, кавалерийски и десантни корпуса. Корпусът на Хмелницки, макар и да е най-мощният, е само един от 15-те. В Първия стратегически ешелон са събрани добри командири, включително Малиновски и Крилов. Морският десант ще се командва от Батов, а във въздушния десант е бригадата на Родимцев. Стоварването на морския десант се подготвя от силите на целия Черноморски флот, където бригадата крайцери се командвала от С. М. Горшков. И чак след тях в Румъния ще нахлуе 19-а армия на И. С. Конев, в състава на която влиза корпусът на Хмелницки. Няма нужда Хмелницки да е гений, от него се иска само да препредава заповедите на Конев на своите дивизии. Да спечелиш войната е едно, а да побиеш знамето на победата на съответна височина — друго. От Хмелницки изобщо не се искало да спечелва войната — това ще го свършат Жуков, Конев, Малиновски, Крилов, Батов, Родимцев и Горшков. Хмелницки трябва само да бъде споменат в триумфалния бюлетин: „първи в Плоещ влязоха войските, командвани от генерал-лейтенант Хмелницки“. Нищо повече не се иска. И единствено заради това Хмелницки тръгнал да воюва. Щом възможността да се отличи изчезнала, изчезнал и той самият от бойната линия.

* * *

Комунистите повече не могат да отричат, че Сталин е подготвял завладяване на Европа. Но, възразяват те, Сталин е подготвял удара за 1942 година.

Няма да се съгласим с комунистите: ако ударът се е подготвял за 1942 година, Хмелницки е щял да прекара лятото и есента на 1941 година в курортите на Кавказ и Крим, през зимата е щял да се замеря със снежни топки с героичния маршал в краймосковската му вила, а вечерно време е щял да му чете занимателни книжки, и едва през пролетта на 1942 година би заминал да възглави най-мощния пехотен корпус в Червената армия.

ГЛАВА 23

ЖУКОВИЯТ ЕКИП

Г. К. Жуков, както беше известно, не пристига току-тъй, а се появява само в извънредни случаи, когато трябва да се координират бойните действия на фронтовете в едно или друго стратегическо направление.

Генерал-лейтенант Н. А. Антипенко
„На главном направлении“, с. 146

А Жуков си има свои хора. Те също тръгнали на война. За тях ми е по-интересно да пиша. Ворошилов формирал своя екип от блюдолизци, измекари, адютанти, поръченци и секретари. Подходът на Жуков бил друг.

Жуков не бил дребнав. Не обичал наказанията от типа на мъмрене или строго мъмрене. Жуковото наказание е разстрелът. Без формалности. Тъй като бил пристигнал в Халхин Гол с неограничени пълномощия, той ги използвал изцяло и дори попрекалил. Действал решително, бързо, с размах.

Генерал-майор П. Г. Григоренко е описал един от многото случаи. Заедно с Жуков от Москва пристигнала група слушатели от военните академии — офицерски резерв. Жуков свалял онези, които според него не съответствали на заеманата длъжност, разстрелвал ги и ги заменял с офицери от резерва. Ситуацията: отстранен е командир на пехотен полк, Жуков виква от резерва един млад офицер, заповядва му да замине за полка и да поеме командването му. Вечер. На стотици километри се е ширнала степ. Всички радиостанции по заповед на Жуков мълчат. В степта нито звук, нито светлинка — маскировка. Ориентири никакви. Стъмнило се. Цялата нощ офицерът шетал из степта, търсил полка си. Ако срещнеш в тъмното някого, няма да отговори на въпроса ти, никой не бива да знае нищо излишно, а някой и да знае, ще прояви бдителност: кажеш ли една излишна дума — ще те разстрелят. До заранта офицерът не могъл да намери полка си. А заранта Жуков сложил начело на полка следващия кандидат. А за онзи, който не могъл да намери полка — разстрел.

Когато генерал-майор П. Г. Григоренко написал това, западните експерти не му повярвали — за тях нашите порядки са неразбираеми. И решили, че генерал Григоренко просто има зъб на комунистическата власт и затова преувеличава.

А после се появили други свидетелства. За разлика от мемоарите на Григоренко те принадлежат на съветски хора, галеници на властта. Ето едно такова. Избрах го, защото го е писал също генерал-майор, и

той по същото време е воювал край Халхин Гол и ситуацията пак е свързана с тъмнината. Свидетелят е Арсений Ворожейкин, два пъти Герой на Съветския съюз, генерал-майор от авиацията. През войната той влязъл в първата десетица на съветските асове. А тогава, през лятото на 1939 година, бил млад летец. Ситуацията: прибирал се от бойна задача вечерта. Мракът се сгъстявал. Бензинът е на привършване. Долу — колона войски. И не може да се разбере в здрача наши ли са или японци. И бензинът нямало да му стигне да се повърти над колоната. Криво-ляво стигнал до летището си. Кацнал. За забелязаната колона можело да не докладва, във въздуха бил сам, можел да си затрае: нищо не съм видял и толкоз. Но докладвал: видях колона, а чия е, не разбрах, май са японци.

След известно време младия летец го викват лично при Жуков. И въпрос: чия е все пак колоната, наши ли са или японци?

Летецът отговаря, че е било невъзможно да се определи.

После станало следното:

„Жуков спокойно рече: Ако се окажат наши, утре ще се наложи да ви разстреляме. Свободен сте.

Не можах да проумея веднага смисъла на тези думи.

Но когато осъзнах заплахата, кипнах. Изпънах се «мирно» и решително заявих:

Разстреляйте ме сега...

Жуков се позасмя. Обърна се към шкафчето зад него, извади започната бутилка коняк и водна чаша, наля я до средата, подаде ми я:

Пийнете си и се успокойте.

Никога не пия сам.

Той пак се позасмя, помисли малко, извади втора чаша, наля си...“ („Красная звезда“, 5 август 1992 г.).

Ворожейкин го спасила твърдостта на характера му. И му провървяло: получил възможност да прояви твърдостта си пред Жуков. На онези, които бивали арестувани от главорезите от батальона Осназ на НКВД и разстрелвани призори, проявената твърдост не им помагала.

Стремежът на Жуков към ред (чрез разстрели) си имал и друга страна. Онези, които бил изпробвал в бой, на които бил повярвал, Жуков смело слагал на всякакви постове, поверявал им и най-тежки задачи. Трябва да признаем, че повечето пъти изборът на Жуков се

оказвал правилен, Жуковите хора били самостоятелни, разсъдливи, решителни и твърди.

Знаем, че Сталин изпратил да воюва личния си пилот Голованов, а Ворошилов — своя генерал за поръчения от особена важност Хмелницки. Не е зле да хвърлим поглед и на Жуковия екип в началото на 1941 година. А и на самия Жуков.

Жуков значи настъпление. На фронта това се знаело от всеки. Появата на Жуков означавала не просто настъпление, а настъпление внезапно, решително и съкрушително. Ето защо се вземали мерки, за да се скрие присъствието на Жуков в даден момент на даден участък от фронта. Жуков се появявал без отличителни знаци, за присъствието му се забранявало да се говори, в шифрограмите не се споменавало името му, само неговият псевдоним.

Тези правила се разпростирани и върху други маршали и генерали, но все пак Сталин криел Жуков особено старателно.

Или пък натрапчиво го демонстрирал. През октомври 1941 година настъпил критичен за Съветския съюз момент. Германските войски били стигнали до Москва. Москва се отбранявала от Западния фронт, чието командване Жуков приел на 13 октомври. Главният редактор на „Красная звезда“ Д. Ортенберг (служил с Жуков край Халхин Гол) изпратил в щаба на Западния фронт фотокореспондент със заповед да направи снимка: Жуков над картата на сражението. Жуков изгонил кореспондента от щаба, не му било до снимки. Но след няколко дена кореспондентът се върнал в щаба на Западния фронт със същата заповед, но този път заповедта била дадена лично от Сталин. Снимката се появила на страниците на вестниците: цялата армия, цялата страна, цял свят трябвало да знаят, че Москва няма да се предаде — отбраната на Москва е възложена на Жуков. То се знае, Жуков не само се отбранявал, а и преминал в решително настъпление, което било пълна изненада за германското командване.

Друг пример. През пролетта на 1945 година 1-ви Белоруски фронт под командването на Жуков се готви за Берлинската операция. На 13 април в Москва Сталин уж неволно съобщава на Хариман, че германците по обясними причини очакват удар към Берлин, а ние ще ги излъжем, главният удар не е към Берлин, а към Дрезден. На разочарованите съветски войници и офицери край самите стени на Берлин също било съобщено, че ударът ще се нанесе в друго направление. И за да бъдат разпръснати съмненията, обявява се

заповед, че командването на фронта е поето от армейски генерал В. Д. Соколовски, а маршалът на Съветския съюз Г. К. Жуков е заминал за другото направление... Естествено, Жуков не бил заминавал и не бил предавал командването на фронта на Соколовски, просто преди началото на настъплението не е зле да позволиш на противника да се поотпусне и да въздъхне с облекчение.

Принципът е ясен: когато се страхува за здравината на отбраната си, Сталин демонстрира Жуков, когато готви удар, крие Жуков.

През юни 1941 година Г. К. Жуков като началник на Генералния щаб трябвало да остане в Москва. Но на 21 юни на заседание на Политбюро било прието решение на румънската граница тайно да бъде разгърнат Южният фронт (под командването на армейски генерал И. В. Тюленев), а Жуков да бъде изпратен в Тернопол да координира действията на Южния и Югозападния фронт.

Решението да изпрати Жуков в Тернопол Сталин взел не във връзка със заплахата от германско нападение: Сталин не очаквал такъв обрат.

Ако Сталин се е страхувал за отбраната си, не било редно да прави тайна от полета на Жуков до Тернопол. А можело дори да се помести на първите страници снимка: Жуков с куфар отива към самолета.

Но полетът на Жуков бил абсолютна държавна тайна. Така станало, че Жуков тръгнал за Тернопол на 22 юни (излетял в 13.40), тоест вече след започването на германското нахлуване. Но решението било прието предния ден. По-точно казано, решението било прието през май, а го утвърдили на 21 юни. Като извънредно поверително.

За степента на поверителността свидетелства такъв факт: на 19 юли генерал-полковник Ф. Халдер записва в служебния си дневник своите съмнения в съществуването на Южния фронт. „Ако тук действително е била създадена нова голяма ръководна инстанция, непременно щяхме да знаем името на нейния ръководител...“ Халдер освен това изказва съмнения в съществуването на 9-а и 18-а армия, които влизали в състава на Южния фронт. Не се съмнява само в присъствието в този район на 2-ра армия (която нито преди, нито по време, нито след Втората световна война не се е появявала в европейската част на СССР, а постоянно се е намирала в Далечния изток).

Щом вече по време на войната, близо месец след започването ѝ, германското разузнаване не е било в състояние да установи съществуването на Южния фронт, още по-малко то е могло да знае за мисията на Жуков, който на 21 юни получил задача да координира действията на Южния и Югозападния фронт.

Сталин умее да пази тайни. През 1940 година Хитлер разбрал, че над нефтените находища е надвиснала съветска заплаха, но не разбрал цялата сериозност на положението, тъй като германското разузнаване не можало да установи не само тайното прехвърляне на Втория стратегически ешелон на Червената армия към границите (в състава на който освен другите била 19-а армия на Конев с 34-ти корпус на Хмелницки), но дори и самото съществуване на Втория стратегически ешелон. Германското разузнаване нищо не знаело за Третия стратегически ешелон и дори за съществуването на целия Южен фронт в състава на Първия стратегически ешелон. Ето защо аз твърдя: ударът на Южния фронт по Румъния представлявал за Германия смъртна заплаха, защото бил подготвен като напълно внезапен, защото за отблъскването му Румъния нямала сили и било невъзможно да се прехвърлят такива там, преди съветските войски да са подпалили нефтените кладенци.

Необходимо е да бъде разбран замисълът на Жуков (одобрен от Сталин) и тогава назначенията и преместванията на генералите от Жуковия екип ще придобият особен смисъл.

Преди Жуков се планирало нахлуването в Германия да бъде осъществено предимно със сили на Западния фронт, тоест на разположените в Белорусия войски. Зад Западния от войските и щабовете на Московския военен окръг се планирало да бъде разгърнат още един фронт, а в Прибалтика и Украйна да се разгърнат съответно Северозападният и Югозападният фронт за нанасяне на спомагателни удари.

Тъй като на Западния фронт се давала основната ударна роля, в Белорусия преди започването на Втората световна война били съсредоточени най-мощните и подвижни съединения на Червената армия: кавалерийски, танкови, механизирани, десантни. Цвета на Червената армия намираме именно тук: 100-тна пехотна и 4-та кавалерийска дивизия, 21-ва танкова бригада. И в другите окръзи имало добри дивизии, но в Белорусия те са цяло съзвездие. Пак в Белорусия служели и „най-настъпателните“ командири — Тимошенко, Рокосовски, Ерьоменко, Апанасенко, Черевиченко, Костенко, Потапов. Цялата служба на Жуков между войните също била преминала в Белорусия.

През 1940 година Жуков предложил друга схема на нахлуването. В резултат от подялбата на Полша в съответствие с пакта Молотов-Рибентроп на западната граница се образували две мощни издатини към Германия — в районите на Белосток и Лвов. Получила се ситуация, която позволявала да се проведе класическа операция за обкръжаване — удари на две обхождаци подвижни групировки. С провеждането на такъв маньовър са обезсмъртили имената си най-великите пълководци от Ханибал край Кана до самия Жуков край Халхин Гол. (На Жуков му било писано да се обезсмърти и още веднъж с провеждането на аналогична операция през ноември 1942 година край Сталинград.) Така се случило, че през 1941 година

възникнала възможност Кана да бъде повторена срещу Германия. (Германската граница също имала две мощни издатини, насочени към съветската страна, в районите на Сувалки и Люблин, и германската армия подготвяла съвсем същата операция.)

За провеждане на нахлуването по заповед на Жуков в Лвовската и Белостокската издатина били съсредоточени ударните групировки, щабовете, свързочните възли, летищата, стратегическите запаси, лазаретите. (Германците правели същото в районите на Люблин и Сувалки.)

От отбранителна гледна точка — самоубийствен риск: най-добрите армии с всичките запаси още в мирно време са обкръжени от противника от три страни, но Жуков бил чел Бисмарк и знаел, че Германия не може да воюва на два фронта, Жуков четял разузнавателните бюлетини на ГРУ и знаел, че промишлеността на Германия работи в мирновременен режим, а без прехвърляне на промишлеността на военновременен режим нападението се превръща в авантюра. Жуков бил професионалист и затова не можел да предположи, че Хитлер ще си позволи да предприеме авантюра.

Ако анализираме ситуацията от гледна точка на подготовката на внезапния удар, концентрацията на главните сили на фланговете в двете издатини е най-доброто, което може да се измисли: съветските войски още в мирно време са изкарани далеч напред, те един вид вече са на територията на Германия, надвисват над групировките на противника, заплашвайки фланговете и тила му.

От двете ударни групировки Жуков възлагал на Лвовската главната роля. И това е правилно. Реките текат от планините на Средна Европа към Балтийско море. Колкото повече приближават морето, толкова по-широки стават те. Ако се нанесе удар през Прибалтика, на пътя на съветските войски ще се изпречат укрепленията на Източна Пруссия, освен това по самото крайбрежие на Балтийско море форсирането на реките е затруднено. Поради това на съветските войски в Прибалтика (Северозападният фронт) се поставяли ограничени задачи. Ударът от Белостокската издатина обещавал подобри резултати: отпред укрепени райони няма, а реките в средното си течение не са толкова широки. На войските от Западния фронт по тази причина се поставяли по-решителни цели. Но най-главният удар е от Лвовската издатина: укрепления отпред няма, реките в горното течение

са тесни, на всичко отгоре десният фланг на настъпващата съветска групировка е прикрит от планини. Местността от Лвов до Берлин според военните схващания представлява единен стратегически коридор. Удар от Лвовската издатина, ако за провеждането му се привлекат достатъчни сили (а те се привличали), не може да бъде отблъснат. Такъв удар не само извеждал съветските войски в промишлените райони на Силезия, но и откъсвал Германия от нефтените извори и от главните ѝ съюзници. Удар от Лвовската издатина изведнъж разкривал цяло ветрило от възможности. Получавала се ситуация, за каквато могат да мечтаят стратегите и шахматните grosмайстори: само един ход, но той срива цялата структура на отбраната на противника, нарушава всички връзки и създава заплахата за много обекти едновременно. Именно такъв можел да бъде ударът от Лвовската издатина, той давал възможност да се развие настъпление към Берлин или към Дрезден. Ако противникът започне да защитава Силезия, войските може да се пренасочат и да нанесат удар по посока на балтийското крайбрежие, използвайки Висла и Одер за прикриване на фланговете си. Такъв удар щял да отсеке германските войски от техните снабдителни бази и от промишлените райони...

Жуков планирал и още един удар, както знаем, неотразим и смъртоносен. По Румъния. И затова предложил да не се разгръща още един фронт зад Западния, а да се направи това по границата с Румъния...

А освен това — спомагателни удари от Прибалтика към Кьонигсберг, удари на две алпийски армии през Карпатите и Трансилванските Алпи, стоварване на пет въздушнодесантни корпуса. Освен това и в седемте вътрешни окръга тайно се създавали армии от Втория стратегически ешелон, които трябвало непосредствено преди нахлуването да започнат прехвърлянето си към западните граници, та в решаващия момент да се включат в сраженията, допълвайки и подсилвайки Първия стратегически ешелон.

Самият Жуков щял да координира действията на Югозападния фронт, на който му предстояло да нанесе удар от Лвовската издатина, и на Южния фронт, който се създавал за нахлуване в Румъния.

Та нека погледнем в светлината на този замисъл какво правят онези, които се ползвали с доверието на Жуков.

Армейски генерал И. В. Тюленев е стар познайник на Жуков. Заедно били служили в инспекцията на кавалерията на РККА. В партийната организация Жуков бил секретар, Тюленев — негов заместник. До лятото на 1940 година и двамата се издигнали доста високо. Сталин въвел в армията генералските звания, но само трима на хиляда получили по пет звезди, сред тях Жуков и Тюленев. Жуков по онова време командвал най-мощния военен окръг — Киевския, Тюленев най-важния — Московския. През февруари 1941 година Жуков се изкачил още по-нагоре, станал началник на Генералния щаб и предложил да се използва талантът на Тюленев не срещу Германия, а срещу Румъния, управлението и щабът на Московския окръг да се превърнат в щаб на Южния фронт, да се прехвърлят на румънската граница, а Тюленев да бъде назначен за командващ.

На заседанието на Политбюро от 21 юни 1941 година това предложение е утвърдено. Но е било взето по-рано. Генерал-полковник от инженерните войски А. Ф. Хренов през 1941 година бил генерал-майор, началник на инженерните войски на Московския военен окръг. Ето разказа му: „В началото на юни командващият събра ръководния състав на щаба на окръга и съобщи, че ни е заповядано да се готвим за изпълняване на функциите на полево управление на фронт. На кой? Този въпрос се изплъзна от устата на мнозина.

Към това, което казах, нищо не мога да добавя отговори Тюленев.

Но когато започна да дава нареждания относно характера и съдържанието на подготовката, не беше трудно да се досетим, че в случай на война ни предстои да действваме на юг“ (*Мосты к победе*, с. 73).

Комбриг А. З. Устинов край Халхин Гол бил началник-щаб на цялата подчинена на Жуков авиация. Кредото на Устинов е: не въздушни боеве, а удар по заспалите летища. През юни 1941-ва Жуков препоръчва генерал-майор А. З. Устинов за командващ авиацията на Южния фронт. Сталин приема кандидатурата.

Генерал-полковник Я. Т. Черевиченко — познайник на Жуков от службата му в Белорусия. При повишаването на Жуков поел от него 3-ти кавалерийски корпус. На 19 юни 1941 година на румънската граница е разгърнатата най-мощната армия в историята на човечеството — 9-а. На 21 юни в момента на създаването на Южния фронт тя влиза

в неговия състав (заедно с 18-а, която тайно се прехвърляла от Харковския военен окръг). Командващ 9-а армия е Черевиченко.

Генерал-полковник П. А. Белов — подчинен на Жуков по време на службата му в инспекцията на кавалерията. От април 1941 година 2-ри кавалерийски корпус на Белов се появява на румънската граница. В момента на тайното разгръщане на 9-а армия влязъл в състава ѝ. И нека не ни заблуждава кавалерийското наименование. Всяка съветска кавалерийска дивизия имала в състава си собствен танков полк. Нито една германска моторизирана дивизия от онова време нямала в състава си нито танков полк, нито батальон, нито рота, нито взвод, нито дори един танк. Кавалеристът Белов обичал танковете и умело ги прилагал. Той ще воюва под командването на Жуков през цялата война от Москва до Берлин. Войната ще завърши като генерал-полковник.

Генерал-лейтенантите И. Н. Музиченко и Ф. Я. Костенко навремето били командири на полкове в дивизията на Жуков. В началото на 1941-ва те командвали съответно 6-а и 26-а армия. И двете армии са в Лвовската изднина — добро положение за настъпление. От гледна точка на отбраната това положение е катастрофално.

Полковник И. Х. Баграмян. В началото на 20-те също като Жуков бил командир на кавалерийски полк, после през 1924–25 година учел заедно с Жуков в кавалерийските курсове. След това службата на Баграмян не потръгнала, попаднал на преподавателска работа и до началото на войната си оставал полковник. През 1940 година Жуков назначава Баграмян в щаба на 12-а (алпийска) армия, чиято задача по време на война ще е да отреже румънските нефтени полета от германските потребители. Хитлер изпреварил Жуков и Баграмян и те не могли да осъществят замисъла си. Но Баграмян продължил да се изкачва все по-нагоре и по-нагоре. През войната той направил най-успешната кариера в Червената армия: влизайки в нея като полковник, я завършил като армейски генерал на маршалска длъжност. По-късно ще стане маршал на Съветския съюз.

Генерал-майор К. К. Рокосовски. Учил заедно с Жуков, Баграмян и Ерьоменко в същите кавалерийски курсове, в една група с тях. След това дълго време бил началник на Жуков. По време на голямата чистка Рокосовски влязъл в затвора. През 1940-а излязъл. Жуков взема Рокосовски при себе си. Жуков лично командвал Южния фронт, който през лятото на 1940-а провел „освободителния поход“ в Румъния.

Рокосовски се намирал в резерва на Жуков в готовност да се появи там, където възникне кризисна ситуация. През лятото на 1941 година Рокосовски командвал 9-и механизирани корпус в Украйна. Корпусът се готвел за нанасяне на внезапен удар. В началото на юни цялата артилерия на корпуса тайно била прехвърлена в крайграничните райони и целият корпус получил заповед за тайно прехвърляне към границите. Вярно, всичко излязло не както го планирали Жуков и Рокосовски... Писано им било да се срещнат на Парада на победата: маршалът на Съветския съюз К. К. Рокосовски ще командва парада, маршалът на Съветския съюз Г. К. Жуков ще приема парада.

Генерал-майор от танковите войски М. И. Потапов, „геният на внезапния удар“. Служил заедно с Жуков от началото на трийсетте години. През лятото на 1939 година край Халхин Гол Потапов командвал 21-ва танкова бригада. В хода на боевете Жуков оценил способностите на Потапов и го направил свой заместник. За внезапния удар по 6-а японска армия Жуков създал три групи. „Главния удар нанасяла южната група на полковник М. И. Потапов, имаща две дивизии, танкова и мотобронева бригада и няколко танкови батальона“ (*История второй мировой войны, т. 2, с. 217*). През 1940 година, когато става командващ Киевския военен окръг, Жуков настоял Потапов да бъде преместен под негово командване и му възложил формирането на 4-ти механизирани корпус в Лвовската издатина. Съветските механизирани корпуси били най-мощните танкови съединения в света. Те се предназначавали за нахлуване и можели да се използват само в настъпателни операции. През 1941 година Хитлер хвърлил срещу Съветския съюз 10 механизирани корпуса, средно всеки от тях имал 340 леки и средни танка. Сталин, по настояване на Жуков, формирал 29 механизирани корпуса с по 1031 танка във всеки, включително леки, средни и тежки. Не всички съветски механизирани корпуси били напълно комплектувани към 22 юни 1941 година. 4-ти мехкорпус например имал 892 танка. Дори некомплектуваният съветски корпус бил два пъти по-мощен от два германски, взети заедно. От общия брой на танковете в 4-ти механизирани корпус 413 били Т-34 и КВ. Малко са, казват комунистите. Това наистина е малко, ако не ги сравняваш с германската армия — в десетте германски корпуса, както впрочем и в цял свят, нямало нито един танк, който поне донякъде да прилича на Т-34 или на КВ. 4-ти мехкорпус на

Потапов, както и съседният 8-и (969 танка) и още един съседен 15-и (733 танка), и всички останали мехкорпуси на ученията били отработвали само настъпателни теми. През февруари 1941 година Жуков получил повишение, а заедно с него и генерал-майор от танковите войски Потапов — той станал командващ 5-а армия, това е в северния долен край на Лвовската издатина. Войната започнала не както я планирали Жуков и Потапов, всичко рухнало, но германските извори отбелязват твърдото, енергично и разумно ръководене на 5-а армия през първите месеци на войната.

Плащайки за чужди грешки, Потапов бил пленен. След освобождаване от плен всеки съветски генерал го чакали разстрел или затвор. Но за Потапов дори Сталин направил изключение — поверил му командването на същата 5-а армия. След войната Потапов стигнал до генерал-полковник. Доколкото знам, това е единственият случай на служебно израстване на сталински генерал след плен.

Генерал-майор А. А. Власов попаднал в полезрението на Жуков едва през 1940 година, но Жуков го подкрепял и енергично го издигал. Власов командвал 99-а пехотна дивизия, която за късо време превърнал в най-добрата от всичките триста дивизии на Червената армия. През войната 99-а пехотна първа от всички получила боен орден. Но Власов вече не я командвал: след като Потапов поел 5-а армия, Власов заел мястото му на командир на 4-ти мехкорпус в Лвовската издатина. През войната Власов ще се изяви като един от най-талантливите съветски командири. Край Москва Западния фронт командвал Жуков, а 20-а армия от Западния фронт — Власов. Операцията на 20-а армия по река Лама досега се изучава като образец за водене на внезапно настъпление. Вярно, без да се споменава името на Власов.

Полковник И. В. Галанин край Халхин Гол командвал 57-а пехотна дивизия. През 1941 година той командвал 17-и пехотен корпус на румънската граница. 17-и пехотен корпус бил доста необикновен: 4 дивизии — почти колкото имал Хмелницки. От 4-те дивизии 3 са алпийски. Корпусът се готви за форсиране на граничната река Прут и настъпление през Трансилванските Алпи.

Полковник И. П. Алексеенко край Халхин Гол командвал северната ударна групировка. През 1940 година генерал-майор от танковите войски И. П. Алексеенко сформирал в Задбайкалието 5-и механизирани корпус. В началото на 1941 година започнало

прехвърлянето на 5-и мехкорпус от Задбайкалието в Украйна. В корпуса на Алексеенко имало над 1000 танка (*ЦАМО, фонд 209, опис 2511, папка 20, с. 128*). „На 21 юни в района на новата си дислокация започнаха да пристигат и да се разтоварват първите композиции на 5-и механизирани корпус“ (*Сквозь огненные вихри. Боевой путь 11-й гвардейской армии в Великой Отечественной войне, с. 13*). На корпуса (както и на много други корпуси и армии) здравата не му провървяло. Първите композиции вече се разтоварили, но Хитлер нападнал, характерът на войната се променил, променили се и плановете. Останалите композиции поели към Белорусия. Корпусът бил разпокъсан. Из пътя композициите с танковете били бомбардирани и те понесли загуби още преди да влязат в бой. Танковете от корпуса се стоварвали на различни места и влизали в бой поотделно.

Полковник В. А. Мишулин край Халхин Гол командвал 8-а мотобронева бригада. През 1941 година той сформирал 57-а самостоятелна танкова дивизия в Задбайкалието. В дивизията имало 370 танка. В началото на юни 1941 година 57-а танкова дивизия на Мишулин тайно била прехвърлена от Задбайкалието в Украйна. Съдбата ѝ прилича на съдбата на 5-и мехкорпус, макар дивизията на Мишулин да не влизала в състава му.

Майор И. И. Федюнински край Халхин Гол командвал 24-ти мотопехотен полк от 36-а мотострелкова дивизия. През април 1941 година полковник Федюнински пристигнал на германската граница и поел командването на 15-и пехотен корпус в 5-а армия на Потапов. 15-и корпус, както и цялата 5-а армия, бил прехвърлен към границата, Федюнински е полковник, но сред неговите заместник-командири на корпуса има генерали, например началник-щабът генерал-майор З. З. Рогозни. И командирите на дивизии от 15-и корпус — генерал-майорите Г. И. Шестюк и Ф. Ф. Алябушев. Полковник Федюнински не току-тъй командва генерали. Жуков знае, че Федюнински е неотразим във внезапния удар. Това е най-важното и по тази причина на Федюнински е поверен корпус, а звездичките ще го настигнат. Настигнали го. Той ще стане армейски генерал.

Полкови комисар М. С. Никишев край Халхин Гол бил политкомисар при Жуков. През юни 1941 година е в 5-а армия при Потапов. Хората на Жуков са събрани заедно. Но Хитлер не им позволил да нанесат удар. Армейски генерал Федюнински си спомня

как през първите дни на войната се събрали заедно ветерани от Халхин Гол: Потапов, Никишев и той самият. Потапов е огорчен, че се е наложило да си сменят ролите с противника: не ние, а той нанесе внезапния удар. „Успешно проведохме тогава ударите по фланговете подхвърли генерал Потапов, въздъхна и добави: сега нещо не ни върви“ (*Поднятые по тревоге. М., Воениздат, 1964, с. 38*).

Ще ми възразят, че всеки генерал при своето издигане тегли подире си екип, за да сложи свои на ключовите постове и да укрепи властта си с хора, които са му лично задължени. Това е така.

Но Жуков е началник на Генералния щаб. Той слага на високи, постове не блюдолизци, а хора, които са се отличили във внезапното нападение, знаещи как се подготвят и осъществяват внезапни удари. И Жуков не ги настанява по московските кабинети или из огромната страна, а ги изпраща до един в Лвовската издатина или на румънската граница.

Жуковият екип се състои предимно от кавалеристи. Като самия него. Командирът от кавалерийски тип — това е внезапност, решителност, настъпателен порив, обходи и обхвати, не позиционна, а маневрена война.

Мнозина критикуват съветските командири от 1941 година. Но малцина се сещат, че преди 1941 година и след това същите тези хора са били храбри, схватливи, предвидливи, решителни, коварни. А през 1941 година нещо им станало...

Трябва да кажем, че към румънската граница тайно се движели далеч не само жуковци. Както знаем, пак натам генерал-лейтенант Конев водел 19-а армия. А генерал-майор Р. Я. Малиновски — 48-и пехотен корпус...

Според мен, щом Жуков, Рокосовски, Конев, Крилов, Потапов и Малиновски са се събрали накуп и всичките срещу Румъния, това е сериозно.

Генерал-лейтенант А. А. Власов, който бил пленен през 1942 година, по време на разпитите заявил, че „концентрацията на войските в района на Лвов сочи, че ударът срещу Румъния е набелязван в посоката на нефтените находища“. Власов настоявал, че Сталин е подготвял нападение срещу Германия и Румъния, че подготовката на Червената армия е била ориентирана изключително към

настъплението, а отбранителна операция не се е подготвяла и дори не се е предвиждала (*протокол на разпита от 8 август 1942 г.*).

„Красная звезда“ (*от 27 октомври 1992 г.*) заяви, че Власов се е слагал на Хитлер, че е искал да му угоди и затова е повтарял измислиците на Гьобелсовата пропаганда. И че с тези показания напълно бил разкрил същинското си лице.

А сега нека видим какво писа една година преди това в същата „Красная звезда“ заместник-началникът на Генералния щаб на СССР армейски генерал М. Гареев: „Направлението за съсредоточаване на основните усилия се избираше от съветското командване не в интерес на стратегическата отбрана (такава операция просто не се предвиждаше и не се планираше...), а съобразно със съвсем други начини на действие... Главният удар на югозапад минаваше през по-изгодна местност, отрязваше Германия от основните ѝ съюзници, от нефта, извеждаше нашите войски във фланг и тил на главната групировка на противника...“ (*27 юли 1991 г.*).

Да сравним мненията на двамата генерали. Те казват едно и също нещо: никаква подготовка за отбрана, само настъпление, при което настъпление на югозападното направление, тоест от Лвовската издатина с цел Германия да бъде отрязана от нефта и от основните ѝ съюзници.

Ако Андрей Андреевич Власов с такива показания е искал да се докара пред Хитлер, пред кого ли е искал да се докара армейски генерал Гареев? Ако допуснем, че Власов просто е повтарял измислиците на Гьобелс, тогава е редно да обявим и вестник „Красная звезда“ за рупор на фашистката пропаганда.

Изказванията на Гареев бяха публикувани в Съветския съюз в централния орган на Министерството на отбраната и не предизвикаха протести нито на военни историци, нито на началника на Генералния щаб, нито на министъра на отбраната, нито на самия президент. А никой не протестира, защото армейски генерал Гареев каза истината, също както и генерал-лейтенант Власов. И ако някой самостоятелно разположи на картата съветските армии за нахлуване, механизираниите и десантните корпуси, летищата, щабове и Жуковите генерали, ще бъде принуден да признае дори без свидетелствата на Власов или Гареев: подготвяла се е удивително красива настъпателна операция.

ГЛАВА 24

ЗА ТРЕТИЯ СТРАТЕГИЧЕСКИ ЕШЕЛОН

Насилието е необходимо и полезно.

В. Ленин

Бъдете сигурни, ръката ни няма да трепне.

Й. Сталин

1

Първият стратегически ешелон на Червената армия са 16-те кадрови армии за нахлуване и няколкото десетки самостоятелни корпуси и дивизии. Задачата е да се нанесат едновременно няколко удара.

Вторият стратегически ешелон са 7-те новосформирани армии, комплектувани от запасници, включително и от концлагеристи. Задачата е — да бъде развит успехът на Първия стратегически ешелон.

А зад Втория стратегически ешелон протичало разгръщането на Третия стратегически ешелон. Първоначално в състава му влизали 3 армии — 29-а, 30-а и 31-ва. На пръв поглед — обикновени армии за нахлуване. Но повзреш ли се — никак не са обикновени.

Официално Третият стратегически ешелон възникнал през последните дни на юни 1941 година като реакция на германското нападение. Но този Трети ешелон възникнал подозрително бързо. Дори в мирно време никак не е лесно да се сформират три армии, искат се много време, много оръжие, много войници и офицери, много автомобили, много боеприпаси, продоволствие и гориво, много ботуши, най-сетне. А тези армии възникнали за броени дни в края на юни 1941-ва в обстановката на паника и всеобща бъркотия, само че паниката не ги засегнала и бъркотията ги подминала. Работата е там, че трите армии от Третия стратегически ешелон се създавали по планове от мирното време — механизмът бил курдисан и пуснат преди германското нахлуване и действал безотказно независимо от хаоса и от отсъствието на Сталин на кормилото на държавната власт.

Какви са били тия армии в, Третия стратегически ешелон? Щом във Втория стратегически ешелон цели дивизии и дори корпуси са сформирани от концлагеристи, нека се опитаме да познаем кой ли трябва да се намира в Третия стратегически ешелон зад концлагеристите.

Правилно.

Третият ешелон са чекистите. И трите армии.

29-а армия командвал заместник-наркомът на вътрешните работи генерал-лейтенант от НКВД И. И. Масленников, 30-а — бившият началник на Гранични войски на Украинския окръг генерал-майор от НКВД В. А. Хоменко, 31-ва — бившият началник на Прибалтийския граничен окръг генерал-майор От НКВД В. Н. Долматов. Три армии правят цял фронт. Общото ръководство на трите армии осъществявал бившият началник на Гранични войски на Белоруския окръг генерал-лейтенант от НКВД И. А. Богданов, а за политкомисар му сложили заместник-наркома на Държавна сигурност (НКГБ) комисаря от Държавна сигурност 3-ти ранг С. Н. Круглов.

Дълги години като мозайка събирам сведения за съветските войски и командири от четирийсет и първа година. Включително и за трите чекистки армии. Всичко, което съм могъл да събера, потвърждава: в Третия стратегически ешелон не само всички командващи армии, командири на дивизии, полкове и батальони са били чекисти от НКВД и НКГБ, а и всички командири на роти, взводове и отделения са от същото ведомство. Изключения не можах да открия.

Колкото повече сведения за Третия стратегически ешелон събирах, толкова повече въпроси възникваха. За какво е бил предназначен цял чекистки фронт? Как са смогнали граничарите на 22 юни с десетки хиляди да се измъкнат изпод огъня на настъпващите германски войски, да прескочат до дълбокия тил (железопътните линии са задръстени) и там няколко дена след германското нахлуване да се организират в стройна структура с фронтово и три армейски

управления, с щабове на новите дивизии, полкове и батальони, с безупречно действащи свързочна и снабдителна служба? Защото щабът на Украинския граничен окръг се намирал в Лвовската издатина. Как генералът чекист Хоменко с щаба си се е изскубнал от този пъкъл? Щабът на Белоруския окръг се намирал на още по-неудобно за евакуация място — в Белосток. Там всички били обкръжени. Освен генерала чекист Богданов и неговия щаб — още хиляди граничари от редници до генерали. Богданов с щаба си по някакъв начин се е измъкнал от чувала, озовал се е в тила и е организиран целия чекистки фронт. Да речем, че Богданов може да бъде спасен от обкръжението със самолет, но откъде са се взели трите чекистки дивизии? Всички граничари от западните граници на 22 юни със самолети не можеш да ги превозиш. А тъкмо те, граничарите от западните граници, са основата на чекистките армии и цялото им командване е от западните граници. Да се чудиш и маеш.

Историците комунисти са написали хиляди книги за героите чекисти, за техните подвизи през първите дни на войната, но книгите мълчат за това, как е възникнал чекисткия фронт. На този въпрос историците не само че не са дали отговор, но и не са сметнали за нужно дори да го зададат.

3

За да отговорим на въпроса за произхода на Третия стратегически ешелон, трябва да се върнем в Първия стратегически ешелон, и то на румънската граница. За онова време са написани много книги и ще разгърнем една от тях. Например книгата на Героя на Съветския съюз генерал-майор А. А. Свиридов. Книгата е озаглавена „Батальони встъпят в бой“, издадена е от Воениздат през 1967 година. Книгата е минала през обикновената цензура и през специална военна, фактите, които се посочват в нея, както и фактите във всяка от книгите на Воениздат, са проверени от експерти от Института за военна история и не са предизвикали протест. Книгата са я чели хиляди хора, включително и съветски и чуждестранни историци, книгата са я чели участници в онези събития — подчинени на генерал Свиридов и негови командири. Никой не е протестирал.

През юни 1941 година авторът бил капитан, командир на 144-ти разузнавателен батальон на 164-та пехотна дивизия от 17-и пехотен корпус на 12-а армия в Лвовската изднина. 17-и корпус само по наименование е пехотен, всъщност е алпийски. Командвал корпуса човек на Жуков, генерал-майор И. В. Галанин. И цялата 12-а армия, както знаем, само по наименование е обикновена, а всъщност алпийска. В тази именно армия по лична заповед на Жуков И. Х. Баграмян провеждал експерименти по бързото завземане на планински проходи.

Книгата на Свиридов е интересна с това, че дава описание на същата армия, но гледната точка е не отгоре, а отдолу. И тъй, нека слезем от висините на корпуса и армията в 144-ти разузнавателен батальон, който се командва от капитан А. А. Свиридов. Разказът започва от 19 юни 1941 година. Разгръщам на първа страница и зачитам наслуки още от първия ред: „На река Прут нашата дивизия смени граничарите. Напущайки държавната граница, те ни предадоха укрепления бряг и ни оставиха не съвсем обичайни сувенири орехови въдици, потрошена картечница и едно старо служебно куче...“ „Граничарите, предавайки ни държавната граница...“, „гората, в която

бяхме се разположили...“ Откъм румънския бряг „се дочуваше плачът на едно румънско село: изселваха селяните по-далеч от границата“. „Всички ние, съветските воители, се готвехме да бием противника само на неговата земя.“ „Командирът на ескадрона старши лейтенант Коробко, след като ми докладва, помоли за разрешение да изпрати разузнаване на отсрещния бряг на реката.

— Чакай, недей бърза. Ще дойде и твоето време. А засега наблюдавай и се послушвай.“

Нека се позамислим. 164-та пехотна дивизия приела от граничарите укрепен бряг, но не бърза да се възползва от укрепленията — дивизията се крие в крайграничната гора. В крайграничната ивица така действали всички съветски дивизии. Тях ги били прехвърлили до границата, но не за отбрана. На отсрещния бряг германските дивизии действат по същия сценарий, също се крият в горите. Те също не са за отбрана.

Странни особености притежава слухът на съветския капитан разузнавач: плача на изселваното румънско село отвъд граничната река чул, а на нашия бряг май никой не плаче. А междувременно съветските гранични войски от 13 до 20 юни провели операция по насилственото изселване на хората от граничната зона от Балтийско до Черно море. Германците изселвали населението от ивица с ширина 20 км, нашите — от 100. Германците предимно извозвали населението. Нашите го извозвали и изстребвали. В описвания момент операцията на НКВД за почистване на граничната зона била навлязла в кървавия си апогей. Но нашият „герой“ пет пари не дава за това. Нашия плач на съветски хора той не чува и не иска да чуе. Въобразил си е, че е освободител на Европа, и затова чува само плача от отсрещния бряг.

След публикуването на първите ми статии за значението на съобщението на ТАСС от 13 юни 1941 година група американски експерти публикува гневно отворено писмо: съобщението на ТАСС е просто Сталинова дивотия, това ние, историците, отдавна сме го установили. За вас, господа, съобщението на ТАСС може и да е дивотия, но денят, когато това съобщение било публикувано в печата, е ден на национална скръб за много народи: за разлика от фашистите, които изселвали населението на няколко километра навътре в своята територия, нашите доблестни чекисти интернирали десетки хиляди

хора в тундрата отвъд Полярния кръг и после малцина от тях се завърнали под родното небе.

След като приключили насилственото репатриране на човешките маси, доблестните граничари не просто свалили минните и телените заграждения по съветските граници (за това — в „Ледоразбивачът“), но и се махнали от границите. Свидетелството на генерал Свиридов е само един пример. Такива свидетелства всеки желаещ може да открие в достатъчни количества както в спомените на съветски генерали, така и в германските архиви. От тези свидетелства съвсем еднозначно произтича, че на участъци от десетки, понякога от стотици километри (там, където се подготвяли съветските удари), границата е била отворена, тоест граничарите са се махнали, след като предали границата на разположение на Червената армия. Тук именно трябва да търсим отговора на въпроса как граничарите са се озовали в дълбокия тил през първите дни от войната: всичко необходимо за формирането на трите чекистки дивизии е било подготвено предварително, а личният състав от генералите до редниците, цели гранични застави, комендатури, отреди и щабове на гранични окръзи са се изтеглили в тила ПРЕДИ германското нахлуване.

През живота си само веднъж съм виждал ситуация, когато граничарите отварят границата: през лятото на 1968 година пак там, в Карпатите, нашите войничета ги преобуха с кожени ботуши, а граничните застави вдигнаха часовите и оставиха границата на нашите дивизии.

През 1941 година всичко се вършело по същия сценарий.

Когато си тръгвали на 18–19 юни от границите, чекистите знаели, че това означава война. На всеки човек от дете като гвоздей му набиваха в главата истината — съветската граница е под ключ! Всеки граничар беше просмукан от тази истина. Когато напуцвали на 19 юни 1941 година границите, всеки началник на застава и всеки редник разбирали значението на своето изтегляне. Нека си припомним почти незабележимия щрих на най-първата страница от спомените на генерал Свиридов: граничарите, предавайки държавната граница, изоставили повредена картечница. Всеки, който е служил в Червената армия, в Съветската армия, в Гранични войски, в НКВД, в КГБ, подкрепете ме: в мирно време да изоставиш картечница, па макар и повредена, не бива. При всички случаи похабеното имущество, особено ако е оръжие, трябва да се сдаде, като същевременно се съставя акт. Повредената вещ (било то поверителна карта или скъсан войнишки шинел) трябва да се предяви: ето я, а ето го акта за бракуване, разпишете се. И няма никакви проблеми. Ама да видим как ще се оправиш с комисията, ако имаш акт, а скъсания шинел го няма, върви доказвай, че не си го откраднал и пропил. А от две потрошени картечници за петнайсет минути може да се сглоби една цяла. Още повече че от текста на генерал Свиридов личи, че неговите момчета на бърза ръка ремонтирали изоставената картечница, без да имат нито резервни части, нито втора повредена картечница, която би могла да се разглоби за резервни части. Как да разберем поведението на началника на граничната застава и на старшината, на които е била зачислена тази картечница? Как са се канели те да се отчетат за липсващата картечница? Кой ще им повярва, че не са дали картечницата на врагове

на съветската власт? Кой ще им повярва, че картечницата е била повредена?

Поведението на отиващите си граничари лесно може да се разбере. Ако се вземе под внимание, че мирното време е свършило и всички, до началника на заставата включително, разбират, че вече се води война. А във военно време точно така се прави. Винаги. Извежда се например 1-ва гвардейска танкова армия от сражение — и се издава заповед: оттегляме се без багажа. Излишно е да се изтеглят от бойната линия оръжието, боеприпасите, бойната техника, които са докарани тук с толкова усилия. Затова изтеглянето на частите от бой често пъти се осъществява така: запасите, всичкото оцеляло след жестоките боеве въоръжение и боеприпасите се оставят на свежите части, а изтеглящите се в тила не вземат със себе си нищо излишно, в тила ще ги докомплектуват и ще ги въоръжат с ново оръжие направо от заводите. Точно така на 19 юни протичала смяната на съветските войски на границите: вече не по мирновременните стандарти, а както се прави по време на война.

Смайващи са настроенията в бойните части на Червената армия, които се крият в горите край границата. Да речем; в същия този 144-ти самостоятелен разузнавателен батальон на капитан Свиридов.

Между другото, батальонът трябва да бъде описан. Организацията му е стандартна: управление и щаб, танкова рота, рота тежки оръдейни бронирани коли, мотопехотна рота, кавалерийски ескадрон и подразделения за обезпечаване. Основното въоръжение на батальона са 16 плаващи танка и 13 оръдейни бронирани коли. Сталин само в състава на пехотните дивизии имал 207 напълно комплектувани такива батальона и няколко десетки — непълно. И във всички германски моторизирани дивизии, взети заедно — нито един. А Сталин във всяка пехотна дивизия имал разузнавателен батальон с танкове. Само в състава на разузнавателните батальони на пехотните дивизии Сталин имал повече танкове, отколкото в целия вермахт на Източния фронт. И танковете не са обикновени, а плаващи. Сталин има 4000 от тях. А в целия вермахт — нито един. И в целия останал свят — нито един плаващ танк нямало по онова време.

И излиза, че командирът на батальон капитан Свиридов на румънската граница има 16 плаващи танка, а никой германски генерал и фелдмаршал няма нито един. Та от командира на такъв батальон подчиненият му командир на ескадрон иска разрешение да изпрати разузнаване на отсрещния бряг на реката... Представям си същата ситуация някъде около 1970 година: млад офицер разузнавач иска от командира на разузнавателния батальон разрешение да изпрати група разузнавачи отвъд реката... да речем, в Западна Германия. Представям си, че лично аз задавам тоя въпрос на моя командир на батальон... За такъв въпрос веднага щяха да ми нахлузят усмирителна риза и на бърза ръка да ме откарат в съответното лечебно заведение. А през 1941 година старши лейтенант разузнавач задава въпрос на капитана, а той не реагира бурно: въпросът е правилен, но още не е дошло времето. То скоро ще настъпи.

В разузнавателните подразделения и части няма място за глупаци. Старши лейтенантът е описан като делови, енергичен и инициативен. Самият автор също е добър командир, от капитан е стигнал до генерал-майор, станал е Герой на Съветския съюз. В случая старши лейтенантът получил отрицателен отговор, но той задавал въпроса с разбиране на факта, че положителното или отрицателното решение за изпращане на въоръжена група на чуждата територия зависи вече не от другаря Сталин, нито от другаря Молотов, нито от Жуков, нито от началника на ГРУ генерал-лейтенант Голиков, а от капитана, който стои там, където би трябвало да стоят граничарските постове.

В случая капитанът не разрешил да бъде изпратено разузнаване на територията на противника, но са известни стотици случаи, когато, други съветски капитани или майори разрешавали. Свикнали сме да се възмуцаваме от това, че германски разузнавателни самолети се въртели над съветската територия, че германски разузнавателни групи шетали по нашата земя.

Докато чета тези редове, сецхам се за книгата на Б. М. Шапошников „Мозъкът на армията“. Много години преди 1941 година Шапошников предупреждавал, че „прехвърлянето на армията на военно положение създава известна възбуда на нейната военна доблест, повдига духа на армията“. Шапошников предупреждавал, че армия, която е прехвърлена на военно положение и е разположена по границите, изпитва нервно напрежение, че е невъзможно да се спре поривът ѝ. Шапошников предупреждавал, че армията не може да бъде държана дълго край границите, че трябва да се пуца в действие.

Сталин внимателно четял книгата на Шапошников, познавал я и я цитирал. Сталин покровителствал Шапошников. 1940-а година — това е въздигането на Шапошников, било му дадено званието маршал на Съветския съюз. Официално той е заместник-нарком на отбраната, на практика — главен военен съветник на Сталин. В средата на юни 1941 година съветските армии за нахлуване са прехвърлени към границите. Висшето съветско военно ръководство знае, че и командирите, и войниците вече са настървени, че настъпателният им порив не може да бъде спрян. А и не го спират — до всесъкрушаващата война остават само две седмици... Червената армия от противника не я разделя дори тънката верижка от граничари на

НКВД. А нито Жуков, нито Тимошенко, нито Шапошников не притежавали такава власт, че да заповядат на граничарите да се махнат от границата. Граничарите не са от тяхното ведомство. Граничарите са бериевци. А Берия не притежавал такава власт, че да заповяда на армейските дивизии да сменят хората му на границата. Да заповяда на наркома на вътрешните работи да изтегли граничарите от границите и да заповяда на наркома на отбраната да изкара армейските дивизии до границата можел само един човек — председателят на Совнаркома другарят Сталин.

Сталин заповядал на чекистите да се изтеглят в тила, а на частите от Червената армия да стигнат до границата. Сталин знаел, че след това трябва да отвърже Червената армия.

Иначе тя ще скъса синджира.

А след това се случило нещо, което никой не очаквал. Германската армия нанесла удар.

Нека разгледаме последиците от удара, като вземем за база 164-та пехотна дивизия, в която служел капитан Свиридов. В този район има две реки: граничният Прут и успоредно на съветска територия Днестър. Ако дивизията се е готвела за отбрана, не е трябвало да се завира в междуречието, трябвало е да изкопае окопи и траншеи на източния бряг на Днестър, използвайки и двете реки като водни прегради. Мостовете трябвало да бъдат подготвени за взривяване. В междуречието да не се държат нито складове, нито лазарети, нито щабове, нито големи войскове части, а само малки отреди и групи от диверсанти и снайпери. Но 164-та дивизия (както и всички останали дивизии) се готвела за настъпление и затова преминала Днестър, домъкнала подире си стотици тонове боеприпаси, гориво и продоволствие, щабовете, лазаретите, свързочните възли и се спряла на последната черта — край граничната река. В дивизията има 15 000 войници. Много оръдия. Много снаряди. Много автомобили. Наоколо — други дивизии. И всичките са в междуречието: отзад Днестър, отпред граничната Прут. Германците нанесли удара, завладели моста на граничната река, той не бил миниран, и започнали да прехвърлят своите части, а мостовете зад съветските части бомбардирани. Северно от този участък осъществила пробив германската 1-ва танкова група и с огромна кука обхваща съветския фронт, отсичайки съветските части от тила им. И съветските дивизии са в клопка. Сума хора и оръжие (тук е и 96-а алпийска дивизия — 13 000 войници), но отбрана никой не е подготвял, траншеи и окопи не е копал. Да се оттеглиш не може — зад теб е Днестър без мостове. Този-онзи се измъкнали от капана по понтонни мостове, но я се опитайте през едно място под бомбардировка да изведете макар и 10 000 войници и две-три хиляди тона боеприпаси...

Да се върнем към разказа на Свиридов. Той гледа граничния мост през река Прут, по който като безкраен поток се прехвърлят

германски войски. „Мостът! Ние го пазехме за настъплението, а сега няма начин да го взривим.“ „Работата е там, че цялото ми военно обучение бе преминало под девиза: само настъпление! Оттеглянето се смяташе за позор и на това не бяха ни учили. Сега, когато ни се налагаше да отстъпим, изобщо нямахме опит. Наложих се да усвояваме тая премъдрост под жестоките удари на врага.“

В този пример са разкрити причините за поражението: готовността за отбранителна война и готовността за настъпателна са различни неща, 164-та дивизия се готвела за настъпление и затова така тръгнаха работите... След излизането на „Ледоразбивачът“ в свои публикации именити историци заявиха, че моята версия не била нова, че била просто повторение на казването от фашистите. Призовавам читателя за свидетел: нима се увличам в цитирането на фашисти? Книгите ми са просмукани с цитати от Маркс, Енгелс, Ленин, Троцки, Сталин, Фрунзе, Хрущов, Брежнев, Шапошников, Жуков, Рокосовски, Конев, Василевски, Ерьоменко, Бирюзов, Москаленко, Мерецков, Кузнецов и много други от същата компания. Кой от тях е фашист? Маркс ли е фашист? Или Ленин? Или може би Троцки? Тази глава е изградена почти изцяло върху цитати от книгата на генерал-майор А. А. Свиридов, Герой на Съветския съюз. А би могла да се базира на цитати от Калядин, Куприянов, Шепелев и кой ли не. Ако версията е фашистка, трябва да упрекуват не мен, а съветските маршали и генерали, аз само повтарям думите им. Не мога да си обясня яростта на моите критици. Защо се опълчвате срещу мен? Защо си траехте, когато излизаха книгите на Жуков и Рокосовски, на Баграмян, Ерьоменко и същия този Свиридов? Върху техните глави трябваше да стоварите благородния си гняв. А аз съм само скромен събирач на цитати...

А някои историци заявиха, че версията ми не може да бъде оспорена, но сега-засега не бива и да ми се вярва, защото свръхповерителни документи за подготовката на съветска агресия не са намерени.

Другари историци, свръхповерителните документи ще ги намерят. Непременно.

Стига да поискат.

Но ще поискат ли? Представете се на мястото на знаменит професор, който е получил за работата си световно признание, научни

степени и звания, награди, вили и ордени, който е написал десетки книги и стотици статии за това, че Сталин е невинна жертва. Ако бъде намерен и публикуван един-единствен документ, един-единствен лист, цял свят ще разбере, че видният учен, меко казано, е грешал, че не е заслужил наградите и ордените, че е опропастил живота и таланта си в слугуване на комунистите. Хайде нека се замислим иска ли нашият учен човек да намери такава хартийка и да се саморазобличи? И многобройните му колеги са в същото положение: едно листче може да съкруши всичките им теории, трудове и старания. Обзети ли са те от трепетна страст да открият това листче в архивния прахоляк и да го публикуват?

Представете се на мястото на генералите и маршалите: горят ли те от желание да намерят документа, който ще ги превърне от герои в кръвожадни завоеватели?

Представете се на мястото на президента на Русия. След краха на комунизма на всички градове бяха върнати историческите им имена, град Калинин например отново стана Твер, единствено Калининград не щат и не щат да го преименуват на Кьонигсберг. Иска ли му се на нашия президент да намери такъв документ, който ще покаже, че вината на Йосиф Сталин за разпалването на Втората световна война в никой случай не е по-малка от вината на Адолф Хитлер? Ако намерят листчето със Сталиновия план, тогава на Калининград ще трябва да бъде върнато историческото му име, а самият град — на законния му собственик. Да си представим, че на президента са му докладвали: документите са намерени. Интересно, как ли ще заповяда президентът да се постъпи с тези документи?

Защото у нас се откриват само документи, които са ни нужни. 50 години отричахме избиването на полските офицери, а свидетелите на убийството убивахме. Намирахме начин да убием дори свидетели, които се намираха в ръцете на западните съюзници. И на всеки, който се осмеляваше да има свое мнение по този въпрос, му лепвахме етикета „фашист“. А после стана просто неприлично да се отрича това престъпление: цял свят знаеше кои са извършителите му. И бе дадена заповед да се намерят документите. И те се намериха за един миг.

А без заповедта нямаше да се намерят. Нашите историци намират само онова, което им е разрешено да намират.

Но дори и да се намерят Сталиновите планове, ще помогне ли на нашите историци поверителната хартийка от архива? Книгата на генерал Свиридов е издадена преди 25 години в тираж 65 000. Тази книга може да бъде намерена на лавиците на всяка научна библиотека в Москва и Лондон, Париж, Рим и Катманду. В книгата на Свиридов всичко е написано с открит текст, генералът честно и смислено е обяснил и намеренията на съветското командване, и замислите, и причините за разгрома. Изложените факти са неоспорими. От любопитство реших да проверя изложените от генерала факти по други източници и намерих 28 независими потвърждения, включително и германски разузнавателни бюлетини. Всички са единодушни: 164-та пехотна дивизия се е намирала в междуречието на Днестър и Прут. Освен нея там имало и още доста дивизии. И съществува само едно обяснение защо дивизиите са се заврели в толкова неудобно за отбрана място: за настъпление. Е, какви свръхповерителни документи чакат нашите историци? И какво се надяват да издирят в тях? Предричам: когато намерите свръхповерителните документи, в тях ще се съдържа същата информация: 164-та пехотна дивизия се е намирала между Прут и Днестър... И за всяка дивизия, корпус и армия ще намерите свръхповерителни документи и в тях ще откриете, че те не са се готвили за отбрана, че са се готвили за настъпление. Ако генерал Свиридов и хиляди други участници във войната са се отклонили от историческата истина, трябвало е да ги разобличите преди 25 години, да обявите версията им за фашистка и да публикувате опровергаващи материали. Но това никой не го е правил и не го прави. Мемоарите на нашите генерали стоят на лавиците, никой не ги чете. Хиляди историци пишат книги и дисертации за войната, но нито на един не му е хрумвало да се интересува от фактите. Историческата наука съществува сама за себе си, фактите — сами за себе си. Нашата историческа наука игнорира свидетелствата на онези, които са воювали. Още в Съюза бях събрал библиотека от военни книги, наброяваща много хиляди томове. Все книги със спомени за подготовката на „освобождението“. И всичко това открито — в книжарница „Военная книга“ на улица „Арбат“. В ГРУ моята колекция от военни книги беше толкова известна, че след 20 години началникът на ГРУ генерал-полковник Евгений Леонидович Тимохин я спомена в

„Красная звезда“ (29 април 1992 г.). Жалко, но ми се наложи да зарежа колекцията си в Москва за спомен на съветската власт. Тук, на Запад, за 15 години събрах нова библиотека, на която могат да ми завидят много научни институти. И твърдя: да попадне в поверителни архиви е мечтата на историка, но и откритите публикации съдържат достатъчно сведения за анализ на действията на Червената армия, на плановете и намеренията на нейното командване. Също както само публикациите на вестник „Правда“ са напълно достатъчни, за да се обяви комунистическата партия за престъпна организация. Също както открито, публикуваните произведения на Ленин са напълно достатъчни, за да го обявим за враг на човечеството.

Събирах книги тогава, събирам и сега и се чудя всичко написано от съветските генерали и маршали е за едно и също: „Ние, съветските хора, се готвехме да бием противника на негова територия“, а по-нататък пластове от материали за подготовката на съветската агресия. Пардон, за освободителния поход. Нима всичко това никой преди мен не го е чел? Ако е така, какво се занимават хилядите наши историци? Сега само в моята библиотека книгите (или техните фотокопия), напомнящи по смисъл и дух книгата на генерал Свиридов, са 4310. „Ледоразбивачът“ бих могъл да го продължа до 100 тома и все едно всичко няма как да се разкаже. В мемоарите на съветските генерали всяка дивизия се описва от много автори. Бившият командир на дивизията пише мемоари и бившият началник-щаб на същата дивизия пише, и командирите на полкове пишат, и командирите на батальони пишат, и на съседните дивизии командирите пишат, и командирът на корпуса, в който е влизала дивизията, и командващият армията, и командващият фронта, и обикновеният войник си спомнят за онова време. И всичко съвпада! Сега всеки любител на историята е способен да събере сведения за всички съветски дивизии (с изключение на частите на НКВД). Всеки човек сам може да изучи всички предшестваци комбинации и прехвърляния и да види ситуацията в развитие, тъй като е известно всичко за движението на бригадите, дивизиите, корпусите и армиите през февруари, март, април, май и юни 1941 година. Нима, след като имаме пълната картина пред очите си, не сме способни да разберем замисъла на Великия гротмайстор? Нима Той е трябвало да ни остави свръхповерителните конспекти на тайните си помисли? Замисълът на Сталин е гениален, но прост.

Достатъчно е да се подредят дивизиите на картата като фигури на шахматна дъска и замисълът ще грейне пред очите ни.

А и архивите не бяха чак дотам засекретени. Наистина, в генералските мемоари виждаме Сталиновия замисъл не като единен документ, а като милиони святкаци стъкълца. Армейски генерал К. Н. Галицки например в книгата си „Годы суровых испытаний“ (с. 33) описва също такъв разузнавателен батальон като Свиридовия, но не в Лвовската издатина, а в Белостокската. Този батальон е в състава на 27-а Омска, кръстена на италианския пролетариат пехотна дивизия, която била прехвърлена тайно в крайграничните гори. Разузнавателният батальон се намирал в готовност да извършва разузнаване на територията, заета от германските войски. И за да му повярват, армейски генерал К. Н. Галицки се позовава на архива. С други думи, намирали сме се в готовност за война, само че не за „велика отечествена“. Кой е пречел на историците да събират тези безценни свидетелства, в които се цитират архивите, и сега, когато вратите на архивите се пооткрехнаха, да проверят правилността им?

Нашите историци все се напъват да четат между редовете. А на мен ми хрумна да чета онова, което е редовете, онова, което е с открит текст. 50 години историците чакат някой да им отвори широко вратите на архивите. Ще им помогнат ли архивите, след като не са се сетили да прочетат дори онова, което открит лежи на лавиците?

Въпросът за произхода на Третия стратегически ешелон, надявам се, е ясен: ПРЕДИ ГЕРМАНСКОТО НАХЛУВАНЕ ГРАНИЦАТА НА МНОГО МЕСТА Е БИЛА ОТВОРЕНА и много хиляди граничари са бил изтеглени в тила, където именно били организиран трите репресивни армии.

Остава въпросът за предназначението на цял фронт чекисти. Да стрелят изотзад по настъпващите войски, за да се сепнат кръшкачите? Може би. Но за това съществували заградителните отреди, създаден преди германското нападение във всички съветски армии и корпуси. Заградителните отреди на НКВД органично влизали в състава на войските и от Първия, от Втория стратегически ешелон. За да си представите мощта на заградителните отреди, ще цитирам една статистика. Тази строго поверителна справка е адресирана до „народния комисар на вътрешните работи на СССР и генерален секретар на Държавна сигурност другаря Берия“. Само три машинописни страници, които има сведения за разстрелите в Червената армия през първите непълни четири месеца от войната. Става дума не за всички разстрели, а само за разстрелите сред военнослужещите, спрени от оперативните хайки и заградителните отреди. Справката започва с думите: „От началото на войната до 10 октомври т.г. Специалните отдели на НКВД и заградителните отреди на войските на НКВД за охрана на тила са заловили 657 364 военнослужещи, изостанали от частите си и забягнали от фронта. От тях оперативните хайки на Специалните отдели са заловили 249 969 души и заградителните отреди на войските на НКВД за охрана на тила — 407 395. Специалните отдели са арестували 25 878 души, останалите са сформирани в бойни части и изпратени на фронта. По постановления на Специалните отдели и по присъди на военните трибунали са разстреляни 10 201 души, от тях пред строя — 3321.“ Понататък следва статистика на арестите, разстрелите изобщо и разстрелите пред строя по различните фронтове. От статистиката излиза, че най-много са арестували на Западния фронт — по 1000

души месечно, 4013 души за 4 месеца. На същия фронт и разстрелвали най-много — 2136. Вероятността да оцелееш след арестуване е под 50%. А най-често разстрелвали пред строя на Северозападния фронт — 730 души през първите непълни 4 месеца война.

Справката е подписана от заместник-началника на Специалния отдел на НКВД на СССР комисаря от Държавна сигурност 3-ти ранг Милщейн. Този документ бе представен в Конституционния съд на Русия като един от обвинителните документи за престъпната дейност на комунистическата партия.

От документа излиза, че през всеки от първите 111 дена от войната на фронта са разстрелвали по 92 военнослужещи, включително по 30 души всеки ден са разстрелвали пред строя на частите и подразделенията. В тази статистика влизат само спрените от Специалните отдели и заградителните отреди. Статистиката не включва онези, които са били арестувани на бойните си постове. Да речем, на 22 юни в района на град Гродно е свален самолет от 207-и бомбардировъчен авиационен полк, екипажът загинал, останал жив само картечарят радист младши сержант А. М. Шчеглов. Той се завърнал в полка си (авиогарнизонът в Боровское, Смоленска област) на 28 юни, „бил арестуван от органите на НКВД и разстрелян за измяна на родината“ („Красная звезда“ 26 юни 1991 г.). Това вече е съвсем друг вид престъпление и съвсем друга статистика, несвързана със заградителните отреди и оперативните хайки на Специалните отдели. Този случай (и хилядите подобни) не са от категорията „изостанали от частите си и забягнали от фронта“, тук случаят е тъкмо обратен — младши сержантът се добрал до родния си полк... Някой ден ще бъде публикувана статистиката на разстрелите на завърналите се в своите части. Но дори и статистиката на разстрелите на изостаналите еднозначно показва, че оперативните хайки и заградителните отреди са се справяли с възложените им задачи и не са се нуждаели от помощта на Третия стратегически ешелон дори в критичната обстановка на общото отстъпление, паниката и бъркотията. В „освободителна“ война Специалните отдели и заградителните отреди още по-малко биха търсили помощ от Третия стратегически ешелон. Въз основа на тази статистика смятам, че Третиият стратегически ешелон в състав три армии на НКВД се е формирал не за разстрелване на войниците от Първия и Втория ешелон.

А може би чекисткия фронт са го сформирали за смазване на съпротивата в „освободените“ територии? Не е изключено. Но за целта в състава на Първия и Втория ешелон се намирали десетки мотострелкови дивизии на НКВД с танкове, гаубична артилерия и с всичко необходимо за установяване на социална справедливост.

Главната задача на Третия стратегически ешелон била друга. Преди всяко „освобождение“ от 1939–40 година граничарите се разделяли на две неравни групи: едните оставали на границата и се използвали в първия ешелон на нападението като елитни диверсионни отреди и групи, а другите се изтегляли в тила и се вкарвали в бой чак през най-последния етап на „освободителния поход“, закрепвали успеха на армейските формирования и пристъпвали към охраняване на новата граница. Именно така били разделени съветските гранични войски в средата на юни 1941 година...

Така правели и германците. Разузнавателният бюлетин на Щаба на Северозападния фронт № 02 от 21 юни 1941 година съобщава за дейността на германските войски по границата на Източна Прусия: „Охраняването на границата и наблюдаването на нашата граница са възложени на полеви части... На цивилното население е предложено да се евакуира във вътрешността на 20 км от границата“ (ЦАМО, фонд 221. Опис 1362. Папка 5, с. 27).

При германците всичко е като при нас, но мен ме смая не съдържанието на документа, а номерът му. Нулата се въвежда за поверителните документи. Двете нули — за строго поверителните... От началото на всяка година номерацията се възобновява. Тогава защо на 21 юни се получава едва вторият разузнавателен бюлетин? Началникът на разузнаването на окръга веднъж седмично слага новия разузнавателен бюлетин на бюро на командващия окръга, а при изостряне на обстановката — всеки ден. Защо тогава номерът е толкова малък? Ами защото на 19 юни от Прибалтийския военен окръг вече се бил обособил Северозападният фронт със свой собствен щаб, разузнавателни и други отдели и заживял свой собствен живот, и се заредили номера на заповеди, разузнавателни бюлетини и други документи от самото начало 1 от 01 и нагоре. И на 21 юни 1941 година полковник Карлин вече се подписва в документите като помощник-командващ СЗФ (Северозападния фронт) по ПВО (ЦАМО, фонд 344, опис 5564, папка 1, с. 62). И във всички останали окръзи изселването

на населението, оттеглянето на граничарите и заменянето им с полеви части означавали, че Червената армия вече е във война, вече е разгърнала фронтите и е поела границата с изключение на някои участъци и пропускателни пунктове.

Адмирал Ю. А. Пантелеев си спомня как няколко дена преди 21 юни му докладвали за положението във Финландия: „финландските граничари и цялото местно население са се изтеглили във вътрешността на страната... Границата е отворена... Но това е война!“ (*Морской фронт*, с. 27).

Абсолютно правилен анализ на ситуацията. Само че не е ли ставало съвсем същото и на нашата територия? Разликата е само в това, че финландското население напуснало граничните райони доброволно...

Насилственото депортиране на стотици хиляди хора от граничните райони, унищожаването на собствените ни гранични заграждения, оттеглянето на граничните войски и формирането на три чекистки армии зад двата стратегически ешелона на Червената армия не са просто признаци за война, това е самата война в цялата ѝ великолепна неизбежност, с първите десетки хиляди жертви измежду нашите си съветски мирни жители на граничната ивица. Тайната мобилизация била стигнала твърде далеч. Неотвратимо и скоро след оттеглянето на граничарите от държавните граници е трябвало да настъпи Денят „М“.

ГЛАВА 25

ВЯРВАЛ ЛИ Е СТАЛИН НА ХИТЛЕР?

Аз на никого не вярвам. Аз на себе си не вярвам.

Й. Сталин

Свидетелство на Хрушчов

„Огонёк“, 1989, бр. 36, с. 17

На 22 юни 1941 година преди разсъмване по граничния мост в Брест от съветския бряг към германския кротко минала композиция, натоварена с жито, а след няколко минути откъм германския бряг загърмели артилерийските батареи и тръгнаха танковете на Гудериан. Казват ни: станало е така, защото Сталин бил повярвал на Хитлер. И повтарят десетилетия наред: Сталин повярвал на Хитлер. И сочат факти. Ние вярваме. Вярата ни трудно може да бъде разклатена, тя се гради върху знанието на това, което се случило на 22 юни.

В светлината на нашите знания действията на Сталин изглеждат като глупост, действията на Хитлер като коварство.

Но нека проявим обективност. За целта трябва за миг да се абстрахираме от знанията си за следващите събития. Трябва да си представим, че се намираме в 1939 година, в 1940-а, в първата половина на 1941-ва, и да погледнем събитията с очите на хората от онова време. А по онова време известните ни факти се възприемали по съвсем друг начин, защото никой не можел да знае докъде ще доведе съветско-фашистският сговор, с какво ще завърши всичко това. Интересно е да се разглеждат политическите карикатури от ония дни. Карикатуристите рисували Сталин и Хитлер в прегръдка: Хитлер, прегръщайки Сталин, допира нож в гърба му, Сталин, прегръщайки Хитлер, прави същото. Или — Сталин и Хитлер прегърнати, всеки с едната си ръка прегръща партньора, а с другата — свободната — измъква пистолет. После ситуацията се променила, Хитлер затънал във войната срещу Запада, променили се и политическите карикатури: на Хитлер и двете ръце са заети, а на Сталин и двете са му свободни и той посяга към брадва... Или — германският орел се бие с британския лъв, зад тях голям мечок със сталински мустаци преценява как върви сбиването.

Ако си представим, че се намираме в онова време, действията на Сталин не са чак толкова глупашки Сталин давал жито на Хитлер. Така е. Но и ние не жалим сиренцето за капана за мишки. Щедростта е продиктувана не от грижа за щастливия живот на мишките, а от други

съображения. Сталин изпращал на Хитлер приятелски успокояващи послания... Но и колачът успокояващо милва бика по врата, преди да му забие ножа. Германският бик набучил колача на рогата си, но от това не произтича, че гальовните движения на колача са били продиктувани само от наивност и доброта. Просто бикът за миг изпреварил колача.

Съветско-германското приятелство може да бъде погледнато и от друга страна. Трябва да си спомним, че Хитлер постоянно и дълбоко подценявал Сталин, мощта на Червената армия и на Съветския съюз като цяло. Хитлер бил разбрал, че Сталин подготвя нахлуване, но не преценил Сталиновия замах. На всичко отгоре съветското разузнаване съумяло да заблуди германското разузнаване относно сроковете на съветското нападение. По-голямата част от германските експерти тогава (и от съвременните историци сега) смятали, че съветското нападение се подготвя за 1942 година. Хитлер не си представял колко голяма и близка е опасността. Хитлер на няколко пъти отлагал срока за започването на войната срещу Съветския съюз. Нека си представим, че Хитлер още веднъж беше отложил войната срещу Сталин, а Сталин на 6 юли 1941-ва беше нанесъл удар и едновременно с това беше обявил всеобщата мобилизация — Деня „М“. Ако преценим действията на Сталин от тази гледна точка, те веднага ще престанат да ни изглеждат глупави.

Да вземем пак примера с доставките на жито. Освен с жито Съветският съюз снабдявал Германия с нефт, дървен материал и много видове стратегически суровини. Като се почне от март 1941 година, от Съветския съюз дори се получавали оплаквания, че германската страна не изпраща достатъчно вагони за съветското жито...

Наивна глупост и нищо повече. А аз обърнах внимание на следната подробност: не е можел Сталин през март-април-май-юни да доставя на Германия жито от реколта 1941 година. Това е било жито от 1940 година. Съхраняването на милиони тонове жито е сложна и скъпа работа. И необяснимо е защо, след като прибрали реколтата от 1940 година, не са изпратили житото направо в Германия, а са го прибрали в съветски силози и са го пазили до пролетта. Стана ясно: през есента на 1940 година Германия настоявала, а съветската страна намирала причини да доставя жито в минимални количества. А после изведнъж от пролетта на 1941 година житото и много други видове продоволствие и суровини сме започнали да експедираме в

нарастващи количества, искайки все повече вагони. Сюжетът ми се стори интересен, разгърнах германската статистика и ахнах. Главното стратегическо направление на съветско-германската война неизбежно минава по оста Москва — Смоленск — Брест — Варшава — Франкфурт (на Одер) — Берлин (или наопаки). Та към началото на юни 1941 година стратегическата железопътна магистрала към района на Франкфурт била почти напълно задръстена от композиции със съветски дървен материал и руда. Това е тъкмо онази сърдечна прегръдка, с която удушаваме довчерашия си приятел. От една страна, демонстрираме трогателната си наивност, а в резултат от това пропускателната способност на главната германска магистрала намалява значително. В случай на съветски удар германското командване не би могло да използва пълноценно магистралата за евакуация, прехвърляне на подкрепления и маневриране с резервите. Така че не били чак толкова глупави онези, които в Москва планира ли доставките за Германия.

3

Съветският съюз доставял на Германия каменни въглища, кокс, манган и още много неща. Това са го запомнили, на това се смеят. Но, кой знае защо, не помнят, че доставките не са били безплатни.

През цялата война и много години след нея в Урал работела уникалната германска преса на фирмата „Шлеман“ с усилие 15 000 тона. Нажежени плочи от свръхяка стомана с тегло 160 тона се поднасяли до пресата с кран (германски), на който само куките и веригите тежели 100 тона. Пресата притискала плочата, след което светещият стоманен монолит се прехвърлял на валцовъчния стан (също германски). Без такава преса производството на танкове в Съветския съюз би било значително по-малко, а без достатъчно количество танкове победите край Москва, Сталинград и Курск можели и да не се състоят. Пресата на фирмата „Шлеман“ била закупена от Германия в момент, когато Съветският съюз бил „неутрален“, а Германия вече воювала срещу цяла Европа. Ако Сталин беше нападнал Германия, сега щяхме да се присмиваме на наивния доверчив Хитлер. Но дори и без Сталиновото нападение продажбата на уникален агрегат лично на мен ми се струва не най-разумната стъпка.

Хитлер не могъл да превземе Ленинград. Причините са много. Между тях е мощта на бреговите укрепления, изградени около града от времето на Петър до Сталиново време включително. През 1940 година бреговите батареи по Балтийско море (оръдейни кули с тегло по неколкостотин тона всяка) се монтирали с помощта на германски плаващи кранове на фирмата „Демаг“.

Може да се напише цяла книга за онова, което Сталин получил от Хитлер през периода на съюзничеството. Всичко това може да се изрази кратко: от първия ден на войната германските войници и офицери срещали по бойните полета непознати типове съветско въоръжение, чиито характеристики превъзхождали световните стандарти. Примерите са много, като се започне от Т-34. А Червената армия през 1941 година не срещнала никакви технически сюрпризи. Всички типове въоръжение, с които разполагал вермахтът в 1941

година, били продадени на Сталин няколко месеца или години преди нахлуването. С действията си германската страна оказала на Сталин още една услуга: разполагайки с образци от германското въоръжение и с цялата техническа документация, съветското военно разузнаване проверило съобщенията на своите тайни агенти и определило кой от агентите е съобщавал точна информация, а кой — не много точна, тоест на кого може да се разчита занапред, а на кого не бива.

Съветският нарком на черната металургия И. Ф. Тевосян посетил германски танкови заводи през май 1941 година и му било показано ВСИЧКО (а той се хванал за главата, когато научил, че в Германия няма танкове с противоснарядно брониране, няма танкове с дизелови двигатели, няма танкове с широки вериги, няма танкове с мощни оръдия. Тевосян отказвал да повярва в това), Ако Сталин беше нападнал Хитлер през юли, как бихме преценили сега посещението на съветския министър в секретните танкови заводи, където от него нищо криели?

А що се отнася до самолетите, Хитлер продавал не само онези, които били на въоръжение в Луфтвафе, а и онези, които още се разработвали. Хитлер продал самолетите така, че съветската страна имала цяла година за изучаването им. За изучаване и закупуване на германска авиационна техника Сталин изпращал в многократни продължителни командировки най-добрите си летци изпитатели и авиоконструктори, включително референта си по авиационните въпроси А. С. Яковлев. Ето неговия разказ: „Право да си кажа, мен също ме смущаваше откровеността при показването на най-секретни области от въоръжението“ (*Цель жизни, с. 220*). „Сталин, както и дотогава, много го интересуваше въпросът не ни ли лъжат германците, когато ни продават авиационна техника. Докладвах му, че сега, в резултат от последното ни, трето поред, посещение, вече се е създадо твърдо убеждение (макар и това да звучи невероятно), че германците са ни показали същинското равнище на авиационната си техника“ (*пак там, с. 247*). И веднага след това реакцията на Сталин: „Организирайте изучаването на германските самолети от нашите хора. Сравнете ги с новите наши самолети. Научете се да ги биете“ (*пак там*).

Сталин също имал туй-онуй в областта на авиацията. Съветските бомбардировачи Ер-2 и Пе-2 по всички характеристики превъзхождали германските аналози. Но Сталин не само не ги продавал, но и не ги показвал на Хитлер.

Та кой на кого е вярвал повече?

Продаденият от Германия тежък крайцер „Лютцов“ не бил достроен. По тази причина се чуват приказки, че германската страна се отнасяла недобросъвестно към изпълняването на поръчката. В това вярвах и аз. А после намерих сведения, че почти всичко е било доставено в уговорените в договора срокове. И ако не са успели да доставят всичко, то е, защото им попречили обстоятелствата. Но от осемте оръдия от главния калибър били доставени и монтирани четири. През войната крайцерът се използвал като неподвижна плаваща батарея. Но по същия начин се използвали и всички други кораби от Балтийския флот, блокирани във финландския залив. За това, колко добросъвестно се отнасяли германските фирми към изпълняването на поръчките, свидетелства „Красная звезда“ от 7 януари 1989 година. Германците доставили всичко, което успели, включително и сервиси за хранене за повече от хиляда души екипаж. На всяка чиния и на всяка порцеланова чаша, както си му е редът, имало пречупен кръст. Съветските другари, които приемали крайцера, решили „неволно“ да строшат всички сервиси и да поискат нови без пречупени кръстове. За целта била организирана проверка на „сигурността на опаковката“. Раздрусвали и хвърляли сандъците с чиниите, но нито една чиния не се счупила. Всичко било направено с германска точност и педантичност и опаковано както трябва. Наложило се да ги вземат с пречупените кръстове.

Можем да повтаряме, че Сталин е повярвал на Хитлер, но хората, които били в близкото обкръжение на Сталин по онова време, не потвърждават тази легенда.

Адмиралът на флота на Съветския съюз Н. Г. Кузнецов: „И. В. Сталин не вярваше кой знае колко в силата на договора с Германия и изобщо нямаше много вяра на Хитлер“ (*Накануне*, с. 241).

Маршалът на Съветския съюз Г. К. Жуков: „Що се отнася до сключения с Германия пакт за ненападение... няма никакви основания да се твърди, че Й. В. Сталин се е осланял на него“ (*Воспоминания и размышления*, с. 236).

А Никита Хрущов свидетелства, че Сталин след подписването на пакта радостно викал, че е излъгал Хитлер. Пактът бил клопка за Хитлер. Представете си, че престъпник цяла нощ е фалшифицирал полица и сутринта ви я е връчил. Може ли самият престъпник да вярва, че полицата е истинска? Пактът Молотов-Рибентроп бил измислен от Сталин, за да започне с Хитлеровите ръце Втората световна война, да разори и отслаби Европа, включително и Германия. Можел ли е Сталин да вярва на този пакт, щом от самото начало целта му е била да излъже Хитлер?

Ако това не звучи убедително, нека се обърнем към статистиката.

На 21 юни 1939 година Сталин имал 94 пехотни алпийски дивизии. Точно след две години, на 21 юни 1941 година, той имал 198 пехотни и алпийски дивизии. Освен това била извършена подготвителната работа и били дадени заповеди за формирането на още 60 пехотни дивизии, които трябвало да се появят след нанасянето на внезапните удари и обявяването на Деня „М“.

През тези две години количеството на мотопехотните и моторизирани дивизии пораснало от 1 на 31.

Количеството на танковите дивизии се увеличило от 0 на 61. Още няколко десетки танкови дивизии се намирили в стадий на формиране, което трябвало да приключи след обявяването на Деня „М“.

Броят на авиационните дивизии се увеличил за две години от 0 на 79, на пехотните корпуси от 25 на 62, на артилерийските полкове (без да броим зенитните) от 14 на 900 и още неколкостотин полка се готвели за разгръщане, след като Червената армия нанесе първите удари. Броят на механизираниите (танкови) корпуси порасъл от 4 на 29, на въздушнодесантните бригади от 6 на 16, на въздушнодесантните корпуси — от 0 на 5 и още пет се планирало да бъдат разгърнати бързо в Деня „М“ и през следващите няколко дена.

Броят на армиите в европейската част на СССР се увеличил за две години от 0 на 26.

Комунистите 50 години ни уверяваха, че Сталин е вярвал на Хитлер. Статистиката не потвърждава тези уверения.

Тъкмо наопаки, Хитлер повярвал на Сталин и подписал пакт, който създал за Германия явно губеща позиция на война срещу цяла Европа и целия свят. Пактът поставил Германия в положението на единствен виновник за войната. На 19 август 1939 година Сталин започнал тайната мобилизация на Червената армия, след което Втората световна война станала съвсем неизбежна. Но Хитлер не обърнал внимание на ставащите в Съветския съюз събития. Още преди това Сталин бил започнал мобилизацията на промишлеността, транспорта, държавния апарат и човешките ресурси. Хитлер не обръщал внимание на всичко това и не провеждал в Германия аналогични мероприятия.

Хитлер прекалено дълго вярвал на Сталин. Макар че имал в тила си Сталин, Хитлер безгрижно воювал с Франция и Британия, хвърляйки срещу тях всичките си танкове, цялата си бойна авиация, най-добрите си генерали и почти цялата си артилерия. През лятото на 1940 година по източните граници на Германия били останали едва 10 дивизии без нито един танк и без авиационно прикритие. Това бил убийствен риск, но Хитлер не го съзнавал.

През това време Сталин готвел брадвата.

Хитлер прозрял твърде късно.

Хитлеровият удар не можел да спаси Германия. Сталин не просто имал повече танкове, оръдия и самолети, повече войници и офицери, Сталин вече бил прехвърлил промишлеността си на военновременен режим и можел да произвежда въоръжение във всякакви потребни количества.

Сталин бил криминален престъпник. В началото на века под ръководството на Сталин и с личното му участие бил извършен обирът на Тифлиската банка — престъпление, което смаяло Европа. Подготовката за нападението срещу Германия се извършвала от Сталин също толкова грижливо, както и прочутият обир. Но Сталин не успял да довърши тайната мобилизация. Хитлер нанесъл удара в момент, когато Червената армия и целият Съветски съюз се намирали в най-неудобната за отблъскване на нападението ситуация — те самите готвели нападение. Станало онова, което можело да стане на площада пред банката, ако някой от пазачите се бил досетил какво става и бил започнал да стреля пръв...

В последния момент преди нападението Червената армия била също толкова уязвима, колкото уязвими са престъпниците на открития площад, ако планът им е разкрит от охраната, ако охраната започне да стреля. Сталин бил пресметнал всичко до последната крачка, до последната секунда, а събудилият се Хитлер с един изстрел провалил всичко... Нека си представим, че ние с вас сме се снабдили с въжета, стълби, динамит за взривяване на стените, ключове и шперцове и изведнъж след първия изстрел на охраната всичко това става ненужно и ни се налага да се спасяваме с бягство...

Хитлер ударил пръв и затова Сталиновата подготовка за войната се превърнала за Сталин в катастрофа. В резултат от войната Сталин получил само Полша. Източна Германия, Унгария, Югославия, Румъния, България, Чехословакия, Китай, половин Корея, половин Виетнам. На толкова скромнен резултат ли се е надявал Сталин?

* * *

Да направим равносметка.

Началото на тайната мобилизация било фактическо включване във Втората световна война. Сталин разбирал това и съзнателно дал заповедта за започване на тайната мобилизация на 19 август 1939 година. От този ден при всякакъв развой на събитията войната не можела да бъде спряна.

ЗАТОВА 19 АВГУСТ 1939 ГОДИНА Е ДЕНЯТ, КОГАТО СТАЛИН ЗАПОЧНАЛ ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА.

Тайната мобилизация трябвало да завърши с нападение срещу Германия и Румъния на 6 юли 1941 година. Едновременно в Съветския съюз трябвало да бъде обявен Денят „М“ — денят, когато мобилизацията се превръща от тайна в открита и всеобща.

Тайната мобилизация била насочена към подготовка на агресия, за отбраната на страната не се правело нищо. Тайната мобилизация била толкова колосална, че нямало как да бъде скрита. На Хитлер му оставал само един шанс — да се спасява с превантивен удар. Хитлер изпреварил Сталин с две седмици.

Ето защо Денят „М“ не настъпил.

1968–1993 г.

Издание:

Виктор Суворов. Денят „М“

Книга втора от трилогията „Ледоразбивачът“

Второ издание

Превод: Борис Мисирков

Художник: Михаил Танев

Формат: 32/84/108

Печатни коли: 19

Издателство Факел експрес, 2002 г.

ISBN: 954-9772-18-7

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.